

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta za
*gradbeništvo in
geodezijo*

PETRA VERTELJ NARED

**VLOGA JAVNEGA PROSTORA KOT PODPORA
URBANEMU RAZVOJU NA PRIMERU MAJHNIH MEST
V SLOVENIJI**

DOKTORSKA DISERTACIJA

Ljubljana, januar 2014

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta za
*gradbeništvo in
geodezijo*

DOKTORSKI ŠTUDIJSKI
PROGRAM III. STOPNJE
GRAJENO OKOLJE

Kandidatka:

PETRA VERTELJ NARED

**VLOGA JAVNEGA PROSTORA KOT PODPORA
URBANEMU RAZVOJU NA PRIMERU MAJHNIH MEST
V SLOVENIJI**

Doktorska disertacija številka: 8/GO

**THE ROLE OF PUBLIC SPACE AS URBAN
DEVELOPMENT SUPPORT IN SMALL SLOVENIAN
CITIES CASE STUDY**

Doctoral thesis No.: 8/GO

Soglasje k temi doktorske disertacije je dala Komisija za doktorski študij Univerze v Ljubljani na 20. redni seji, 21. septembra 2011.
Za mentorico je bila imenovana doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek,
za somentorja izr. prof. dr. Drago Kos, UL FDV.

Ljubljana, 15. januar 2014

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta za
*gradbeništvo in
geodezijo*

Komisijo za oceno ustreznosti teme doktorske disertacije v sestavi:

- doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek,
- izr. prof. dr. Drago Kos, UL FDV,
- doc. dr. Ilka Čerpes, UL FA,

je imenoval Senat Fakultete za gradbeništvo in geodezijo na 19. redni seji, 30. 3. 2011.

Poročevalce za oceno doktorske disertacije v sestavi:

- doc. dr. Ilka Čerpes, UL FA,
- prof. dr. Andrej Pogačnik, UL FGG, upok.,
- prof. dr. Mojca Golobič, UL BF, Oddelek za krajinsko arhitekturo.

je imenoval Senat Fakultete za gradbeništvo in geodezijo na 2. redni seji, 26. junija 2013.

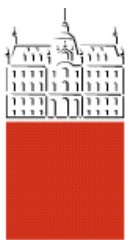
Komisijo za zagovor doktorske disertacije v sestavi:

- prof. dr. Matjaž Mikoš, dekan UL FGG, predsednik,
- doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, mentorica,
- izr. prof. dr. Drago Kos, UL FDV, somentor,
- doc. dr. Ilka Čerpes, UL FA,
- prof. dr. Andrej Pogačnik, UL FGG, upok.,
- izr. prof. dr. Mojca Golobič, UL BF, Oddelek za krajinsko arhitekturo,

je imenoval Senat Fakultete za gradbeništvo in geodezijo na 6. redni seji, 18. decembra 2013.

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta za
*gradbeništvo in
geodezijo*

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana **PETRA VERTELJ NARED** izjavljam, da sem avtorica doktorske disertacije z naslovom **VLOGA JAVNEGA PROSTORA KOT PODPORA URBANEMU RAZVOJU NA PRIMERU MAJHNIH MEST V SLOVENIJI**.

Raziskovalno delo je potekalo v času od decembra 2009 do maja 2013 v podjetju LUZ, d.d. in na Fakulteti za gradbeništvo in geodezijo Univerze v Ljubljani.

Izjavljam, da je elektronska različica v vsem enaka tiskani različici.

Izjavljam, da dovoljujem objavo elektronske različice v digitalnih repozitorijih.

Ljubljana, 15. januar 2014

.....
(podpis)

BIBLIOGRAFSKO-DOKUMENTACIJSKA STRAN

UDK	711.1:352(497.4)(043)
Avtor	Petra Vertelj Nared
Mentor	doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek
Somentor	izr. prof. dr. Drago Kos
Naslov	Vloga javnega prostora kot podpora urbanemu razvoju na primeru majhnih mest v Sloveniji
Tip dokumenta:	doktorska disertacija
Obseg in oprema	218 str., 18 pregl., 62 graf., 73 sl., 9 pril.
Ključne besede	odprti javni prostor, majhna mesta, urbani razvoj, kakovost bivanja, Slovenija

Izvleček

Doktorska disertacija na primeru desetih izbranih majhnih mest v Sloveniji raziskuje povezanost dejanskega stanja odprtega javnega prostora z zadovoljstvom in rabo prebivalcev kot vidika kakovosti bivanja. Ob izhodišču, da urejen odprti javni prostor izboljšuje kakovost bivanja in spodbuja urbani razvoj, je izpostavljena hipoteza, da urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora v mestu. Hipoteza je v disertaciji preverjena z dveh vidikov, s prostorskega in sociološkega. V okviru prostorske raziskave so bile opravljene analize dejanskega stanja prostora, v okviru sociološke pa anketni vprašalnik po pošti v izbranih majhnih mestih (Cerknica, Dravograd, Ljutomer, Metlika, Piran, Slovenske Konjice, Tolmin, Trebnje, Žalec in Železniki). Za ugotavljanje povezanosti obeh delov raziskave so bile uporabljene multivariatne analize, hierarhične metode združevanja, korelacijske analize in linearne regresije. V raziskavi potrjujemo hipotezo in ugotavljamo, da urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi odprtega javnega prostora kot skupna količina odprtega javnega prostora. Kot poglobilni vrsti odprtega javnega prostora, ki najbolj prispevata k zadovoljstvu in rabi, sta se izkazala mestni park in za pešce urejen mestni trg. Ugotovljeno je, da se v gosteje poseljenih mestih in mestih z večjim obsegom trgov, namenjenih pešcem, ne pa tudi motornim vozilom, več ljudi giblje peš. Raziskava odkriva pomen enakomerne opremljenosti mesta z raznovrstnim, urejenim, dostopnim in pešcem namenjenim odprtim javnim prostorom za kakovost bivanja. Izpostavljen je pomen urejanja prostorov, ki spodbujajo vsakodnevno rabo odprtega javnega prostora v majhnih mestih.

UDC 711.1:352(497.4)(043)
Autor Petra Vertelj Nared
Supervisor Assist. Prof. Alma Zavodnik Lamovšek, Ph.D.
Co-advisor Assoc. Prof. Drago Kos, Ph.D.
Title The role of public space as urban development support in small Slovenian cities case study
Document type: Doctoral Dissertation
Notes 218 p., 18 tab., 62 graph., 73 fig., 9 ann.
Key words public open space, small cities, urban development, quality of life, Slovenia

Abstract

The study of ten small Slovenian cities is used in this doctoral dissertation to explore the connections between public open space state and inhabitants' use and satisfaction with it. Deriving from the assumption that well-managed public open space improves the quality of life and stimulates urban development, the hypothesis has been formed that a well-managed and diverse public open space is more important for inhabitants' satisfaction and spatial use than the overall quantity of public open space in a city. The hypothesis has been tested from the spatial and social points of view. Spatial analyses of public open space has been carried out as a spatial part of the research and a mail survey has been used for the sociological part of the research in selected small cities (Cerknica, Dravograd, Ljutomer, Metlika, Piran, Slovenske Konjice, Tolmin, Trebnje, Žalec and Železniki). To determine the statistical relationship between the two parts, a multi-variable analyses, methods of hierarchical clustering, correlation analyses and linear regression were used. The hypothesis was confirmed as it was established that a well-managed and diverse public open space contributes more to inhabitants' satisfaction and public space use than the overall quantity of the public open space. City park and square without motorised traffic have been identified as the two types of public open space that contribute most to inhabitants' satisfaction and use of these areas. There are also more people walking in densely populated cities and in cities where the square is a pedestrian zone. The study reveals the importance of diverse, well-managed, accessible, evenly dispersed throughout the city and pro-pedestrian public open space for quality of life. The focus should be on arranging areas that encourage daily use of public open spaces in small cities.

ZAHVALA

Program raziskovalnega dela je bil izveden v okviru javnega razpisa »Mladi raziskovalci iz gospodarstva – generacija 2009« (Uradni list RS, št. 57/09), ki ga izvaja Javna agencija za tehnološki razvoj RS. Operacijo je delno financirala Evropska unija, in sicer iz Evropskega socialnega sklada. Operacija se je izvajala v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013, 1. razvojne prioritete: Spodbujanje podjetništva in prilagodljivosti, prednostne usmeritve 1.1.: Strokovnjaki in raziskovalci za konkurenčnost podjetij.

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Almi Zavodnik Lamovšek za zaupanje ter za usmeritve pri raziskovanju in pisanju disertacije.

Somentorju izr. prof. dr. Dragu Kosu se iskreno zahvaljujem za koristne napotke pri teoretičnem in sociološkem delu raziskave ter za spodbudo pri delu.

Najlepše se zahvaljujem mag. Maji Simoneti, raziskovalni mentorici v podjetju LUZ, d.d., za priložnost opravljanja raziskovalnega dela in za to, da me je pri tem veseskozi spremljala in mi s svojim znanjem, izkušnjami in nasveti velikodušno pomagala.

Za koristne nasvete ter pomoč pri snovanju in statistični obdelavi ankete se najlepše zahvaljujem doc. dr. Slavku Kurdiji.

Za dodatno pomoč pri statistični analizi rezultatov se zahvaljujem tudi viš. pred. mag. Samu Drobnetu.

Iskreno se zahvaljujem članom komisije: doc. dr. Ilki Čerpes, prof. dr. Andreju Pogačniku in izr. prof. dr. Mojci Golobič. Njihove pripombe, komentarji in predlogi so pripomogli k izboljšanju disertacije.

Zahvaljujem se direktorju in podjetju LUZ, d.d., ki mi je omogočilo raziskovanje, ter mojim sodelavcem, ki so me pri tem vedno podpirali.

Za sodelovanje se najlepše zahvaljujem županom, ki so podprli anketni vprašalnik. Ob tem se iskreno zahvaljujem tudi vsem prebivalcem majhnih mest, ki so izpolnili anketni vprašalnik.

Zahvaljujem se tudi profesorjem in kolegom na podiplomskem študiju.

Za lektoriranje se zahvaljujem Saši Babič, za prevod v angleščino in pomoč pri shemah pa Anji Musek.

Zahvaljujem se staršema, Saši in Mateji, Mirjam, Marianu, ostali družini, Dobškim, Ani in Juliji, ker me podpirajo in vedno stojijo ob strani.

Andreju, Zali in Vidu.

STRAN ZA POPRAVKE

Stran z napako	Vrstica z napako	Namesto	Naj bo

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
1.1	OPREDELITVE NAJPOMEMBNEJŠIH POJMOV	3
1.2	PREDSTAVITEV DELOVNE HIPOTEZE	12
1.3	CILJI RAZISKOVANJA IN PRIČAKOVANI REZULTATI	13
1.4	UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE	14
1.5	STRUKTURA NALOGE	15
2	TEORETIČNA IZHODIŠČA	17
2.1	MESTA IN URBANI RAZVOJ	21
2.1.1	Majhna mesta	23
2.2	ODPRTI JAVNI PROSTOR	28
2.2.1	Funkcije odprtega javnega prostora	33
2.2.2	Načrtovanje odprtega javnega prostora	39
2.3	POMEN ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA ZA UPORABNIKE IN KAKOVOST BIVANJA	50
2.3.1	Človekove potrebe in odprti javni prostor.....	56
2.3.2	Kakovost bivanja v povezavi z odprtim javnim prostorom.....	59
2.4	IZHODIŠČA ZA RAZISKOVANJE VLOGE ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA V MAJHNH MESTIH SLOVENIJE	63
2.5	SKLEPNE UGOTOVITVE.....	67
3	METODOLOŠKI PRISTOP K RAZISKOVANJU ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA V MAJHNH MESTIH	68
3.1	IZBOR MAJHNH MEST ZA PODROBNEJŠO RAZISKAVO	69
3.2	PROSTORSKA ANALIZA ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA V IZBRANIH MAJHNH MESTIH	73
3.3	ANKETNI VPRAŠALNIK V IZBRANIH MAJHNH MESTIH.....	75
3.4	SINTEZNI REZULTATI RAZISKOVANJA ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA	80
4	REZULTATI IN UGOTOVITVE RAZISKAVE	82
4.1	KRATEK OPIS ZNAČILNOSTI IZBRANIH MAJHNH MEST.....	82
4.2	PROSTORSKA ANALIZA DEJANSKEGA STANJA ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA V IZBRANIH MAJHNH MESTIH.....	87
4.2.1	Lega odprtega javnega prostora v majhnih mestih.....	87
4.2.2	Raznovrstnost odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih.....	88
4.2.3	Obseg odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih.....	101
4.3	ANKETNI VPRAŠALNIK O ODPRTEM JAVNEM PROSTORU V IZBRANIH MAJHNH MESTIH	104
4.3.1	Uporabniki.....	108
4.3.2	Raba odprtega javnega prostora	117
4.3.2.1	Osrednji in najbolj uporabljan odprti javni prostor v izbranih mestih	118
4.3.2.2	Vpliv prostorske urejenosti na rabo odprtega javnega prostora	127
4.3.3	Zadovoljstvo prebivalcev z odprtim javnim prostorom	138
4.3.3.1	Ocena stanja odprtega javnega prostora.....	138
4.3.3.2	Vpliv prostorske ureditve na vrednote uporabnikov	146
4.3.3.3	Vpliv prostorske ureditve na želje uporabnikov.....	155
4.3.4	Odzivi občinskih uprav	158

4.4	SINTEZNI PRIKAZ REZULTATOV OBEH DELOV RAZISKAVE	160
4.4.1	Skupine mest glede na zadovoljstvo in rabo odprtega javnega prostora	160
4.4.2	Potrditev hipoteze	167
5	RAZPRAVA.....	177
5.1	SOODLOČEVALSKO UREJANJE ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA	177
5.2	IZHODIŠČA ZA NAČRTOVANJE BOLJ UREJENEGA IN RAZNOVRSTNEGA ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA V MAJHNIH MESTIH.....	179
5.2.1	Splošna priporočila za urejanje odprtega javnega prostora v majhnih mestih.....	181
5.2.2	Načini zagotavljanja urejenega odprtega javnega prostora	185
5.3	PRISPEVEK RAZISKAVE.....	190
5.4	IZHODIŠČA ZA NADALJNJE RAZISKOVANJE.....	191
6	SKLEP	192
7	POVZETEK.....	195
7	SUMMARY.....	197
	VIRI	200
	PRILOGE.....	218

CONTENTS

1	INTRODUCTION	1
1.1	DEFINITIONS OF MOST IMPORTANT TERMS	3
1.2	PRESENTATION OF HYPOTHESIS	12
1.3	RESEARCH OBJECTIVES AND EXPECTED RESULTS	13
1.4	RESEARCH METHODS USED	14
1.5	DISSERTATION STRUCTURE	15
2	THEORETICAL BACKGROUND	17
2.1	CITIES AND URBAN DEVELOPMENT	21
2.1.1	Small cities	23
2.2	PUBLIC OPEN SPACE	28
2.2.1	Public open space functions	33
2.2.2	Planning of public open space	39
2.3	THE IMPORTANCE OF PUBLIC OPEN SPACE FOR USERS AND QUALITY OF LIVING	50
2.3.1	Human needs and public open space	56
2.3.2	Exploring the impact of public open space on the quality of living	59
2.4	BASIS FOR RESEARCHING THE ROLE OF PUBLIC OPEN SPACE IN SMALL CITIES	63
2.5	CONCLUSION	67
3	METHODOLOGICAL APPROACH TO RESEARCHING PUBLIC OPEN SPACE IN SMALL CITIES	68
3.1	SELECTION OF SMALL CITIES CASE STUDIES FOR DETAILED RESEARCH	69
3.2	SPATIAL ANALYSIS OF PUBLIC OPEN SPACE IN SELECTED SMALL CITIES	73
3.3	QUESTIONNAIRE IN SELECTED SMALL CITIES	75
3.4	SYNTHESIZING THE RESULTS OF PUBLIC OPEN SPACE RESEARCH	80
4	RESULTS AND RESEARCH FINDINGS	82
4.1	BRIEF DESCRIPTION OF SELECTED SMALL CITIES	82
4.2	SPATIAL ANALYSIS OF OPEN PUBLIC SPACE CHARACTERISTICS IN SELECTED SMALL CITIES	87
4.2.1	Location of public open space in small cities	87
4.2.2	Typology of public open space in selected small cities	88
4.2.3	Amount of public open space in selected small cities	101
4.3	QUESTIONNAIRE ON PUBLIC OPEN SPACE IN SELECTED SMALL CITIES	104
4.3.1	Users of public open space	108
4.3.2	The use of public open space in selected small cities	117
4.3.2.1	The central and most used public open space in selected cities	118
4.3.2.2	The impact of spatial arrangement on the use of public open space	127
4.3.3	Respondents satisfaction with the public open space	138
4.3.3.1	The situation assessment of public open space	138
4.3.3.2	The impact of spatial arrangement on user values	146
4.3.3.3	Vpliv prostorske ureditve na želje uporabnikov	155
4.3.4	Presentation of results to the municipal authorities	158
4.4	SYNTHESIS OF RESULTS	160

4.4.1	Groups of cities on the satisfaction and use of public open space.....	160
4.4.2	Hypothesis test.....	167
5	DISCUSSION.....	177
5.1	CO-DECISION PLANNING OF PUBLIC OPEN SPACE.....	177
5.2	BASIS FOR PLANNING PUBLIC OPEN SPACE IN SMALL CITIES	179
5.2.1	General recommendations for public open space planning in small cities.....	181
5.2.2	Spatial planning documents and open public space.....	185
5.3	CONTRIBUTION OF THE RESEARCH	190
5.4	FURTHER RESEARCH	191
6	CONCLUSION.....	192
7	POVZETEK (in Slovene).....	195
7	SUMMARY (in English).....	197
	REFERENCES	200
	APPENDIX	218

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 2.1:	Pregled primerov nacionalnih standardov odprtega javnega prostora (prirejeno po Byrne in Sipe, 2010: 21).....	40
Preglednica 2.2:	Vrste in opisi odprtega javnega prostora	47
Preglednica 3.1:	Merila in kazalniki za izbor majhnih mest za podrobnejšo raziskavo	71
Preglednica 3.2:	Merila in kazalniki analize dejanskega stanja odprtega javnega prostora	74
Preglednica 3.3:	Merila in kazalniki za izvedbo anketnega vprašalnika po pošti	76
Preglednica 3.4:	Število in delež oseb po posameznih majhnih mestih, ki jim je bil poslan anketni vprašalnik.....	77
Preglednica 3.5:	Statistični kazalniki »razvoja« občine	81
Preglednica 4.1:	Obseg, število prebivalcev in gostota poseljenosti v majhnih mestih	83
Preglednica 4.2:	Prostorske značilnosti izbranih majhnih mest in njihovega zaledja	86
Preglednica 4.3:	Raznovrstnost odprtega javnega prostora v majhnih mestih	89
Preglednica 4.4:	Prikaz različnih vrst odprtega javnega prostora v posameznem mestu	90
Preglednica 4.5:	Opremljenost mest s parki	94
Preglednica 4.6:	Obseg trgov, namenjenih pešcem v mestih	95
Preglednica 4.7:	Obseg različnih vrst odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih.....	103
Preglednica 4.8:	Odziv na anketni vprašalnik po mestih	104
Preglednica 4.9:	Skupine uporabnikov odprtega javnega prostora v majhnih mestih.....	111
Preglednica 4.10:	Rezultati risanja območij odprtega javnega prostora v anketnem vprašalniku (vprašanje 12).....	120
Preglednica 4.11:	Pogostost rabe vrst odprtega javnega prostora glede na tip stanovanja in starost .	171

LIST OF TABLES

Table 2.1:	Overview of examples of public open space national standards (based on Byrne and Sipe, 2010: 21).....	40
Table 2.2:	Types and descriptions of public open space	47
Table 3.1:	Criteria and indicators used for selection of small cities for detailed research	71
Table 3.2:	Criteria and indicators used for spatial analysis of public open space	74
Table 3.3:	Criteria and indicators used for questionnaire survey	76
Table 3.4:	Number and percentage of people in each small city who receive questionnaire	77
Table 3.5:	Statistical indicators of municipality development	81
Table 4.1:	City area, population and population density in small cities	83
Table 4.2:	Spatial characteristics of selected small cities and their surroundings	86
Table 4.3:	Types of public open space in small cities	89
Table 4.4:	Types of public open space overview by individual city	90
Table 4.5:	Parks in small cities	94
Table 4.6:	Area of squares without traffic in small cities	95
Table 4.7:	Size of public open space per inhabitant by type in selected small cities	103
Table 4.8:	The response to the questionnaire by cities	104
Table 4.9:	Groups of public open space users in small cities	111
Table 4.10:	Results of public open space drawings in the survey (question 12)	120
Table 4.11:	Frequency of public open space use in reference to residence type and age of respondent	171

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 4.1:	Obseg poselitvenih območij in stanovanjskih območij majhnih mest	84
Grafikon 4.2:	Gostota poselitve poselitvenih in stanovanjskih območij v majhnih mestih	84
Grafikoni 4.3–4.5:	Demografska vprašanja (spol, starost, izobrazba)	105
Grafikoni 4.6–4.9:	Socialna in druga vprašanja (stanujete, živite, imate otroka, imate psa)	105
Grafikona 4.10 in 4.11:	Demografska vprašanja (imate vrt, čemu je namenjen)	106
Grafikona 4.12 in 4.13:	Demografska vprašanja (kje ste zaposleni / kam hodite v šolo)	106
Grafikona 4.14 in 4.15:	Demografska vprašanja (koliko časa živite v tem mestu)	107
Grafikon 4.16:	Kje pretežno preživljate svoj prosti čas (vprašanje 3)	108
Grafikon 4.17:	Kaj običajno počnete v odprtem javnem prostoru (vprašanje 20)	109
Grafikon 4.18:	Skupine uporabnikov glede na pogostost rabe različnih vrst odprtega javnega prostora v mestih	110
Grafikon 4.19:	Pogostost rabe odprtega javnega prostora glede na tip stanovanja (vprašanja 25 in 11)	115
Grafikon 4.20:	Odziv označevanja odprtega javnega prostora na zemljevidu v anketi (vprašanje 12)	118
Grafikon 4.21:	Število območij najpogosteje uporabljanega odprtega javnega prostora na območjih podrobne namenske rabe prostora	126
Grafikon 4.22:	Kako se običajno gibljete po mestu (vprašanje 19)	127
Grafikon 4.23:	Načini gibanja po mestih (vprašanje 19)	128
Grafikon 4.24:	Sprejemljiva oddaljenost od doma (vprašanje 18)	130
Grafikon 4.25:	Peš oddaljenost vaše hiše od osrednjega odprtega javnega prostora (vprašanje 14)	131
Grafikon 4.26:	Pogostost uporabe omenjenih prostorov v vašem mestu – skupni rezultat (vprašanje 11)	132
Grafikon 4.27:	Pogostost rabe različnih vrst odprtega javnega prostora v desetih majhnih mestih (vprašanje 11)	134
Grafikon 4.28:	Drevesni diagram mest glede na pogostost rabe odprtega javnega prostora (vprašanje 11)	135
Grafikon 4.29:	Kam v prostem času najraje zahajate (vprašanje 7)	136
Grafikon 4.30:	Kam v prostem času najraje zahajate – rezultati po mestih (vprašanje 7)	137
Grafikon 4.31:	Ocenite zadovoljstvo s prostorom, ki ga najraje uporabljate (vprašanje 9)	139
Grafikon 4.32:	Kakšen se vam zdi osrednji odprti javni prostor (vprašanje 13)	140
Grafikon 4.33:	Splošno zadovoljstvo z odprtim javnim prostorom (vprašanje 17)	140
Grafikon 4.34:	Ocena naštetih prostorov v majhnih mestih (vprašanje 10)	141
Grafikon 4.35:	Odgovori glede na pozitivne in negativne ocene (vprašanje 10)	142
Grafikon 4.36:	Ocena naštetih vrst prostora po mestih (vprašanje 10)	143
Grafikon 4.37:	Drevesni diagram podobnosti med mesti na podlagi ocen odprtega javnega prostora (vpr. 10)	144
Grafikon 4.38:	Drevesni diagram mest glede na splošno zadovoljstvo v zvezi z odprtim javnim prostorom v mestu (vprašanje 17)	144
Grafikon 4.39:	Zadovoljstvo anketirancev z opremljenostjo mesta z različnimi vrstami odprtega javnega prostora (vprašanje 17/e)	145
Grafikon 4.40:	Rezultati vprašanja 6	147
Grafikon 4.41:	Kaj vam največ pomeni in prispeva h kakovosti bivalnega okolja (vprašanje 1)	147
Grafikon 4.42:	Katera od prikazanih ureditev vam je najbolj všeč (vprašanje 15.3)	149
Grafikon 4.43:	Za koga je še posebno pomemben odprti javni prostor v kateremkoli mestu (vprašanje 5)	149

Grafikon 4.44:	Kaj od naštetega ne bi smelo manjkati v nobenem mestu – skupen rezultat (vprašanje 4).....	151
Grafikon 4.45:	Kaj od naštetega po Vašem mnenju ne bi smelo manjkati v nobenem mestu – rezultat po mestih (vprašanje 4)	152
Grafikon 4.46:	Kaj sodi v prostor na sliki (vprašanje 16).....	154
Grafikon 4.47:	Kateremu projektu bi dali prednost (vprašanje 21)	155
Grafikon 4.48:	Prednostni projekti: Cerknica Ljutomer Piran	156
Grafikon 4.49:	Drevesni diagram združevanja mest po podobnosti glede zadovoljstva prebivalcev z odprtim javnim prostorom (vprašanji 10 in 17).....	161
Grafikon 4.50:	Drevesni diagram združevanja mest po podobnosti glede zadovoljstva in rabe odprtega javnega prostora (vprašanja 10, 11 in 17)	161
Grafikon 4.51:	Skupina mest »povprečnega« razvoja in zadovoljstvo z odprtim javnim prostorom (vprašanje 17)	162
Grafikon 4.52:	Skupina mest »dinamičnega« razvoja in zadovoljstvo z odprtim javnim prostorom (vprašanje 17)	164
Grafikon 4.53:	Piran in zadovoljstvo z odprtim javnim prostorom (vprašanje 17)	165
Grafikon 4.54:	Povezanost med načinom gibanja (peš) in gostoto poselitve izbranih mest.....	168
Grafikon 4.55:	Povezanost med načinom gibanja (peš) in obsegom trgov, namenjenih pešcem....	169
Grafikon 4.56:	Povezanost med oceno mestnega trga in rabo mestnega trga v izbranih mestih.....	170
Grafikon 4.57:	Ni povezanosti med oceno in rabo otroških igrišč v izbranih mestih.....	170
Grafikon 4.58:	Ni povezanosti med raznovrstnostjo odprtega javnega prostora in splošnim zadovoljstvom z odprtim javnim prostorom v izbranih mestih.....	172
Grafikon 4.59:	Povezanost med skupnim obsegom parkov v mestu in povprečno rabo parkov v izbranih mestih	173
Grafikon 4.60:	Povezanost med povprečno rabo parkov in obsegom največjega parka v izbranih mestih	174
Grafikon 4.61:	Povezanost med zadovoljstvom s trgi in obsegom trgov v posameznem mestu, namenjenih pešcem.....	174
Grafikon 4.62:	Ni povezanosti med skupnim obsegom odprtega javnega prostora in splošnim zadovoljstvom z odprtim javnim prostorom v izbranih mestih.....	176

LIST OF GRAPHS

Graph 4.1:	The size of settlement areas and residential areas in small cities.....	84
Graph 4.2:	Population density of settlement areas and residential areas in small cities	84
Graphs 4.3–4.5:	Demographic data (gender, age, education)	105
Graphs 4.6–4.9:	Social and other data (live in a house or in a flat, live with a family or alone, have children, have a dog).....	105
Graphs 4.10 and 4.11:	Demographic data (have a garden, what is garden used for)	106
Graphs 4.12 and 4.13:	Demographic data (place of work / school)	106
Graphs 4.14 and 4.15:	Demographic data (how long have you lived in this city)	107
Graph 4.16:	Where do you mostly spend your time (question 3)	108
Graph 4.17:	What you usually do in public open space (question 20).....	109
Graph 4.18:	Groups of users by frequency of public open space use in small cities	110
Graph 4.19:	Frequency of public open space use by place of residence (house / flat, questions 25 and 11)	115
Graph 4.20:	Respondents drawing of public open space in the survey response (question 12).....	118
Graph 4.21:	Number of most frequently used public open spaces in reference to different land use	126
Graph 4.22:	How do you usual move in the city (question 19).....	127
Graph 4.23:	Usual way of moving in small cities (question 19).....	128
Graph 4.24:	Acceptable distance from home (question 18).....	130
Graph 4.25:	Distance on foot from your home to the main public open space (question 14).....	131
Graph 4.26:	How often do you use different types of public open space in your city - collective results (question 11).....	132
Graph 4.27:	Frequency of different public open spaces use in ten small cities (question 11)	134
Graph 4.28:	Dendrogram of cities by frequency of public open space use (question 11)	135
Graph 4.29:	Where do you like to spend your free time (question 7).....	136
Graph 4.30:	Where do you like to spend your free time – results by cities (question 7)	137
Graph 4.31:	Satisfaction with most frequently used space (question 9)	139
Graph 4.32:	What do you think of the main public open space (question 13).....	140
Graph 4.33:	Overall satisfaction with public open space (question 17).....	140
Graph 4.34:	Evaluation of types of public open space in small cities (question 10)	141
Graph 4.35:	Positive and negative evaluations of listed public open spaces in cities (question 10).....	142
Graph 4.36:	Evaluation of types of space by city (question 10)	143
Graph 4.37:	Dendrogram of cities based on evaluation of different public open space (question 10)	144
Graph 4.38:	Dendrogram of cities by overall satisfaction with public open space (question 17).....	144
Graph 4.39:	Satisfaction with number of different types of public open space in the city (question 17/e).....	145
Graph 4.40:	Question 6 results.....	147
Graph 4.41:	What is most important to you and contributes most to the overall quality of life (question 1)	147
Graph 4.42:	Which arrangement do you prefer (question 15)	149
Graph 4.43:	For whom is public open space most important in any city (question 5).....	149
Graph 4.44:	Which spaces should not be missing in any city – total results(question 4)	151
Graph 4.45:	Which spaces should not be missing in any city – results by the city (question 4).....	152
Graph 4.46:	What belongs in the place shown in the picture (question 16).....	154
Graph 4.47:	Which project would you give preference (question 21)	155
Graph 4.48:	Preference projects in Cerknica, Ljutomer and Piran	156

Graph 4.49:	Dendrogram of cities by similar satisfaction with public open space (questions 10 and 17).....	161
Graph 4.50:	Dendrogram of cities by similar satisfaction with public open space and by similar public open space use (questions 10, 11 and 17).....	161
Graph 4.51:	Group of cities with »average« development and satisfaction with public open space (question 17).....	162
Graph 4.52:	Group of cities with »dynamic« development and satisfaction with public open space (question 17).....	164
Graph 4.53:	Piran and satisfaction with public open space (question 17).....	165
Graph 4.54:	The relationship between the way of moving (walking) and population density of selected cities.....	168
Graph 4.55:	The relationship between the way of moving (walking) and the size of squares for pedestrians.....	169
Graph 4.56:	The relationship between the evaluation and the use of city square in selected cities.....	170
Graph 4.57:	No relationship between evaluation and use of playgrounds in selected cities.....	170
Graph 4.58:	No relationship between diversity of types of public open space and overall satisfaction with the public open space in selected cities.....	172
Graph 4.59:	The relationship between total size of parks in city and average use of parks in selected cities.....	173
Graph 4.60:	The relationship between the average use of parks and size of largest park in the selected cities.....	174
Graph 4.61:	The relationship between satisfaction with squares and the extent of squares for pedestrians in each city.....	174
Graph 4.62:	No relationship between the total size of public open space and overall satisfaction with the public open space in selected cities.....	176

KAZALO SLIK

Slika 1.1:	Odpri javni prostor.....	5
Slika 1.2:	Odpri javni prostor kot generičen pojem	6
Slika 1.3:	Vrste odprtega javnega prostora	6
Slika 1.4:	Odpri javni prostor kot del odprtega prostora.....	6
Slika 1.5:	Struktura naloge.....	16
Slika 2.1:	Hierarhično-fraktalna struktura	18
Slika 2.2:	Mrežna struktura.....	18
Slika 2.3:	Prikaz povezav med bistvenimi poudarki naloge	20
Slika 2.4:	Majhna mesta v Sloveniji (Prosen et al., 2008: 31)	23
Slika 2.5:	Kakovosten odprti javni prostor in kakovost bivanja	62
Slika 3.1:	Koraki raziskave in uporabljene metode	68
Slika 3.2:	Primer popisnega lista.....	70
Slika 3.3:	Izbrane vrste odprtega javnega prostora za raziskavo	71
Slika 3.4:	Izbrana mesta za raziskavo (Vir podatkov o majhnih mestih: Prosen et al., 2008)	72
Slika 3.5:	Primer določitve poselitvenega območja in stanovanjskega območja.....	73
Slika 4.1:	Izbrana majhna mesta	82
Slika 4.2:	Primer analize lege odprtega javnega prostora v Cerknici	87
Slika 4.3:	Mestni park v Ljutomeru	94
Slika 4.4:	Osrednji mestni – Tartinijev trg v Piranu	95
Slika 4.5:	Otroško igrišče v Železnikih.....	95
Slika 4.6:	Otroško igrišče kot del parkovne ureditve v Tolminu	95
Slika 4.7:	Igralo ob večstanovanjski stavbi v Žalcu.....	96
Slika 4.8:	Primer otroškega igrišča ob vrtcu v Tolminu	96
Sliki 4.9 in 4.10:	Športno igrišče v Žalcu (levo) in Dravogradu (desno).....	96
Slika 4.11:	Šolsko/športno igrišče v Trebnjem	97
Slika 4.12:	Šolsko igrišče v Cerknici	97
Slika 4.13:	Pokopališče v Dravogradu	97
Slika 4.14:	Pokopališče v Žalcu	97
Slika 4.15:	Območje vrtičkov v Metliki.....	97
Slika 4.16:	Vrtički v Tolminu	97
Slika 4.17:	Obvodni prostor v Piranu.....	98
Slika 4.18:	Obvodni prostor v Dravogradu	98
Slike 4.19–4.21:	Odpri javni prostor pred stavbami družbenega pomena v Cerknici (levo), Tolminu (na sredini) in Žalcu (desno)	98
Slika 4.22:	Ulica v Piranu	99
Slika 4.23:	Glavna cesta v Dravogradu.....	99
Slika 4.24:	Glavna cesta skozi Cerknico.....	99
Slika 4.25:	Zelenica in drevored v Slovenskih Konjicah	99
Slika 4.26:	Stranska cesta v Dravogradu	100
Slika 4.27:	Pot do šolskega igrišča v Metliki	100
Sliki 4.28 in 4.29:	Kolesarske steze v Ljutomeru (levo in desno).....	100
Slika 4.30:	Gozdovi na pobočjih Železnikov	101
Slika 4.31:	Kmetijska zemljišča v okolici Žalca.....	101
Slika 4.32:	Sotočje reke Soče in Tolminke pri Tolminu	101
Slika 4.33:	Analiza dejanskega stanja odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih glede na vrste in obseg	102
Slika 4.34:	Primer komentarja Ljutomerčanke (62 let).....	105

Slika 4.35: Primer komentarja Tolminca (27 let).....	108
Slika 4.36: Pretežna skupina uporabnikov glede na rabo v izbranih majhnih mestih.....	111
Slika 4.37: Prikaz območij zgoščin najbolj pogosto uporabljanega odprtega javnega prostora v Cerknici	125
Slika 4.38: Razdalja, ki jo pešec opravi v določenem času	129
Slika 4.39: Prikaz 300 m, 600 m in 1000 m oddaljenosti od središč mest (levo Cerknica, desno Železniki)	129
Slika 4.40: Shema sprejemljive oddaljenosti od doma (vprašanje 18)	130
Slika 4.41: Ureditve občestnega prostora, priloga k vprašanju 15.....	149
Slika 4.42: Glavni trg v Ljutomeru	153
Sliki 4.43 in 4.44: Otroška igrala in parkirišče na Glavnem trgu v Ljutomeru	155
Slika 4.45: Park pri Partnerju v Metliki	175
Slika 4.46: Parkiranje na Mestnem trgu v Metliki	175
Slika 5.1: Primer komentarja prebivalca Slovenskih Konjic (25 let).....	178
Slika 5.2: Primer komentarja Metličanke (33 let).....	178
Slika 5.3: Primer komentarja Pirančanke (55 let).....	179
Slika 5.4: Opremljenost mesta z različnimi vrstami odprtega javnega prostora.....	181
Slika 5.5: Osrednji odprti javni prostor je središče dogajanja in je namenjen pešcem	182
Slika 5.6: Urejanje poti in razmestitev dejavnosti omogoča peš hojo in rabo odprtega javnega prostora.....	182
Slika 5.7: Enakomerna opremljenost in dostopnost do odprtega javnega prostora v mestu	183
Slika 5.8: Vzpodbujanje vsakodnevne rabe odprtega javnega prostora.....	183
Slika 5.9: Oblikovanje in opremljenost odprtega javnega prostora	184
Slika 5.10: Obseg posameznega območja odprtega javnega prostora	184
Slika 5.11: Vključevanje potencialov in zaledja mesta v mrežo urejenega odprtega javnega prostora	185
Slika 5.12: Primerjava obsega javnih površin v MOL in odprtega javnega prostora v Cerknici.....	186

LIST OF FIGURES

Figure 1.1:	Public Open Space	5
Figure 1.2:	Public open space as a generic term.....	6
Figure 1.3:	Types of public open space.....	6
Figure 1.4:	Public open space as part of open space	6
Figure 1.5:	Structure of the thesis.....	16
Figure 2.1:	Hierarchical fractal structure.....	18
Figure 2.2:	Net structure.....	18
Figure 2.3:	Connections between main highlights of the doctoral dissertation	20
Figure 2.4:	Small cities in Slovenia (Prosen et al., 2008: 31).....	23
Figure 2.5:	Public open space quality and quality of living	62
Figure 3.1:	Steps of research process and methods used in the thesis	68
Figure 3.2:	Example of completed inventory form	70
Figure 3.3:	Selected types of public open space for research.....	71
Figure 3.4:	Selected cities for research (Source of data on small cities: Prosen et al., 2008)	72
Figure 3.5:	Example of determining the settlement area and residential area	73
Figure 4.1:	Selected small cities	82
Figure 4.2:	Analysis of public open space location in the city in Cerknica.....	87
Figure 4.3:	City park in Ljutomer.....	94
Figure 4.4:	Tartini square – main city square in Piran	95
Figure 4.5:	Children's playground in Železniki	95
Figure 4.6:	Children's playground in a city park in Tolmin	95
Figure 4.7:	Playground equipment located next to an apartment block in Žalec	96
Figure 4.8:	Example of kindergarden playground in Tolmin	96
Figures 4.9 and 4.10:	Sport playground in Žalec (left) and Dravograd (right)	96
Figure 4.11:	School/sports playground in Trebnje	97
Figure 4.12:	School playground in Cerknica.....	97
Figure 4.13:	Cemetery in Dravograd.....	97
Figure 4.14:	Cemetery in Žalec	97
Figure 4.15:	Allotments area in Metlika.....	97
Figure 4.16:	Allotment garden in Tolmin.....	97
Figure 4.17:	Seafront in Piran.....	98
Figure 4.18:	Waterfront in Dravograd.....	98
Figures 4.19–4.21:	Public open space next to buildings of social significance in Cerknica (left), Tolmin (in the middle) and Žalec (right)	98
Figure 4.22:	Street in Piran.....	99
Figure 4.23:	Main road in Dravograd.....	99
Figure 4.24:	Main road in Cerknica.....	99
Figure 4.25:	Lawn and tree-lined street in Slovenske Konjice.....	99
Figure 4.26:	Local road in Dravograd	100
Figure 4.27:	The road to the school playground in Metlika	100
Figures 4.28 and 4.29:	Cycle ways in Ljutomer (left and right)	100
Figure 4.30:	Forest on the hillsides of Železniki	101
Figure 4.31:	Agricultural land near Žalec.....	101
Figure 4.32:	Confluence of Soča and Tolminka rivers near Tolmin	101
Figure 4.33:	Spatial analysis of public open space by type and size	102
Figure 4.34:	Comment from a female resident of Ljutomer (age: 62)	105
Figure 4.35:	Comment from a male resident of Tolmin (age: 27).....	108

Figure 4.36:	Predominantly group of public open space users in selected small cities	111
Figure 4.37:	Most used public open space in Cerknica	125
Figure 4.38:	The distance that can be overcome at a given time	129
Figure 4.39:	Distances from the centre of small cities - 300 m, 600 m and 1000 m (left Cerknica, right Železniki).....	129
Figure 4.40:	Scheme of acceptable distance from home (question 18)	130
Figure 4.41:	Different roadside arrangement; attachment to the question 15	149
Figure 4.42:	Main square in Ljutomer	153
Figure 4.43 and 4.44:	Playground equipment and parking lot on main square in Ljutomer	155
Figure 4.45:	Park by Partner in Metlika.....	175
Figure 4.46:	Parking on City square in Metlika.....	175
Figure 5.1:	Comment from a male resident of Slovenske Konjice (25 years)	178
Figure 5.2:	Comment from a female resident of Metlika (33 years)	178
Figure 5.3:	Comment from a female resident of Piran (55 years)	179
Figure 5.4:	Types of public open space in the city	181
Figure 5.5:	Main public open space is the centre of social activities and is designed for pedestrians	182
Figure 5.6:	Managing paths and arranging activities enables walking and use of public open space	182
Figure 5.7:	Distribution and accessibility of public open space in the city	183
Figure 5.8:	Daily use of public open space should be encouraged	183
Figure 5.9:	Design and equipment of public open space	184
Figure 5.10:	The area of different types of public open space.....	184
Figure 5.11:	Integration of potentials and the city outskirts into a network of public open space ...	185
Figure 5.12:	Comparison of the size of public spaces in Municipality of Ljubljana and public open space in Cerknica.....	186

KAZALO PRILOG

Priloga A: Prostorske značilnosti izbranih majhnih mest in njihovega zaledja	i
Priloga B: Lega odprtega javnega prostora v majhnih mestih glede na zgodovinsko jedro in razmestitev dejavnosti	iv
Priloga C: Anketni vprašalnik	vii
Priloga D: Sumarnik anketne raziskave	viii
Priloga E: Odgovori anketirancev glede uporabe odprtega javnega prostora v posameznem mestu ..	xix
Priloga F: Ocene odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih	xxi
Priloga G: Statistični podatki	xxiv
Priloga H: Izbrani podatki rezultatov prostorske analize in anketne raziskave	xxv
Priloga I: Izhodišča za urejanje odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih	xxvi
Grafikon I.1: Odgovori na vprašanje 21 – Cerknica	xxvii
Grafikon I.2: Odgovori na vprašanje 21 – Dravograd	xxx
Grafikon I.3: Odgovori na vprašanje 21 – Ljutomer	xxxii
Grafikon I.4: Odgovori na vprašanje 21 – Metlika	xxxiv
Grafikon I.5: Odgovori na vprašanje 21 – Piran	xxxvi
Grafikon I.6: Odgovori na vprašanje 21 – Slov. Konjice	xxxviii
Grafikon I.7: Odgovori na vprašanje 21 – Tolmin	xl
Grafikon I.8: Odgovori na vprašanje 21 – Trebnje	xlii
Grafikon I.9: Odgovori na vprašanje 21 – Žalec	xliiii
Grafikon I.10: Odgovori na vprašanje 21 – Železniki	xlvi
Slika I.1: Cerknica	xxvii
Slika I.2: Primer komentarja Cerknicičanke (58 let)	xxviii
Slika I.3: Primer komentarja Cerknicičana (69 let)	xxviii
Slika I.4: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Cerknici	xxviii
Slika I.5: Dravograd	xxix
Slika I.6: Državna cesta skozi Trg 4. Julija	xxix
Slika I.7: Prireditveni prostor »Lukna«	xxix
Slika I.8: Primer komentarja Dravograjčana (60 let)	xxx
Slika I.9: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Dravogradu	xxx
Slika I.10: Glavni trg v Ljutomeru	xxxi
Slika I.11: Primer komentarja Ljutomerčanke (40 let)	xxxi
Slika I.12: Primer komentarja Ljutomerčanke (37 let)	xxxi
Slika I.13: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Ljutomeru	xxxii
Slika I.14: Metlika	xxxiii
Slika I.15: Primer komentarja Metličana (32 let)	xxxiii
Slika I.16: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Metliki	xxxiv
Slika I.17: Piran	xxxv
Slika I.18: Primer komentarja Pirančanke (29 let)	xxxv

Slika I.19: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Piranu	xxxvi
Slika I.20: Slovenske Konjice	xxxvii
Slika I.21: Odziv Konjičanke na prenovo trga (42 let).....	xxxvii
Slika I.22: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Slovenskih Konjicah.....	xxxviii
Slika I.23: Tolmin	xxxix
Slika I.24: Primer komentarja Tolminca (41 let).....	xxxix
Slika I.25: Primer komentarja Tolminke (67 let)	xxxix
Slika I.26: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Tolminu	xl
Slika I.27: Trebnje.....	xli
Slika I.28: Primer komentarja Trebanjke (72 let).....	xli
Slika I.29: Primer komentarja Trebanjke (59 let).....	xli
Slika I.30: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Trebnjem	xlii
Slika I.31: Žalec	xliii
Slika I.32: Primer komentarja Žalčana (37 let)	xliv
Slika I.33: Primer komentarja Žalčana (30 let)	xliv
Slika I.34: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Žalcu.....	xliv
Slika I.35: Železniki	xlv
Slika I.36: Primer komentarja prebivalca Železnikov (78 let)	xlv
Slika I.37: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Železnikih.....	xlvi

LIST OF APPENDIX

Annex A: Spatial characteristics of selected small cities and its surroundings	i
Annex B: Location of public open space in small cities in reference to the historical centre and activities arrangement	iv
Annex C: Survey questionnaire	vii
Annex D: Survey summary results	viii
Annex E: Survey answers regarding public open space use by city	xix
Annex F: Public open space assessments in selected small cities.....	xxi
Annex G: Statistical data	xxiv
Annex H: Selected data of spatial analysis and survey results	xxv
Annex I: Basis for public open space planning in selected small cities	xxvi
Graph I.1: Question 21 results – Cerknica	xxvii
Graph I.2: Question 21 results – Dravograd	xxx
Graph I.3: Question 21 results – Ljutomer.....	xxxii
Graph I.4: Question 21 results – Metlika	xxxiv
Graph I.5: Question 21 results – Piran	xxxvi
Graph I.6: Question 21 results – Slov. Konjice.....	xxxviii
Graph I.7: Question 21 results – Tolmin.....	xl
Graph I.8: Question 21 results – Trebnje.....	xlii
Graph I.9: Question 21 results – Žalec.....	xliii
Graph I.10: Question 21 results – Železniki	xlvi
Figure I.1: Cerknica.....	xxvii
Figure I.2: Comment from female resident (58 years)	xxviii
Figure I.3: Comment from a male resident (69 years).....	xxviii
Figure I.4: Public open space planning guidelines for Cerknica	xxviii
Figure I.5: Dravograd	xxix
Figure I.6: National road through Trg 4. Julija.....	xxix
Figure I.7: Public open space »Lukna«	xxix
Figure I.8: Comment from a male resident (60 years).....	xxx
Figure I.9: Public open space planning guidelines for Dravograd.....	xxx
Figure I.10: Main square in Ljutomer	xxxi
Figure I.11: Comment from a female resident (40 years).....	xxxi
Figure I.12: Comment from a female resident (37 years).....	xxxi
Figure I.13: Public open space planning guidelines for Ljutomer	xxxii
Figure I.14: Metlika.....	xxxiii
Figure I.15: Comment from a male resident (32 years).....	xxxiii
Figure I.16: Public open space planning guidelines for Metlika	xxxiv
Figure I.17: Piran.....	xxxv

Figure I.18: Comment from a female resident (29 years)	xxxv
Figure I.19: Public open space planning guidelines for Piran	xxxvi
Figure I.20: Slovenske Konjice	xxxvii
Figure I.21: Comment from a female resident (42 years)	xxxvii
Figure I.22: Public open space planning guidelines for Slovenske Konjice	xxxviii
Figure I.23: Tolmin.....	xxxix
Figure I.24: Comment from a male resident (41 years)	xxxix
Figure I.25: Comment from a female resident (67 years)	xxxix
Figure I.26: Public open space planning guidelines for Tolmin	xl
Figure I.27: Trebnje	xli
Figure I.28: Comment from a female resident (72 years)	xli
Figure I.29: Comment from a female resident (59 years)	xli
Figure I.30: Public open space planning guidelines for Trebnje.....	xlii
Figure I.31: Žalec	xliii
Figure I.32: Comment from a male resident (37 years)	xliv
Figure I.33: Comment from a male resident (30 years)	xliv
Figure I.34: Public open space planning guidelines for Žalec	xliv
Figure I.35: Železniki	xliv
Figure I.36: Comment from a male resident (78 years)	xliv
Figure I.37: Public open space planning guidelines for Železniki	xlvi

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

<i>Okrajšava</i>	<i>Razlaga</i>	<i>Prvič na strani:</i>
BDP	Bruto domači proizvod	8
DKN	Digitalni katastrski načrt	74
DOF	Digitalni ortofoto	74
ESDP	Evropska prostorska razvojna perspektiva	1
ESPON	Organizacija ESPON (Evropski observatorij za območni razvoj in kohezijo)	1
EUKN	Evropska mreža urbanega znanja	19
EUROSTAT	Statistični urad Evropske Unije	8
ES	Evropska skupnost	8
HDI	Indeks človekovega razvoja	51
MOL	Mestna občina Ljubljana	4
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj	8
OJP	Odpri javni prostor	1
OPN	Občinski prostorski načrt	4
SPRS	Strategija prostorskega razvoja Slovenije	1
SURS	Statistični urad Republike Slovenije	11

LIST OF ABBREVIATIONS

<i>Abbreviation</i>	<i>Explanation</i>	<i>First mentioned on page:</i>
BDP	Gross Domestic Product (GDP)	8
DKN	Digital Cadastral DataBase (DCDB)	74
DOF	Digital orthophoto quadrangle (DOQ)	74
ESDP	European Spatial Development Perspective	1
ESPON	European Observatory for Teritorial Development and Cohesion	1
EUKN	European Urban Knowledge Network	19
EUROSTAT	Statistical Office of the European Union	8
ES	European Union (EU)	8
HDI	Human Development Index	51
MOL	City Municipality of Ljubljana	4
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development	8
OJP	Public Open Space (POS)	1
OPN	Občinski prostorski načrt (Municipal Spatial Plan)	4
SPRS	Spatial Developmental Strategy of Slovenia	1
SURS	Statistical Office of the Republic of Slovenia	11

1 UVOD

Doktorska disertacija (v nadaljevanju naloga) se ukvarja z vprašanji vloge odprtega javnega prostora, povezanimi s posebnimi razmerami urbanega razvoja v majhnih mestih Slovenije, in ugotavlja povezave med prostorskimi ureditvami in zadovoljstvom uporabnikov odprtega javnega prostora (v nadaljevanju OJP). Naloga osvetljuje OJP kot eno ključnih sestavin mestnega prostora, ki prispeva k urbanosti in izboljšanim pogojem kakovosti bivanja tudi v majhnih mestih. Predmet raziskave so fizične značilnosti OJP in mnenje prebivalcev v zvezi z OJP.

Naloga se usmerja v slovenska majhna mesta kot posebno, najštevilčnejšo, za policentrični razvoj urbanega omrežja pomembno, pa tudi z vidika OJP najmanj raziskano skupino mest. Policentrični urbani sistem predvideva razvoj omrežja ustreznih opremljenih središč, ki vsem prebivalcem med drugim omogočajo kakovostne življenjske pogoje (ESDP, 1999; Ravbar, 2003; SPRS, 2004). Ugotovljeno je, da je v Evropi omrežje majhnih in srednje velikih mest ključno ogrodje za uresničevanje ciljev trajnostnega policentričnega prostorskega (urbanega) razvoja na vseh ravneh (ESDP, 1999). Ta mesta predstavljajo velik potencial za zagotavljanje kakovostnega načina urbanega življenja (Prosen et al, 2008; ESPON 1.4.1, 2006). Kakovost bivalnega okolja se povezuje z urejenim OJP (Quality of life ..., 2004; Leipziška listina ..., 2007). Urejen OJP je element pametnega, trajnostnega in vključujočega urbanega razvoja (EU 2020 Strategy, 2010).

Mesta se med seboj razlikujejo po funkcijah in vsebini ter po prostorskih značilnostih (Marinovič-Uzelac, 2001, ESPON 1.4.1, 2006), tako se tudi OJP majhnih mest po pojavnosti in artikulaciji razlikuje od OJP velikih mest (npr. Baycan-Levent et al., 2002; Mandič in Cirman; 2006; Jacobs, 2009; Fuller in Gaston, 2009). Bistvene razlike izhajajo iz prostorskih značilnosti. Posebnosti odprtega javnega prostora majhnih mest sta v tem, da je slabše diferenciran kot v večjih mestih ter da sta mestni in obmestni odprti prostor, tj. zaledje mesta, neposredno povezana. Zaledje je za uporabnike zelo privlačen prostor, čeprav ne prispeva k urbani identiteti posameznega mesta. Značilnost OJP v majhnih mestih je po drugi strani tudi ta, da ima, prav zaradi manjšega obsega, pa tudi manjšega števila prebivalcev, že tradicionalno pomembno vlogo pri oblikovanju skupnosti, povezovanju prebivalcev in pripadnosti mestu. Omogoča namreč, da je v majhnih mestih v OJP še navzoča javnost, to je neposredna komunikacija večine mnenjskih voditeljev, če ne že velikega dela prebivalstva, kar je v današnjih globalnih, virtualnih pogojih še posebno pomembno pri tvorjenju in ohranjanju skupnosti.

Problemska izhodišča naloge izvirajo iz ugotovitve, da na ravni Slovenije vloga javnega prostora v majhnih mestih ni raziskana, čeprav se številne, predvsem urbano sociološke raziskave (npr. Mlinar, 1965; Kos, 2002a; Mandič in Cirman, 2006; Uršič in Hočvar, 2008), pa tudi prostorske oziroma planerske (npr. Drozg, 1999; Jankovič Grobelšek, 2011) dotikajo vsaj nekaterih segmentov vprašanja javnega prostora. V Sloveniji se na splošno kaže pomanjkanje mednarodno primerljivih raziskav s področja odprtega javnega prostora, medtem ko so take raziskave v svetu že precej razširjene in tudi zelo aktualne (Jackson, 2003; Byrne in Sipe, 2010; UrbSpace, 2011; OPENspace, 2013; Paquet et al., 2013 idr.). Iz tujine prihajajo ugotovitve, da urejeni javni prostor dokazano dviguje raven kakovosti bivanja v poselitvenih

območjih (npr. Frick in Hoefert, 1986; Beck, 2009). V zadnjem času se raziskave najbolj usmerjajo v ugotavljanje povezav med vplivom OJP na fizično aktivnost in na zdravje ljudi (npr. Craig et al., 2003; Maas et al., 2006; Kaczynski in Henderson, 2007; Lottrup et al., 2013; Koohsari et al., 2013). Raziskave se usmerjajo v ugotavljanje obsega odprtega javnega prostora ali podrobneje zelenih površin mesta (npr. Baycan-Levent in Nijkamp, 2007 in 2009; European Green City Index, 2010; Gupta et al., 2012). Ugotovljeno je, da obseg in kakovost OJP vplivata na dožemanje urbanega prostora, identitete in funkcioniranje družabnega življenja (npr. Ward Thompson, 2002; Beck, 2009; Stiles, 2011; Kazmierczak, 2013). OJP je eden ključnih za vzpostavljanje skupnosti (Kos 2008). Skratka, povečano zanimanje za raziskovanje in urejanje odprtega javnega prostora, predvsem v zadnjem desetletju, je pomembno podprto tako v deklarativnih politično usmerjevalnih dokumentih (Leipziška listina ..., 2007; ESDP, 1999 idr.), kot tudi s splošnim, vedno večjim zavedanjem o pomenu kakovostnega prostora za bolj kakovostno bivanje.

Ob tem se odpira vprašanje, kakšno je stanje in vloga OJP v slovenskih razmerah, še posebno v majhnih mestih. Raziskave o preferencah bivanja namreč odkrivajo pomen bližine naravnega zaledja, zelenih površin in OJP za kakovost bivanja (Hočevar et al., 2004; Mandič in Cirman, 2006; Kos, 2010a), praksa pa kaže, da odprti javni prostor v sodobnih rešitvah novih poselitvenih območij v Sloveniji zavzema manjši delež, kot ga je imel v preteklih obdobjih (Simoneti in Vertelj Nared, 2006). Slovenske raziskave OJP se sicer dotikajo različnih vidikov njegove vloge za mesto in uporabnike (npr. Simoneti, 1997; Goličnik, 2005 in 2006; Nikšič, 2006; Zapušek, 2009; Goličnik in Ward Thompson, 2010; Jankovič Grobelšek, 2011), pri čemer izpostavljajo tudi pomen OJP za kakovost bivanja, pa vendar raziskave, ki bi ugotavljala zvezo med zadovoljstvom prebivalcev z OJP, rabo OJP v majhnih mestih Slovenije in dejanskim stanjem OJP, v Sloveniji še ni. Kot kaže praksa prostorskega načrtovanja je potreba po raziskovanju teh razmerij očitna tudi v tej, specifični in za slovenske razmere najštevilčnejši, skupini mest.

Različne raziskave ugotavljajo, da je vloga OJP v sodobnem mestu in načinu življenja kompleksna, treba pa jo je raziskovati predvsem relacijsko, ne samo z vidika različnih funkcij in fizično-geografskih značilnosti posameznega mesta, pač pa predvsem z vidika kompleksnih družbenih procesov, ki soustvarjajo urbani kontekst mesta. Ključno pri raziskavi pomena in vloge OJP za razvoj mest v tej nalogi je razumevanje prostorsko-družbenih razmer, zato se naloga še posebno posveča povezavam med prostorskim in družbenim razvojem. Vlogo OJP za urbani razvoj povezujemo s tem, da izboljšuje kakovost bivanja, in jo odkrivamo z dveh vidikov. V prostorskem vidiku je raziskava osredotočena na analizo stanja OJP v izbranih slovenskih majhnih mestih, v družbenem pa na ugotavljanje ocen, zadovoljstva, rabe in preferenc prebivalcev izbranih mest v zvezi z OJP. Temeljni koncepti so črpani tako iz prostorsko planerskih teorij in prakse, kot tudi ostalih disciplin (npr. urbanizem, krajinska arhitektura, sociologija, antropologija). Gre za poudarek na interdisciplinarnosti vsebin, ki se vse ukvarjajo z glavnima predmetoma te raziskave; z odprtim javnim prostorom in njegovimi uporabniki ter povezavami med njima.

1.1 OPREDELITVE NAJPOMEMBNEJŠIH POJMOV

Naloga se ukvarja z odprtim javnim prostorom v izbranih majhnih mestih Slovenije in preučuje njegovo vlogo za razvoj mest, zato so v nadaljevanju predstavljeni naslednji ključni pojmi: javni prostor, odprti javni prostor, urbani razvoj, kakovost bivanja in majhna mesta.

Javni prostor

Pojmovanje javnega prostora ni enoznačno (Kellet in Rofe, 2009). Različni avtorji različno definirajo javni prostor. Večini opredelitev je skupno to, da želijo zajeti čim širši spekter značilnosti in funkcij, ki jih ta nosi; največkrat se mu pripisuje različne, tako fizične, kot socialne in simbolne pomen. Lehrerjeva (2007) na primer ločuje fizični, socialni in simbolni javni prostor. Prvi se osredotoča na njegov materialni obstoj, drugi na delovanje in družbene odnose v prostoru in tretji na spomine in »avro«, ki jih objektivno in subjektivno pripišemo različnim prostorom (ibid). Dojemanje javnega prostora se spreminja glede na to, s kakšnega stališča ga obravnavamo (ibid.). Značilnosti javnega prostora največkrat veljajo tako za odprti kot za zaprti javni prostor (npr. nakupovalna središča). Pri razlagi funkcij in pomenov avtorji navadno ne delijo prostora na odprti in zaprti. Še več, javni prostor se v današnjem kibernetičnem svetu vedno pogosteje razširja tudi na virtualni prostor,¹ ki pa v nalogi ne bo podrobneje obravnavan.

Za Carra s sodelavci (1992: 3) je javni prostor »oder, na katerem se odvija drama o skupnem življenju«, ki zagotavlja poti gibanja, vozlišča komunikacije in skupne prostore za igro in sprostitev. Javni prostor je po njihovo prostor zadovoljitve nekaterih osnovnih človekovih potreb, v njem se oblikujejo in varujejo človekove pravice, javni prostor ponazarja posebne kulturne pomen (ibid.). Javni prostor je odziven (služi potrebam svojih uporabnikov), demokratičen (ščiti pravice skupin uporabnikov) in nosilec pomenov (ljudem omogočajo povezave med krajem, njihovim osebnim življenjem in svetom) (ibid.). Javni prostor odseva javne in zasebne vrednote družbe (ibid.: 22) in igra pomembno vlogo v določanju javnosti in zasebnosti življenja (ibid.: 24).

Parkinson (2009) definira javni prostor na tri načine: 1) prostor je javen, če je dostopen vsem uporabnikom; 2) če je uporabljan v javne namene in; 3) če zadeva, vpliva ali je v korist vseh. Javnost je določena ne glede na lastništvo. Hkrati je lahko del javne sfere in tudi intimnega prostora. Njegova bistvena značilnost je, da je javno dostopen in da omogoča različne dejavnosti: od zadrževanja, srečevanja, pa do prehoda ali celo umika. Dešman (2008)

¹ Z razvojem tehnologije, ki omogoča virtualno povezovanje ljudi, postaja v mestih in tako tudi po celem svetu najbolj pomemben »javni prostor« predvsem socialni prostor, ki se ne veže nujno na nek določen teritorij. V njega lahko vstopajo različni akterji, ki lahko v njem tudi povsem poljubno spreminjajo svojo pozicijo, izbirajo svoje preference in tako posredno ali neposredno vplivajo na razvoj dogodkov. Časovno in teritorialno je povsem brezmejen, brezmejen pa je tudi v možnostih izbire, kjer je posamezniku, za razliko od fizičnega javnega prostora, omogočena tudi izbira, menjava ali nerazkritje identitete. Prav zato se zdi, da je virtualni javni prostor toliko bolj privlačen tako velikemu številu različnih uporabnikov.

ugotavlja, da «javni prostor pomembno vpliva na naše življenje, saj je podaljšek intimnega osebne prostora in okvir, v katerem se odvija javno življenje».

Madanipour (2010) javni prostor širše opredeljuje kot križišče, kjer se srečajo različne poti, včasih prekrivajoče se, včasih navzkrižne; javni prostor je zbirališče politike in kulture, socialnih in individualnih ozemelj; javni prostor je kraj, kjer se odvija javno življenje; je kraj, kjer se potrjujejo ali izpodbijajo družbene norme; javni prostor je kraj družabnosti. Podrobneje pa javni prostor opredeljuje kot (Madanipour, 2012): a) kraj bivanja, pri čemer je bivanja razumljeno v filozofskem (fenomenološkem) pomenu (angl. »a place of being«); b) kraj družbe in o njem na splošno mislimo kot o javnem dobrem; c) kraj, kjer so lahko vzpostavljena ali prelomljena razmerja zaupanja; d) kraj javne kulture.

Javni prostor Jankovič Grobelškova (2012) definira kot mestni prostor, na katerem poteka javno življenje in še posebej izpostavlja pomen za javnost odprtih zasebnih prostorov. Čerpesova (2007: 17) navaja, da je »javni prostor bistveni gradnik mesta, je pogoj za izvajanje raznolikih socialnih praks, kar je bistvena kvaliteta urbanosti«. Low in Smith (2006) javni prostor (angl. »public space«) razumeta predvsem kot socialni prostor, ki ga ponujajo ulica, park, mediji, nakupovalni center, nacionalne vlade in lokalne soseske. Pravita, da javni prostor vključuje zelo prepoznavne geografije (lokalnega, regionalnega ali globalnega) dnevnega gibanja, vendar »vključuje tudi elektronske in institucionalne prostore, ki so vsakič bolj otipljivi, če so doživeti različno, v vsakdanjem življenju« (Low in Smith, 2006: 3). Poleg prostorsko-strukturnih, ekonomskih in ekoloških funkcij javni prostor v mestu nosi tudi pomembne socialne in simbolne funkcije ter je zato tudi socialni in simbolni prostor.² Rogers (1999) pravi, da mora biti dobro zasnovan in vzdrževan javni prostor srce skupnosti. Po njegovo (ibid.) je javni prostor temelj za interakcije in socialne integracije.

Za Kosa (2008: 60) je javni prostor ena ključnih, pravzaprav definitornih značilnosti urbanosti. Pravi, da si »mesta brez javnih prostorov /.../ ni mogoče zamisliti, oz. bolje rečeno, takšen prostor je neurban, ni mesto. Mesto brez javnih prostorov bi bilo dolgačasno zidovje, pragmatičen instrumentalen prostor, dejansko nekakšna fizična konstrukcija za prebivanje, trgovanje, proizvodnjo ipd., skratka funkcionalno reglementiran prostor, kjer bi se dobro počutili zgolj prebivalci brez domišljije, refleksije, želje po presežkih« (ibid.).

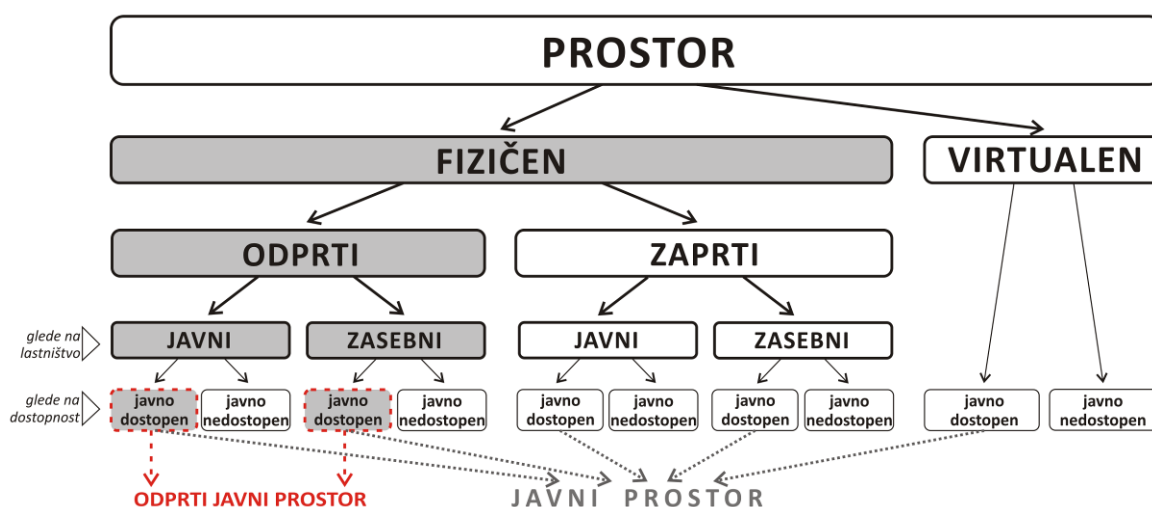
Pregled krovnih veljavnih pravnih predpisov Slovenije na področju prostorskega načrtovanja (Prostorski red Slovenije, 2004; SPRS, 2004; ZPNačrt, 2007; ZUreP-1, 2002; ZGO-1, 2002) kaže, da noben od njih ne razlaga pomena izraza »javni prostor« ali »odprti javni prostor«, so pa razloženi pojmi, kot so »javna površina, javna površina za pešce, zelene površine, grajeno javno dobro, prostor, krajina« idr. Izraz »javna površina« je v 2. členu ZGO-1 opredeljen kot »površina, katere raba je pod enakimi pogoji namenjena vsem, kot so javna cesta, ulica, trg, tržnica, igrišče, parkirišče, pokopališče, park, zelenica, rekreacijska površina in podobna površina«. »Javna površina« je v slovenski prostorsko načrtovalski praksi tudi podlaga za določitev grajenega javnega dobra (Odlok o OPN MOL, 2013), ki je po Zakonu o graditvi objektov pravna kategorija. V nalogi sta uporabljana pojma javni prostor in odprti javni

² O fizičnem in simbolnem miljeju mesta več v Norberg-Schulz (1965).

prostor. Od javnih površin se razlikujeta v tem, da nista določena glede na lastništvo pač pa predvsem na (javno) rabo.

Javni prostor v nalogi razumemo kot prostor oziroma območje, ki je vsem dostopno pod enakimi pogoji, ne glede na lastništvo (slika 1.1). Obsega tako odprti kot zaprti javni prostor (npr. nestanovanjske stavbe, namenjene javni rabi), razširja pa se tudi na virtualni prostor (s čimer se naloga podrobneje ne ukvarja).

Izraz »javni prostor« (angl. »public space«) v nalogi uporabljamo v pomenu njegovih fizičnih, socialnih in simbolnih pojavov in vidikov. Kadar pa želimo poudariti odprtost, kot njegovo bistveno prostorsko značilnost, uporabljamo izraz odprti javni prostor. Večina empiričnega dela naloge se nanaša prav na slednjega.

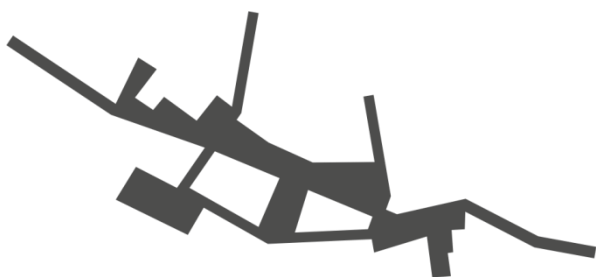

Slika 1.1: Odprti javni prostor
Figure 1.1: Public Open Space

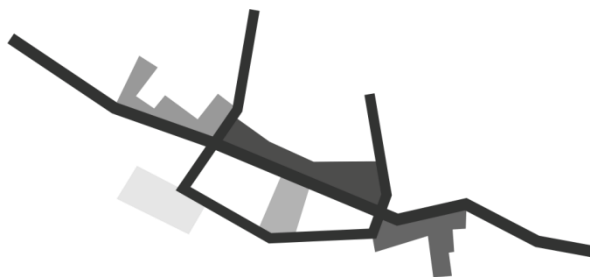
Odprti javni prostor

Odprti javni prostor je nepozidan, pod enakimi pogoji vsem dostopen odprti prostor mesta. OJP obsega vse javno dostopne odprte površine mesta; tako zelene površine kot ostali (grajeni) odprti javni prostor (v nadaljevanju grajeni OJP).

OJP (angl. »public open space«) je v mestu zvezen in obsega celoten javno dostopen odprti prostor mesta (sliki 1.2 in 1.3). Elementi javnega odprtega prostora so tako površine, kot tudi poteze in linijski elementi (koridorji, ulice, pasaže, obvodni prostor idr.). Največkrat se OJP ločuje glede na dejavnosti oziroma funkcije, ki jih ta nosi.

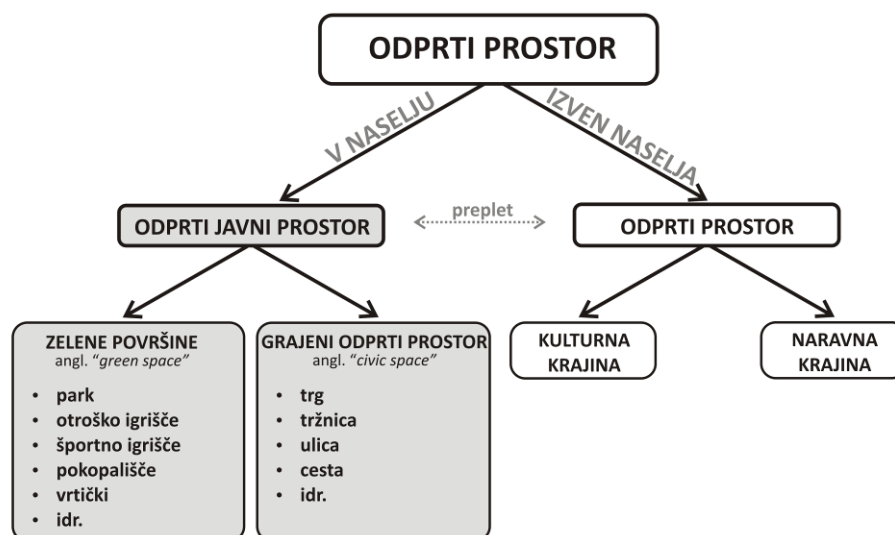
Slika 1.2: Odprti javni prostor kot generičen pojem
Figure 1.2: Public open space as a generic term

Slika 1.3: Vrste odprtega javnega prostora
Figure 1.3: Types of public open space

OJP je odprti prostor naselja in obsega tako zelene površine (angl. „green space«) kot tudi grajeni OJP (angl. „civic space«). Taka opredelitev je običajna predvsem v anglosaksonskem svetu (npr. Urban Open and Green Space Typology, 2002; Planning and Open Space, 2008). OJP sestavljajo različne vrste (o opredelitvah različnih vrst OJP tudi v poglavju 2.2.1). Vrste OJP kot del zelenih površin naselja so npr. parki, igrišča za otroke in mladostnike, športna igrišča, pokopališča, urbani gozd, vrtički, druge zelene površine, obvodni prostor, stanovanjska krajina idr. Vrste grajenega OJP so npr. trgi, tržnice, pasaže, atriji, ulice, ceste idr.³ Hosseini s sodelavci (2012) povzemajo nekatere dosedanje opredelitve in definirajo, da OJP vključuje javne parke in rekreacijska območja, odprti prostor med stavbami in ostali javno dostopen urbani prostor, npr. tržnice, ulice in peš poti.

OJP je del odprtega prostora (angl. »open space«). Odprti prostor obsega OJP v urbanem okolju (v mestih in naseljih, v slovenskih prostorskih aktih je ta prostor večkrat označen kot »javne površine«) in odprti prostor izven naselij (krajina) (slika 1.4). V slovenskih mestih gre za značilen preplet OJP s krajino, v majhnih mestih je ta povezava poudarjena.

Slika 1.4: Odprti javni prostor kot del odprtega prostora / Figure 1.4: Public open space as part of open space

³ Nekateri avtorji poleg tega ločijo še OJP v različnih delih mesta (npr. v središču mesta, na obrobju; Francis, 2003) ali glede na tipologijo zidave (npr. stanovanjska krajina; Francis, 2003; Stanovanjske krajine ..., 2006) (več o tem v poglavju 2.2.1).

OJP je poleg objektov ključen fizični element mesta. Določajo ga tako naravne (npr. lega, morfologija mesta) in kulturne (npr. zgodovinske, dediščinske) določilnice mesta, oblikovne značilnosti ureditve, kot tudi administrativni (politični in pravni) okviri, ki določajo pogoje za urejanje prostora in spremembe v njem. Predvsem pa »naravo OJP« oblikujejo uporabniki (Madanipour, 2010).

OJP je namenjen različnim rabam v mestu. Lynch in Hack (1984: 325) definirata odprti prostor z vidika vedenja kot prostor, ki »omogoča ljudem prosto gibanje«. OJP se v zadnjem času najbolj prepozna kot pomemben faktor za uresničevanje aktivnega življenja (Kellet in Rofe, 2009; Koohsari et al., 2013), bodisi namenjen rekreativni rabi ali hoji po vsakodnevnih opravkih v mestu, ki prispevata k zdravju ljudi (Jackson, 2003; Kaczynski in Henderson, 2007; Paquet et al., 2013). Kellet in Rofe (2009: 11) odprti javni prostor definirata kot »prostor v urbanem okolju, ki je ne glede na njegovo velikost, oblikovanje ali fizične značilnosti dostopen skupnosti in ki je predvsem namenjen udobju ali rekreaciji, bodisi aktivni ali pasivni«. Ward Thompsonova (2002) trdi tudi, da je OJP kraj, kjer se oblikuje demokracija, zato načini, kako so ti prostori zasnovani, upravljeni in uporabljeni, kažejo dejansko stanje politične retorike.

OJP je namenjen tako zadrževanju kot tudi prehajanju. Če so zadrževanju namenjena predvsem območja OJP, kot na primer igrišča, parki, trgi ipd., so prehajanju namenjeni predvsem ulice, pločniki, kolesarske steze, poti, pasaže ipd. Prostori »prehajanja« v mestu predstavljajo pomemben del OJP (več o funkcijah in rabi OJP ter o različnih potrebah ljudi, ki jih zadovoljujejo v OJP, v poglavju 2).

V novi generaciji občinskih prostorskih načrtov (po letu 2007, ko je v Sloveniji prišlo do spremembe zakonodaje na področju prostorskega načrtovanja in je bil sprejet ZPNačrt, Ur. l. RS 33/07, po katerem občine sprejmejo Občinske prostorske načrte kot temelj za načrtovanje prostorskih ureditev lokalnega pomena; v nadaljevanju OPN) se izraz »odprti javni prostor«, ki opredeljuje celokupno pojavnost odprtega, za javnost dostopnega prostora, le redko pojavi (npr. v Odloku o OPN Metlika 2011, 6. odstavek 30. člena), čeprav se izraz pojavlja že v Prostorskem redu Slovenije (Ur. l. RS, št. 122/2004). Večinoma se določila v OPN nanašajo na »zelene površine naselja«, pa tudi »javne površine«, včasih sta ta dva izraza napisana skupaj kot »zelene in druge javne odprte površine«. Uporabljen je tudi izraz »odprte bivalne površine« (npr. Odlok o OPN Žiri, Ur. l. RS, št. 1/2011) ali »odprti prostor v naseljih«. Ugotovitve nakazujejo na sklep, da manjka poenotenje izraza v prostorskih dokumentih (občinskih prostorskih načrtih).

Odprti javni prostor v nalogi razumemo kot nepozidan, pod enakimi pogoji vsem dostopen odprti prostor mesta, ki je nosilec pomembnih funkcij v mestu. Obsega tako zelene kot tudi druge javno dostopne in uporabne odprte površine (drugi, grajeni odprti prostor). Javnost je določena ne glede na lastnino. Sestavljajo ga različne vrste OJP, kot na primer mestni park, mestni trg, otroško igrišče, športno igrišče, šolsko igrišče, OJP pred stavbami družbenega pomena (npr. trgovina, pošta, cerkev ...), pokopališče, vrtički, voda in obvodni prostor, ulice idr.

Urejenost OJP povezujemo s privlačnostjo za rabo. Urejen OJP je varen in prijeten za vsakodnevno rabo ter je namenjen predvsem pešcem. Omogoča raznovrstno rabo različnim skupinam uporabnikov.

Urbani razvoj

Urbani razvoj je v širšem pomenu ekonomski, socialni in okoljski razvoj urbanih območij (OECD, 2012). OECD (2012) je skupaj z ES in Eurostatom z namenom boljšega spremljanja razvoja mest znotraj držav in med njimi razvil nov pristop k definiranju urbanih območij.⁴

Za merjenje urbanega razvoja se na svetovni, evropski in državnih ravneh uporablja trajnostne kazalnike razvoja. Kazalniki razvoja urbanih območij (OECD, 2013) se nanašajo na primer tako na število prebivalcev v urbanem območju, kot na okoljske kazalnike, inovacije, trg dela, pa tudi na BDP (ugotovljeno je, da rast BDP na prebivalca spremlja višjo kakovost življenja, npr. več prostega časa, boljše okoljske standarde, daljšo pričakovano življenjsko dobo ter bolj celostna, dobro delujoča omrežja socialne podpore, Kendall-Bilicki, 2013). Kazalniki razvoja urbanih območij se vsaj v nekaterih segmentih prekrivajo s kazalniki merjenja kvalitete življenja, kot na primer trg dela, okolje, izobrazba idr. (Better Life Index, 2013), čeprav ti vključujejo tudi nekatere druge kazalnike, ki vplivajo na zadovoljstvo in kakovost življenja, kot na primer zdravje, varnost, zadovoljstvo z življenjem (Better Life Index, 2013) in družbeno življenje, politična svoboda, enakost spolov (Economist Index Quality of Life, 2005). Kazalniki razvoja urbanih območij so po opredelitvi OECD (2013) razvrščeni v naslednje skupine: prebivalstvo (npr. število prebivalcev, gostota prebivalcev), območje, BDP (npr. rast BDP, BDP na prebivalca), okolje (npr. emisije CO₂, onesnaženost zraka), trg dela (npr. stopnja brezposelnosti, rast delovnih mest), inovacije (npr. število patentov), urbana oblika (npr. policentričnost), teritorialna organiziranost (npr. število teritorialnih enot, povprečno število prebivalcev na enoto). Urban Audit (2013) pa na ravni mest spremlja na primer naslednje skupine kazalnikov: demografija (npr. prebivalstvo po spolu), socialne razmere (npr. stanovanja, zdravstvene razmere), ekonomske razmere (npr. trg delovne sile, dohodki), udeležba pri odločanju (npr. volitve, lokalna uprava), izobraževanje (npr. stopnja izobrazbe, možnosti izobraževanja), okolje (npr. kakovost zraka, vode, ravnanje z odpadki),

⁴ Urbana območja OECD (2012) definira kot »funkcionalne gospodarske enote« (angl. »functional economic units«) in s tem odpravlja prejšnje omejitve definicije, povezane z administrativnimi mejami. Funkcionalno urbano območje je gospodarska enota, opredeljena z gostoto naseljenim »urbanim jedrom« in »zaledjem«, ki je na trgu dela zelo povezano z jedrom (ibid.). Urbano jedro sestavljajo območja z nad 50.000 prebivalci z gostoto poselitve najmanj 1500 prebivalcev na km². Ta definicija se uporablja v 28 državah članicah OECD in opredeljuje 1148 urbanih območij z vsaj 50.000 prebivalcev (ibid.). Na ravni Slovenije sta kot urbani območji opredeljeni samo dve urbani območji; Ljubljana, kot metropolitansko območje z več kot 500.000 prebivalci, in Maribor, kot srednje veliko urbano območje z 200.000 do 500.000 prebivalci. Opredelitev urbanih območij kot funkcionalnih gospodarskih enot je v pomoč nacionalnim vladam in mestnim upravam za planiranje infrastrukture in prometa, stanovanj, šol, družbenih dejavnosti, območij za kulturo in rekreacijo (ibid.). Bolje načrtovana urbana območja so bolj konkurenčna v zagotavljanju zaposlitvenih možnosti in bolj privlačna za bivanje prebivalcev (ibid.). Uveljavljena OECD definicija urbanega območja je za opredelitev urbanih območij majhnih mest v Sloveniji predvsem zaradi omejitev v zvezi s številom prebivalcev neustrezna, pa vendar je pomembno izhodišče za opredelitev mest kot »funkcionalnih gospodarskih enot« z določeno gostoto poselitve.

promet in infrastruktura (npr. javni prevoz), informacijska družba (npr. dostop do interneta, lokalna e-uprava), kultura in rekreacija (npr. število kinematografov, knjižnice) in turizem. V Sloveniji sta tako v OECD kot v Urban Audit spremljanje stanja vključeni samo mesti Ljubljana in Maribor, medtem ko ostala mesta, srednje velika in majhna mesta, v spremljanje stanja niso vključena.

Urbani razvoj v nalogi razumemo v ožjem pomenu besede kot razvoj mesta. Razumemo ga kot urejanje fizičnih značilnosti prostora, ki prispevajo h kakovosti bivanja. Naloga podrobneje proučuje le en segment urbanega razvoja, tistega, ki se nanaša na prostorski razvoj urbanega tkiva, podrobneje OJP, in zadovoljstvo ljudi z OJP ter rabo OJP kot vidika kakovosti bivanja. Pri tem se konkretnije z ostalimi vidiki urbanega razvoja (npr. gospodarska rast, demografske spremembe idr.) naloga ne ukvarja.

Kakovost bivanja

Kakovost bivanja se nanaša na kakovost bivalnih razmer, to je na bivalne pogoje, prostor, predvsem odprti javni prostor in zadovoljstvo ljudi s tem.⁵ Izhodišče je, da je opredeljevanje kakovosti vedno rezultat nekega procesa vrednotenja; kaj je dobro, kaj je boljše, kaj je slabše. Izhajamo iz Frommove (2002) opredelitve, da se dobro ali slabo nanaša na uporabnost, ki jo ima stvar za uporabnika, zato neko stvar imenujemo dobro, če je dobra za tistega, ki jo uporablja. V naši raziskavi se osredotočimo na vidik kakovosti bivanja, ki se nanaša na zadovoljstvo z urejenostjo odprtega javnega prostora in rabo odprtega javnega prostora. Gre za subjektivne kazalnike kakovosti bivanja, ki vključujejo raziskave mnenj, ocene rabe in nivo zadovoljstva ljudi z bivanjskimi razmerami (Quality of life ..., 2004), ne pa tudi objektivne, kjer se na podlagi drugih podatkov, npr. zdravstvena slika prebivalstva, neonesnažen zrak, nehrupno okolje, ugotavlja vpliv prostora na kakovost bivanja. Naloga se osredotoča na prostorske in družbene vidike vloge OJP za kakovost bivanja, pri čemer se z ekonomskimi ali okoljskimi vidiki kakovosti bivanja dodatno ne ukvarja.

Kakovost bivanja se v nalogi meri z ocenami zadovoljstva dejanskega stanja OJP in rabo uporabnikov ter izbranimi kazalniki prostorske analize dejanskega stanja. Dejansko stanje OJP je raziskano s pomočjo prostorskih analiz (npr. raznovrstnosti in obsega OJP v posameznem mestu), zadovoljstvo ljudi s prostorskimi razmerami OJP pa z vidika ocen zadovoljstva in rabe OJP prebivalcev izbranih majhnih mest.

⁵ Kakovost prostora Prostorski red Slovenije (1 odstavek 5. člena, Ur. l. RS, št. 122/2004) določa kot »stanje prostora ali njegovega dela, ki odraža skladnost prostorskih struktur ter vrednot družbe«.

Majhna mesta

Merila za opredeljevanje mest so formalna, fiziognomsko-morfološka in funkcijska (ESPON 1.4.1, 2006). Marinovič-Uzelac (2001: 124) prav tako meni, da je treba za opredeljevanje mesta upoštevati različna merila, kot navaja, so to: 1. število prebivalcev, 2. funkcije, 3. fiziognomsko-morfološke značilnosti, 4. centralnost. Glavni merili za opredelitev urbanih območij sta število prebivalcev in gostota poselitve (OECD, 2013). Število prebivalcev je neizogibno, pa vendar ni dovoljšnje merilo, saj ne vključuje kvalitativnega merila urbanega fenomena, zato se upošteva tudi ostala merila, na primer gostoto poselitve in funkcije (Marinovič-Uzelac 2001: 118).

Evropske države različno opredeljujejo velikosti mesta glede na število ali gostoto prebivalcev. Ugotovljeno je na primer, da različne evropske države podeljujejo status mesta naseljem z zelo različnim razponom števila prebivalcev (od 1.500 pa do 10.000 prebivalcev, ESPON, 2006). Tuje raziskave (ESPON 1.4.1, 2006) tako kažejo, da se kazalniki za opredeljevanje različnih velikosti mest razlikujejo v evropskih državah, medtem ko izhodišča izhajajo iz treh pristopov: administrativni pristop (npr. število prebivalcev), morfološki pristop (npr. območje poselitve), funkcionalni pristop (npr. družbene in ekonomske dejavnosti). Mejne vrednosti, po katerih se uvršča mesta v različne skupine, se tako lahko bistveno razlikujejo po posameznih evropskih državah, glede na njene značilnosti. Raziskava (ESPON 1.4.1, 2006) navaja primer mesta z več kot 50.000 prebivalci, ki je v Franciji opredeljeno kot veliko, v Španiji ali na Poljskem, pa tudi v Sloveniji bi bilo to srednje veliko mesto. Florida (2002) opredeljuje kot majhna mesta med 250.000 do 500.000 prebivalcev, kar v Sloveniji ustreza že velikosti velikega mesta.

Ena od prioritet zasnove Strategije prostorskega razvoja Slovenije (SPRS, 2004) za skladen prostorski razvoj Slovenije je spodbujanje razvoja policentričnega urbanega sistema.⁶ SPRS (2004) določa, da se naselja med seboj razlikujejo po funkciji in vlogi v omrežju naselij ter po velikosti, urbanistični ureditvi in arhitekturi. Iz SPRS (2004) izhaja, da se za načrtovanje razvoja poselitve tipe naselij opredeli na podlagi fizionomskih, morfoloških in funkcijskih meril. Merila, na podlagi katerih se po SPRS razvršča naselja v različne tipe naselij, so zlasti velikost naselja, raznovrstnost dejavnosti, možnost zaposlitve, privlačnost naselja, morfološke značilnosti, usmerjenost naselja. Kazalci so zlasti število in struktura prebivalcev, velikost poseljenih površin, gostota poselitve na poseljenih površinah, usmerjenost v storitvene ali proizvodne dejavnosti, število zaposlenih, raznovrstnost dejavnosti in njihovo število. Nazadnje SPRS (2004) določa, da se na podlagi meril in kazalcev naselja razvršča v velika, srednja in mala mesta, v druga urbana in podeželska naselja, vasi in zaselke.

V Sloveniji so mesta določena na podlagi kvantitativnih ter kvalitativnih meril s statutom Vlade RS (Zakon o lokalni samoupravi ..., Ur. l. RS, št. 94/2007). V 15.a členu določa (ibid.), da je mesto: »večje urbano naselje, ki se po velikosti, ekonomski strukturi, prebivalstveni

⁶ Ravbar (2003) navaja, da se uravnotežen policentrični razvoj mest običajno doseže s pospeševanjem funkcijske komplementarnosti (vzpostavljanja privlačne sile) in sodelovanja med mesti (oz. urbaniziranimi območji): med državnimi, nacionalnimi, regionalnimi in (med)občinskimi središči oz. med majhnimi in srednje velikimi mesti. Usmeritve in merila za urejanje majhnih mest med drugim vključujejo tudi zasnovo sistema zelenih površin z vzpostavitvijo zelenega obroča naselja (Ravbar, 2003).

gostoti, naseljenosti in zgodovinskem razvoju razlikuje od drugih naselij. Mesto ima več kot 3.000 prebivalcev.« Kot območja mestnih naselij so v Sloveniji glede na druge, kvalitativne kazalnike (predvsem presežek delovnih mest nad številom delovno aktivnega prebivalstva) določena tudi naselja z manj kot 3.000 prebivalci (Pavlin et al., 2003).

Gostota prebivalcev je eno od meril urbanosti za določanje mestnih naselij (Pavlin et al., 2003; Maas et al., 2006; OECD, 2013;). »Gostota poselitve je razmerje med številom prebivalcev in površino ozemlja, na katerem živijo, navadno izraženo s številom ljudi na kvadratni kilometer ali hektar« (Terminološki slovar, 2010: 37). V Ljubljani, kot najgosteje naseljeni slovenski občini, je gostota poselitve približno 1.000 preb./km² (SURS, 2013). Ravbar (2001) med ostalimi kazalniki za oblikovanje in spremljanje poselitvenih območij predstavi tudi gostoto poseljenosti, ki naj bi bila v mestih praviloma najmanj 1.000 preb./km², v obmestjih pa praviloma najmanj 300 preb./km². Drozg (1999: 197) navaja, da je za urbano fizično strukturo značilna »gostota zazidanosti, ki dosega vsaj 60 preb./ha«, pravi pa, da je »glede na majhnost slovenskih mest /.../ upošteval tudi 50 preb./ha«.

Ugotovljeno je (Pavlin et al., 2003), da merila za določanje mest niso absolutna, temveč relativna in so odvisna od razmer na območju, kjer jih določamo, zato mora biti izbor meril prilagojen razmeram proučevanja. Eden od dejavnikov, ki vpliva na opredelitev mesta, je lahko tudi OJP. Drozg (1998)⁷ na primer prepoznava javno zeleno površino (kot del OJP) kot enega izmed kazalnikov za opredeljevanje mestnih naselij. Med značilnosti urbane strukture tako uvršča tudi odprte javne površine.

Mesta delimo na majhna, srednje velika in velika mesta (SPRS, 2004; ESPON 1.4.1. ..., 2006). Pretežni del slovenskega urbanega omrežja sestavljajo prav majhna mesta. Ugotovljeno je, da majhna (in srednje velika) mesta predstavljajo ogroditve policentričnega urbanega omrežja in predstavljajo velik potencial za zagotavljanje kakovostnega načina življenja v urbanih okoljih in njihovih zaledjih (Prosen et al., 2008). Njihov razvoj je »izrednega pomena tudi za nadaljnji razvoj celotne države v skladu z načeli trajnostnega prostorskega ter skladnega regionalnega razvoja« (ibid.: 71). Vrišer (1969: 7) opredeljuje, da je majhno mesto (oz. »malo mesto«) »manjše, vendar normalno razvito urbano naselje, ki ima praviloma vse poglobitve mestu ustrezne dejavnosti. Glede na takšen značaj oskrbuje lastno in okoliško prebivalstvo s storitvami in ima določeno središčno vlogo v naselbinskem omrežju. Od pravega (večjega) mesta se razlikuje predvsem po manjšem številu prebivalstva in po slabši razvitosti določenih mestnih funkcij, za katere zaradi manjše populacije ni vedno ustreznih možnosti«.

Opredelitev majhnih mest v tej nalogi je povzeta po opredelitvi Prosen s sodelavci (2008), ki je slonela na definiciji ESPON 1.4.1 projekta (2006: 58), kjer so podana merila definiranja

⁷ Merila in kazalniki za opredeljevanje mestnih naselij so po Drozgo (1998):

a) Urbanost (npr. raznovrstnost stavbnih tipov, morfološka enota z zazidavo večjih gostot (nad 50 preb./ha), vsaj dve območji centralne dejavnosti, javna zelena površina); b) Velikost naselja: (npr. velikost pozidanega prostora, število prebivalcev (najmanj 3.000)); c) Ekonomska struktura: (razmerje med številom delovnih mest in številom aktivnega prebivalstva, število delovnih mest v terciarnem in kvartarnem sektorju, opremljenost z regionalnimi (npr. bolnišnica) in lokalnimi (npr. kinom) funkcijami); d) Prebivalstvena gostota; e) Naseljenost, zazidanost; f) Zgodovinski razvoj.

srednjih in majhnih mest. Pri določanju majhnih in srednje velikih mest so bila uporabljena merila (formalna, fiziognomsko-morfološka in funkcijska) in kazalniki, ki so bili izvedeni na podlagi primerjalne študije naborov kazalnikov pomembnih domačih in tujih raziskav (Pavlin et al., 2003; Ravbar, 1993; Vrišer, 1995; RePUS, 2006; ESPON, 2006; CONSPACE, 2005; Urban Audit 2006; in drugi v: Prosen et al., 2008: 11). Med majhna mesta so uvrstili tudi naselja, ki sicer ne izpolnjujejo enakomerno vseh meril, vendar se zaradi različnih (npr. zgodovinskih ali drugih) razlogov uvrščajo med majhna mesta (Prosen et al., 2008: 30). Za vsako od treh skupin meril so bili podrobneje določeni še naslednji kazalniki, ki so bili osnova za določitev majhnih mest: 1. formalna merila: število prebivalcev, gibanje števila prebivalcev (v letih 2003–2005); 2. fiziognomsko-morfološka merila: število stanovanj na stavbo; 3. funkcijska merila: število prebivalcev na število delovnih mest, delež delovno aktivnih dnevnih migrantov v mestno območje, zdravstveni dom, lekarna, osnovna šola, banka, upravne enote, gimnazija ali poklicne, tehniške in srednje strokovne šole, delež zaposlenih v storitvenih dejavnostih, delež prebivalcev z višjo in visoko izobrazbo (Prosen et al., 2008).

Majhno mesto za podrobnejšo raziskavo v nalogi je tisto, ki ustreza definiciji majhnega mesta po Prosen et. al. (2008) in je urbano naselje, ki je opredeljeno kot občinsko središče (mikroregionalno središče po Cigale, 2002, oziroma centralno naselje višje stopnje po Benkovič Krašovec, 2006), ima od 3.000 do 5.000 prebivalcev in kjer je povprečna gostota prebivalcev v poselitvenem območju mesta najmanj 1.000 preb./km².

1.2 PREDSTAVITEV DELOVNE HIPOTEZE

Prostorske razvojne priložnosti mest se v zadnjem obdobju (desetletju, dveh) bolj kot s fizično širitvijo (rastjo mest) povezuje z njihovim notranjim razvojem in tako imenovano kreativno prenavo. Tudi Strategija prostorskega razvoja Slovenije (v nadaljevanju SPRS, 2004) poudarja pomen notranjega razvoja za razvoj mest in drugih naselij. Gre za koncept prenovе naselij ali delov naselij in zgoščitve ekstenzivno izrabljenih poseljenih površin, pri čemer je med drugim treba zagotavljati uravnoteženo razmerje med grajenim prostorom (stavbami) in odprtim javnim prostorom v naselju (Prostorski red Slovenije, 2004). Ustvarja se urejen odprti javni prostor, ki je prijazen uporabnikom, prispeva k hodljivosti,⁸ spodbuja srečevanje ter omogoča zadovoljevanje raznovrstnih človekovih potreb (Creative Cities, 2013; URBACT, 2013). Vitalna in urejena mesta, ki se jih načrtuje celovito, so med prioritetami in usmeritvami za doseganje ciljev prostorskega razvoja Slovenije, s čimer se zagotavlja kakovost bivalnega okolja (točka 3.1 SPRS, 2004). OJP ima za doseganje teh prioritet in usmeritev pomembno vlogo.

Ugotovljeno je, da urejen odprti javni prostor vpliva na izboljšanje kakovosti bivanja in prispeva h gradnji skupnosti (Kaczynski in Henderson, 2007; Kos, 2008; Kellet in Rofe, 2009; Ward Thompson in Aspinall, 2011). Ob tem morajo biti prepoznane tako družbene potrebe po OJP kot fizično stanje prostora, oboje pa mora biti vključeno v usklajeno urejanje prostora. Ljudje in prostor, v katerem živijo, namreč ustvarjajo posebno medsebojno

⁸ Hodljivost (angl. »walkability«) je privlačnost prostora za pešačenje.

razmerje.⁹ Lynch in Hack (1983: 5) ugotavljata, da je vsak kraj (naravni ali ustvarjeni) do neke mere edinstven, t. i. povezana mreža stvari in dejavnosti. Edinstvenost součinkovanja značilnosti urbanega okolja in uporabnikov (družbenega okolja) pa določa »naravo« odprtega javnega prostora (Madanipour, 2012: 141).

Izhodišče hipoteze je, da urejen odprti javni prostor izboljšuje kakovost bivanja oziroma vzpodbuja urbani razvoj. Urbani razvoj povezujemo z urejanjem fizičnih značilnosti prostora, ki prispevajo h kakovosti bivanja. Vloga OJP za urbani razvoj in za kakovost bivanja pa je povezana z njegovo funkcijo oziroma rabo. Rabo OJP v največji meri določajo: 1. prostor in prostorske zmožnosti, 2. družba in posameznik (o tem tudi Bell, 2005). Raziskovanje vloge OJP za urbani razvoj v nalogi je zato raziskovanje tistega vidika kakovosti bivanja, ki se osredotoča na zadovoljstvo in rabo OJP prebivalcev majhnih mest, v povezavi z dejanskim stanjem OJP. V nalogi podrobneje izpostavljam in raziskujemo hipotezo, da

urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora v mestu.

Hipotezo smo podrobneje razčlenili z naslednjimi raziskovalnimi vprašanji:

- Kakšno je dejansko stanje OJP v majhnih mestih Slovenije?
- Katere vrste OJP obstajajo v majhnih mestih Slovenije?
- Kako prebivalci ocenjujejo in uporabljajo OJP v njihovem mestu?
- Katere značilnosti OJP v majhnih mestih bolj prispevajo k zadovoljstvu in njegovi rabi?
- Katere vrste OJP najbolj prispevajo k urbanemu razvoju?
- Ali in kako se urbani razvoj povezuje z urejenim OJP, oziroma ali je za notranji razvoj mest in dvig kakovosti bivanja ključno urejati OJP?
- Kako planirati in urejati OJP v majhnih mestih Slovenije kot podporo urbanemu razvoju?

1.3 CILJI RAZISKOVANJA IN PRIČAKOVANI REZULTATI

Raziskava proučuje povezanost dejanskega stanja OJP z zadovoljstvom oziroma rabo OJP, kar izpostavlja kot vidik kakovosti bivanja in prispevek k urbanemu razvoju. Glavni cilj naloge je ugotoviti, kakšno vlogo ima odprti javni prostor za urbani razvoj majhnih slovenskih mest. Podrobnejši cilji in pričakovani rezultati naloge so še:

- ugotoviti sliko dejanskega stanja OJP v izbranih majhnih mestih (prostorski del raziskave),
- ugotoviti zadovoljstvo s stanjem in rabo ljudi OJP v izbranih majhnih mestih (sociološki del raziskave),
- ugotoviti značilnosti OJP v majhnih mestih, ki prispevajo k večjemu zadovoljstvu in rabi OJP ter s tem h kakovosti bivanja in urbanemu razvoju (povezanost obeh delov raziskave),

⁹ Med človekom in prostorom se razvija posebno razmerje. To razmerje med drugimi disciplinami preučuje tudi antropologija človekovega okolja, ki: »je znanstvena disciplina, ki preučuje interakcijo, sovisnost in koevolucijo človeških bitij in antropogenega materialno-prostorskega okolja« (Toš, 2010: 18).

- ugotoviti podobnosti oziroma razlike majhnih mest glede OJP,
- podati izhodišča za načrtovanje in urejanje OJP v majhnih mestih Slovenije.

1.4 UPORABLJENE RAZISKOVALNE METODE

V nalogi obravnavamo prostorski in sociološki vidik raziskovanja OJP, medtem ko ostalih vidikov (ekonomskega, upravljaljskega in drugih) v nalogi ne predstavljamo podrobneje. Bistveni poudarek naloge je na raziskavi trenutnih fizično-prostorskih in družbenih razmer. V ta namen je izbranih deset majhnih mest, katerih razmere so podrobneje proučene in služijo kot osnova za ugotavljanje vloge OJP v majhnih mestih Slovenije.

Raziskovanje vloge OJP v izbranih majhnih mestih je sestavljeno iz treh glavnih sklopov. Najprej so predstavljena teoretična in problemska izhodišča, ki so podlaga za definiranje in opredeljevanje predmeta raziskave. Uporabljena je deskriptivna metoda ter študij literature in virov. Drugi sklop je empirična raziskava vloge OJP za urbani razvoj v izbranih majhnih mestih z dveh vidikov. Tretji sklop je sinteza ugotovitev.

Empirična raziskava temelji na izboru majhnih mest v Sloveniji, v katerih sta na podlagi izbranih kazalnikov ter s pomočjo anketnega vprašalnika raziskana prostorski in družbeni vidik stanja OJP. Prostorska analiza dejanskega stanja OJP v majhnih mestih je izvedena s pomočjo kartiranja in terenskega dela. Fizične lastnosti OJP so dodatno opisane z izbranimi kazalniki iz javno dostopnih baz podatkov. Osnova za raziskovanje z družbenega vidika je anketa, s katero smo ugotavljali zadovoljstvo v zvezi z OJP, način in pogostost rabe OJP prebivalcev izbranih majhnih mest. Zaradi velikega vzorca je bil anketni vprašalnik izveden po pošti. Za analizo rezultatov anketne raziskave so uporabljene multivariatne analize, in sicer analiza razvrščanja enot v tipične skupine (metoda voditeljev, angl. »*K-means clustering*«) in hierarhične metode združevanja, konkretno Wardova metoda. Rezultati so bili po končanem empiričnem sklopu raziskave predstavljeni občinskim upravam. Uporabljene so bile predstavitvene tehnike in v sklopu razprave tudi polstrukturirani intervju. V zadnjem sklopu so bile uporabljene tudi korelacijske in multivariatne analize za ugotavljanje zveze med zadovoljstvom prebivalcev in rabo OJP ter obstoječimi prostorskimi ureditvami.

Metodološki pristop raziskave je podrobneje obrazložen v poglavju 3 (Metodološki pristop k raziskovanju odprtega javnega prostora v majhnih mestih).

1.5 STRUKTURA NALOGE

Naloga je razdeljena na šest vsebinskih poglavij (slika 1.5). Prvo poglavje uvod, kjer so predstavljena problemska izhodišča, opredeljena delovna hipoteza ter cilji in pričakovani rezultati. Opisane so uporabljene raziskovalne metode, s katerimi bodo doseženi pričakovani rezultati.

Drugo poglavje zajema teoretična izhodišča. Pregledane in opisane so bistvene vsebine, ki se dotikajo obravnave vloge OJP kot podpore urbanemu razvoju. Izpostavljen je pomen izboljšanja kakovostnega bivalnega okolja za razvoj mest in OJP kot eden bistvenih elementov, ki lahko prispeva h kakovostnejšemu bivalnemu okolju. Opredeljen je OJP, njegove funkcije, vrste in lastnosti. Navedeni so najpomembnejši tuji in domači primeri raziskovanja, urejanja in načrtovanja OJP. Opisane so človekove potrebe v povezavi z OJP in zveza med OJP ter kakovostjo bivanja.

V tretjem poglavju je predstavljen metodološki pristop k raziskovanju OJP v majhnih mestih. Opisani so koraki raziskave, ki obsegajo izbor mest za raziskavo, opredelitev kazalnikov za prostorsko analizo dejanskega stanja OJP v izbranih majhnih mestih, opis zasnove in izvedbe anketnega vprašalnika po pošti v izbranih majhnih mestih, opis dodatnih analiz in sinteze raziskave.

Četrto poglavje je namenjeno predstavitvi rezultatov raziskave. Poglavje je razdeljeno na štiri dele. V prvih dveh delih so opisani rezultati prostorskega dela raziskave, v tretjem delu pa ugotovitve anketnega vprašalnika. Predstavljeni so podrobni rezultati obeh delov raziskave v izbranih majhnih mestih Slovenije. V zaključnem delu poglavja so strnjene sintezne ugotovitve raziskave ter izpostavljeni najpomembnejši zaključki, ki prispevajo k preveritvi hipoteze.

Peto poglavje je razprava, ki vključuje tudi izhodišča za oblikovanje priporočil za načrtovanje in urejanje OJP v majhnih mestih. Opisana so izhodišča za nadaljnja raziskovanja. Šesto poglavje je sklep. Podane so ključne ugotovitve raziskave.

Dodatna poglavja naloge so povzetek v slovenskem in angleškem jeziku, uporabljeni viri in literatura ter priloge.

1. UVOD

- opredelitev problema
- opredelitve pojmov
- razvoj hipoteze
- cilji in pričakovan rezultat
- uporabljene raziskovalne metode

2. TEORETIČNA IZHODIŠČA

- urbani razvoj, notranji razvoj mesta
- majhna mesta kot bistveni sestavni del slov. policentričnega urbanega omrežja
- pomen OJP za kakovost bivanja
- uporabniki in člov. potrebe, povezane z OJP
- primeri raziskav in praks

3. METODOLOŠKI PRISTOP

- izbor majhnih mest za raziskavo
- prostorska analiza dejanskega stanja OJP
- anketni vprašalnik po pošti
- analize rezultatov
- sinteza ugotovitev

4. REZULTATI IN UGOTOVITVE

- ugotovitve prostorskega vidika raziskave
- rezultati anketnega vprašalnika
- sintezne ugotovitve
- dodatne analize povezanosti obeh delov raziskave
- potrditev hipoteze

5. RAZPRAVA

- anketa kot orodje za preverjanje zadovoljstva in rabe
- izhodišča za načrtovanje bolj urejenega in raznovrstnega odprtega javnega prostora v majhnih mestih
- izhodišča za nadaljnje raziskovanje

6. SKLEP

- glavne ugotovitve in sklepi

Slika 1.5: Struktura naloge

Figure 1.5: Structure of the thesis

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

Raziskovanje vloge OJP v mestih je kompleksno, zato se je smiselno usmeriti v njihovo proučevanje na dovolj podrobni, to je lokalni ravni, kar potrjujejo rezultati številnih raziskav (npr. Kaczynski in Henderson, 2007; Kellet in Rofe, 2009). Takšno usmeritev prav tako upoštevajo različne tuje politike oziroma priporočila za planiranje (npr. Planning and Open Space, 2008). Swaffield (2002) trdi, da potrebujemo teoretično razumevanje, ki je posebno za prostor, regijo in kulturo, da bi naša ravnanja odgovarjala z občutkom na bogatost in različnost v svetu. Prepoznavna posameznikovih in družbenih potreb in njihovo doživljanje je ključno za urejanje in delovanje nekega prostora (CABE, 2004; Healthy Open Spaces, 2010).

V globalno povezani informacijski družbi (Borja et al., 1997) se vedno več ljudi strinja, da nihče ne more razumeti dogajanja v družbi kot celoti (Giddens, 2002), lažje pa obvladujemo mikrodogodke, kar sovpada z značilnostmi sodobne glokalne družbe (Mlinar, 2007). Ta se ob zavedanju priložnosti edinstvenih značilnosti lokacije, pomena sodelovanja javnosti pri gradnji in urejanju mesta od postmodernistične negotovosti in dvoma obrača k ustvarjalnosti, ekologiji in trajnostnemu razvoju (Mlinar, 2007).¹⁰ Čeprav nove paradigme še niso zakoreninjene (Thompson, 2009), je vedno bolj jasno, da je treba napore za izboljševanje življenjskih pogojev usmerjati tudi v izboljševanje lokalnih bivalnih pogojev. Lahko se strinjamo s Sievertsom (2011), ki meni, da so ljudje generatorji razvoja in če nimajo neposredne zveze z mestom, ne bodo nikoli razvili odgovornosti do njega. Castells (2004) ugotavlja, da morajo ljudje delovati v urbanih gibanjih, s katerimi se odkrijejo skupni interesi, da bi lahko ustvarili nove pomene. Na ta način se ustvarja občutek pripadnosti in ustvarja nova kulturna identiteta (ibid).

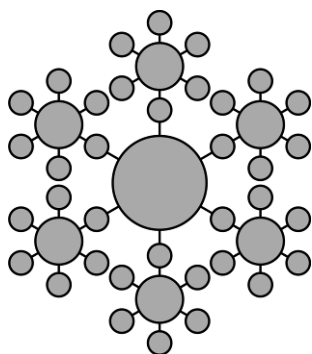
Mlinar (1994: 22) razkriva paradoks, da »najvišja stopnja individuacije predpostavlja tudi najvišjo globalno integracijo«. Zato se ob prepoznavanju globalizacijskih vplivov zdi ključna prav raziskava lokalnih razmer. Predvsem se krepi zavedanje o tem, da mora kompleksna obravnava izhajati z različnih vidikov in povezav med njimi. Takšna naj bi bila tudi obravnava družbeno-prostorskih procesov. Goličnikova s sodelavci (2008: 17) povzema, da »raziskave na področju urbanističnega načrtovanja v zadnjih desetletjih vse bolj opozarjajo na enakovredno obravnavanje treh ključnih vidikov urejanja prostora:

- fizične strukture prostora,
- dejavnosti (uporabnikov) v prostoru,
- doživljanja prostora s strani uporabnikov«.

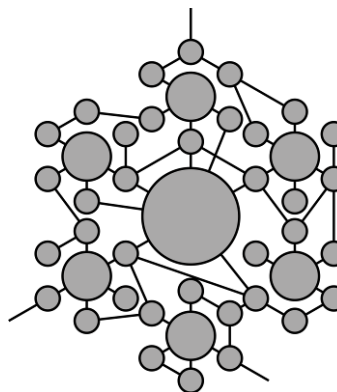
Pomen in vlogo javnega prostora se da opisati relacijsko, pri tem pa izhajamo iz sistemske teorije, ki opisuje »sistem kot množico elementov in množico relacij med temi elementi in njihovimi atributi« (Toš, 2003: 161). Šele s poznavanjem elementov, njihovih atributov (lastnosti) in relacij med njimi lahko razložimo pojave, ki se dogajajo v nekem sistemu, na

¹⁰ Mlinar (2007) ustvarjalnost vidi kot izhodišče za vplivanje na prihodnost, ki terja svojo infrastrukturno podlago, kot jo predstavljajo raziskovalne institucije, tehnološki in znanstveni parki ter inkubatorji, podobno kot tudi infrastrukturo za umetniške ustvarjalnosti, ki posredno ali neposredno vplivajo na kakovost okolja in življenja v mestu. Vendar je po njegovo (ibid.) potrebno načrtovanje, ki vse to umešča v čas in prostor, kar pa uspeva le na podlagi kar najbolj razjasnjene predstave o trendih sprememb v prihodnosti.

primer v mestu ali v OJP. Ugotovitev potrjuje tudi Hočevar (2000: 59–60), ko pravi, da je »pojasnjevanje posameznih lastnosti tudi najmanjših prostorskih enot, vedno bolj mogoče le relacijsko, tj. z upoštevanjem vseh drugih ravni prostorske organiziranosti«.

Slika 2.1: Hierarhično-fraktalna struktura
Figure 2.1: Hierarchical fractal structure

Slika 2.2: Mrežna struktura
Figure 2.2: Net structure

Dela ni mogoče izvzeti iz celote kot avtonomnega in neodvisnega od drugih delov (v tem smislu ne gre za fraktalno strukturo, pač pa za mrežno strukturo,¹¹ sliki 2.1 in 2.2. O tem govori že Alexander, 1966, kjer izpostavlja pomen povezanosti in interakcij posameznih delov oziroma dejavnosti v mestih.). Celotna struktura namreč vpliva na pojavnost in delovanje sistema. Pri tem se opiram na sistemsko teorijo in iz nje razvijajoče se ostale pristope, na primer avtopoetični pristop (avtopoetični sistem je sistem, ki ga njegovi sestavni deli proizvajajo, istočasno pa so od njega proizvedeni). Dognanja znanosti namreč kažejo, da moramo celotno naše delovanje, kot tudi delovanje našega okolja razumeti kot sistem sistemov. Ta misel tudi v prostorskem načrtovanju ni nova, saj se prostor obravnava na celovit, integralen, interdisciplinaren način ter z medsektorskim usklajevanjem. Torres i Grau (2007) meni, da avtopoetični sistem nujno potrebuje tudi mehanizme komunikacije, ki omogočajo članom sistema, da se počutijo kot njegovi bistveni sestavni deli. V tem sistemu se lahko razvije »ustvarjalna situacija«.

Iz tega načela izhaja urejanje sodobnega mesta, čigar poglobljena značilnost je po Koželju (2007) ta, da ne določa oblik zazidave in krajine, ampak jih omogoča. Na ta način pa lahko pridejo do izraza vrednote in pričakovanja prebivalcev po izkazovanju razlik in udeležanju individualnosti. Omrežja, ki sestavljajo sodobno urbano strukturo, so po njegovo (ibid.) fizična in nefizična, vidna in nevidna. To so omrežja grajenih in krajinskih struktur, prometne in tehnične infrastrukture, informacij in komunikacij, omrežja dejavnosti, osebnega in javnega prometa, socialnih povezav (ibid.).

¹¹ O omrežjih Koželj (2007: 197) piše: »Omrežja, ki sestavljajo sodobno urbano strukturo, so fizična in nefizična, vidna in nevidna: to so omrežja grajenih in krajinskih struktur, prometne in tehnične infrastrukture, informacij in komunikacij, omrežja dejavnosti, osebnega in javnega prometa, socialnih povezav. /.../ Od kvalitete in kvantitete omrežij je odvisna gostota tokov, ki z različno močjo vplivajo na intenzivnost raznolikih socialnih, ekonomskih in kulturnih izmenjav«.

Zato menimo, da je mesto (in vse njegove sestavine) vedno treba gledati kot sistem (znotraj samega sebe in v povezavi z drugimi sistemi), če želimo razumeti njegovo delovanje. Enako je treba OJP kot enega izmed bistvenih gradnikov mestnega prostora gledati kot skupek prepletajočih se vplivov in delovanj človeka in prostora.

Krepi se zavedanje o tem, da je javni odprti prostor pomemben element tako fizičnega kot družbenega okolja mesta. Še posebno je prepoznavna njegova revitalizacijska vloga v sodobnem mestu, prostoru tokov (Castells, 2000). Pomen javnega prostora v mestih se največkrat povezuje z vplivom na izboljšanje življenjskih pogojev (Mumford, 1969; Ward Thompson, 2002; Jackson, 2003; Paquet et al., 2013). V svetu so že dolgo poznani ideje in različni pristopi, kako dvigniti kakovost bivanja v mestnih območjih (Mumford, 1969; Mušič, 1980).¹² Primeri iz preteklosti kažejo, da ima pri tem javni prostor eno ključnih vlog.

Vloga OJP se v sodobnem mestu krepi predvsem zaradi njegovega vpliva na kakovost bivanja, zdravje prebivalcev in prispevka h gradnji skupnosti, pa tudi zaradi komplementarnosti, morda pa tudi tekmovalnosti z razvijajočimi virtualnimi prostori. V duhu izboljševanja pogojev za življenje na vseh ravneh se na deklarativni ravni uveljavljajo različni dokumenti (Agenda 21, 1992; Alborška listina o vzpostavljanju trajnostnih evropskih mest, 1994; Nova atenska listina, 2003; Tematska strategija za urbano okolje, 2006; Leipziška listina o trajnostnih evropskih mestih, 2007 idr.). V tujini ravnanje politike in delo v praksi vodijo tudi rezultati raziskav, ki se izvajajo na državnih, meddržavnih in celo na evropski ravni; te ugotavljajo zadovoljstvo ljudi s kakovostjo bivanja (Quality of life ..., 2004; Mandič in Cirman, 2006 idr.). Na evropski ravni se izvajajo različni projekti in programi, usmerjeni v vprašanja OJP v mestih (UrbSpace, 2011; Human Cities, 2012; URBACT, 2013; EUKN, 2013; ESPON, 2013 idr.). Vedno bolj prepoznavne in uveljavljene oblike opozarjanja na probleme ali priložnosti urbanega prostora za kakovostno življenje v mestih so tudi lokalna društva, civilne iniciative, ostala združenja in posamezniki, ki se vedno bolj dejavno vključujejo v procese urejanja prostora. Slovenija iz tega ni izvzeta in vprašanja o zeleni oziroma doseženi ravni kakovosti bivanja postajajo tudi pri nas aktualna.

Glavne razvojne usmeritve na mednarodni in tudi na domači ravni (ESDP, 1999; SPRS, 2004) so zagotavljanje enakomerne dostopnosti do dobrin skupnega pomena in izboljšanje kakovosti bivalnega okolja. Evropski parlament v 36. točki Tematske strategije za urbano okolje (2006) priporoča splošno izboljšanje kakovosti življenja v mestnih središčih s pomočjo celostnega (še zlasti družbenega, kulturnega in okoljskega) pristopa. V 38. točki (ibid.) je zapisano mnenje Evropskega parlamenta, da mora urbanistično načrtovanje vključevati določbo o večjem številu zelenih površin ter da mora pri širitvi in nadaljnjem razvoju vseeno ostati dovolj naravnega okolja, da bo javnost lahko ohranjala stik z naravo. V Leipziški listini o trajnostnih evropskih mestih (2007) piše, da je eden od ukrepov za krepitev konkurenčnosti evropskih mest ustvarjanje in zagotavljanje visoke kakovosti javnih prostorov, ki imajo pomemben vpliv na življenjske pogoje urbanega prebivalstva. Prisotnost odprtih in zelenih površin vpliva tako na izboljšanje zdravja prebivalcev, povečuje možnosti socialnih stikov, pomeni potencial za preživljanje prostega časa, kot tudi je bistvenega pomena za izboljšanje mikroklimе, prispeva

¹² O kakovosti bivanja in spremembah načrtovanja mest se je začelo intenzivneje govoriti že konec 19. stoletja, predvsem zaradi izboljšanja zdravstveno-higienskih razmer (Mušič, 1980, Mumford, 1969). Več o tem v poglavju 2.3.

k ohranjanju ugodnega ekološkega ravnovesja, ne nazadnje pomembno prispeva k urbani strukturi mesta. Zaradi socialne, funkcionalne, ekološke, oblikovalske in morfološke vloge je načrtovanje odprtega prostora v mestu enakovredno načrtovanju grajenega tkiva (Simoneti in Vertelj Nared, 2006).

Medtem ko so na strateških ali raziskovalnih ravneh podani ustrezni okvirji, ki dajejo obravnavi javnega prostora v kontekstu izboljševanja kakovosti življenja posebno mesto, pa se v vsakdanji praksi urejanja prostora večkrat zdi, da to le ni tako samoumevno. Sprašujemo se, kakšna je danes vloga OJP v slovenskih razmerah.

Pri raziskavi vloge OJP za razvoj mesta so v teoretičnih izhodiščih zato osvetljene bistvene sestavine in odnosi med njimi, ki po našem mnenju najbolj vplivajo na stanje in vlogo OJP za urbani razvoj: mesto in urbani razvoj, majhna mesta v slovenskem urbanem omrežju, uporabniki, OJP in kakovost bivanja (slika 2.3).

Slika 2.3: Prikaz povezav med bistvenimi poudarki naloge

Figure 2.3: Connections between main highlights of the doctoral dissertation

2.1 MESTA IN URBANI RAZVOJ

Po podatkih Združenih narodov je leta 2007 že polovica zemljanov živila v mestih, medtem ko napovedi predvidevajo, da jih bo do leta 2050 že okoli 70 % (UN-Habitat, 2009). Ugotovljeno je tudi, da več kot polovica urbanega prebivalstva živi v mestih z manj kot 500.000 prebivalci, večina zahodnih držav pa se sooča z razmahom suburbanizacije, ki je bila omogočena zaradi izboljševanja transportnega sistema (UN-Habitat, 2009). Tudi večina evropskega prebivalstva živi v mestih (80 %). Alborška listina (1994) ugotavlja, da so mesta in naselja ključna v procesu sprememb življenjskih stilov, produkcije, potrošnje in prostorskih vzorcev.

Na evropski in svetovni ravni so sprejeti različni dokumenti in koncepti, ki uokvirjajo sedanji in bodoči prostorski in urbani razvoj (ESDP, 1999; EU 2020 Strategy, 2010; UN-Habitat, 2010; Toledo deklaracija, 2010 idr.). Posebno pozornost namenjajo mestom (Urban 21 Conference, 2000; Leipziška listina ..., 2007). Ugotovljeno je, da »/.../ mesta in urbani razvoj postajajo vedno bolj osrednja točka trenutne prostorske razvojne politike. Mesta so glavni potencialni motorji za doseganje ciljev EU 2020 glede gospodarske rasti in ustvarjanja delovnih mest. Dinamična mesta in urbane aglomeracije so ene ključnih sredstev za regionalni razvoj v okviru razprave o prihodnji kohezijski politiki« (ESPON, Scientific Dialogue ..., 2010: 7). Deklaracija urbanega razvoja iz Toleda (Toledo deklaracija, 2010) izpostavlja načela povezanega, pametnega, trajnostnega, kohezivnega, vključujočega urbanega razvoja kot edinega načina za doseganje večje gospodarske konkurenčnosti, okoljske učinkovitosti, socialne kohezije in napredka v evropskih mestih, da se zagotovi kakovost življenja in blaginje v sedanosti in v prihodnosti.

Urbani razvoj delimo na:

1. urbani razvoj kot razvoj poselitve v širšem prostorskem razvoju (npr. na ravni regije, države, meddržavnega povezovanja idr.).
2. urbani razvoj kot razvoj posameznega mesta. Ta se nanaša tako na širitev (npr. rast, povečanje velikosti) kot tudi na notranji razvoj mest (npr. prenove, kakovost bivanja).

Osredotočimo se na urbani razvoj kot razvoj posameznega mesta, predvsem na notranji razvoj. Notranji razvoj mest (o tem tudi v SPRS, 2004; Dimitrovska Andrews in Nikšič, 2005; Rebernik, 2010) je eden od bistvenih načinov urbanističnega razvoja evropskih mest. Gre za preurejanje različnih delov mesta in različnih ureditev v teh delih mesta. Lahko gre tudi za dodajanje (npr. novih dejavnosti, novih ali različnih namenskih rab, za zgoščanje poselitve, za nove ureditve). »V procesu tako imenovanega notranjega razvoja se prenova v mestu razširja iz staromestnega jedra na celotno mestno središče in njegovo zaledje. Stalno vzdrževanje stanja in prenavljanje urbanih območij postaja del sovpilne razvojne strategije mest in regije« (Koželj, 1998: 25). Sodobno mesto, katerega kontekst so po Koželju (2007: 198) »omrežja infrastrukture in komunikacij ter splošno razpoložljiv prostor, ki vzpodbuja raznovrstnost pojavov in pestrost individualnih razlik« se »šele izoblikuje in ves čas spreminja« (Koželj, 2007: 197). »Notranji razvoj naselja ima prednost pred širjenjem na nova območja« (SPRS, 2004). Prvi odstavek 34. člena Pravilnika o vsebini (...), Ur. l. RS, št. 99/2007) določa, da so območja notranjega razvoja naselja površine, kjer se s prenovo, sanacijo oziroma racionalno rabo ekstenzivno izrabljenih stavbnih zemljišč in ob skrbi za

ohranjanje kakovostne urbane in arhitekturne dediščine zagotavljajo kvalitetnejše bivalne razmere.

Notranji razvoj mesta poleg prostorskega razvoja pomeni predvsem tudi družbeno-sociološki razvoj mesta, mestnega načina življenja, pri čemer sta »mestnost« in »urbanost« pojma, ki ju ni mogoče povsem nedvoumno opredeliti. Hočevar (2000) mestni način življenja poimenuje s »pomestenjem«. Razvojni pogoj mest, kot piše Hočevar (ibid.: 155), je: »Za naraščajoče število mest je, ne glede na velikost, vedno bolj pa tudi ne glede na njihovo geografsko umeščenost, značilna strukturno-preobrazbena naravnost iz mest proizvodnje v mesta pretočne (transakcijske, omrežne, informacijske) in hkratne prizoriščne (interakcijske, simbolne, življenjskostijske) potrošnje, saj to mestom ne le prinaša ekonomsko rast, temveč je v razmerah tekmovalne urbane globalizacije razvojni pogoj.«

Številni dokumenti in strategije urbani razvoj povezujejo s kakovostjo bivanja (npr. Leipziška listina ..., 2007). Ob tem je urejen OJP prepoznan kot bistven za dobro počutje prebivalcev mest, torej tudi za kakovostno bivanje (ibid.). Izboljšanje kakovosti bivanja v mestih je tudi cilj strateške prostorsko razvojne politike Slovenije. Eden od glavnih ciljev Strategije prostorskega razvoja Slovenije (SPRS, 2004) je tudi »kvaliteten razvoj in privlačnost mest ter drugih naselij«, pri čemer Strategija prepoznava, da so »za kvaliteto življenja v mestih /.../ ključnega pomena naravne sestavine in kvalitetno grajeno javno dobro, kot so prometne površine, trgi, tržnice, igrišča, parki, zelenice in podobno, zato se jih v čim večji meri vključuje v urbane strukture. Vodni in obvodni prostor, gozdove, naravne vrednote in posamezne sestavine biotske raznovrstnosti se vključuje v zeleni sistem mesta.« (4 odstavki 3.2 točke SPRS, 2004). Izboljšanje kakovosti bivalnega okolja v mestih, ki se ga povezuje z OJP, dobiva vedno večjo prepoznavo (Dimitrovska Andrews et al., 2001; Plut, 2007).

Raziskovanje OJP v slovenskih razmerah ne more mimo upoštevanja velikosti mest. Mesta se po velikosti delijo na majhna, srednje velika in velika. V Sloveniji prevladujejo naselja nemestnega značaja. Po statističnih podatkih za leto 2009 jih je več kot 97 %, v njih pa živi dobra polovica prebivalcev Slovenije (SURSTAT, 2010). Le okoli 100 od skupaj nekaj čez 6000 slovenskih naselij je opredeljenih kot mesta. Urbanizacija pri nas je zelo specifična. Medtem ko je »zasnova urbanizacije« že leta 1974 uvajala pojem policentrizma (Mušič, 1980), ki naj bi uvedel enakomeren razvoj mest in razporeditev dejavnosti po državi, pa Mušič (1980) ugotavlja, da smo v praksi policentrizem razumeli drugače; razumeli smo ga kot vabilo k pospešenemu razvoju v sleherni občini, znotraj vsake občine v sleherni krajevni skupnosti, znotraj le-teh pa v vseh naseljih, če že ne tudi v zaselkih. Če so se že takrat pričeli zavedati posledic samovolje v poseljevanju našega prostora (Mušič, 1980), so posledice tega procesa v današnjem času le še toliko bolj očitne. V slovenskem razvoju urbanega omrežja se kažeta dve smeri. Cigale (2002: 54) razmišlja, da bo »v primeru spontanega razvoja /.../ prišlo do nadaljnje krepitve Ljubljane na račun drugih centrov (Maribora in mezoregionalnih središč), v primeru bolj policentričnega razvoja urbanega sistema pa bo prisotna večja krepitev središč na nižjih nivojih. Brez načrtnega razvoja bodo številni mezoregionalni centri stagnirali, svoj pomen pa bi si lahko ohranili ob ustrezni delitvi funkcij s podobnimi središči v bližini« (ibid.: 54).

od zunaj) in mestoslužne (take, ki porablajo lastno kupno moč) (Alexandersson, 1959 v: Bole, 2008: 26). Mestotvorne so na primer: industrija, kmetijske, gozdarske, turistične in upravne dejavnosti, medtem ko so mestoslužne na primer storitvene dejavnosti, oskrba, gradbeništvo, promet, trgovina, obrt, javne dejavnosti (Bole, 2008).

Kaže se korelacija med velikostjo mest in razvojem nekaterih dejavnosti in funkcij (npr. Hall in Pfeifer, 2000; Bole, 2008; Prosen et al., 2008). V projektu Majhna in srednje velika mesta (ESPON 1.4.1, 2006) je bilo ugotovljeno, da je razlika med majhnimi in srednje velikimi mesti ter velikimi mesti tudi ta, da so velika mesta funkcionalno bolj popolna, medtem ko so majhna in srednje velika mesta po navadi specializirana in v njih prevladuje ena ali več funkcij. Tudi Florida (2002) opozarja na razliko med velikimi in majhnimi mesti, ko govori, da veliko mesto ponuja večjo izbiro in da je v njem akumulirane več energije in potenciala, tako intelektualnega, delovnega kot energetskega. Mesto, ki je odprto za različnosti, pa po njegovo tudi bolj privlači kreativne ljudi (ibid.).

Kos (2007) ugotavlja, da obstajajo razlike v velikosti mest in njihovo odprtostjo; čim večje je mesto, tem bolj so razmere neodvisne od siceršnjih značilnosti družbenega okolja, odstopanje od povprečja v malomestnih okoljih pa je hitro ocenjeno kot prekršek. Velika mesta po njegovem (ibid.) zmorejo sprejeti veliko večjo stopnjo variabilnosti. Meni celo (ibid.), da lahko toleranco do drugačnih stilov življenja vzamemo kot indikator mestnosti oziroma urbane kulture.

V Sloveniji je splošni odnos do urbanega¹³ zelo poseben. Ugotovljeno je namreč, da obstaja izrazit antiurbani sentiment, to je mestnosti oziroma urbanosti nenaklonjeno stališče (Gantar in Kos, 1993; Kos, 2002b; Kos, 2007; Uršič in Hočevar, 2007). Pri tem se preference glede bivanja v prostostoječi hiši z vrtom v bližini večjega mesta in blizu narave že trideset let ne spreminjajo (Kos et al., 2006). V tem kontekstu je pomembna tudi vloga javnega prostora, ki lahko zaradi funkcij, ki jih nosi, pomembno prispeva h gradnji oziroma krepitvi lokalne skupnosti, boljšim pogojem bivanja v mestih in k urbanosti.

Vloga odprtega javnega prostora za urbani razvoj majhnih mest

Odprti javni prostor razumemo kot bistven element urbanosti (Kos, 2008) in glasnika identitete (Auge, 2011), zato je ključen element razločljivosti mest. Hočevar (2000: 229) simbolno-vizualno razločljivost urbane krajevnosti vidi kot pomemben dejavnik primerjalnih prednosti tekmujoče-povezujočih se evropskih mest, tako večjih kot tudi manjših. Uveljavljanje lokalne identitete, kot enega od ciljev urbanih gibanj (Castells, 2004: 60), in pomestenje, »to je razširitev družbenih in vedenjskih značilnosti urbanega življenja na način, ki vključuje aktivno participacijo oz. uporabo in izrabo prednosti ter možnosti, ki jih ponuja mesto« (Uršič in Hočevar, 2007: 8), se po našem mnenju namreč lahko najbolje izrazi prav v

¹³ Drozg (1999: 196) definira »urbanost« kot »nekaj, kar je specifično mestno. Pojem se nanaša na tri vsebine: socialno (poseben način življenja ...), ekonomsko (poseben način preživljanja in dela ...), fizično (posebnosti grajenega okolja, kakršnega določa morfološka raznolikost, gostota dejavnosti ter socialna heterogenost prebivalcev). ...«.

(zaprtem in odprtem) javnem prostoru. To potrjuje tudi Koželj (1998: 25), ko trdi, da je »konkurenčna prvina sodobnega mesta /.../ predvsem lahko dostopno in kakovostno urbano okolje.«

Tudi Drozg (1999) izpostavlja odprti javni prostor kot eno od meril urbanosti ko trdi, da raznovrstnost (določena s specializiranoostjo javnega prostora), hierarhija (trgov), razmestitev in površina (parkov) sodijo v merila urbanosti.¹⁴ Glede urbanosti odprtih javnih površin je ugotovil (ibid.: 203), da so trgi najpogostejši v srednjeveških delih mest, v novejših delih pa so zelo redki, kar povezuje po eni strani z velikostjo mesta, po drugi strani pa z urejanjem mest (izjema pri tem so novi deli mest, zgrajeni v času funkcionalizma, kjer odprte ploščadi predstavljajo monumentalnost in so zato tudi reprezentančne). Ugotovil je, da je hierarhija izražena le v večjih slovenskih mestih, da je hierarhija trgov slabo izražena, da oprema trgov ne vzpodbuja socialne funkcije in da je večina namenjena parkiriščem, prostor za pešce pa je omejen. Za majhna mesta je ugotovil (ibid.), da »velja, da imajo samo en trg, ki je hkrati osrednji prostor«. Kar se parkovnih ureditev tiče ugotavlja (ibid.), da jih je v slovenskih mestih zelo malo in da je »tam, kjer je demografsko težišče mesta, /.../ zelenih površin najmanj«.

Odprtemu javnemu prostoru se v sodobnem mestu pripisuje pomembno vlogo. Združeni narodi na primer navajajo, da »pametna mesta« (angl. »smart cities«) priznavajo pomen dobrega upravljanja, osnovnih mestnih storitev za vse ter ulic in javnih prostorov, kjer se ženske in otroci počutijo varne (UN-Habitat, 2010). Če je mesto tisti kraj, ki na vsakodnevni ravni najbolj ponuja vpogled v vezi družbenih procesov in strukture človeških izkušenj (Low, 1999), se zdi, da so ti procesi v javnem prostoru toliko bolj intenzivni.

OJP je del mesta, v katerem po mnenju Degrosove in Madanipourja (2010) še najbolj pridejo do izraza procesi, ki se dogajajo v družbi. Predvsem zaradi razmaha novih komunikacijskih tehnologij se v svetu kažeta dve nasprotujoči si mnenji, ki se dotikata vprašanja pomena fizičnega nasproti virtualnemu svetu (o tem razmišlja tudi Mitchell, 2003), in sicer:

1. fizični javni prostor v sodobnem svetu izgublja pomen v primerjavi z virtualno javno sfero,
2. fizični javni prostor še vedno (ali vedno bolj) definira urbano kulturo in nosi v mestu zato vedno večji pomen.

Kljub tema nasprotujočima stališčema je v sodobnem mestu prepoznan pomen OJP, predvsem z vidika kakovosti bivanja (Quality of Life ..., 2003), pa tudi z ostalih vidikov, na primer njegovega vpliva na ekonomsko vrednost območja (Koomen et al., 2009). Bistvena vloga OJP in prispevek k urbanosti pa je verjetno v tem, da nudi vpogled v samega sebe in v družbo in s tem ponuja tudi možnosti za povezovanje z drugimi, za graditev skupnosti. Degrosova in

¹⁴ OJP ali odprte javne površine, kot to fizično mestno strukturo opredeli Drozg (1999: 199), so »pomemben mestotvorni element« in »relevantni morfološki element« za oceno urbanosti. Opredelil je naslednje kazalce (ibid.: 199–200): 1) diferenciranost trgov, pri čemer »specializiranost trgov pomeni raznovrstnost prostora in s tem večjo urbanost«; 2) hierarhija trgov, »bolj ko je hierarhija trgov izoblikovana, večja je stopnja urbanosti«; 3) parkovne površine, »razmestitev, površina parkov ter dostopnost v 1000 m radiju so /.../ primerni kriteriji urbanosti«.

Madanipour (2010) menita, da je javni prostor ogledalo družbe in kulture, saj kaže, kako ljudje živijo, kako se soočajo z izzivi družbenih in gospodarskih sprememb ter njihove medsebojne odnose. Pomemben je tudi zaradi razvijanja tolerantnosti in povezanosti z drugimi. Carr s sodelavci (1992: 344) pravi, da dobro zasnovan in dobro upravljan javni prostor omogoča, da se lahko delno rešimo okov vsakdanjega življenja in omogoča, da druge doživimo celostno. Začasna povezanost nastane, ko ugotovimo, da se na ljudi na isto okolje odzivajo podobno (ibid.).

OJP ponuja fizični okvir za zadovoljevanje različnih človekovih potreb. Pripisuje se mu tako okoljske, družbene, kot tudi strukturne in simbolne funkcije (več o tem v poglavju 2.2.1). Je del prostora, ki omogoča izvajanje prostočasnih dejavnosti, ob vse večjem prepletanju bivanja, dela in prostega časa pa tudi ostalih, vsakodnevnih dejavnosti. Je prostor, ki torej omogoča (tudi hkratno) izvajanje različnih dogodkov in dejavnosti. »Vloga dogodkovnosti, spektakelskosti, ekspresivnosti in reprezentativnosti v postmodernem obdobju« po mnenju Hočevarja (2000:135) »narašča na vseh ravneh »proizvodnje« in »trošenja« prostora: v bivalnem, delovnem in posebno t. i. »prostočasnih okoljih«, tako tudi v OJP. Če je »urbanost kot način življenja« (Wirth, 1938) povezana s toleranco, raznovrstnostjo, ustvarjalnostjo, skupnimi izkušnjami, fizičnim kontaktom, identifikacijo, povezanostjo idr., potem lahko OJP nudi možnosti za uveljavljanje teh konceptov. OJP je lahko »urbano prizorišče« (Hočevar, 2000) in v tem smislu tudi prostor za preizkušanje skupnega življenja (Dešman, 2008).

Odprti javni prostor je bistvena značilnost mest in tudi manjših naselij. Njegov obstoj je vezan na obstoj grajenega tkiva. Dejansko stanje (struktura, raznovrstnost in razmeščenost) OJP v mestu je določeno z geografsko lego mesta in bližino naravnega zaledja, funkcijami mesta in kulturno-družbeno-ekonomskimi razmerami, pa tudi s fizično-morfološkimi značilnostmi mesta (Drozg, 1999; Pogačnik, 1999¹⁵), torej je neločljivo povezano tudi z velikostjo mesta. Razvoj OJP pa med drugim usmerjajo tudi vizija urbanističnega razvoja mesta, družbeni kontekst, nenazadnje tudi finančne zmožnosti mesta oziroma občine.

Značilnosti OJP posameznega mesta določajo tako prostorske določilnice (npr. urbana struktura, morfologija mesta; Krier, 1984), funkcije mesta (Marinović-Uzelac, 2001; ESPON 1.4.1, 2006; Bole, 2008), kot tudi uporabniki mesta (Martinotti, 1994). Kar razlikuje mesta med seboj, je njihova vsebina (npr. identiteta, dogodki, uporabniki, po Hočevarju, 2000, »prizoriščne kakovosti mest«, kjer gre za razsežnost dostopne raznovrstnosti) in funkcije, sočasno s fizično-geografskimi določilnicami (npr. edinstveni prostori, ureditve, objekti, možnost dostopanja). Poleg prostorskih značilnosti in značilnosti družbene skupnosti, ki se v majhnih mestih razlikujejo od večjih mest, pa današnja mesta določajo tudi: obstoj virtualnega sveta; družbeni procesi (globalizacija, individuacija, Mlinar, 1994); hitrost potovanja ljudi,

¹⁵ Pogačnik (1999) definira, da je obstoj javnih odprtih (urejenih) površin vezan na: a) obstoj grajenega tkiva, b) zaposlitveno strukturo (neagrarno), c) velikost mesta (tudi funkcije mesta), d) podnebja, klime (geografski dejavniki), e) družbeno-politični kontekst, f) ekonomsko komponento.

dobrin in informacij (mrežni sistem: Alexander, 1966; mreže, vozlišča in tokovi: Castells, 2000).¹⁶

Medtem ko je fizično-prostorsko stanje OJP neobhodno povezano s fizično strukturo mesta, pa nasprotno simbolne funkcije, doživljajske vrednosti in pomen OJP za uporabnike po našem mnenju niso izključno vezane na velikost mesta. Simbolne funkcije OJP, kot so vzpostavljanje občutka kraja, opredeljevanje identitet, pomenov in vrednot (Stiles, 2011), so pomembne v naseljih vseh velikosti. Simbolno-doživljajska vrednost javnega prostora je enako pomembna tako v majhnih kot v večjih mestih.

V slovenskih mestih je v zadnjih desetletjih predvsem zaradi »izrazite prostorske koncentracije trgovine in drugih storitvenih dejavnosti v velikih suburbanih trgovsko-poslovnih središčih« (Rebernik, 2010: 122) na mestnih obrobjih opaziti »zamiranje mestnih središč, ki je še posebno intenzivno v manjših in srednje velikih mestih« (ibid.: 123). Kot ugotavlja Rebernik (ibid.), so nekatera »mesta in občine sicer zaznale problem upadanja vitalnosti in privlačnosti mestnih središč, ob tem pa ne prihaja do izvajanja ukrepov za usmerjanje in načrtovanje razvoja trgovine in drugih storitvenih dejavnosti«. Urejanje OJP je eden od ukrepov za oživljanje mestnih središč.

Vloga OJP se v sodobnem mestu zaradi več razlogov tudi spreminja (o tem tudi Bugarič, 2006). Najpomembnejši razlogi izhajajo iz značilnosti sodobnega povezanega pojava »prostor – čas – družba«. Lastnosti sprememb se kažejo najmanj v dveh smereh, najbolj pogosto ju označujemo z izrazoma globalizacija in lokalizacija (Mlinar, 1994) kot hkratnima in prepletajočima se pojavoma. Prvič gre za občutek vsepovezanosti. Ne samo, da se je preko virtualne sfere možno povezovati z različnimi ljudmi na različnih koncih sveta, ta povezanost je vedno bolj prisotna tudi v prostorsko-časovnem smislu. Izrazite določilnice današnjega sveta so predvsem nove tehnologije, načini komunikacije (t. i. »Cybercity«, Sorkin, 1999), izboljševanje transportnih sistemov, s čimer se izboljšujejo možnosti dostopnosti, ki tudi v fizičnem smislu krajšajo razdalje in se zato svet navidezno manjša. Druga smer, ki se nakazuje, pa gre v smeri razločevanja, individuacije in išče rešitve v specifičnih značilnostih. Ustvarjalna mesta, inovativnost, osebni izraz, značaj mesta (Mlinar, 1983), lokalne značilnosti so določilnice te druge, »razločevalne« smeri, k čemur prispeva tudi urejen odprti javni prostor.

¹⁶ Mrežni sistem, vpetost v celoto, pa hkrati dopuščanje možnosti za iskanje svojega lastnega izraza prežemajo ne samo družbene procese in posameznikovo delovanje v njem, pač pa tudi kraje in prostore. V njih se rešitve iščejo v smeri zagotavljanja možnosti raznovrstne rabe. Giddens (1985, v: Mlinar, 1994) je na primer uvedel pojem prizorišče (*angl. »locale«*), ki se nanaša na uporabo prostora tako, da zagotavlja določeno okolje ali kontekst interakcije. Urbano prizorišče, kot ga uvaja Hočevar (2000: 138), pa je »v najširšem smislu potencialno lahko vsak odprt ali zaprt javni mestni prostor (space) ter zasebni prostor s pretežno javnim dostopom oz. pristopom in vsakršna oblika prostorske situacijske postavitve (setting, scene) na kateremkoli območju v mestu, ki ima v različnih kontekstih minimalne občasne ali trajnejše lastnosti krajevnosti (placesness)«. Kot pravi Hočevar (2000), je odločilna njihova razločljivost (drugačnost) v primerjavi s prizorišči drugih mest. Od tega je namreč po njegovo odvisna morebitna lokalizacija omrežnih tokov v prav določenem mestu. Konceptu prizoriščnosti Hočevar (2000: 24) torej pripisuje »ključno pojasnjevalno težo pri obravnavi dolgoročne preobrazbe mest«.

Težnji obeh smeri, povezanost (oz. koncentracija) in razločevanje (oz. disperzija), lahko opazimo v različnih družbeno-prostorskih procesih. Obe težnji sta del družbene dinamike in človekove narave (potrebe po povezovanju z drugimi in umik v zasebnost, Fromm, 2002), kažejo pa se tudi v različnih organizacijah poselitve. Prvi tendenci tako odgovarjajo koncepti urbane koncentracije, prvi zakon dostopnosti¹⁷ (Mlinar, 1983), globalizacija, »transakcijsko povezovanje v omrežjih, ki ga spremljajo procesi deterritorializacije« (Hočevar, 2000: 38). Drugi težnji nasprotno odgovarja urbana dekoncentracija, individuacija, drugi zakon dostopnosti¹⁸ (Mlinar, 1983), »povečevanje razločljivosti med mesti in raznovrstnost znotraj mest« (Hočevar, 2000, 38). Ravno način razreševanja nasprotja teh dveh teženj po Mlinarjevo (1994) zadeva v srž problematike prostorske organizacije mesta in urbanističnega planiranja.

Skratka, vlogo odprtega javnega prostora za urbani razvoj majhnih mest je iskati v njegovem pomenu pri gradnji skupnosti in uveljavljanju lokalne identitete kot nosilcu prostorskih, družbenih in simbolnih pomenov ter v prispevku k raznovrstni urbani rabi prostora. Raznovrstnost prostorskih možnosti odpira možnosti raznovrstne rabe odprtega javnega prostora. Čim bolj raznovrsten po funkcijah, dejavnostih, prizoriščih in uporabnikih je odprti javni prostor, tem večje so možnosti za raznovrstne rabe in dejavnosti v mestu. Vloga OJP pri uravnoteženem urbanem razvoju je torej v tem, da podpira prizadevanja mesta v izboljševanju kakovostnega bivalnega okolja, omogoča socialne stike, podpira, ohranja ali na novo vzpostavlja kulturno raznolikost, lokalno identiteto.

2.2 ODPRTI JAVNI PROSTOR

Spreminjajo se odnosi, spreminja se zaznavanje prostora, spreminja se hitrost potovanja informacij, spreminja pa se tudi mesto, kjer se že kaže, da se razlike med mestom in podeželjem vedno bolj brišejo (Kos, 2002c; Sieverts, 2003; Hočevar, 2004; Mlinar, 2007). Javni prostor se stalno proizvaja in na novo vzpostavlja (Lehrer, 2007). Javni prostor ne vključuje le parkov in vrtov, mestnih trgov, odprtih območij, ampak zajema celotno nepretrgano matriko javnosti dostopnih nepozidanih zemljišč v mestih; urbani prostor je temeljni del mestne infrastrukture (Stiles, 2011). S časom lahko spreminja svoj pomen, čeprav kvaliteto javnih prostorov vedno določajo odnosi med delovanjem uporabnikov in mehanizmi upravljanja in nadzora (Lehrer, 2007).

Nekaterim poudarkom razvoja odprtega javnega prostora v mestih skozi čas, predvsem v mestih svetovnega »zahoda« in razvoja nekaterih bistvenih vrst OJP, kot so trg, park, ulica, športno igrišče, pokopališče idr., namenjamo kratek zgodovinski pregled.

¹⁷ Mlinar (1983) definira, da je prvi zakon dostopnosti ta, da vsak posameznik, skupina, institucija ali teritorialna enota želi imeti dostop do vsakega drugega posameznika, skupine, institucije ali teritorialne enote brez kakršnih koli omejitev ali s čim manjšimi stroški. Upoštevanje prvega zakona dostopnosti vodi do lokacije brez kakršnekoli razpršitve – predvidevamo lahko naraščajoč pritisk h kopičenju raznovrstnosti v fizičnem prostoru, kolikor le tehnologija to dopušča.

¹⁸ Mlinar 1983: Drugi zakon dostopnosti je torej v nasprotju s prvim. Medtem ko iz prvega izhaja koncentracija, iz drugega sledi disperzija – drugi zakon določa, da vsakdo želi obvladovati največji obseg fizičnega prostora.

Vpogled v kronologijo razvoja odprtega javnega prostora

Odpri javni prostor je ključni prostor kulturnega, političnega in gospodarskega življenja v mestih od zgodnjih civilizacij do danes (Mumford, 1969; Sennett, 1989; Stanley et al., 2012). Pojavlja se v povezavi z javno sfero (Habermas, 1989; Arendt, 1990a; Kos, 2008). OJP je vezan na obstoj naselja, vendar so pred tem že praktično v vseh naseljih obstajali (načrtovani ali nenačrtovani) odprti prostori v nasebinah, kot območja praznega, odprtega, nepozidanega prostora. Sklepamo lahko, da so ti prostori predstavljali osrednje kraje druženja in srečevanja prebivalcev naselij. O pojavu načrtovanega javnega odprtega prostora lahko z gotovostjo govorimo šele ob pojavu prvih urbanih nasebin (npr. Babilon). Ta je lahko predstavljal glavno transportno žilo mesta ali pa je že bil oblikovan kot večji, odprti, nepozidani del mesta (npr. agora). Mumford (1969: 107) pravi, da je široka ulica »nastala, še preden so izumili voz na kolesih, kajti to je bil verjetno prvi izhod za svete procesije in korakajoče vojake«. Na podlagi izkopanin najbolj zgodnjih mest (npr. Ur) Mumford (ibid.) sklepa, da »je bila cesta kot odprta in razčlenjena prometna pot, nekaj izjemnega: ozka zavita ulica, ki je bila dobro zavarovana pred pekočimi sončnimi žarki, je bila najbolj navadna prometna žila, ki je bila mnogo primernejše prilagojena podnebnju kakor široka prometna pot«.

Vloga trgov, ki so bili poleg ulic bistveni element in ogrodje OJP v prvih mestih je bila predvsem v tem, da so ponujali možnosti za menjavo proizvodov in dobrin in so hkrati pomenili prostor za srečevanje. »Funkcija nove mestne ustanove, trga« kot pravi Mumford (1969: 103) je izenačevanje blagovnih presežkov. »V širšem pomenu pa je bil trg rezultat varnosti in reda, ki ga je zagotavljalo mestno življenje« (ibid.). Uršič (2008) povzema, da je nastanek mest pomenil spremembo strukture produkcije in premik iz družinske samozadostnosti (pod okriljem vasi) v povečevanje proizvodnje, kjer naj bi presežni proizvod služil za menjavo. Pravi (ibid.), da se proizvodni presežek ponuja na trgih, ki predstavljajo središčno območje, vozlišče novih javnih urbanih prostorskih tvorb, ki jih predstavljajo mesta. Definira (Uršič, 2008), da lahko javni prostor v tem kontekstu razumemo ne le kot določeno kvaliteto fizične oblike mestnega miljeja, temveč, kar je morda pomembnejše, predvsem kot produkt specifičnih pogojev bivanja in interakcij v pogojih kompleksnejše in bolj podrobno definirane družbene delitve dela.

Trg je bil skratka prostor izmenjave, z razvojem prometnih poti tudi »povezava prometnih poti« (Mumford, 1969: 105). Mumford (ibid.) sklepa, da je trg (»odprt prostor ali bazar, hkrati s cesto s pokritimi lopami ali zapovrstjo razporejenimi prodajalnami«) našel »svojo mestno obliko najkasneje okoli leta 2000 pred našim štetjem«, kot tudi »vsi večji zunanji organi mesta« (ibid.: 107) oziroma glavne sestavine mesta. Zemljevid Nipurja, na primer, kaže tudi že prisotnost »osrednjega parka« (ibid.: 111).

Naslednje pomembno obdobje v razvoju mesta in njegovega OJP so grška mesta; romarska središča, središče bančništva in trgovine ter medmestne igre, kjer so »najdrznejši člani polisa prihajali v neposredne stike z drugimi mesti, drugimi ljudstvi in drugačnim življenjem; vsi, ki so pri tem sodelovali, so na sebi preizkušali proces »umikanja in vračanja«, o katerem sta tako Patrick Geddes kakor Arnold Toynbee zgodovinsko dokazala, da je najpomembnejša pot človeške rasti« (Mumford, 1969: 192). Pod vplivom iger v Olimpiji je nastala »v helenističnem mestu nova ustanova, za katero je bilo treba najti tudi nov prostor: palestra ali

prizorišče tekmovanj. Ta prostor se je v nadaljnjem razvil v gymnasium, zaprto športno igrišče, ki je bilo navadno postavljeno v gaju ravninskih dreves in so na njem prirejali vsa mogoča atletska tekmovanja in razstave« (Mumford, 1969: 195). »Če je bil morda tržni prostor improvizirano središče za takšne dejavnosti pred šestim stoletjem, ni bilo za to nobenega prostora več, ko je mesto začelo naraščati. Tako naletimo na telovadnico zunaj mesta, kjer še ni bilo pozidanega prostora in je bilo mogoče urediti igrišča na prostem« (ibid.: 196). »Postranski izdelki te nove ustanove so bili prav tako pomembni kakor vse tisto, kar so te ustanove prispevale za zdravje, kajti tu so se stari in mladi neprestano srečevali kot tovariši, ne kot starši in otroci ali kot učitelji in učenci, temveč kot udeleženci v skupni razpravi ...« (ibid.: 197).

Pomemben del grških mest je agora, tržni prostor za izmenjavo blaga in »prostor mestnega shajanja«, »klepeta« in »zbiranja«, kjer se odloča o pomembnih zadevah v mestu (ibid.: 210). »Agora je predvsem odprt prostor, javno vzdrževan in namenjen javnim potrebam« (ibid.: 211). Agora je bila »trg, shajališče in kraj za prirejanje slovesnosti« (ibid.: 212). Tržni prostor v Rimu je predstavljal forum s prostorom za skupščino in s svetiščem. »Na teh odprtih prostorih so govorniki lahko govorili velikim množicam ...« (ibid.: 310). »Rimski forum je bil pravzaprav nekakšna kombinacija agore in akropole« in »ni odkrival nobenih radikalno novih podob, ki jih ne bi mogli ugotoviti že pri njegovem helenističnem pravzorcu« (ibid.: 312). Rimsko mesto je v četrtem stoletju vsebovalo poleg forumov še polja (campi), pokrita s travo za različne igre in športne aktivnosti, pokopališče, parke in vrtove, »ki so jih skrajja uredili bogati meščani za svoje udobje, a nazadnje postali javna last« (ibid.: 331).

Mumford (ibid.: 403) opozarja na izrazit kmečki vpliv (s sadovnjaki, vrtovi in vinogradi v predmestju in vrtovi ob hišah) v zgodnjih mestnih načrtih, zato ugotavlja, da je »tipično srednjeveško mesto /.../ bilo bliže temu, kar bi danes imenovali trg ali podeželsko mesto«. V srednjem veku naj bi bili ljudje zelo navajeni živeti zunaj domov, na odprtih prostorih za šport (npr. balinišča, strelišča, prostor za metanje in brcanje žoge idr., ibid.). Prvotna podoba srednjeveških mest naj bi bila »odprta in zdrava« (ibid.: 405). Z naraščanjem prebivalstva v mestih pa se je odprti prostor sčasoma na račun gradnje manjšal.

V srednjem veku ima pomembno mesto tržni prostor, predvsem zaradi razmaha novega razreda, trgovcev (ibid.: 353). Večina slovenskih mest ima svoje korenine v srednjem veku s svojo značilno srednjeveško strukturo in trgov ali razširjeno v trg glavno ulico kot središčem mesta (Vrišer, 1969), čeprav je že rimski urbanizem dal matriko za razvoj kasnejših trgov. Mestni trg je v večini slovenskih mest še vedno kraj prvotne družbene funkcije odprtega prostora, kot prostora srečevanja, deloma tudi izmenjave blaga, čeprav so, tako kot v večini zahodnih oz. sodobnih mest, funkcijo »agore« do neke mere prevzela trgovska središča. O vlogi mestnega središča v preteklosti in preobrazbi javnih prostorov Uršič (2008) ugotavlja, da je bilo mestno središče do pojava avtomobila vedno najbolj dostopen prostor, ki je spodbujal menjave, srečevanja, navezovanja socialnih stikov. Ti prostori so imeli središčno vlogo, saj so v mestni center privabljali veliko število ljudi, ki so nakupovanje pogosto povezovali z vrsto drugih pristočasnih dejavnosti (ibid.). Mestno središče je do pojava avtomobila vedno najbolj dostopen prostor, ki je spodbujal menjave, srečevanja, navezovanja socialnih stikov (Mumford, 1969; Uršič, 2008). S pojavom osebnega prevoza pa se, zaradi nastanka suburbanih prostorov potrošnje, zmanjša pomen javnih odprtih prostorov v mestu (Uršič, 2008). Množična potrošnja dobrin in storitev se je premaknila na časovno in

prostorsko ustrežnejše, dostopnejše lokacije na mestnem obrobju in potegnila za seboj tudi vrsto prostočasnih dejavnosti, ki so bile do pred kratkim značilnost in simbol središča mesta (ibid.). Uršič (2008) nenazadnje ugotavlja, da se je s premikom dejavnosti, ki so zapolnjevale javni odprti prostor, na mestno obrobje (in v zaprti prostor) izgubil del primarne vloge in pomena tega prostora.

Javni odprti prostor, kakršen je prisoten v evropskih mestih danes, je odraz različnih obdobij mestnega razvoja. Medtem ko so nekateri, praviloma starejši deli mest posledica večstoletne zgodovine, kamor na primer prištevamo predvsem ohranjene osrednje meščanske trge, ki v slovenskih majhnih mestih večinoma datirajo v srednjeveški čas (Vrišer, 1969), pa se prvi javni odprti prostori modernih mest načrtujejo v urbanističnih dokumentih. Posledica slabših bivalnih pogojev so nova urbana gibanja, ki so se pojavila v devetnajstem stoletju z idejo o humanizaciji mest, predvsem z vidika higiene (npr. Howardovo vrtno mesto, zeleni obroč). V Berlinu je na primer v letu 1929 sprejet generalni plan odprtega prostora (The history of... Berlin, 2011). Sodobne paradigme glede kakovosti bivanja v mestih pa se danes dotikajo vprašanj »urbane trajnosti« (Stanley et al., 2012) in izenačevanja (kakovostnih) bivalnih pogojev, tako z vidika enakosti spolov (Richardson in Mitchell, 2010) in različnih depriviligiranih skupin (Ward Thompson et al., 2012) kot fizičnega in psihičnega zdravja (Kellet in Rofe, 2009).

Skratka, osnovni razlog za nastanek odprtega javnega prostora v mestih je potreba po skupnem (javnem) soočanju in zadovoljevanju različnih potreb prebivalcev mesta, tako srečevanju in izmenjavi blaga, kot tudi rekreativnim in drugim prostočasnim namenom (o tem Sennett, 1989). Funkcija OJP zaradi zdravja se pojavi relativno pozno, prepoznane vrednosti OJP zaradi kakovosti bivanja pa v večji meri poudarjamo in odkrivamo šele v zadnjem času. OJP se pojavlja v različnih pojavnih oblikah; lahko gre za vnaprej načrtovano javno površino (npr. osrednji trg ali mestni park, promenada, reprezentančni prostor pred pomembnimi družbenimi (upravnimi) objekti idr.) ali pa za to, da so tekom razvoja mesta nekateri prostori zaradi različnih razlogov ostali nepozidani, bodisi zaradi nepriljubljenosti za pozidavo (npr. neugodne lege) bodisi zaradi drugih dejavnosti (npr. kmetijstvo), pa se v teku razvoja mesta zgodi, da prav ti, nepozidani deli, postanejo še posebno pomembni kot skupni prostor ali prostor, vreden ohranjanja.

Nedaven izrazit odpor in protestno gibanje prebivalcev Istanbula ob nameri turške oblasti, da pozida park Gezi, opominjajo na pomen odprtega javnega prostora v življenju mestnih prebivalcev. Odprti javni prostor je med drugim tudi simbolni prostor ter prostor kulturnega in političnega življenja.

Javno – zasebno in odprti javni prostor

Razpravo o javnem in zasebnem v povezavi z OJP začinjamo s citatom Arendtove (1990a: 19), da je »družba /.../ forma skupnega življenja, v kateri dobi odvisnost ljudi od drugih javni pomen zaradi življenja samega in ne zaradi česa drugega in zato se v njej dejavnosti, ki služijo le ohranjanju življenja, ne samo pojavljajo, temveč smejo določati fizionomijo javnega prostora samega«. Arendt (1990b: 5) z besedo »javno« označuje »dva, medsebojno tesno

povezana, toda nikakor ne identična pojava. Prvič pomeni, da lahko vsakdo vidi in sliši vse, kar se pojavi pred občestvom, s čimer temu pripade kar največja javnost«. Meni (Arendt, 1990b: 5–6), da »prisotnost drugih, ki vidijo, kar mi vidimo, in slišijo, kar mi slišimo, nam zagotavlja realnost sveta in nas samih; in čeprav je popolnoma razvita intimnost privatnega notranjega življenja, ki jo dolgujemo novemu veku in zatonu javnega, izredno povečala in obogatila razpon subjektivnega čutenja in privatnih občutij, pa je lahko do tega intenziviranja prišlo vendarle samo na račun zaupanja v realnost sveta in človeka, ki se v njej pojavlja«. Drugič po njeno (Arendt, 1990b: 7) pomeni »pojmem javnega svet sam, kolikor nam je skupen in se kot tak razlikuje od tistega, kar je lastno privatnemu, torej od kraja, ki ga imenujemo naša privatna lastnina.«

»Javen« je v tem smislu vsak javno dostopen prostor mesta, in sicer ne glede na lastnino. Distinkcija med javnim in zasebnim se zato ne nanaša na razliko med javnim in privatnim glede na lastnino, temveč v smislu dostopnosti oziroma uporabnosti za vsakogar. Javno pomeni, da je odprto javnosti, medtem ko zasebno, nasprotno, ni na voljo za javno rabo.

Polje javnega pa Arendtova razširja (1990b: 9) tudi v časovnem smislu, in sicer: »Nimamo samo skupnega sveta s tistimi, ki živijo z nami, temveč tudi s tistimi, ki so bili pred nami, in tistimi, ki bodo prišli za nami. Toda tak svet lahko preživi prihajanje in odhajanje generacij samo, če nastopa v javnosti«. Bistvo javnega je po mnenju Arendtove (ibid.), »da lahko sprejme, ohrani skozi stoletja in spet pokaže tisto, kar so skušali smrtniki rešiti pred propadom časa«.

Lehrerjeva (2007) se sprašuje o javnem prostoru v današnjem času, ki je po njenem v Evropi in Severni Ameriki podvržen velikim spremembam. Trdi (ibid.), da je to posledica vpliva globalne ekonomije na artikulacijo javnih prostorov, ne pa rezultat specifičnih lastnosti konkretnih prostorov. Meni (ibid.), da se prostorski odnosi, kljub kulturnim, družbenim in političnim razlikam, na novo določijo vedno na podlagi vzpostavitve spremenjenega odnosa med javnim in zasebnim.

Tudi Low in Smith (2006) menita, da je današnje pojmovanje javnega prostora precej povezano s kontrastom med javnim in zasebnim. Javni prostor se sicer res na različne načine razlikuje od zasebnega, to pa ne pomeni, da zasebni odprti prostor ne oblikuje in ne vpliva na javno sfero. Odprti prostor je, ne glede na lastništvo, del širšega pojmovanja »javnega prostora« in »javne sfere«. S teorijo in pojmom »javne sfere« (ki se razlikuje od »javnega prostora«) se je ukvarjal Habermas (1989). Pravi, da se »javna sfera« pojavlja kot specifično področje: javna nasproti zasebni domeni. Ideal javne sfere je univerzalen in zato prostorsko nediferenciran (Low in Smith, 2006).

V sodobnem mestu kot tudi v načinu življenja se, tudi zaradi vstopa virtualnega prostora, brišejo meje med javnim in zasebnim. Tehnologija in način življenja omogočata, da se zasebni prostor in javna sfera med sabo prepletata (Sennett, 1989). Bohman (2004: 152) trdi, da internet in drugi sodobni javni »prostori« dovolijo obliko publicitete, ki se kaže v »javnosti javnosti« (angl. »a public of publics«), bolj kot v enotni javni sferi, ki temelji na skupni kulturi in identiteti. Za posameznika je zato toliko bolj pomembno vprašanje, kako, kdaj in kje se lahko iz te javne sfere umakne v svoj zasebni svet. Povezovanje z drugimi (vsaj preko

elektronskih medijev) je postalo za sodobnega človeka vseprisotno, zato je umik (fizični, miselni in duševni) v tem času toliko večji privilegij. Javni prostor mora, še bolj kot prej, zdaj omogočati zadovoljevanje različnih individualnih potreb, tako tistih po srečevanju, kot tudi nuditi možnosti za umik, kjer vsak posameznik lahko uravnava intenzivnost stikov z ostalimi. Bolj kot kadarkoli so v ospredju človekove potrebe, zadovoljevanje posameznikovih potreb, zmožnosti, da se uresniči, da se samopresega. Ena bistvenih prednosti javnega prostora (predvsem v primerjavi z aktualnimi virtualnimi javnimi sferami) je v tem, da je posameznik lahko samo nemi opazovalec dogajanja. Ni se mu treba aktivno udeleževati, če želi biti udeleženec dogajanja, medtem ko se od »aktivno povezanih« članov virtualnih socialnih omrežij pričakuje takojšnji odziv. Uporabnik javnega prostora je viden, prepoznaven, s svojo lastno identiteto, lahko stopa v interakcije, je del javne sfere, tudi če se iz neposrednih interakcij z drugimi umakne.

Vprašanja javnega in zasebnega se dotikajo vprašanj za javnost odprtega zasebnega odprtega prostora mest (več o tem v Jankovič Grobelšek, 2011 in 2012). Jankovič Grobelškova (2011 in 2012) je mnenja, da ta kategorija mestnega prostora, ki je zaseben po lastništvu, vendar odprt za javno rabo, pri nas ni ustrezno definirana in je ne urejamo sistematično. Predlaga načrtno urejanje omrežja za javnost odprtega zasebnega prostora v mestih, opredelitev teh prostorov kot posebne kategorije prostora, ki jo je mogoče uvajati v urbanistično prakso na lokalni ravni – v načrte parcelacije pri prostorskih načrtih in postopno uveljavitev v predpisih (ibid.).

2.2.1 Funkcije odprtega javnega prostora

Sodobno urejanje mest, prav tako pa tudi javnega prostora, mora zagotavljati okvir, ki omogoča zadovoljevanje različnih individualnih potreb, predvsem pa potreb skupnosti. Naše izhodišče je, da vlogo OJP povežemo s tem, koliko je v »funkciji«, rabi. Funkcije odprtega javnega prostora so zato raznovrstne in zajemajo tako družbene, členitvene in strukturne, ekološke, ekonomske, idr. Skratka, OJP lahko pripomore k urbanemu razvoju in konkurenčni prednosti mest z različnih vidikov (Chiesura, 2004; Beck, 2009; Healthy Open Spaces, 2010): kot gospodarska dobrina, socialna dobrina in kot kulturna dobrina, ki ima lahko pozitivne učinke na (trajnostni) razvoj mesta.¹⁹ Svojo vlogo opravlja na naslednje načine:

¹⁹ Trajnostni razvoj je že dodobra utrjen in splošno priznan koncept, ki je vseprisoten na vseh ravneh človekovega delovanja in temelji na socialni, gospodarski, okoljski kohezivnosti (npr. ESDP, 1999; Campbell, 2009). Trajnostnost se navezuje tako na vprašanje izkoriščanja virov, na delovanje človeka v okolju (ki mora biti tako varovalno kot razvojno usklajeno), kot na usklajene razvojne strategije in zagotavljanje kakovostnega bivanja. Med drugim se trajnost povezuje tudi z razvojem naselij in mest. Govorimo na primer o trajnostnem razvoju mest, o trajnostnem urbanem upravljanju, trajnostnem urbanističnem načrtovanju (Tematska strategija za urbano okolje, 2006). Trajnostni (tudi uravnotežen, vzdržen) razvoj potenciala naselja se nanaša na sočasen gospodarski in socialni razvoj naselja (njegovih kakovosti), ob hkratnem okoljskem varovanju, ki vključuje tako prepoznavo naravnih kot tudi kulturnih edinstvenih (dediščinskih) prvin. Cilji trajnostnega urbanega razvoja so: izboljšanje kakovosti bivanja v mestih, ki vključuje ekološke, kulturne, politične, institucionalne, družbene in gospodarske sestavine, ne da bi puščal breme prihodnjim generacijam (Urban 21 Conference, 2000).

1. *Socialna kohezija in izboljševanje kakovosti življenja*; OJP namenjen vsem, ne glede na raso, spol ali druge značilnosti, OJP vzpodbuja enakost, je pomemben za gradnjo skupnosti, vpliva na kakovost bivanja, na zdravje ljudi, na fizično aktivnost in na zadovoljstvo (Richardson in Mitchell, 2010; Ward Thompson in Aspinall, 2011; Stiles, 2011; Ward Thompson et al., 2012 idr.), na dobro počutje in »socialno zdravje«, ki je povezano z vlogo okolja pri zelenih ravnih socialne interakcije (Dinnie et al., 2013). Družbene (oz. socialne) funkcije OJP so na primer zagotavljanje prostora za počitek ali rekreacijo in druge oblike priložnega aktivnega življenja; spodbujanje družabnih stikov in komunikacije, vključno s kulturnimi in komercialnimi dejavnostmi; omogočanje doživljanja narave in/ali kulture mesta; omogočanje učenja; vplivanje na varnost, vplivanje na fizično in psihično zdravje ter dobro počutje ljudi (Planning Open Spaces, 2008; Healthy Open Spaces, 2010; Stiles, 2011). Urejen odprti prostor nudi različne izkušnje, možnosti svobodne izbire aktivnosti, aktivne participacije, možnosti srečevanja drugih in raziskovanje (Lynch in Hack, 1984).
2. *Prostorski in kulturni razvoj*: OJP (lahko) prispeva k usklajenemu prostorskemu razvoju mesta (Wu in Plantiga, 2002), vpliva na strukturo mesta, sooblikuje identiteto mesta (Mumford, 1969; Košir, 1993; Marinović-Uzelac, 2001; idr.). Strukturne, simbolne in kulturne funkcije OJP so artikuliranje ali ohranjanje urbane strukture; izboljševanje orientacije po mestu in njegovi okolici; vzpostavljanje občutka kraja; opredeljevanje identitet, pomenov in vrednot, povečevanje ustvarjalnega navdiha, srečevanje različnih kultur ali identifikacija z lastno kulturo (Planning Open Spaces, 2008; Healthy Open Spaces, 2010; Stiles, 2011). Lendhold (1970) izpostavlja pomembno funkcijo pri oblikovanju mesta, in sicer funkcijo ohranitve površin, ki postaja ob vedno večjih pritiskih gradnje na odprte površine mesta vedno bolj pomembna.
3. *Okoljski razvoj*: vpliva na nekatere kazalnike, ki izboljšujejo kakovost bivalnega okolja (zrak, hrup, vodni krog, osončenost, mikroklima, ...), omogoča trajnostno mobilnost, zelene površine vplivajo na ohranjanje biodiverzitete v mestih (Byrne in Sipe, 2010; Stiles, 2011; Mobility Plans, 2013). Okoljske funkcije (predvsem zelenih površin) so na primer prispevek k izboljšanju (mikro)klimatskih pogojev, omejevanje hrupa, vplivanje na hidrološki krog, upravljanje z meteornimi vodami, zagotavljanje življenjskega prostora za rastline in živali, ohranjanje biodiverzitete, ohlajanje mesta (Planning Open Spaces, 2008; Healthy Open Spaces, 2010; Stiles, 2011).
4. *Gospodarska rast*: zaradi prisotnosti OJP se večja ekonomska vrednost nepremičnin (npr. Faushold in Lilieholm, 1999); kakovostno urejen OJP bolj privlači ljudi, omogoča lokalno povezovanje ljudi in zaposlenih, privlači nova podjetja, storitve, trgovino in turizem (Beck, 2009; Healthy Open Spaces, 2010; idr.). Tuje raziskave (Byrne in Sipe, 2010; idr.) opozarjajo še na en pomemben ekonomski vidik in posredni ekonomski učinek OJP. Opozarjajo namreč na to, da je posledica ustreznega planiranja in razmestitve OJP zniževanje stroškov na drugih področjih družbene in okoljske preskrbe mesta (na primer prihranki zaradi boljšega zdravja ljudi, večja učinkovitost zaposlenih, preprečevanje posledic zaradi naravnih nesreč, kot so poplave idr.; ibid.).

Ekonomske funkcije OJP so na primer prispevek k ekonomski vrednosti območja in nepremičnin, čigar posledica je boljše delovanje skupnosti, izboljšujejo zaposlitvene možnosti v območju, prispevajo k socialni koheziji, razvoju urbanega turizma, socialnega kapitala in zdrave skupnosti (Planning Open Spaces, 2008; Healthy Open Spaces, 2010; Stiles, 2011).

Če je bila še štirideset let nazaj ena od funkcij OJP (oz. zelenih površin) tudi »funkcija prostega časa« (Lendholt, 1970), je v sodobnem mestu, s spremenjenimi načini bivanja, kjer se brišejo razlike med prostori dela in bivanja, ta vedno bolj zabrisana in se poudarja funkcija vsakodnevnih rabe OJP, tako v domačem kot v delovnem okolju (Lottrup et al., 2013). Prednost dajemo pomenu mešanih rab, v preteklosti pa so bile te dejavnosti z jasno zarisanimi conami razmejene. V sodobnem mestu in sodobnem življenjskem slogu postaja vedno večja potreba po mešanju različnih, prej časovno in prostorsko ločenih delov: zaposlitve in prostega časa. Z urejanjem teh, prostorov v vsakodnevni rabi, mesta pridobivajo zaradi izboljševanja bivalnega okolja in prispevajo h kakovosti bivanja.

Ne glede na splošno izkazan pomen javnega prostora in splošno prepoznane funkcije odprtega javnega prostora pa je njegova raba predvsem odvisna od posameznikov (in družbe), kako bo tak prostor uporabljala. Le v primeru, če na »načelni ravni« izkazan pomen javnega prostora tudi »živi v praksi« (je torej uporabljan), lahko govorimo o uspešnem razvoju odprtega javnega prostora. Pri tem je ključnega pomena prepoznavanje posameznikovih in družbenih potreb in način njihove zadovoljitve. Nekatere od teh se pomembno vežejo na odprti javni prostor. OJP glede na Gehlovo (2006) opredelitev treh skupin dejavnosti uporabnikov v mestih nosi funkcije: za nujne aktivnosti, izbirne aktivnosti in za družbene aktivnosti.

Med vsemi naštetimi funkcijami pa je, kot kaže sodobna praksa prostorskega načrtovanja, posebno pozornost treba nameniti funkciji javnega odprtega prostora za ohranitev nezazidanih površin. Danes vemo, da je eden glavnih razlogov, da je OJP tako dovteten za pritisk urbanega razvoja, v tem, da je finančno neprimerno ovrednoten (Moore v: Luttk, 2000). Zato naloga v nadaljevanju nekaj pozornosti namenja tudi opredelitvi vrednosti odprtega javnega prostora.

Vrednost odprtega javnega prostora

Značilnost večine slovenskih mest je v tem, da se odprta krajina in poselitev zelo prepletata. Bližina narave je možen razlog za manj urejene javne prostore znotraj mest, kot je sicer potreba po njih. Praksa kaže, da zelene površine v sodobnih rešitvah novih poselitvenih območij zavzemajo manjši delež, kot so ga imele v preteklih obdobjih načrtovanja, hkrati pa se zdi, da se prednosti ugodne lege zavedajo tudi investitorji, saj se pri trženju nepremičnin sklicujejo na bližino gozda ali bližnjega parka (Simoneti in Vertelj Nared, 2006). Poenostavljen pogled na zagotavljanje javnega odprtega prostora s sklicevanjem na obstoječe urejene površine se lahko v prihodnosti izkaže za veliko pomanjkljivost sodobnih rešitev (ibid.). Prvič, z izgovarjanjem na zaledje (npr. gozd v bližini) ali s prelaganjem odgovornosti na ostale investitorje, ki naj bi uredili potrebne odprte površine, je težko računati na dolgoročne rešitve. Takšne rešitve le omejeno prispevajo h kakovosti bivalnega okolja.

Drugič, z odrekanjem odprtemu javnemu prostoru se odrečemo možnostim za gradnjo identitete kraja in prepoznavo posebnih značilnosti lokalnega okolja. S tem pa se odrekamo tudi možnosti ljudi po identificiranju z njihovim lokalnim okoljem, kar sicer lahko pomeni enega ključnih dejavnikov za gradnjo skupnosti. Praksa tudi kaže, da je obstoječi odprti prostor mesta pod pritiskom ne le razvoja poselitve, pač pa tudi slabega upravljanja in vzdrževanja (Planning and Open Space, 2008).

Prednosti in vlogo OJP v mestih zato, predvsem v tujini, že odkrivajo v njegovih vrednostih. Zlasti se poudarja družbene, okoljske in gospodarske pomene, ki jih lahko opredelimo tudi v vrednostih OJP.

Družbene vrednosti kakovostnega in dobro vzdrževanega OJP so: vzpodbujajo interakcije med uporabniki in identifikacije z mestom in njegovimi prebivalci; ponujajo možnosti skrbi za lokalno okolje; zmanjšujejo možnosti kriminala in strahu pred kriminalom; ponujajo možnosti za šport in rekreacijo ter spodbujajo aktiven in zdrav načina življenja, ki prispeva k splošnemu zdravju prebivalstva (Planning and Open Space, 2008).

Okoljske vrednosti se kažejo v prispevku OJP k strukturi mesta, zmanjševanju uporabe osebnih motornih vozil, skrbi za biodiverzitetu, izboljševanju onesnaženosti zraka, vode in tal, ponujajo prostor za različne rastlinske in živalske vrste v mestu (ibid.).

Vedno bolj pa se prednosti kažejo tudi na gospodarskem področju. Ne samo, da lahko dvignejo poslovanje in prodajo izdelkov ali storitev v neposredni bližini, pač pa lahko prisotnost kakovostnega in dobro vzdrževanega OJP zaradi njegovega prispevka k identiteti kraja, privlačnosti za življenje, delo ali turistične dejavnosti (ibid.) dvigne vrednost območja tudi v finančnem smislu. Zato v tujini med drugimi prednostmi že odkrivajo vrednosti javnega odprtega prostora tudi v ekonomskem pogledu (Koomen et al., 2005). Tuje izkušnje kažejo, da ima urejen odprt javni prostor poleg vpliva na kakovost bivanja tudi dolgoročen vpliv na ekonomsko vrednost območja,²⁰ kar se v prihodnosti lahko kaže kot višje povpraševanje in posledično višanje cen nepremičnin (Faushold in Lilieholm, 1999).

Čeprav Faushold in Lilieholm (1999) ugotavljata, da je odprti prostor ob nepremičninah težko finančno ovrednotiti, se v tujini v zadnjem času pogosto izvajajo raziskave, ki proučujejo ekonomske vrednosti odprtega prostora. Nekatere se nanašajo na odprti prostor krajine (npr. Qiu et al., 2006; Maruani in Amit-Cohen, 2007), nekatere pa na odprti prostor mestnega prostora (npr. Chang-Moo, 1999; Luttik, 2000; Lo in Jim, 2010). V slovenskem prostoru se ekonomska vrednotenja nanašajo predvsem na konkretne posege (npr. analize stroškov in koristi).

Vrednosti naravnega zaledja ali odprtega prostora se največkrat izražajo v neizmerljivih enotah. Vplivov odprtega javnega prostora se vedno bolj zavedamo, težko pa jih je izmeriti, še posebej, kadar gre za kumulativni vpliv vseh vplivov na življenje posameznika. Nekateri vplivi so lahko vidni šele daleč v prihodnosti, ko že mislimo, da vzorci in način bivanja v

²⁰ »Simboli v prostoru in prostorski ambient (lahko) predstavljajo pomemben storitveni, torej tudi zaposlitveni in posledično reflektivno-konzumtivni vir. Simboli v urbanem prostoru postajajo blago.« (Hočevar, 2000: 230).

preteklosti nimajo vpliva na sedanost. Tako Ward Thompsonova s sodelavci (2007) dokazuje pomen stika z naravo v otroštvu, ki vpliva na vzorce rabe odprtega prostora v odrasli dobi.

Ameriške raziskave izpred petnajstih let razkrivajo probleme v zvezi z zmanjšanjem obsega odprtega prostora na račun hitre urbane rasti, predvsem naselij izrazito nizke gostote (Downs, 1994 in US Congress, 1995 v: Faushold, Lilieholm, 1999). Ta problem se sicer v manjšem obsegu, a kot nič manj problematičen, kot sedanja praksa kaže tudi v slovenskem prostoru.

Največkrat se za finančno vrednotenje odprtega prostora (in zelenih površin) uporablja metodo hedonične vrednosti²¹ (npr. Bengochea Morancho, 2003; Qiu et al., 2006; Joly, 2009) v povezavi s kontingenčnimi metodami²² (npr. Luttik, 2000).

Tržna vrednost odprtega prostora v urbaniziranih območjih je težko neposredno ocenjena, saj na njeno oceno vplivajo tudi posredni učinki odprtega prostora. Posredni učinki bližine OJP za vrednost nepremičnin so bili sicer znani že na začetku 20. stoletja, ko na primer Frederick Law Olmsted (Weis v: Faushold, Lilieholm, 1999) pravi naslednje: »/.../ ugotovljeno je bilo, da dobro locirana šola ali igrišče ali celo sam pogled, /.../ dodaja vrednost vsem preostalim zemljiščem na območju /.../«.

Med dejavnike, ki posredno vplivajo na tržno vrednost OJP, lahko med drugim štejemo uporabno in neuporabno vrednost (Faushold in Lilieholm, 1999). Uporabna vrednost se kaže v tem, koliko in kako jo različni uporabniki uporabljamo, da je življenjski prostor različnim rastlinskim in živalskim vrstam, da je lahko vir gospodarstva itd. Neuporabna vrednost pa je lahko njen simbolni pomen, da ima vrednost že sama po sebi. Uporabna vrednost je lažje izračunati, medtem ko je neuporabna vrednost težje izmerljiva, velikokrat pa je odvisna od subjektivne presoje in vrednot posameznika, pa tudi družbe. Vsak posameznik, ki je tudi lastnik nepremičnine, se na primer lahko odloči, v skladu s prostorskimi predpisi, ki veljajo na tistem zemljišču, kakšen odprti prostor ob njej bo uredil in kako ga bo uporabljal. Prostorski dokumenti in predpisi sicer predpisujejo deleže odprtega prostora glede na podrobno namensko rabo prostora oziroma glede na tip stavb, pa vendar to, kot kaže slovenska praksa, še ni merilo kakovosti urejanja OJP v mestih.

Poznana in uveljavljena sta dva sistema vrednotenja nepremičnin:

²¹ Hedonična vrednost se nanaša na tržno vrednost nepremičnine, pri čemer se upošteva vse njene lastnosti, tudi lastnosti bivalnega okolja. Glede OJP v povezavi z vrednostjo nepremičnine se kot še posebno vredno največkrat izpostavlja bližina parkov, rekreacijskih površin, vode in narave (npr. Bengochea Morancho, 2003).

²² Kontingenčne metode so del raziskovalnih tehnik, ki ocenjujejo denarno vrednost netržnih dobrin (Lo in Jim, 2010). Na primer, z anketiranjem se ugotavlja, koliko bi bili uporabniki pripravljeni plačati za neko dobrino (angl. »willingness to pay«) ali koliko bi zahtevali v zameno, če bi se neka dobrina izgubila (angl. »willingness to accept compensation«). Te metode so zlasti uporabne pri načrtovanih konkretnih posegih v prostor, kjer se izpraševancem predstavi sedanjo in prihodnjo situacijo (npr. Qiu et al., 2006). Metoda je primerna za vrednotenje finančno neizmerljive, a nedvoumno prisotne vrednosti.

- administrativne metode vrednotenja,²³
- tržne metode vrednotenja.²⁴

Najbolj neposredna izmera ekonomske vrednosti odprtega prostora je njegova vrednost na trgu nepremičnin (Faushold in Lilieholm, 1999).

Raziskavo vrednotenja odprtega prostora ob nepremičninah glede na cene nepremičnin so izvedli na Nizozemskem (Luttik, 2000). V raziskavi so pregledali cene in lokacije 3000 prodanih hiš in ugotovili, da se cena hiše najbolj dvigne zaradi prisotnosti okoljskih (oziroma prostorskih) faktorjev, na primer za hiše z vrtom in vodo, povezano z jezerom se cena poveča do 28 %. Ugotovili so tudi, da prijeten pogled dvigne ceno nepremičnine, še posebno pogled na vodo (8–10 %) ali odprti prostor (6–12 %). Ugotovili so tudi, da prisotnost privlačnih krajinskih tipov lahko dvigne ceno nepremičnine od 5 do 12 % (ibid.). Podobno ugotavljajo tudi nekatere druge raziskave, ki navajajo, da prisotnost vode poveča vrednost hiše za približno 10 % (CABE, 2004), oziroma navajajo, da trgi, parki in voda pomembno prispeva k ekonomski vrednosti stavb in območja (Urban Design Compendium, 2000).

Geodetska uprava Republike Slovenije (GURS) objavlja četrletna poročila o povprečnih cenah nepremičnin na slovenskem trgu (npr. Poročilo o povprečnih cenah ..., 2010). V njih ugotavlja poleg povprečnih cen tudi število transakcij, gibanje števila evidentiranih transakcij nepremičnin na časovno enoto ter vse ostale aktivnosti na nepremičninskem trgu. V Poročilu o slovenskem trgu nepremičnin za leto 2007 (2008) je ugotovljeno, da za stanovanjske in poslovne nepremičnine v Ljubljani in drugih večjih regionalnih središčih lahko trdimo, da je trg že dobro razvit in da cene oblikuje izključno trg. Poročilo navaja tudi, da je v Ljubljani in drugih večjih mestnih središčih opaziti vedno izrazitejši trend diferenciacije cen stanovanj glede na kakovost bivanja, ki jo le-ta nudijo, in da bi morebitno povečevanje ponudbe in umirjanje cen ta proces še pospešilo. Kot primer je navedeno vpliv starosti, kakovosti gradnje, vzdrževanosti stanovanja in dostopnosti javne infrastrukture, omenjena je tudi garaža in lastno parkirno mesto (Poročilo o slovenskem trgu ..., 2008). Med vidiki kakovosti pa ni zaslediti

²³ Točkovanje stanovanj in ugotavljanje vrednosti stanovanj ureja na primer Pravilnik o merilih za ugotavljanje vrednosti stanovanj in stanovanjskih stavb (Ur. l. RS, št. 127/2004, 69/2005). Ta v šestem odstavku drugega člena določa korekcijske faktorje za izračunavanje neprofitne najemnine. Po tem pravilniku se na primer šteje, da je vrednost pokritega parkirišča višje točkovana od atrija pri stanovanju, kar kaže na stanje vrednot.

Uredba o metodologiji za oblikovanje najemnin v neprofitnih stanovanjih ter merilih in postopku za uveljavljanje subvencioniranih najemnin (Ur. l. RS 131/2003, 142/2004, 99/2008) v osmem členu določa merila, ki vplivajo na višjo najemnino zaradi lokacije in jih občina natančneje opredeli z odlokom. Med drugimi (kot so na primer lokacija, prometne povezave, oddaljenost stanovanja od središča mesta ali naselja, opremljenost z infrastrukturo itd.) je navedena tudi bližina zelenih površin, kot so objekti za šport, rekreacijo in prosti čas (športna igrišča na prostem, javna otroška igrišča, parki in naravne zelene površine). Problem se lahko pokaže pri obračunavanju te vrednosti, saj občine razpolagajo z različno natančnimi podatki o odprtih in zelenih površinah (Černe, 2009), zato bi bilo v prihodnje zanimivo opraviti raziskavo, ki bi podrobneje preučila tudi ta vidik izpolnjevanja določil iz navedene uredbe.

²⁴ Zaenkrat se v obstoječih evidencah trga nepremičnin še ne vodijo javne evidence o tem, koliko odprti javni prostor oziroma zelene površine dejansko vplivajo na tržno vrednost nepremičnine, čeprav se v oglasih o prodaji nepremičnin agencije in posredniki večkrat sklicujejo na bližino narave, otroškega igrišča ali parka in s tem poskušajo svojo ponudbo čim bolj približati bodočemu kupcu.

vpliva OJP na ceno stanovanja. Na podlagi analize transakcij na primeru podatkov iz javne Evidence trga nepremičnin v sedanjih pogojih prodaje in nakupa nepremičnin tudi ni možno oceniti vpliva bližine OJP (zelenih in drugih odprtih površin) na ceno stanovanjskih nepremičnin.

2.2.2 Načrtovanje odprtega javnega prostora

Ključen mednarodni dokument glede varstva, upravljanja in načrtovanja evropskih krajin, med drugim tudi odprtega prostora v mestih, je Evropska konvencija o krajini (2003), ki jo je leta 2003 ratificirala tudi Slovenija (Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o krajini, 2003), ki pa jo različne evropske države na svojih ozemljih različno uveljavljajo (Stiles, 2009). Nasploh je vloga evropske zakonodaje s področja obravnave krajine in načinov zakonodajnih okvirov glede načrtovanja OJP v mestih odvisna od vsake evropske države posebej.

Tuje prakse načrtovanja odprtega javnega prostora

Maruani in Amit-Cohen (2007) navajata različne modele načrtovanja odprtega prostora. Načrtovanju urbanega odprtega prostora (v nasprotju z podeželskim) po njunem mnenju (ibid.) ustrezajo modeli, s katerimi se zagotavlja izpolnjevanje potreb uporabnikov: prvi je »oportunistični model« (odprti prostor ni del sistematičnega planiranja; primer takega odprtega prostora so prvi londonski parki 19. stoletja, ki jih je kralj dal javnosti v javno rabo). Drugi so »prostorski standardi« (prvič naj bi se pojavili konec 19. stoletja v Londonu kot odziv na potrebe uporabnikov glede odprtega prostora, in so danes pogosto orodje v prostorskem planiranju). Tretji je »model sistema parkov« (sistem funkcionalno povezanih odprtih prostorov). Četrty je model celovitega načrtovanja, Maruani in Amit-Cohen (2007) sta ga poimenovali »vrtno mesto« (odprti prostor kot sestavni del razvoja). Ostali modeli se nanašajo na načrtovanje nemestnega odprtega prostora oziroma zavarovanih območij.

Začetek dvajsetega stoletja je skupaj z urbanimi gibanji za bolj kakovostna mesta in dostop ljudi do zelenih površin (npr. Olmsteadovi načrti) začrtal novo smer v načrtovanju mestnega prostora, predvsem z uveljavitvijo standardov za zagotavljanje in dostop do parkov in odprtega prostora. Širša definicija standardov je, da so to »izjave o zaželenih značilnostih okolja« (Lynch in Hack, 1984: 344), večinoma pa standarde razumemo kot »določila o minimalni ali maksimalni doseženi meri« (Marmaras, 2007: Part C 3), ki so lahko tudi del prostorskih planov (npr. 1892 je bil v Berlinu sprejet eden prvih generalnih planov odprtega prostora, kjer so bile oblikovane minimalne zahteve za zagotavljanje odprtega prostora, čemur še danes pripisujejo poseben pomen zaradi zagotavljanja odprtega prostora (The history of ... Berlin, 2011). Olmstead s sodelavci pa je na primer določil, da »noben prebivalec ne sme biti od parka oddaljen dlje od 400 metrov« (Byrne in Sipe, 2010: 20). Kasneje, 1970, je National Recreation and Park Association (2013) sprejel standard za velikost območja parka, in sicer 4 ha na 1000 prebivalcev in prevzel 400 m kot razdaljo parka od stanovanja (Byrne in Sipe, 2010). V Veliki Britaniji se je že leta 1920 uveljavil »Six Acre Standard«, ki je določal 2,4 ha (6 akrov, od tega 4 za šport in rekreacijo, vključno s parki, in 2 akra za otroška igrišča)

odprtega prostora na 1000 prebivalcev (National Playing Field Association, leta 2007 preimenovan v »Fields in Trust«, 2013). V Avstraliji se je leta 1940 na podlagi britanskega primera uveljavil standard 3 ha (7 akrov) na 1000 prebivalcev (Byrne in Sipe, 2010), preglednica 2.1.

Preglednica 2.1: Pregled primerov nacionalnih standardov odprtega javnega prostora (prirejeno po Byrne in Sipe, 2010: 21)

Table 2.1: Overview of examples of public open space national standards (based on Byrne and Sipe, 2010: 21)

država	leto	obseg	število prebivalcev	razdalja
Velika Britanija	1920	2,4 ha (6 akrov)	1000 prebivalcev	nedoločeno
Velika Britanija	1950	1,6 ha (4 akre)	1000 prebivalcev	800 metrov
Avstralija	1940	3 ha (7 akrov)	1000 prebivalcev	nedoločeno
ZDA	1970	4 ha (10 akrov)	1000 prebivalcev	400 metrov

Zakonodaja, smernice, dokumenti politik planiranja prostora in standardi imajo pomemben vpliv na zagotavljanje in načrtovanje mestnega odprtega prostora (Stiles, 2011). Po drugi strani pa se kažejo problemi pri uveljavljanju in upoštevanju teh določil. Kot kažejo raziskave že vse od sedemdesetih let prejšnjega stoletja, je problematičnost standardov predvsem v tem, da ne upoštevajo dejanskega stanja, pa tudi ne potreb ljudi ali različnih uporabniških skupin (Byrne in Sipe, 2010). Kritičnost pristopa »nacionalnih standardov« se nanaša predvsem na to, da so prvič preveč razpršeni in določeni v (pre)velikem številu zakonov ali smernic (Stiles, 2011: 23). In drugič, ta sprejeta določila ali standardi, napisani kot »eno pravilo za vse«, ne morejo biti popolnoma upoštevani in implementirani v prostor zaradi različnih značilnosti dejanskega stanja (Byrne in Sipe, 2010: 20 in 21). CABE (2005: 50) opozarja, da morajo biti nacionalni standardi uporabljeni z dobršno mero previdnosti. Ugotavljajo, da lahko predstavljajo dobro izhodišče, pa vendar so najbolj učinkoviti, kadar so določeni glede na lokalne družbene potrebe in prostor (ibid.). Če se že uveljavlja standarde za zagotavljanje zadostne količine in kakovosti OJP se naj ti ne vežejo več na državno raven, pač pa naj vsako mesto zase uveljavi takšne standarde, ki jih bo zmožno upoštevati.

Primer takih standardov ima mesto Gradec (Freiraumplanerische Standards, 2013). V teh je na primer določena minimalna velikost otroškega igrišča, ki znaša 5 m²/stanovanje (ibid.), medtem ko mesto Haringey (Haringey Open Space ... Standards SPD, 2008) določa velikost 3 m² igralne površine na otroka. Nacionalne vlade pa lahko k večji učinkovitosti izboljševanja kakovosti OJP prispevajo z nagradami, kot je na primer »Green Flag Award« v Angliji, ki ocenjuje kakovost parkov na podlagi enotnih meril (CABE, 2005).

Na Slovaškem urbanistični načrti kot enega od segmentov vključujejo tudi zagotavljanje mestnega odprtega prostora, pri čemer je posebna pozornost namenjena prostočasnim potrebam otrok in mladine ter urbanim gozdovom kot območjem rekreacijskega pomena (Stiles, 2009: 26). Na Slovaškem obstajajo poskusi standardizacije OJP (Kazmierczak in Carter, 2010: 39), ki določajo za različne velikost mest, tudi za mesta do 5000 prebivalcev, velikost posamezne vrste OJP in dostope do njih. Za parke in ostale zelene površine je na primer določeno 8–14 m²/prebivalca, medtem ko za igrišča določa velikost 0,8 ha/1000 prebivalcev (ibid.). Dostop do otroških igrišč za najmlajše naj bi bil do 150 m, za otroke od 10 let pa do 300 m (ibid.).

Kot alternativa »standardiziranemu pristopu« se uveljavlja pristop »ocena na podlagi potreb« (angl. »needs-based assesment«, Byrne in Sipe, 2010). Zlasti v najbolj razvitih državah zahodnega sveta (npr. v Veliki Britaniji, skandinavskih državah ipd.) se kot alternativa obstoječim oziroma že uveljavljenim pristopom kot zelo učinkovite kažejo vizije, plani in strategije OJP za posamezno mesto, ki izhajajo iz analize stanja prostora in potreb skupnosti. Eden od večkrat citiranih primerov je soseska Bo01 v Švedskem obmorskem mestu Malmö s svojim »faktorjem zelenih površin«, ki velja za primer »trajnostne soseske« (Malmö Western Harbour, 2013).

Ena od možnosti za zagotavljanje ustrezne količinske in kakovostne preskrbljenosti z OJP se zlasti v Angliji v zadnjem času kažejo strategije odprtega prostora oziroma strategije zelenih površin (npr.: Bristol Parks and Green Space Strategy, 2008; Open Space Strategies, 2008 in 2009). V njih so določene vizije razvoja odprtega prostora mesta oziroma območja, ki ga pokrivajo. V Sloveniji strateških dokumentov posebej za odprti javni prostor ni. Določila za umeščanje in načrtovanje OJP na strateškem nivoju so del strateških občinskih prostorskih načrtov.

V skladu z zakonom o načrtovanju in gradnji na Švedskem občine izdelajo celovit prostorski načrt za celotno območje občine (lahko tudi za del območja, na primer center mesta), ki je usmeritvene narave. Zavezujoči so podrobni prostorski načrti, kjer se določajo zahteve glede odprtega prostora, zelenih površin in poselitve, vendar se take vrste načrtov izvaja za manjša območja obdelave; na primer novo poselitveno območje. Občine pogosto razvijejo posebne programe glede odprtega prostora, na primer v obliki smernic za prostorsko načrtovanje. Nanašajo se na primer na oblikovanje ali funkcijo odprtega prostora. Stockholm trenutno razvija program poselitve, ki vključuje tudi odprti prostor in bo služil kot usmeritveni načrt. (Åkerlund, 2012)

Na Škotskem minimalnih državnih standardov za OJP ni. Po poročanju Andersonove (2013) so predhodno sicer raziskovali to vprašanje, vendar predpisani minimalni standardi niso bili nikoli uvedeni v nacionalno politiko, predvsem zaradi težav določitve enotnega predpisa za celotno območje države, brez upoštevanja regionalnih razlik in razlik med mesti. Trenutna nacionalna politika urejanja prostora (Scottish Planning Policy, 2010, točke od 151 do 155) nalaga lokalnim oblastem, da načrtujejo OJP strateško, v skladu z dejanskim stanjem in potrebami ljudi, ter same določijo standarde, ki se nanašajo na količino, kakovost in dostopnost do OJP (Planning and Open Space, 2008). Trenutno se ob osnutku nove nacionalne politike planiranja prostora poraja vprašanje smiselnosti nadaljevanja pristopa, ki temelji na določanju standardov in se hkrati ponuja nova možnost, ki sloni na oblikovanju priporočil (Anderson, 2013).

V okviru evropskega projekta UrbSpace (Rebstock et al., 2011), so bile izdelane, kot jih sami poimenujejo, smernice za urejanje odprtega prostora, nanašajoče se na vidike, ki jih je treba pri urejanju upoštevati in so zato bolj usmeritvene narave. Za izboljšanje kakovosti in privlačnosti OJP ta projekt predlaga upoštevanje naslednjih vidikov: okoljski vidik, vidik sodelovanja javnosti, vidik spola, vidik varnosti in socialne kohezije, vidik dostopnosti, oblikovalsko – arhitekturni vidik, ki naj bodo upoštevani v vseh fazah urejanja prostora, od

začetne, pripravljalne faze (programi, vizije), načrtovanja (oblikovanje) do izvedbe (vrednotenje).

Izstopajoča značilnost decentraliziranega nemškega sistema načrtovanja je dejstvo, da na ravni države ni celovitega in pravno zavezujočega instrumenta prostorskega načrtovanja. Uveljavljeno je regionalno planiranje, pri katerem so zvezne dežele dolžne pripraviti celovite načrte in določiti cilje (nem. »Raumordnung«), ki so obvezujoči za vse podrejene organe načrtovanja (občine in organe sektorskega načrtovanja). Zvezne dežele imajo skupaj z drugimi možnost priprave vodilnih konceptov (nem. »Leitbilder«) prostorskega razvoja. Regionalni plani vključujejo načrte poselitve, načrte odprtega prostora in načrte infrastrukture. Na ravni občine in mesta se podrobneje določi načrt rabe tal (nem. »Bebauungsplan«), ki vključuje med ostalimi (npr. stavbnimi zemljišči in območji za infrastrukturo) tudi območja zelenih površin, kmetijskih zemljišč in gozdov, območja za ohranjanje in razvoj naravnega okolja in krajine. Načrti se določajo v skladu z različnimi sektorskimi zakonskimi določbami oziroma plani različnih sektorjev. V primeru načrtovanja krajine je treba upoštevati določbe in načrte sektorjev, predvsem sektorja varstva narave in krajinskega planiranja, npr. območja varstva narave, območja velikih varstvenih območij, območja urejanja krajine (A Planning System of Open Spaces, -; Compendium of spatial ..., 2010; Green Structures and ..., 2013). V Nemčiji izdelujejo tudi načrte lokalnega odprtega prostora (nem. »Grünordnungsplan«; Stiles, 2009: 13), ki so podrobni načrti odprtega prostora, kjer so določila lahko zapisana zelo podrobno (npr. glede izbire drevesne vrste; Greenstructures and Urban Planning, 2013).

Načrtovanje odprtega javnega prostora v Sloveniji

V Sloveniji splošno osnovo za urejanje OJP v mestih predstavljajo določila Prostorskega reda Slovenije (Ur. l. RS, št. 122/2004).²⁵ Ta (ibid.) v prvi alineji 4. točke prvega odstavka 23. člena določa, da je treba za zagotavljanje pogojev za zdravo življenje ter druženje in rekreacijo omogočati ustrezno razporeditev, funkcionalno in strukturno raznolikost ter kakovostno oblikovanje zelenih površin in drugih javnih odprtih prostorov ob upoštevanju velikosti poselitvenega območja ter njegovega pomena v širšem prostoru. Velja, da morajo biti določila aktov višjega reda (npr. Prostorski red Slovenije)²⁶ upoštevana pri aktih nižjega reda (npr. OPN).

²⁵ V zvezi z urejanjem OJP so v Prostorskem redu Slovenije (Ur. l. RS, št. 122/2004) relevantni predvsem naslednji členi ali deli členov: tretji odstavek 32. člena (načrtovanje območij stanovanj); prvi in drugi odstavek 37. člena (načrtovanje območij zelenih površin); peti odstavek 91. člena (stopnja izkoriščenosti zemljišč za gradnjo); osmi in dvanajsti odstavek 95. člena (načrtovanje zelenih površin); prvi do četrty in enajsti odstavek 96. člena (načrtovanje drugih javnih odprtih prostorov);

²⁶ ZPNačrt-B (Uradni list RS, št. 33/07, 108/09, 57/12) v 37.a členu določa, da (1) Za zagotavljanje kakovostnih življenjskih razmer v mestih in na podeželju, ohranjanja prepoznavnih značilnosti in vrednot prostora, zagotavljanja poenotenja pravil prostorskega načrtovanja ter upoštevanja strokovnih dognanj na področju urejanja prostora in prostorskega načrtovanja država izdaja pravila za urejanje prostora, ki tvorijo državni prostorski red.

Urejanje OJP v Sloveniji je v pristojnosti lokalnega prostorskega načrtovanja. Zahteve po količini in kakovosti urejanja OJP so določene v prostorskih dokumentih (npr. občinskih prostorskih načrtih (OPN), občinskih podrobnih prostorskih načrtih (OPPN)), projektne rešitve pa so podane v projektnih dokumentacijah (npr. idejni projekt, projekt za pridobitev gradbenega dovoljenja, izvedbeni projekt). Pridobitev rešitev v zvezi z urejanjem OJP se lahko izvede tudi s pomočjo javnega razpisa ali različnih vrst natečajev.

Občinski prostorski načrti so ključni strateški in izvedbeni dokumenti na lokalni (občinski) ravni. Občine na podlagi lokalnih prostorskih in družbenih razmer (npr. glede na naravnogeografske razmere, glede na družbene potrebe, glede na priložnosti in omejitve za razvoj) določajo vizije razvoja. Izvedbena raven dokumentov je tista, kjer so na podlagi trenutnih zmožnosti podani temelji za realizacijo vizij razvoja. Usmeritve glede razvoja OJP v strateškem delu so podlaga za ukrepanje na izvedbeni ravni.

V strateških delih OPN-jev so podani temelji za skladen, uravnotežen urbani razvoj naselij, tudi z zahtevami po ustreznem obsegu in razmestitvi OJP: na primer z omrežjem javnih prostorov, usmeritvami za urejanje javnih površin in drugih dobrin javnega pomena, s sistemom zelenih površin idr. Usmeritve v strateškem delu so podane kot 1) neke splošne usmeritve za urbanistični razvoj mest z ohranjanjem in razvojem odprtega prostora (npr. 4 odstavek 32. člena Odloka o OPN Tolmin, 2012: »kvaliteto bivanja v naseljih se dviga z zagotavljanjem in ureditvijo javnih prostorov in urbane opreme«) oziroma 2) kot konkretne usmeritve glede vzpostavljanja novih ureditev OJP (npr. 6.1 odstavek 44. člena Odloka o OPN Cerknica, 2012: »Območje ob Cerknishčici se uredi sonaravno kot zelena os naselja s pešpotjo na celotni potezi skozi mesto z zelenimi površinami in prostori za posedanje in počitek ter drugo urbano opremo.«).

Za občinsko prostorsko načrtovanje v Sloveniji je izvedbena raven prostorskih načrtov še posebno pomembna, ker podpira in omogoča realizacijo na deklarativni oziroma strateški ravni določena izhodišča ali vizijo razvoja. Določila izvedbenih delov aktov novo sprejetih Občinskih prostorskih načrtov v zvezi z OJP kažejo, da gredo zahteve v smeri normiranja. Z normativi se zagotavlja količina nekaterih vrst OJP (npr. otroška igrišča) ali elementov (npr. število dreves na gradbeno parcelo). Določila se trenutno vežejo predvsem na zagotavljanje določene količine zelenih površin,²⁷ ne pa tudi ostalega odprtega javnega prostora.

Normativi so neke vrste »varstvena oblika planiranja«, in ne »dogovorna« (o problemih varstvenega, normativnega planiranja govori Marušič, 2007). Leta 2011 je bila opravljena strokovna podlaga v zvezi s preveritvijo ustreznosti normativov za načrtovanje otroških in športnih igrišč v Odloku o OPN MOL (Simoneti in Vertelj Nared, 2011). Čeprav so minimalno predpisane površine vsaj osnovno zagotovilo, da se ob novogradnjah uredijo potrebne odprte bivalne površine in igrišča, je bilo ugotovljeno, da so normativna določila zagotavljanja preskrbljenosti z otroškimi in športnimi igrišči v več ozirih problematična. Na primer, problem preskrbljenosti določila Odloka o OPN MOL rešujejo le ob novih

²⁷ V Pravilniku o pripravi prostorskih sestavin dolgoročnih in srednjeročnih družbenih planov občin v digitalni obliki (Ur. l. RS, št. 20/03) so določene podrobne namenske rabe, tudi območja zelenih površin. Občine morajo pri pripravi občinskih prostorskih načrtov upoštevati ta Pravilnik, vendar lahko za določanje podrobne namenske rabe te še nadalje členijo.

večstanovanjskih objektih, s tem pa problem reducirajo le na nove gradnje, medtem ko obstoječih območij in zagotavljanja dostopnosti in kakovosti otroških in športnih igrišč na ravni mesta ne rešujejo. Drugi problem pa je predpisana količina otroških in športnih igrišč, zapisana v m² na novo stanovanje, ta je namreč tudi z vidika urbanističnega načrtovanja nekoliko nenavadna (več o tem v: Simoneti in Vertelj Nared, 2011). Zastavljajo se namreč vprašanja o smiselnosti »zienačenega« normiranja, torej normiranja ne glede na dejansko stanje (npr. da je treba na vsako novo zgrajeno stanovanje v večstanovanjskih objektih zagotoviti 15 m² zelenih površin, od tega mora biti 7,5 m² otroškega igrišča in 5 m² športnih površin za starejše otroke in mladostnike, ki se kot normativno določilo pojavlja v različnih novo sprejetih občinskih prostorskih načrtih). Z določili o predpisani količini otroških igrišč na stanovanje se tako rešuje le problematika igrišč ob novih večstanovanjskih stavbah, s tem pa se nujno preskrbljenost na ravni mesta z otroškimi igrišči, vsaj po našem mnenju, ne rešuje. Dejansko stanje, torej obstoječe specifične prostorske in družbene razmere, bi moralo biti osnovno izhodišče pri določanju rešitev in prostorsko planerskih določil. Konkretno rešitve, tudi te, zapisane v (občinskih) prostorskih aktih, morajo izhajati iz poznavanja razmer in dejanskega stanja prostora, pa tudi potreb različnih skupin uporabnikov. Primeri dobre prakse namreč kažejo, da so uspešne rešitve tiste, kjer na podlagi lokalnih prostorskih razmer s prostorsko planerskimi ukrepi generirajo rešitve, specifične za posamezen prostor, potrebe različnih uporabnikov (starejši, mlajši, gibalno ali kako drugače ovirani) ter skupnosti (vključevanje prebivalcev v postopke urejanja prostora). Vprašanje pa je, ali je možno za določeno homogeno skupino mest (npr. majhna mesta) opredeliti minimalne zahteve glede opremljenosti mesta z OJP.

V Sloveniji so bila podana merila in ukrepi za doseganje trajnostnega prostorskega razvoja mest in drugih naselij v širšem mestnem prostoru (Goličnik et al., 2008). Goličnikova s sodelavci (2008: 19) navaja splošne vidike in kazalce za usmerjanje odločitev na ravni urbanističnega načrtovanja, v katere so vključeni tudi privlačni in uspešni odprti prostori in območja, ki so zanimiva, varna in vsevključujoča. Pri posegih v prostor prepoznavajo ključno vlogo tistih urbanističnih kazalnikov in/ali meril, ki se med drugim nanašajo na odnose med grajenim in odprtim, kot poseben vidik pa med drugim izpostavlja tudi krajinske značilnosti in sistem javnih odprtih prostorov (ibid.: 20). Kar se tiče podobe odprtega prostora, so kot podrobni vidiki in kazalniki za usmerjanje odločitev na ravni urbanističnega načrtovanja navedeni (ibid.: 21):

- raznolika tipologija,
- dostopnost z lokacije bivanja/dela,
- povezanost v omrežje,
- doživljajska prijetnost in privlačnost,
- prisotnost naravnih elementov,
- odpornost proti vandalizmu.

Vrste odprtega javnega prostora

Raziskave poudarjajo pomen opredelitev različnih vrst OJP z različnimi funkcijami in značilnostmi (Byrne in Sipe, 2010; Kim in Wentz, 2011). Opredelitev vrst OJP je lahko v pomoč pri pripravi različnih ukrepov pri urejanju (planiranju) prostora. Ugotovljeno je, da je opredelitev vrst OJP osnova pri pripravi usmeritev za urejanje in načrtovanje OJP mesta, tako v strateških dokumentih (npr. Planning and Open Space, 2008) kot izvedbenih aktih prostorskega načrtovanja. Usmeritve določil razvoja (ki vključujejo tako varovalne kot razvojne možnosti in zahteve) se vežejo na vrsto OJP, ki je določena v okviru rabe prostora. Pomen definiranja vrst OJP pri pripravi prostorskih dokumentov je v tem, da se opredelijo (in prepoznajo) tiste površine, ki bodo vključene v bodoči razvoj. S tem se jih prepozna kot posebno kategorijo, pomembno za delovanje javnega življenja in za razvoj mesta.

Bolj kot same definicije vrst OJP je pomen opredelitve različnih vrst OJP v tem, da gre za hkratno zavedanje o tem, da te definicije služijo uresničevanju vizije in ciljev prostorskega načrtovanja.²⁸ Opredelitve vrst OJP služijo kot osnova pri analizah stanja in pri načrtovanju prostora, vendar izkušnje kažejo (Types of Open Space, 2008), da imajo lahko različne lokalne skupnosti različno podrobno opredeljeno tipologijo (vrste) javnega prostora. Raziskave in praksa kažeta, da je pri obravnavi odprtega prostora mesta posebno pomembno upoštevanje vseh odprtih površin, ne glede na lastništvo. Vrste javnega prostora so lahko opredeljene tudi glede na dostopnost. Bristolska strategija zelenega prostora (Bristol Green ..., 2008) tako na primer loči med prostori javnega dostopa in med prostori z omejeno dostopnostjo. Oboje obravnava kot pomembna gradnika za celokupno vsoto zelenih površin mesta (ibid.). Tudi zasebne površine namreč pomembno vplivajo na izgled prostora, na kakovost bivanja zaradi njihove prisotnosti in na celokupni delež odprtega prostora v mestu (Types of Open Space, 2008; European Green City Application, 2010; Stiles, 2011; Jankovič Grobelšek, 2011).

Obstoječe opredelitve vrst odprtega javnega prostora najdemo tako v strokovni in znanstveni literaturi, kot tudi v sprejetih dokumentih, na primer v strategijah, občinskih ali v drugih prostorskih načrtih. V nalogi so navedeni nekateri primeri vrst odprtega javnega prostora (npr. Marcus in Francis, 1998; Urban Open and Green Space Typology, 2002; Types of Open Space, 2008; Francis, 2003 in 2008; Bristol Parks and Green Space Strategy, 2008; Goličnik et al., 2008; Stiles, 2011). V zgodovinski pregled opredeljevanja tipologije OJP se naloga ne spušča (več o tem v Stanley et al., 2012).

²⁸ Za primer podajamo izhodišča Kopenhagenske strategije (Visions and goals ..., 2009), ki poudarja, da so »urbano življenje« ljudje in njihovo vsakodnevno življenje. Zato so si zadali cilje, kako še izboljšati urbano življenje, in sicer z:

- različnimi urbani prostori in aktivnostmi v njem (cilj: več urbanega življenja za vse),
- spodbujanjem k peš-hoji (cilj: več ljudi hodi več),
- oblikovanjem trgov, parkov, ulic in obvodnega prostora, ki bodo privabili več ljudi, da bodo tam preživeli dlje časa – tako v mestnem središču, v novih urbanih območjih kot tudi v območjih, kjer živijo in ali preživijo večino vsakodnevnega življenja (cilj: več ljudi ostaja dlje).

Zadali so si dejavnosti, ki jih želijo vzpodbujati pri vsakem od ciljev: na primer s prenovo igrišč, vzpostavljanjem žepnih parkov, k urejanju prostorov gibalno oviranim, oblikovanjem več peš con idr.

Velika Britanija je objavila tipologijo urbanih odprtih površin (Urban Open and Green Space Typology, 2002: 43). To v svojih dokumentih in pregledih uporabljajo lokalne skupnosti (npr. City of London Open Space Audit, 2008; Oldham Local Development Framework, 2010). Urbani odprti prostor delijo na zelene površine in na grajeni OJP. Zelene površine so na primer parki in vrtovi; površine za otroke in najstnike; zelene površine za vsakdanjo rabo; zunanje športne površine; vrtički, skupni vrtovi in urbane kmetije; pokopališča; naravne in naturalizirane zelene površine, mokrišča in urbani gozd; zeleni koridorji. Grajeni OJP so na primer: trgi in plaze; ulice; pločniki; sprehajališča; tranzitne poti; površine omejene za promet; mestne poti; tržnice (Francis, 2008). Škotski primer (Types of Open Space, 2008) ponuja naslednji predlog vrst odprtega prostora: javni parki in vrtovi; zasebni vrtovi ali dvorišča; zelene površine »udobja«, igrišča za otroke in najstnike; športne površine; zeleni koridorji; naravne oziroma naturalizirane zelene površine; vrtički in skupni prostori za gojenje rastlin; pokopališča; ostale funkcionalne zelene površine; ostali mestni prostor pa sestavljajo trgi, ulice, obvodni prostor, površine, namenjeno predvsem pešcem, poti. Francis (2008) poleg že naštetih dodatno izpostavlja še soseski prostor (vsakodnevni prostori, prostor soseske). Bristolska strategija parkov in zelenih površin (Bristol Parks and Green Space Strategy, 2008) upošteva vse zelene površine, ki so javno dostopne.

Urban Design Compendium (2000; Delivering Quality Places, 2007) določa naslednjo tipologijo ploskovnih odprtih prostorov, ki jo povzema tudi Goličnikova s sodelavci (2008: 44) in jo razčleni na: pot v zelenju; vodna pot; mestni travnik; mestni gozd / naravni rezervat; igralna površina; pokopališče / okolica verskega objekta; vrtički; park (glede na prevladujočo vlogo, ki jo imajo le-ti in glede na njihovo velikost in oddaljenost od območij bivanja, parke deli na: regionalni parki in odprti prostori, metropolitanski/mestni parki, mestni območni parki, lokalni parki, manjši lokalni parki in odprti prostori); linijski odprti prostori (glavne ceste, avenije in bulvarji, glavne ulice, ulice ali ulični trgi, ulična dvorišča); zelenica; trg; plaza / tržnica; skupni vrt; zasebni vrt; igrišče; dvorišče; atrij.

Stiles (2011) opozarja na dejstvo, da drugi (ne zeleni) odprti prostori prav tako igrajo pomembno vlogo v urbanem sistemu odprtih prostorov (npr. ulice, območja za pešce, naključni mestni kraji in celo parkirišča, pri čemer so še posebno pomemben sestavni del matrike urbanega prostora, saj imajo pomembno vlogo v zagotavljanju povezanosti in povezovanju različnih odprtih površin).

Vrste odprtega javnega prostora so določene glede na namen razvrstitve. Leta 2006 (Stanovanjske krajine) je bilo tako opozorjeno na poseben tip odprtega prostora v mestih (stanovanjske krajine), nekatere opredelitve pa vključujejo tudi odprti prostor, vezan na specifične dejavnosti oziroma stavbe (Marcus in Francis, 1998, na primer govorita o zunanjem prostoru kampusov, o odprtih prostorih v soseskah za starejše in o zunanjih prostorih bolnišnic).

Ugotovimo torej lahko, da so vrste OJP določene kot 1) zelene površine in 2) grajeni odprti javni prostor (preglednica 2.2).

Preglednica 2.2: Vrste in opisi odprtega javnega prostora
 Table 2.2: Types and descriptions of public open space

OJP (v naselju)	vrsta	podvrsta	kratek opis
Zelene površine:	parki. ²⁹	centralni park	Urejen, oblikovan javni prostor, namenjen čim širšemu krogu uporabnikov mesta za različne aktivne in pasivne dejavnosti, pretežno prevladuje raščen teren, z možnostjo postavitve objektov in naprav, ki služijo namenu parka.
		mestni park	Urejen, oblikovan javni prostor, namenjen občasni rabi uporabnikov in prebivalcev mesta za različne aktivne in pasivne dejavnosti, pretežno prevladuje raščen teren, z možnostjo postavitve objektov in naprav, ki služijo namenu parka. V sklopu parka je lahko urejeno otroško igrišče.
		lokalni park	Urejen, oblikovan javni prostor, odprti prostor skupnosti, namenjen vsakodnevnemu rabi uporabnikov in prebivalcev dela mesta ali soseke, za različne aktivne in pasivne dejavnosti, pretežno prevladuje raščen teren, z možnostjo postavitve objektov in naprav, ki služijo namenu parka. V sklopu parka je lahko urejeno otroško igrišče.
		žepni park	Manjši urejeni javni prostor, namenjen prostočasnim aktivnostim uporabnikov, otroški igri, gostinski ponudbi, posedanju idr. Lahko vsebuje naravne elemente, sestavlja ga lahko raščen teren ali tlakovana površina.
		tematski park	Za poseben namen urejen javni prostor (npr. spominski, historični, ob bolnišnicah, živalski vrt idr.).
	igrišča za otroke in mladostnike	otroško igrišče	Površina, namenjena in urejena za igro otrok, opremljena z igrali, s parkovno in urbano opremo, tlakovana in zasajena s trato ter z drevesno in grmovno vegetacijo. Otroško igrišče je lahko namenjeno eni ali različnim starostnim skupinam, lahko je samostojna ureditev ali ureditev, načrtovana v sklopu parka ali drugega območja (Simoneti in Vertelj Nared, 2011).
		igrišče za mladostnike	Načrtno urejen prostor, namenjen igri in rekreaciji mladostnikov, zasajen in/ali tlakovan ter opremljen z objekti in napravami, ki služijo namenu parka.
		šolsko igrišče	Načrtno urejen prostor, namenjen igri, rekreaciji, športu in oddihu šolarjev, izven šolskega časa pa tudi ostalim uporabnikom. Zasajen, tlakovan in opremljen z objekti in napravami, ki služijo namenu igrišča. V sklopu igrišča je lahko urejeno otroško igrišče.

... se nadaljuje

²⁹ Iz Prostorskega reda Slovenije (2004, 5. odstavek 95. člena) izhaja »Parke je treba načrtovati kot javne parke in parkovne poteze, namenjene preživljanju prostega časa in doživljanju narave, ki morajo imeti prepoznavno oblikovalsko zasnovo, predstavljati del kulturne ponudbe naselja in delovati kot sestavine javnega in odprtega prostora naselij.«

... nadaljevanje Preglednice 2.2

OJP (v naselju)	vrsta	podvrsta	kratek opis
	športno igrišče	športno igrišče	Načrtno urejen prostor, namenjen športu in rekreaciji na prostem.
	obvodni prostor	obvodni prostor	Prostor, namenjen obvodnemu zelenju, urejanju in varstvu voda, lahko je tudi urejen za območje aktivne in pasivne rekreacije.
	druge zelene površine	zeleni koridorji	Območje linijske zelene površine, kot so npr. zelene poti, linearne promenade, obcestne zelenice.
		ostale zelene površine	Območje ostalih neformalnih zelenih površin za različne neformalne prostočasne dejavnosti (npr. travnik).
	vrtički	vrtički	Območje, namenjeno zasebni pridelavi vrtnin in/ali sadnega drevja.
	pokopališča	pokopališča	Območja, namenjena pokopu ali opravljanju verskih obredov, kot je npr. javni prostor ob verskih objektih.
	stanovanjska krajina	stanovanjska krajina	Urejen javni ali pol-javni odprti prostor soseske, namenjen formalni in neformalni rekreaciji, aktivnim in pasivnim dejavnostim prebivalcev soseske, zasajen in opremljen z objekti in napravami, ki služijo namenu prostora.
	naravne zelene površine	gozd	Mestni in primestni gozd, ohranjen v naravni obliki, s potmi in ureditvami, ki služijo rekreaciji v naravnem območju.
ostale naravne zelene površine		Območje naravnih in naturaliziranih zelenih površin, namenjene vzdrževanju stanja, kot so na primer urbana divjina, mokrišča idr.	
Grajeni odprti javni prostor:	trgi	trgi in plaze	Načrtno urejen in oblikovan javni prostor, nosilec družbenega dogajanja, namenjen različnim dejavnostim urbane kulture, opremljen z objekti in elementi urbane opreme, v njem so možno prisotni elementi narave.
	tržnica	tržnica	Urejen javni prostor za prodajo izdelkov.
	OJP pred stavbami družbenega pomena	(npr. trgovina, pošta, cerkev ...)	Urejen prostor pred stavbami družbenega pomena, reprezentančne narave ali funkcionalne površine objekta.
	ulica, cesta	avenije in bulvarji	Linijski odprti prostor mesta, večinoma večjih razsežnosti, namenjen gibanju in prehajanju.
		pločnik, kolesarska steza	Linijski odprti prostor mesta, obcestni prostor, namenjen gibanju in prehajanju.
območja za pešce		Območje, navadno v središčih mest, namenjeno za prostemu prehodu ljudi, z omejenim prometom (t. i. peš cone).	
		parkirišče	Urejen prostor namenjen parkiranju motornih vozil.

Krajina (v mestu oziroma v zaledju mesta)

		kmetijske površine	Območja kmetijskih zemljišč.
		voda in obvodni prostor	Območja vodnega in obvodnega prostora.
		gozd	Območja gozda.

Zelene površine

V naši prostorsko načrtovalski praksi je običajno, da se zelene površine določa kot podrobna namenska raba prostora (Pravilnik o pripravi ..., Ur. l. RS, št. 20/03, določa, da so kot podrobna namenska raba opredeljene naslednje zelene površine: ZS – površine za rekreacijo in šport, ZP – parki, ZD – druge urejene zelene površine, ZK – pokopališča, ZV – površine za vrtičkarstvo). Vendar izkušnje kažejo, da to ne velja za vse zelene površine. Izvzete so namreč tiste, ki so »skrite« v kateri od drugih podrobnih namenskih rab, največkrat v območjih stanovanj. Raziskave kažejo, da so predvsem ti (odprti javni) prostori najbolj ranljivi, saj po eni strani pomembno vplivajo na kakovost življenja in prinašajo pomemben delež k celokupnemu obsegu zelenih površin v mestni matrici (Vertelj Nared in Simoneti, 2011), po drugi strani pa ostajajo najbolj privlačni tudi za nove posege v prostor in spremembo rabe.

Grajeni odprti javni prostor

Običajno se te druge, grajene odprte površine mesta v občinskih prostorskih načrtih kot podrobna namenska raba ne določa. Največkrat so del območij prometnih površin (npr. podrobna namenska raba »druge prometne površine«, na primeru Ljubljane je to na primer območje Plečnikovih tržnic), ali pa so na primer del območij centralnih dejavnosti (npr. Knafljev prehod ali Grajsko dvorišče v Ljubljani; Odlok o OPN MOL, 2013). V prostorskih načrtih so navadno opredeljene kot »javne površine«.

Niti v prvem niti v drugem primeru niso upoštevana (opredeljena) vsa območja javnega prostora, vsaj ne kot podrobna namenska raba prostora, na katero se vežejo prostorsko izvedbeni pogoji in ki so podlaga za vse nadaljnje ukrepanje in posege v prostor. Opredeljevanje javnega prostora je pomembno tako zaradi vodenja evidence, ustreznega načrtovanja in urejanja teh površin, med katere spadajo tako nove ureditve, redno ali investicijsko vzdrževanje. Poseben podatek o OJP pa na ravni slovenskih občin (kot ugotavlja že Černe, 2009) ne obstaja. Prav tako v Sloveniji ne obstaja nobena raziskava, ki bi sistematično analizirala fizično stanje OJP (npr. prisotnost različnih vrst OJP) v majhnih mestih.

2.3 POMEN ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA ZA UPORABNIKE IN KAKOVOST BIVANJA

Kakovost bivanja je koncept, povezan s človekovim delovanjem (vrednotenjem), zato se zdi nujno pri obravnavi kakovosti bivanja izhajati iz človekovih potreb. Pri odgovoru na vprašanje, kakšno vlogo ima javni prostor pri kakovosti bivanja, se je treba najprej vprašati, kaj kakovost bivanja za človeka sploh pomeni. Zato se v tem delu teoretičnih izhodišč naloga podrobneje osredotoča na vprašanja človeka (njegovih potreb, gradnje skupnosti) in vprašanja kakovosti bivanja. Posebej je obravnavan človek in njegove potrebe, opredeljena je kakovost bivanja, raziskana pa je tudi zveza med pojmom odprti javni prostor in kakovost bivanja.

Opredelitve kakovosti bivanja v povezavi s kakovostjo življenja

Opredeljevanje kakovosti je vedno rezultat nekega procesa vrednotenja. Kaj je dobro, kaj je boljše, kaj je slabše. Fromm (2002) definira, da se dobro ali slabo nanaša na uporabnost, ki jo ima stvar zame, zato neko stvar imenujemo dobro, če je dobra za tistega, ki jo uporablja. Po Habermasu (2003) se vprašanja, kakšno je »dobro« življenje, pri čemer se smisel vprašanja, ko zamenjamo perspektivo iz vključujoče »mi-perspektive« z našim osebnim življenjem s prvoosebne perspektive, nanaša na kaj je dobro »zame« ali »za nas« dolgoročno in upoštevajoč vse stvari, nanašajo na vprašanja identitete: kako naj razumemo sebe, kdo smo in kaj bi radi bili. Opozarja, da ni neodvisnega odgovora na tako vprašanje, ki bi bil izvzet iz določenega konteksta in bi veljal za vse ljudi na enak način (ibid.). Dobro v humanistični etiki pomeni potrjevanje življenja, razvijanje človekovih zmožnosti (Fromm, 2002). Razvijanje človekovih zmožnosti je po drugi strani povezano tudi z občutkom zadovoljstva, sreče, kar je lahko eno od meril za kakovostno življenje. Kot pravi Fromm (2002), sreča ni cilj sam po sebi, marveč to, kar spremlja doživljanje, ko povečujemo svoje zmožnosti.

Angleški jezik loči dva pojma: 1. »Quality of life« in 2. »Quality of living« (Mercer, 2010). Prvi se nanaša na kakovost življenja na splošno (celokupnost vplivov, ki določajo posameznikovo življenje in njegovo zadovoljstvo s tem). Pogojeno je z osebnim življenjem posameznika, na katerega lahko vpliva tako na primer višina zaslužka kot tudi trenutno psihofizično počutje. Te, osebne okoliščine v večji meri kot stanje prostora ali druge značilnosti določa kakovost življenja posameznika (Mercer, 2010). Drugi pomen pa se nanaša na kakovost bivanja (merjenje kakovosti življenja v posameznem mestu). Kadar se torej kakovost življenja povezuje z bivanjskimi razmerami, gre za kakovost bivanja, sicer pa za kakovost življenja.

Kakovost življenja je koncept, povezan z zadovoljstvom in se v splošnem nanaša na celotno raven blaginje v družbi (New Bridges..., 2010). Njegov cilj je omogočiti ljudem, kolikor je to mogoče, doseči svoje cilje in izbrati idealen način življenja (Quality of life..., 2004). Po Kollerju (2010) kakovost življenja pomeni plodno medsebojno vplivanje raznovrstnosti oblik družbe in osebnega zadovoljstva ter uspeva tam, kjer: 1) posamezniki, skupnosti in organizacije lahko uresničijo svoje zmožnosti; 2) prispevajo k ustvarjanju prepričanja, da je vse mogoče; 3) so zainteresirani za ravnovesje pri ravnanju s povzročitelji stresa in viri. Raziskave kakovosti življenja se usmerjajo na vprašanje zadovoljevanja človekovih potreb, na

ugotavljanje zelenih življenjskih razmer in zelenega življenjskega standarda. Pri kakovosti življenja gre za vprašanja gospodarske rasti, socialne integracije in vrednostnega sistema (kulture) (Hanžek in Gregorčič, 2001).

V veljavi je več definicij kakovosti življenja. Na mednarodni ravni je uveljavljen enoten merski sistem, indeks človekovega razvoja (HDI, 2011), ki je najbolj sprejeta alternativa tradicionalnim vrednotenjem razvoja (Rener, 2003). Ta ne zajema le standardnih kazalnikov razvoja, kot je bruto domači proizvod (BDP), temveč tudi na primer pričakovano življenjsko dobo, izobrazbeni status, zdravstvene storitve in stanovanjske razmere. Človekov razvoj je koncipiran tako, da poveže različne vidike življenja ljudi, različne razsežnosti njihove blaginje in svobodo v širšem in ožjem pomenu (Rener, 2003). Lahko bi rekli, da je človekov razvoj po tej definiciji pokazatelj kakovosti življenja.

Kakovost življenja vsebuje najprej zadovoljevanje osnovnih človekovih potreb. Na dojemanje kakovosti življenja vpliva več dejavnikov, ki so lahko med posamezniki zelo različni. Na to vplivajo različne stvari, od njegove osebnosti, percepcije, zadovoljstva, čustvenega stanja, socialnega statusa, pa tudi družba, v kateri živi. Kakovost življenja je tako odvisna tudi od gospodarske, politične in družbene stopnje razvoja. Norberg-Schulz (1965) s tem, ko definira pojem »medpredmet« (angl. »*intermediary object*«), opozarja, da se moramo zavedati, da je lahko naša zaznava površna ali celo napačna. Na naša občutja lahko vplivajo trenutne situacije (npr. čas v dnevu, družba, s katero smo v prostoru), pa vendar lahko tudi okoljski dejavniki vplivajo na naše čustveno stanje, občutja, dejanja in vedenje (Nasar, 1998).

Kakovost se nanaša na konotacijski pomen, to je na sklepanje o značaju kraja (Rapoport, 1982; Nasar, 1998) oziroma kaj nek prostor ali objekt pomeni za posameznika (o refleksivnosti moderne družbe Beck, Giddens in Lash, 1994). Konotacijski pomen se nanaša na čustvene vrednote, povezane z objektom, medtem ko denotacijski pomen sovпада s prepoznavo objekta (Rapoport, 1982). Kaplan et al. (1998) kot primere vpliva na čustveno stanje posameznika navajajo prostor bivanja, družbene vzorce posamezne kulture, subkulture in družine, pa tudi sistema izobraževanja. Težko je zajeti celokupnost vidikov, ki vplivajo na konotacijski pomen, tako tudi na kakovost bivanja. Posplošeno rečeno: na konotacijski pomen vpliva vse, kar določa človekov pogled na svet. Med drugim so to osebnostne lastnosti, izobrazba, družbeno okolje, pa tudi socialni status. Zdi pa se, da je poleg naštetih kapital ena bistvenih določilnic, ki še vedno močno vpliva na različne človekove izbire. Kos (2007) domneva, da je konkretna izbira ali neizbira vsota zavednih in nezavednih predstav o konkretnem prostoru, navezanosti na prostorsko družbeno okolje in konkretnih življenjskih situacij. To seveda pomeni, da je rezultat kompleksnih vzročno-posledičnih povezav, ki so argumentirano utemeljene, lahko pa so povsem v nasprotju z obče sprejeto racionalno presojo (ibid.). Če so izbire skladne z njegovimi siceršnjimi vrednotami, imajo te lahko zaradi uspešnosti realizacije celo pozitiven vpliv na zadovoljstvo z življenjem. Če pa je človek zaradi različnih razlogov primoran vzeti ponujeno, kar je sicer v nasprotju z njegovimi vrednotami, se lahko zgodi, da s svojim življenjem ne bo zadovoljen, saj zaradi nemožnosti vplivanja na »izbiro« ne bo mogel vplivati na procese, ki mu krojijo življenje.

Razumevanje in uporaba pojma kakovosti življenja je torej individualno ter družbeno pogojena in se s časom (ter razvojem posameznika in družbe) spreminja. Tako kot se

posameznik in družba spreminja, tako se spreminjajo (praviloma rastejo) tudi zahteve po kakovosti. Pri tem je treba ločiti med življenjsko ravnijo in kakovostjo življenja.

Življenjska raven je odvisna od dohodka, bivanjskih razmer, dostopnosti do izobraževanja in zdravstvenih storitev, delovnih razmer oziroma položaja na delovnem mestu, prehrane, kakovosti in ohranjenosti naravnega okolja, stanovanjskih razmer, izobrazbe idr. (Svetlik, 1996; Mandič, 1999). OJP je del stanovanjskih razmer, zato preskrbljenost z njim lahko vpliva tudi na življenjsko raven.

Kakovost življenja je širši pojem kot življenjska raven ter vključuje in upošteva posameznika, njegove potrebe in želje (Svetlik, 1996; Mandič, 1999). K temu sodi tudi možnost izbire zelenega življenjskega sloga, preživljanja prostega časa, pa tudi možnost udeležbe v javnem življenju. OJP je lahko ena možnih izbir posameznika za zadovoljevanje njegovih potreb in želja. Od posameznika (njegovih zmožnosti, potreb in hotenj) je odvisno, kako in če sploh bo uporabljal OJP. Od celokupnosti človekovega življenja (pogleda na svet, življenjskega sloga, ...) je odvisna raven zadovoljstva z bivanjem in s tem tudi zadovoljstva z nivojem kakovosti bivanja. Njegovo delovanje je tudi družbeno pogojeno, zato je pri kakovosti bivanja pomembno proučevanje družbenih dejavnikov: kaj kot družba želimo in zmoremo doseči.

Kakovost bivalnega okolja vstopa v koncept kakovosti življenja in je ožji pojem od kakovosti življenja, saj se nanaša na zadovoljstvo s prostorskimi razmerami. Tudi kakovost bivanja je rezultat človekovega 1. usmerjenega prizadevanja in 2. (postopka) vrednotenja. Vrednost oziroma nivo kakovosti je odvisen od posameznika (njegovih preferenc, čustvenega stanja, lastnih prepričanj in vrednotenj) in od družbe (npr. stopnje razvitosti). Lahko je predpisana s standardi, pravilniki, normativi (sem spadajo tudi zeleni nivoji kakovosti, predpisani s prostorsko izvedbenimi pogoji v prostorskih načrtih), lahko pa po drugi strani obstaja neka v družbi splošno sprejeta (ne napisana) norma (več o tem v Simoneti et al., 2005), ki kot taka določa neko splošno sprejeto raven kakovosti. Raziskovalci (Mandič, 1999; Svetlik, 1996) poudarjajo tudi pomen ločevanja med življenjsko ravnjo (standardom) in zadovoljstvom s kakovostjo bivanja, ki nista nujno skladna. Mandičeva (2006) odkriva, da zadovoljstvo ni preprost odsev kakovosti razmer. Ljudje, ki živijo v boljših razmerah, niso vselej tudi bolj zadovoljni, ljudje v slabših razmerah pa manj zadovoljni (ibid.).

Medtem ko je standard bivanja dokaj lahko izmerljiv s proučevanjem dejanskih bivalnih razmer, z doseganjem določenega izmerljivega »standarda«, pa je kakovost bivanja veliko bolj izmuzljiv pojem. Nanaša se na različne ravni človeka, od njegovih potreb, želja, življenjskih nazorov, predvsem pa zmožnosti, da svoje potrebe tudi uresniči.

Merjenje kakovosti življenja in kakovosti bivanja

O kakovosti bivanja v povezavi s spremembami načrtovanja mest se je začelo intenzivneje govoriti že konec 19. stoletja, predvsem zaradi izboljšanja zdravstveno-higienskih razmer (Mumford, 1969; Worpole, 2000). Prostorsko načrtovanje po Mušiču (1980) ni nastalo kot zavestni poskus širše kontrole v izrabi tal, temveč kot dejavnost za izboljšanje zdravstvenih in higienskih pogojev, morda kot spontana koordinacija med tekmeči za zemljo v mestih in okoli njih. Od takrat dalje se vedno več načrtovalskega, praktičnega, pa tudi političnega napora usmerja v izboljševanje splošnih pogojev za človekov napredek, razvoj in rast, kamor sodi tudi izenačevanje pogojev za kakovostno bivanje. Ob tem pridobiva tudi OJP vedno večjo praktično in raziskovalno zanimanje (PPS – Project for Public Spaces, 2013; Design Council – Cabe, 2013). V zadnjih desetletjih je v tujini očiten razmah na področju raziskav mestnega javnega prostora (npr. Hall, 1988; Sennett, 1989; Kaplan et al., 1998; Ward Thompson in Travlou, 2007; Gehl, 2010). Vedno bolj aktualni so tudi evropski projekti, ki pozornost usmerjajo v različna vprašanja odprtega prostora v mestih (npr. Urban-net, 2011; UrbSpace, 2011; Human Cities, 2012; Lively Cities, 2013; URBACT, 2013).

Kakovost življenja kot koncept (in pravica) se je jasneje izoblikoval po drugi svetovni vojni, z razvojem koncepta človekovih pravic (1948). V 25. členu Splošne deklaracije o človekovih pravicah (1948) je med drugim zapisano, da ima vsakdo pravico do takšne življenjske ravni, ki zagotavlja njemu in njegovi družini zdravje in blaginjo. Takrat so se prvič začeli ukvarjati tudi z merjenjem dejavnikov, ki vplivajo na kakovost življenja, intenzivneje pa v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja. Eni prvih na tem področju so bili Skandinavci z raziskavo življenjske ravni na Švedskem iz leta 1968 (Allardt, 1993). Raziskovali so »blaginjo« (angl. „*welfare*«), ki v skandinavskih jezikih pomeni tudi »dobro počutje« (angl. „*well-being*«), kar se nanaša tako na raven življenja kot na kakovost bivanja (Allardt, 1993). Allardtov koncept vključuje tudi nematerialne potrebe, kar predstavlja pomemben premik od pojmovanja materialnih potreb pri kakovosti življenja. Tri osnovne potrebe (imeti, ljubiti, biti) Allardt razume kot tri pogoje, ki zadovoljujejo tako materialne kot nematerialne človekove potrebe in so po njegovem mnenju kazalniki za oceno dobrega počutja družbe, s tem pa tudi kakovosti življenja.

Na mednarodni ravni je uveljavljen enoten merski sistem, indeks človekovega razvoja (HDI, 2011). HDI kot eden od osrednjih zbirnih kazalnikov razvoja družbe in blaginje vključuje tri dejavnike človekovega blagostanja: zdravje, izobrazbo in dohodek, in so tudi na ravni Slovenije letno pripravljata (UMAR, 2013; Poročilo o razvoju 2010). HDI ne zajema le standardnih kazalcev razvoja, kot je npr. bruto domači proizvod (BDP), temveč tudi pričakovano življenjsko dobo, izobrazbeni status, zdravstvene storitve in stanovanjske razmere. Človekov razvoj je koncipiran tako, da poveže različne vidike življenja ljudi, različne razsežnosti njihove blaginje in svobodo v širšem in ožjem pomenu (Hanžek in Gregorčič, 2001). Lahko bi rekli, da je človekov razvoj po tej definiciji pokazatelj kakovosti življenja.

Poročilo Združenih narodov o človekovem razvoju (UMAR, 2013) Slovenijo ponovno uvršča v skupino držav z zelo visoko stopnjo človekovega razvoja. V letu 2012 indeks človekovega razvoja (HDI 0,892) uvršča Slovenijo skupaj s Finsko na 21. mesto med 186 državami, kar je

enaka uvrstitev kot leto prej (ibid.). K razmeroma visoki uvrstitvi Slovenije je med tremi dimenzijami HDI, tako kot prejšnja leta, največ prispevala izobrazbenost prebivalstva, najmanj pa dohodek (ibid.).

Poročilo o človekovem razvoju (Hanžek in Gregorčič, 2001) opredeljuje kakovost življenja na dveh ravneh: na mikro ravni (posameznik) pomeni obvladovanje vsakdanjega življenjskega okolja in vsestransko zadovoljstvo (osebno, materialno, zadovoljstvo z zdravjem in življenjem sploh), na makro ravni (družba) pa koristi in (socialni, materialni, človeški idr.) kapital, ki jih s svojim delovanjem družbi prispevajo posamezniki.

Za splošno oceno kakovosti življenja v Sloveniji so v Poročilu o človekovem razvoju (Hanžek in Gregorčič, 2001) uporabili naslednje kazalce: sreča, zdravje, zadovoljstvo z življenjem, zadovoljstvo s finančno situacijo, odločanje o življenju. Ugotavljajo, da je ocena kakovosti življenja v primerjavi s svetovnim povprečjem nizka, čeprav ekonomski in socialni kazalniki za Slovenijo kažejo relativno zadovoljivo sliko blaginje (ibid.). Kos (2003) ugotavlja, da so postmaterialistično usmerjeni³⁰ posamezniki bolj zadovoljni s svojim življenjem kot celoto in da imajo v večji meri občutek, da lahko odločajo o svojem življenju. Nada Turnšek v Poročilu o človekovem razvoju (Hanžek in Gregorčič, 2001) razlaga razkorak med objektivnim stanjem in subjektivno oceno, pri čemer pravi, da je zadovoljstvo ali nezadovoljstvo s svojim življenjskim standardom in kakovostjo življenja odvisno zlasti od tega, na kakšen način si postavljamo cilje in na kakšen način (s kom) se primerjamo, ko svoj standard ocenjujemo. V Poročilu (ibid.) ugotavljajo, da na oceno kakovosti življenja prebivalcev v Sloveniji v največji meri vplivajo izobrazba, starost in dohodek; ocena se z izobrazbo in dohodkom viša, s starostjo pa upada. Poročilo (ibid.) nenazadnje ocenjuje, da bo ocena kakovosti življenja višja šele ob zagotovljeni možnosti sodelovanja in soodločanja. Ta podmena, in sicer odpiranje kroga soudeleženih v procesu, je tudi ena bistvenih za spremembe v postopkih prostorskega načrtovanja ali, kot pravi Kos (2003), »kolaborativnega« oz. »soodločevalskega planiranja«.

Na splošno lahko rečemo, da se kazalniki kakovosti življenja delijo na objektivne in subjektivne. Objektivni kazalniki v širšem smislu vključujejo okoljski, družbeni, ekonomski in politični vidik, s katerimi se ugotavljajo: gospodarske razmere, stanovanja in bivalno okolje, zaposlovanje, izobraževanje in znanje, struktura gospodinjstev in družinska razmerja, ravnotežje poklicnega in zasebnega življenja, zdravje in zdravstveno varstvo (Quality of life..., 2004). Ob tem se za kakovostno bivalno okolje šteje, če je preskrbljeno z zaposlitvenimi možnostmi, storitvenimi in družbenimi dejavnostmi, infrastrukturo, prostočasnimi dejavnostmi, gospodarstvom, prijetnim stanovanjskim okoljem, če so okoljski parametri v mejah dovoljenih količin, če se razvija v stimulatивно družbeno okolje. Subjektivni kazalniki pa vključujejo raziskave dobrega počutja, zaznavne kakovosti družbe in tudi na primer nivo zadovoljstva ljudi z bivanjskimi razmerami (Quality of life..., 2004). Pri oceni kakovosti življenja sta pomembna oba vidika, tako objektivni kot subjektivni.

Že Frick in Hoefert (1986) sta kakovost bivanja opredelila z omenjenih dveh vidikov, z objektivnega in subjektivnega vidika, pri čemer je objektivno kakovost bivanja lahko meriti

³⁰ Postmaterialistične vrednote na najvišje mesto postavljajo kvalitetno življenje, urejeno okolje in samozadovoljstvo ter samoizražanje (Fridl et al. 2007 v: Resnik Planinc, 2008).

na primer s stopnjo fizičnega in mentalnega zdravja prebivalcev območja. Na ta način ugotovimo tiste prostorske oziroma okoljske dejavnike, ki nedvoumno in dokazano vplivajo na zdravje ljudi. Eden takih je na primer neonesnažen zrak ali nehrupno okolje. Subjektivno je po njunem kakovost urbanega življenja, njena prisotnost ali odsotnost, merjena z vsoto zaznav in izkušenj tistih, ki živijo, delajo in obiskujejo mesto ali sosesko in zaključkov, ki izhajajo iz teh zaznav in izkušenj (ibid.).

Mercerjeve (2010) kategorije za t. i. objektivno merjenje kakovosti življenja so razdeljene na 39 dejavnikov,³¹ s katerimi vsakoletno rangirajo 320 različnih svetovnih mest. Javni odprti prostor kot kategorija merjenja ni posebej izpostavljena, vendar je lahko vidik, ki vpliva na zadovoljstvo s stanovanjskim okoljem, družbeno-kulturnim okoljem, rekreacijo idr. Ljubljana na primer je leta 2010 na tej lestvici (ibid.) zavzemala 77. mesto, prvo mesto na lestvici je pripadlo Dunaju.

Navadno se kakovost urbanega okolja povezuje z okoljskimi kazalniki (npr. European Green City Index, 2010). Urbano kakovost se, kolikor lahko ugotovimo na podlagi pregledanih raziskav in analiz, poleg okoljskih kazalnikov (kot na primer kakovost zraka, kakovost vode, hrup idr.) največkrat povezuje še s pokritostjo zelenih površin (npr. Fuller in Gaston, 2009; Urban Environment, 2010), medtem ko se podatki o ostalem odprtem prostoru kot delu celokupne substance OJP v mestu posebej ne zbirajo.

Baycan-Levent in Nijkamp s sodelavci (2004, 2007, 2009) sta na primer zbrala primerljive podatke izbranih evropskih mest o zastopanosti zelenih urbanih površin. V raziskavo sta vključila tudi Ljubljano. Čeprav podajata kazalnike raziskave, med katerimi so tako kvantitativni (na primer delež zelenih površin glede na celotno površino, delež zelenih površin na 1000 prebivalcev v m²), kot tudi kakovostni (na primer pomembnost zelenih površin za mesto v primerjavi z drugimi funkcijami, obstoj generalnih ciljev in strategij za načrtovanje urbanega zelenega obstoj regionalnega sistema zelenih površin, izkušnje z javno participacijo, raven uspeha politike mestnih zelenih površin glede na cilje mesta s perspektive samoevalvacijskih ocen predstavnikov), pa glede na rezultate raziskave ni jasno, kateri podatki so služili za analizo (glej Baycan-Levent, Vreeker in Nijkamp, 2004; Baycan-Levent in Nijkamp, 2007 in 2009). Raziskava (Baycan-Levent, Vreeker in Nijkamp, 2004) Ljubljano uvršča na predzadnje mesto glede »zelenih uspešnosti«, čeprav domače raziskave Ljubljano prepoznavajo kot zeleno mesto, kjer 44 % celotne površine občine pokrivajo zelene površine (Vertelj Nared in Simoneti, 2011).

Urban Audit (2011) zbira primerjalne podatke o kakovosti bivanja v evropskih mestih, med drugim tudi podatke o zelenih, rekreacijskih in športnih površinah (npr. zelene površine, do katerih ima javnost dostop v m²/preb.; delež zelenih površin v območju; delež športnih površin in območij prostočasne rabe; območje m² rekreacijske, športne in prostočasne rabe na prebivalca). Za Slovenijo so bili podatki zbrani za mesti Ljubljano in Maribor, za ostala slovenska mesta pa se podatki ne zbirajo. Za leto 2004 Urban Audit (2011) na primer navaja, da ima Ljubljana le 7,81 m² zelenih površin na prebivalca, do katerih ima javnost dostop, kar

³¹ Kategorije za merjenje kakovosti bivanja so (Mercer, 2010): politično in socialno okolje, medicinski in zdravstveni okvir, javne službe in promet, potrošnikovo dobro, gospodarsko okolje, šole in izobraževanje, rekreacija, stanovanje, družbeno-kulturno okolje, naravno okolje.

je v primerjavi z domačimi podatki izjemno nizka številka, še posebno, ker ni jasno, o katerih zelenih površinah Urban Audit sploh poroča (Vertelj Nared in Simoneti, 2011). Pri reinterpretaciji rezultatov je zato ključno poznavanje namena raziskav, definicij in vhodnih podatkov, ki so služili raziskavi. Ena bistvenih ugotovitev pregleda obstoječih analiz OJP je, da lahko s prostorskimi raziskavami odprtega prostora dobimo različne rezultate, glede na predmet raziskave in glede na vhodne podatke, kar onemogoča neposredno primerljivost ugotovitev različnih raziskav.

Eden celovitejših seznamov, kot pomoč pri definiranju kazalnikov vloge OJP za kakovostno življenje v majhnih mestih, je seznam kazalnikov za raziskavo razvoja urbanih zelenih površin za izboljšanje kakovosti življenja v mestih in urbanih regijah (URGE, 2010). Znotraj štirih sklopov meril (ekološka, ekonomska, načrtovalska, socialna merila) so opredeljeni kazalniki, ki bi tako kot za zelene površine lahko veljal tudi za ostali odprti prostor mesta. Ti so na primer: velikost, dostopnost, zakonodajni in načrtovalski vidiki, participacija meščanov, kakovost življenja, zdravje in dobro počutje, skupnost in lokalna identiteta idr. (URGE, 2010).

2.3.1 Človekove potrebe in odprti javni prostor

Vprašanja o človeku v povezavi s kakovostjo bivanja in javnim prostorom se nanašajo na zadovoljevanje njegovih potreb. Uspešnost (s tem pa tudi zadovoljstvo) zadovoljevanja potreb je lahko že odraz kakovosti bivanja. Uspešnost zadovoljevanja potreb človeka je do neke mere povezana z zmožnostmi, da se samouresniči. Pri tem se kot posamezniki in družba vedno bolj zavedamo pomena odgovornosti za svoja počutja, za svoja dejanja, za svoje priložnosti. Ideja o tem, da je človek odgovoren sam zase, izhaja še od Kierkegaardove misli, v novejšem času pa sta na tej ideji gradila predvsem Fromm in Habermas. Kot ugotavlja Fromm (2002) mora človek sprejeti odgovornost zase in se zavedati dejstva, da lahko svoje življenje osmisli samo z uporabo zgolj svojih sposobnosti.

Človek je del kulturnega in naravnega okolja. Kaplan et al. (1998) ugotavljajo, da je zdravje ljudi odvisno od tega, kako dobro so zadovoljene njihove potrebe, kar je po našem mnenju bistveno za opredelitev povezave med kakovostjo bivanja in OJP. Za vsa živa bitja velja, da proces zadovoljitve njihovih potreb vpliva na okolje (kulturno in naravno), kot tudi velja, da okolje vpliva nanje (Lynch in Hack, 1984: 12; Kaplan et al., 1998; Rapoport, 2005). Ward Thompsonova (et al., 2008) je na primer raziskovala povezave med doživljanji prostora v otroški dobi in vpliv na odraslost, kjer se jasno kaže njuna povezava. Kaplan et al. (1998) ugotavljajo, da lahko prostor pozitivno vpliva na razpoloženje ljudi, če okolje: vzpodbuja razumevanje, ponuja možnosti za raziskovanje, spodbuja doživljanje mirnih in prijetnih izkušenj, če ljudje čutijo, da je njihovo sodelovanje dobrodošlo.

Po drugi strani je ugotovljeno, da lahko neka krajina pomeni različne stvari različnim skupinam (Thompson, 2009). Vrednostna slika izhaja iz osebe in okolja ter njune stalne interakcije, zaradi edinstvenosti vsakega človeka in njegovih izkušenj pa se evalvacijske podobe kraja med posameznimi opazovalci razlikujejo (Nasar, 1998). »Predstava, ki jo ima družba o prostoru, na katerem živi, /.../ pogojuje njeno ravnanje z njim, tako na ravni celotne družbe kot na ravni posameznikov« (Kučan, 1996: 187).

Kažejo pa se tudi razlike v opazovanju istega opazovalca. Posameznikove potrebe se lahko tekom njegovega življenja spreminjajo, zato se lahko spreminjajo tudi njihovi vrednostni sistemi. Posledično pomeni, da nek zelen način bivanja ali okolje, s katerim se lahko v določenem življenjskem obdobju identificiramo, ne ustreza več spremenjenemu načinu bivanja v prihodnosti.

»Čeprav smo ljudje vseh velikosti, oblik in sort, obstajajo podobnosti v naših željah in potrebah. Kako so te izražene se razlikuje med kulturami, posamezniki in časovnimi obdobji. Glede na takšno raznolikost bi bilo komaj primerno predlagati univerzalne rešitve za vse kontekste in skupine« (Kaplan et al., 1998: 148). Ward Thompsonova (2002) opozarja na vlogo OJP v sodobni demokratični družbi, kjer morajo biti upoštevane vse različne skupine uporabnikov in njihove potrebe, ne samo nekatere izmed njih. Misel podpre s prisposobo, da naj razmišljamo o parku kot o »skledi solate«, kjer lahko različne kulture najdejo svoj individualni izraz, in ne o »talilnem loncu«, kjer bi se te razlike izgubile (ibid.: 60). Hkrati pa opozarja tudi na to, da so tisti, ki »morda še najbolj potrebujejo dostop do parka in s tem priložnost družabnosti v varnem odprtem prostoru, vedno tisti, ki so najmanj mobilni (zaradi starosti, ekonomskega statusa, brez osebnega vozila idr.) – otroci, starejši, ljudje s posebnimi potrebami, nezaposleni – tako bo vedno obstajalo povpraševanje po dobro dostopnem, kakovostnem odprtem prostoru« (ibid.: 61).

Ne glede na to, da so naše potrebe zelo raznovrstne, hkrati pa spreminjajoče, jih različni avtorji poskušajo opredeliti. Ene najbolj poznanih so Maslowe (1943; Koltko-Rivera, 2006), Allardtove (1993), pa tudi Frommove (2002; Engler, 2009) in Galtungove (1996; Galtung in Wirak, 1997) opredelitve človekovih potreb. Ugotovimo lahko, da je večino osnovnih človekovih potreb lahko zadovoljiti v OJP, vendar njihovo zadovoljevanje ni izključno vezano samo na njega. Izkaže se, da zadovoljevanje nekaterih od potreb celo ni nujno odvisno od prostora (kadar se te ne vežejo na omejevanje na njihov fizični vidik), kot so to na primer fiziološke potrebe, potrebe po ljubezni, transcendenci ali svobodi. Hkrati pa Carr s sodelavci (1992) povezuje uspešnost OJP s tem, kako dobro je poskrbljeno za različne človekove potrebe. Ugotovljeno je, da so območja, ki ne prispevajo k zadovoljevanju potreb ljudi, premalo uporabljana in neuspešna (ibid.). Zanima nas, kako so povezane človekove potrebe in odprti javni prostor, oziroma katere potrebe lahko zadovoljimo v OJP.

OJP ponuja okvir za zadovoljevanje raznovrstnih človekovih potreb. Izpostavljene so potrebe po fizični aktivnosti, po sprostitvi, po stiku z naravo in stiku z drugimi ljudmi, po socializaciji, po umiku od vsakodnevne rutine ali dela, po izražanju samega sebe, raziskovanju, ustvarjalnosti in estetiki, po pripadnosti. Carr s sodelavci (1992) definira naslednje potrebe, ki jih ljudje zadovoljujemo v OJP: udobje, sprostitvev, neaktivna in aktivna dejavnost, raziskovanje.

Udobje je ena od osnovnih potreb (ibid.). Ta potreba je v OJP lahko zadovoljena z različnimi ureditvami, ki omogočajo fizično udobje, na primer tako, da je prostor osončen oziroma osenčen, zaščiten pred različnimi vremenskimi razmerami, da je omogočeno sedenje idr. Poleg fizičnega udobja je pomemben tudi psihološki in socialni vidik udobja, predvsem občutek varnosti.

Sprostitev Carr s sodelavci (ibid.) loči od »udobja« predvsem v smislu psihološke komponente, na primer umik iz dnevne rutine ali dela. Sprostitev pa pomeni tudi fizično aktivnost. Ugotovljeno je, da lahko nekateri naravni elementi, kot na primer drevesa, prispevajo k občutku in možnostim sprostitve.

Neaktivna dejavnost se nanaša na opazovanje aktivnosti in dogajanja (ibid.). Kot ugotavlja Whyte (1980) ljudi najbolj privlači opazovanje drugih ljudi. Privlačni so tisti prostori, ki omogočajo opazovanje drugih in kjer smo hkrati tudi opaženi (videti in biti viden). Ljudi pa privlačijo tudi pogledi na različne fizične elemente, kot na primer vodne elemente, ali zanimivi pogledi na mesto, krajino idr.

Aktivna dejavnost predstavlja bolj neposredno izkušnjo s krajem in ljudmi v njem (ibid.), ki poleg fizične aktivnosti vključuje občutek povezanosti in interakcijo z ljudmi in krajem. Lahko gre za sprehajanje, srečevanje, socializacijo, igro, šport, rekreacijo, pustolovščino idr. Kot navaja Carr s sodelavci (ibid.), so izziv, testiranje in obvladovanje svojih zmožnosti lastnosti, ki spodbujajo zanimanje in rabo prostora in so človekove potrebe, ki pojasnjujeta večji del rabe javnega prostora. Ostale kakovosti, ki jih ljudje iščemo v prostoru, so, kot navajajo (ibid.), še obredi, praznovanje, zabava, veselje.

Raziskovanje je zadnja od navedenih skupin potreb (ibid.). V OJP pomeni »opazovanje z udeležbo«, tako ureditev, kot tudi drugih dejavnosti.

OJP torej omogoča pasivno ali aktivno udejstvovanje v javni sferi ali vsakodnevnih aktivnostih, omogoča soočanje drugosti, drugačnosti, tujosti; je torej prostor menjave, kontakta, načelne odprtosti (Kos, 2008). Večajo se možnosti različnih izkustev, kar vodi v razvoj osebnosti, v intelektualni, gibalni razvoj in omogoča socializacijo. Publika na javnih prostorih je pravzaprav glavni igralec (Kos, 2008). Čeprav je večina narave v javnem prostoru ustvarjene, ta vseeno ponuja stik z naravnimi elementi in umešča človeka v kontekst povezanosti (neločljivosti) z naravo. Z odkrivanjem značilnosti letnih časov pa priznava tudi človekovo minljivo naravo. Kos (2008) navaja, da javni prostori omogočajo neposreden vpogled v delovanje družbe brez večkratne medijske posredovanosti, pri tem pa lahko neposredno sodelujejo vsi čuti hkrati in s tem ustvarjajo plastično, večdimenzionalno sliko družbenosti, ki je sicer očem vse bolj skrita.

V odprtem javnem prostoru je pomembno zagotoviti tako možnosti za stike z drugimi kot tudi možnosti za umik, za kontemplacijo. Fromm (2002) pravi, da se v poteku življenja človek poveže s svetom tako, da: 1) pridobiva stvari in jih prisvaja (pridobivanje ali asimilacija), in 2) se poveže z ljudmi (in s sabo) (povezovanje ali socializacija). Ta dva vzgiba sta del človekove narave. Kot ugotavlja Fromm (2002), je protislovje človekovega življenja, da si mora hkrati prizadevati doseči bližino in ohranjati samostojnost, doseči enotnost z drugimi in ohraniti svojo edinstvenost in posebnost. Zdi se, da je umetnost življenja tudi v tem, če človek uspe ustvarjalno združiti oba dela. Fromm (2002) povezuje to s srečo in pravi, da je sreča znak, da je človek našel odgovor na vprašanje človekovega življenja: kako plodno uresničiti svoje zmožnosti in s tem biti eno s svetom ter hkrati ohraniti celovitost svoje osebnosti. Človek se po njegovo (ibid.) lahko dejavno poveže s svetom tako, da deluje in ga razume. Protislovje človekove biti Fromm (1987) vidi tudi v tem, da je človek del narave, da pa je

kljub temu v svojih mislih svoboden. Povezovanje in umik, kot prepoznani človekovi dejavnosti v prostoru, sta lahko tudi vzgib in vodilo pri urejanju prostora, pri programskem razmeščanju dejavnosti, pri lociranju posamezne ponudbe v prostor ali kot izhodišče za oblikovalski pristop pri načrtovanju odprtega javnega prostora. Ugotovljeno namreč je, da nekateri prostori lahko služijo svojim namenom bolje, če vzpodbujajo interakcijo (sodelovanje), medtem ko lahko nekateri drugi bolje delujejo, če te interakcije ne vzpodbujajo (Nasar, 1998).

2.3.2 Kakovost bivanja v povezavi z odprtim javnim prostorom

Odprti javni prostor na več načinov pripomore k izboljšanju kakovosti bivanja. Ugotovljeno je, da kakovost prostora, v katerem bivamo, vpliva na različne vidike našega življenja (Delivering Quality Places, 2007). Nadalje, da urejeni in dobro oblikovani odprti javni prostor pripomore k občutku varnosti, k boljši dostopnosti in hodljivosti, k aktivnemu življenju, k možnostim za igro otrok, k občutku pripadnosti skupnosti, k večji možnosti za preživljanje prostega časa na prostem različnih uporabniških skupin (ibid., Ward Thompson in Aspinall, 2011 idr.).

Vprašamo se, kakšen pa je dober, kakovosten OJP za kakovost bivanja. Čerpesova (2007: 11) trdi, da je »merilo kakovosti načrtovalskih metod /.../ njihova sposobnost za reševanje stvarnih problemov in njihova zmogljivost za procesiranje informacij. Dobra oblika je le posledica prekrivanja pomenov pri osmišljanju načrtovanega.« Pomembno je, da je OJP ustrezno umeščen v prostor, da je ustrezno načrtovan, da upošteva želje in potrebe uporabnikov, da je notranja členitev in razporeditev (ureditev) smiselna, funkcijsko in oblikovno povezana. Da omogoča mestno identiteto, jasno strukturo, dostopnost, mrežo različnih vrst javnih prostorov znotraj mesta. Da omogoča izražanje, raznovrstne dejavnosti, da je sugestibilen, ne vzbuja strahu, da omogoča samopreseganje, razumevanje, hkrati pa vabi k raziskovanju (Kaplan et al., 1998), da omogoča povezovanje in istočasno ponuja možnosti za umik. Kaplanova (ibid.) navajata naslednje značilnosti prostora, če naj se človek v njem dobro počuti: skladnost, kompleksnost, čitljivost, skrivnostnost.

Če realen³² javni prostor omogoča, da se lahko vsak (po Maslowih človekovih potrebah) počuti varnega, da pripada skupnosti (ob hkratnem omogočanju individualnosti), da lahko

³² Mlinar (2008) meni, da realni in virtualni prostor v vsakdanji življenjski praksi ne nastopata ločeno, ampak se pojavljata v različnih kombinacijah in hibridih. Najmočnejši argument, ki govori v prid fizičnemu javnemu prostoru v primerjavi z virtualnim svetom, je, da omogoča fizične (torej realne) človeške, socialne stike. Javni prostor je eden ključnih, ki omogoča opravljanje raznovrstnih dejavnosti, omogoča izkušnjo povezanosti, skupnosti, omogoča identifikacijo. Mlinar (2008) se pri tem sprašuje, zakaj je sploh še potrebna fizična prisotnost ljudi v mestnem središču oziroma v njegovih javnih prostorih. Del odgovora lahko iščemo pri Mušičevem (1980) argumentu, ki opozarja na naše vedno večje zavedanje o tem, da je mestni milje namenjen človeku, njegovemu gibanju in intuitivnim reakcijam zaradi petih čutov, in končno njegovemu duhovnemu življenju. Dokler ne bo tudi v virtualnem svetu omogočena uporaba petih čutov, torej tudi fizično srečevanje uporabnikov, se zdi, da ostaja javni prostor še vedno edina alternativa. To velja danes še bolj kot kadarkoli v človeški zgodovini, saj večina zaradi vedno večje uporabe novih komunikacijskih tehnologij in računalnika

ohrani v prostoru samospoštovanje (tudi ob možnih interakcijah z drugimi ljudmi), da so mu omogočene možnosti za samouresničevanje in samopreseganje na njemu lasten način, to na kratko pomeni, da ta fizični in simbolni prostor daje okvir za zadovoljevanje različnih človekovih potreb. Če lahko človek v fizičnem prostoru prepozna tudi simbolni pomen (družbeno okolje in kulturno simbolizacijo, Norberg-Schulz, 1965), ki ga navdihuje s svojo kompleksnostjo, kontinuiteto, nepredvidljivostjo in spreminjajočim izrazom, je tak prostor pomemben člen pri soustvarjanju pogojev za kakovostno bivanje.

O značilnostih uspešnega odprtega javnega prostora CABE (2005) piše, da je trajnosten, ima značaj in edinstvenost, ima opredeljeno območje, je povezan in dostopen, čitljiv, prilagodljiv za nove dejavnosti in potrebe, vključuje ljudi, prispeva k biodiverziteti. Značilnosti uspešnih javnih prostorov navaja tudi PPS (2009). Ugotovljeno je (ibid.), da imajo uspešni javni prostori štiri glavne lastnosti: da so dostopni, da so v njih ljudje vključeni v aktivnosti, da so udobni in privlačni in da so družabni prostori, ki omogočajo srečevanje. PPS je razvil shemo kot orodje pri presojanju, ali je prostor dober ali slab (ibid.).

Tudi Goličnik Marušičeva (2010) govori o uspešnih javnih odprtih prostorih, ki naj bodo dobro dostopni in prepoznani, udobni, zeleni, odzivni, lepi in osmišljeni. Na primeru raziskave vedenjskih zemljevidov izpostavlja značilnosti uspešnih javnih odprtih prostorov (dostopnost, svoboda delovanja, spremembe, upravičenost do prostora, lastnina) in ugotavlja, »da so prostori uspešni, če so hkratna prizorišča dolgotrajnejših dejavnosti (aktivnih in pasivnih) in dejavnosti v prehodu čez prostor« (ibid.: 116). Poudarja, da načrtovalci in oblikovalci ustvarjajo zgolj potencialna okolja in prostore priložnosti, medtem ko so uporabniki tisti, ki ustvarjajo učinkovita okolja, torej prostore dejanske rabe in uresničenih priložnosti (ibid.).

Urejenost in uspešnost prostorov se povezuje z uporabniki. Norberg-Schulza (1965) zanima odnos med prostori in njihovimi uporabniki, še posebno pa obravnava razmerja med gradbeno nalogo in njeno rešitvijo. Pri tem ga zanima (ibid.), ali določena rešitev ustreza določeni nalogi. Na kakovost bivanja in njeno dožemanje vpliva torej tudi, kako uspešno rešitev uspe zadovoljiti predpogoje naloge. Ker sta človek in okolje v relativnem in spremenljivem odnosu (ibid.), je rešitev vedno vezana na specifično nalogo in ne more biti univerzalna.

Treib (2008) govori o tem, da mora dober park (kar lahko razumemo tudi za ves ostali odprti javni prostor) sprejeti različne skupine uporabnikov, od posameznikov do večjih skupin. Mlczech in Mann (2010) iz izkušenj v različnih procesih sodelovanja opažata, da se zelo pogosto kažejo razlike med interesi prebivalcev v bližini javnega odprtega prostora in med ostalimi skupinami uporabnikov tega prostora. Prebivalci si na primer želijo »zelen travnik« pred svojim oknom, ki pa naj ne bi bili dostopni, saj bi zaradi rabe te javne površine (predvsem otrok) lahko povzročali hrup (ibid.).

V sklopu projekta UrbSpace je bil podan t. i. kontrolni seznam lastnosti in elementov, ki naj bi jih imeli dobri javni prostori. Kot pravijo avtorji (Rebstock et al., 2011), naj bi to pomagalo

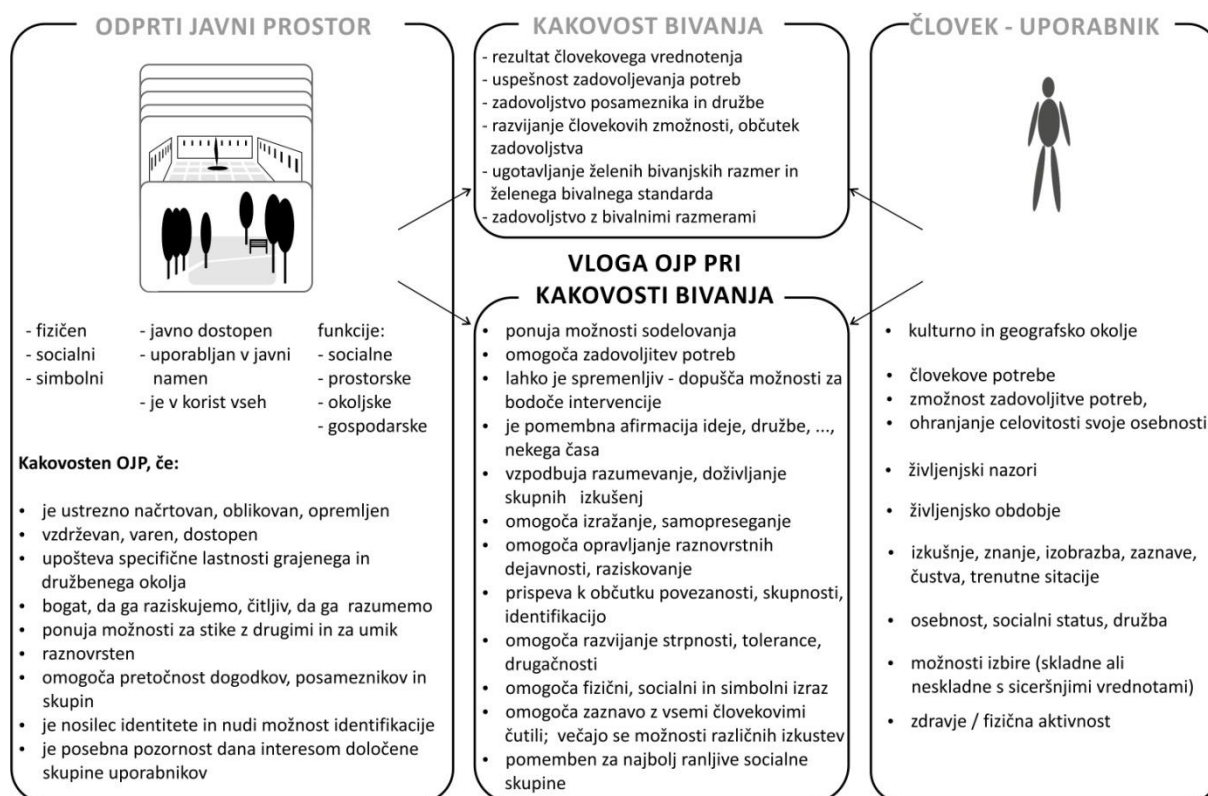
opaža vedno večjo potrebo po aktivni rabi fizičnega javnega prostora (npr. Mlinar, 2008), in to ne izključno v večjih zaprtih trgovinskih kompleksih, ki so v zadnjem času prevzeli vlogo odprtih javnih prostorov.

pri preučevanju potenciala in določitvi resnične funkcionalne vloge ali ureditve urbanega prostora. Kontrolni seznam se v grobem deli na naslednje vidike, ti pa še podrobneje na skupine meril. To so (Rebstock et al., 2011):

1. Okoljski vidiki
 1. Splošni vidiki v planiranju – urbani nivo
 2. Notranji razvoj – zahtevana merila in parametri
 - a. Merila, povezana z zmanjševanjem negativnih vplivov podnebnih sprememb
 - b. Merila, povezana s spodbujanjem biotske raznovrstnosti
 - c. Merila, povezana z zagotavljanjem ustreznih klimatskih pogojev za ljudi.
2. Vidiki sodelovanja javnosti
 1. Metodologija
 2. Okvir (kontekst)
 3. Skupnost
 4. Aktivnosti
3. Vidik spola
 1. Vidik spola v vseh fazah planiranja
 2. Ukrepi za spodbujanje enakosti
 3. Planiranje
4. Vidik varnosti in socialne kohezije
 1. Splošni vidiki v vseh fazah planiranja
 2. Dostop in ukrepi za varnost
 3. Oblikovanje za varnost
 4. Varnost in nadzor za varnost
 5. Lastništvo in vzdrževanje
5. Vidik dostopnosti
 1. Splošni vidiki v vseh fazah planiranja
 2. Notranji razvoj – zahtevana merila in parametri
 3. Varno gibanje v odprtih urbanih prostorih
 4. Informacije in usmeritve
 5. Zadrževanje in srečevanje, ustrezna opremljenost
6. Oblikovalsko – arhitekturni vidik
 1. Širši kontekst
 2. Načrtovanje območja
 3. Oblikovanje območja
 4. Podrobnejši načrt in uporaba materialov.

Šele v povezavi vseh posameznih, kakovostno opravljenih faz urejanja, lahko javni odprti prostor zares služi svojemu namenu in je tako prisotnost takega prostora tudi v ekonomskem, socialnem in ekološkem smislu upravičena. Kaplanova s sodelavci (1998) raziskujeta, kakšen naj bi odprti prostor bil, da bi se človek čim bolj v njem počutil. Ugotavljajo (ibid.), da v številnih raziskavah o preferencah ljudi glede okolja prejmejo najbolj pozitivne ocene tiste, ki vključujejo tako naravno okolje kot jasen človekov vpliv. Pravijo (ibid.), da je pomembno, da mora biti prostor dovolj bogat, da spodbuja k raziskovanju, vendar dovolj koherenten, da ga lahko razumemo. Za privlačnost kraja niso pomembne le stvari in prostori, pač pa tudi

procesu, kot so mišljenje, početje in čudenje (Kaplan et al. 1998). Pomembno je torej, da je OJP urejen po meri njegovih uporabnikov, pri čemer je posebno pozornost treba nameniti interesom določene skupine uporabnikov (Stiles, 2011). Pomembno je, da je varen, zanimiv, pregleden, kompleksen. Da so pri gradnji uporabljeni kakovostni materiali, da je celotna izvedba gradnje kakovostna, kar pomeni, da upošteva načrt in predpisane standarde in da je njegovo vzdrževanje redno, učinkovito in enostavno. Našteto pomeni, da kakovosten odprti javni prostor s tem, ko omogoča raznovrstno rabo ljudem vseh starosti, stike in komunikacijo med ljudmi, pozitivne vplive na fizično in psihično zdravje ter dobro počutje prebivalcev, identifikacijo z lokalnim prostorom ter občutek identitete, prispeva k zadovoljstvu prebivalcev mest in s tem h kakovosti bivanja (slika 2.5).

Slika 2.5: Kakovosten odprti javni prostor in kakovost bivanja

Figure 2.5: Public open space quality and quality of living

2.4 IZHODIŠČA ZA RAZISKOVANJE VLOGE ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA V MAJHNIH MESTIH SLOVENIJE

Raziskovanje vloge OJP za urbani razvoj povezujemo z raziskovanjem povezanosti med urejenostjo prostora in njegovo rabo oziroma zadovoljstvom prebivalcev v zvezi z njim kot vidikoma kakovosti bivanja. V tem poglavju so podane ključne domače in tuje raziskave v zvezi s kakovostjo bivanja in odprtim javnim prostorom, ki so izhodišča naši raziskavi.

Če se drugod raziskave o kakovosti bivalnega okolja in stanovanja izvajajo že vsaj od 70-ih let prejšnjega stoletja in je bila prva raziskava kakovosti življenja na evropski ravni izvedena šele leta 2003 (Quality of life ..., 2004), smo prvo celovito obravnavo posnetka virov, potreb, preferenc in ravnanj gospodinjev na področju stanovanjske oskrbe, in to s sociološkega, ekonomskega in urbanistično-arhitekturnega vidika, pri nas dobili šele leta 2005 s stanovanjsko anketo (Mandič in Cirman, 2006). Raziskovanje kakovosti življenja se je sicer začelo že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja in tudi prakse gradenj novih stanovanjskih sosesk v drugi polovici prejšnjega stoletja so izhajale iz humanističnih idej o pomenu bivalnega okolja za človekov razvoj in splošno dobrobit (več o tem v Mušič, 1980). V dvajsetletnem obdobju samostojne Slovenije pa so se naporji za izboljševanje kakovosti življenja usmerjali predvsem v razvoj proizvodov in storitev, s čimer bi bil Sloveniji zagotovljen z Evropo in razvitim svetom usklajen, kasneje pa tudi sočasen razvoj (Nacionalni program ..., 1993).

Evropska fundacija za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer v raziskavi o kakovosti življenja (Quality of life..., 2004) na ravni Evropske Unije poudarja pomen prijetnega lokalnega okolja, ki vpliva na počutje prebivalcev, na njihovo zdravje in občutek varnosti, k čemur pripomore tudi odprti javni prostor. Ugotavlja (ibid.), da prihaja do razlik med članicami Evropske Unije v zvezi z različnimi vidiki kakovosti življenja. Še posebno zanimivo je poglavje raziskave, kjer ugotavljajo vpliv lokalnega okolja na kakovost bivanja. V raziskavi so se osredotočili na štiri vidike: hrup, onesnaženost zraka, pomanjkanje zelenih površin in kakovost vode. V splošnem ugotavljajo, da prebivalci južnih evropskih držav navajajo več pritožb glede njihovega naravnega okolja kot prebivalci s severa. Pričakovano mestni prebivalci večkrat izražajo svoje nezadovoljstvo v zvezi z okoljskimi pogoji kot prebivalci v ruralnih območjih. Poleg tega se kaže, da mladi ljudje in ženske večkrat navajajo probleme v zvezi z naravnim okoljem, pri čemer socialno-ekonomski status nima jasne povezave z nivojem pritožb (ibid.).

Izsledki raziskave kažejo, da so v zvezi s pomanjkanjem zelenih površin v bližini njihovih domov (Quality of life ..., 2004: 20) najbolj nezadovoljni prebivalci Turčije (45 % vprašanih), Malte (44 % vprašanih), Italije (36 % vprašanih) in Grčije (25 % vprašanih), medtem ko Slovenci v večini ne kažejo nezadovoljstva v zvezi s pomanjkanjem zelenih površin (6 % vprašanih).

Raziskava tudi kaže, da se ljudje na splošno počutijo manj varne v urbanih kot v ruralnih območjih. V nekaterih državah, kot na primer v Avstriji, Franciji, Nemčiji, Italiji in na Nizozemskem, se ljudje v mestih počutijo do trikrat manj varne kot ljudje, ki živijo na

podeželju. Anketa potrjuje, da velja enako za Slovenijo. Razlogi za to niso navedeni. (Quality of life..., 2004)

Raziskava (ibid.) izpostavlja dve ključni ugotovitvi glede stanovanj in lokalnega okolja. Prvič ugotavlja, da je kar dve tretjini vprašanih prebivalcev novih članic (NMS) in držav kandidat (CC3) lastnikov stanovanj ali hiš, medtem ko je delež takih lastnikov v starih članicah (EU15) precej nižji (dobra tretjina). Velik delež lastniških stanovanj se lahko izkaže za oviro. Druga ugotovitev se nanaša na stanovanjske in okoljske pogoje. Potrjuje se, da so pogoji bivanja boljši v EU15 (Quality of life ..., 2004).

Več vprašanj te ankete je bilo uporabljenih tudi pri slovenski stanovanjski anketi leta 2005 oziroma se avtorji domače raziskave pri pisanju ugotovitev večkrat sklicujejo nanjo (Mandič in Cirman, 2006). Ugotovljeno je, da so stanovanjske razmere ključen del kakovosti življenja in blaginje prebivalstva (Mandič, 2006). Ljudje po anketi iz leta 2005 na prvo mesto po pomenu značilnosti stanovanja postavljajo mirno in zeleno okolico, sledijo dobri odnosi s sosedi, na tretjem je neodvisnost od drugih gospodinjstev. Mandičeva (2006) ugotavlja, da visoka uvrstitev teh treh pomenov kaže na pomembno vlogo, ki jo ima stanovanje kot prostor za sprostitev, regeneracijo in umik od siceršnjih napetosti v življenju. Ugotavlja tudi, da kar 55 % vprašanih živi v blaginji, kar pomeni, da so zadovoljni v primernih stanovanjskih razmerah, ki pomenijo dobro kakovost življenja (ibid.).

V Stanovanjski anketi 2005 (Mandič in Cirman, 2006) so bili navedeni kazalniki kakovosti bivalnega okolja. To so: možnosti parkiranja, prometne povezave, rekreacijske površine, onesnažen zrak, nehрупno okolje, varen prostor za igro. Avtorji tudi navajajo, da se rezultati v anketi razlikujejo glede na tip naselja, lokacijo v mestu in regijo. V mestih so tako največje težave s parkiranjem, pomanjkanjem rekreacijskih površin, onesnaženim zrakom, hrupom. Zlasti velike so razlike v oceni varnosti prostora za igro otrok. Po oceni vprašanih je ta problem največji v manjših mestih. Najbolj varno se anketirani počutijo v razpršenih podeželskih naseljih, najmanj pa v večjih mestih.

Dimitrovska Andrews (2006) komentira rezultate ankete glede kakovosti stanovanjskega okolja in pravi, da sta prepoznavni kakovosti stanovanjskega okolja za več kot štiri petine anketiranih gospodinjstev: mirna in zelena okolica ter možnost parkiranja (bolj kot bližina zdravstvene oskrbe, bližina rekreacijskih površin ali bližina avtocestnega priključka). Zaznavne težave v stanovanjskem okolju v Sloveniji pa so onesnažen zrak, odsotnost rekreacijskih površin, hrup v okolju, pomanjkanje varnega prostora za igro otrok na prostem, slabe prometne povezave in težave s parkiranjem. Ne glede na to nadalje ugotavlja, da skoraj polovica anketirancev (45,8 %) živi v stanovanjskem okolju brez pomanjkljivosti, torej v kakovostnem stanovanjskem okolju (ibid.).

Anketa nudi osnovni in celostni vpogled v stanovanjske razmere v Sloveniji ter predvsem zadovoljstvo vprašanih z njimi. Ugotavlja, da ljudje navajajo bližino zelenih površin (ki je del OJP) kot pomemben vidik kakovosti bivanja. Hkrati pa ljudje, živeči v različnih tipih stavb (npr. enodružinska hiša ali blok), v anketi navajajo različne pomanjkljivosti glede odprtega prostora. Tako je ob visoki in srednje visoki zazidavi, kjer so večje gostote naseljenosti, večje

pomanjkanje prostora za igro otrok in rekreacijo, kar lahko povežemo tako s pomanjkljivi ureditvami kot z večjimi potrebami prebivalcev teh območij po tovrstnih ureditvah.

Stanovanjskim razmeram kot ključnemu delu kakovosti bivanja in blaginje prebivalstva (Mandič, 2006) se posveča vedno več pozornosti. Pri opredeljevanju kakovosti bivanja se, skladno z ESDP načeli teritorialne, gospodarske in socialne kohezije (1999), večinoma spet obračamo k izboljševanju vseh pogojev življenja, ne samo dela in zagotavljanja večje gospodarske rasti. Pogoji za izboljšanje kakovosti življenja segajo tako na področje razvijanja kulture življenja, omogočanje vzpostavitve socialne mreže, izboljšanje splošnih pogojev za rast in razvoj, izboljšanje zaposlitvenih možnosti, dostopov do virov in informacij idr., kot tudi na področje izboljšanja fizičnega okolja. Prostor in okolje sta pomembni določilnici kakovosti življenja (Hanžek in Gregorčič, 2001). Pri tem ima stanovanjsko okolje in s tem javni odprti prostor pomembno vlogo, tako zaradi fizične pojavnosti kot tudi zaradi posrednega ali neposrednega vpliva na različne vidike kakovosti življenja. Bistveno na primer določajo posameznikov način življenja, preživljanje prostega časa, stike z drugimi. Krepi se torej zavedanje o pomenu prijetnega lokalnega okolja za dobrobit človeka, pri čemer postajata pojma OJP in kakovost bivanja vedno bolj nerazdružljiva.

S kakovostjo bivanja v povezavi z javnim odprtim prostorom se v zadnjem času intenzivneje ukvarja več domačih in tujih raziskovalcev. Tuje raziskave se v zadnjih letih osredotočajo na ugotavljanje neposrednih povezav med stanjem prostora in nekaterimi vidiki kakovosti bivanja. Izpostavljajo na primer določeno značilnost prostora (npr. zelene površine, Maas et al., 2006; Lottrup et al., 2013), vrsto OJP (npr. park, Kaczynski in Henderson, 2013; Kragšig Peschardt in Karlsson Stigsdotter, 2013), dostopnost do OJP (npr. Hosseini et al., 2012; Koohsari et al., 2013) in ugotavljajo povezave z nekaterimi vidiki kakovosti bivanja. Vedno številnejše so raziskave, ki ugotavljajo zvezo med vplivom OJP in zdravjem ljudi (Jackson, 2003; Richardson in Mitchell, 2010; Ward Thompson in Aspinall, 2011; Paquet et al., 2013), OJP in fizično aktivnostjo (Kaczynski in Henderson, 2007), OJP in zmanjšanjem nivoja stresa (Ward Thompson et al., 2012; Lottrup et al., 2013), OJP in povečevanju socialnih vezi (Kazmierczak, 2013; Dinnie et al., 2013). Ward Thompsonova s sodelavci (2008; 2012; Sugiyama in Ward Thompson, 2007) v več raziskavah ugotavlja na primer, kako prisotnost zelenih površin vpliva na različne starostne skupine in na njihovo zdravje. Avtorji navajajo številne obstoječe raziskave, ki so že dokazovale pomen prisotnosti odprtega prostora na različne vidike fizičnega in psihičnega zdravja, socialnih povezav med prebivalci in občutek pripadnosti. V raziskavi odkrivajo pomen zveze med zunanjim okoljem in kakovostjo življenja.

Sodobne raziskave javnega prostora torej odkrivajo pomene prisotnosti odprtega prostora na različne vidike fizičnega in psihičnega zdravja, socialnih povezav med prebivalci in občutek pripadnosti (npr. Sugiyama in Ward Thompson, 2007). Podobno kot že psihologi (npr. Fromm, 2002) menijo, da je aktivnost prebivalcev produkt interakcije med tem, kar okolje ponuja, in tem, kar posameznik želi ali mora storiti. Sugiyama in Ward Thompson (2007) v raziskavi potrjuje, da je za starostnikovo zadovoljstvo z življenjem (med ostalimi faktorji, kot sta na primer splošno življenjsko stanje ali socialno-ekonomski status) pomembna prav bližina, prijetnost in varnost odprtega prostora.

Ankete so zato eno od učinkovitih orodij, za ugotavljanje mnenja in zadovoljstva ljudi v zvezi s prostorom. V bristolski strategiji so z anketo na primer odkrivali, s čim javnost povezuje kakovost zelenih površin (Bristol Green ..., 2008). Izmed naštetih stvari (npr. celovito vzdrževanje; takojšnje popravilo ali zamenjava uničenih ali poškodovanih elementov; raznovrstnost elementov; varnost; raznovrstna ponudba različnih tipov zelenih površin, ki se jih lahko uporablja na različne načine; idr.) je večina vprašanih kakovost prostora povezala z urejenostjo in privlačnostjo za rabo. Raziskava je pokazala, da je vprašanim najpomembnejša prioriteta »kakovost urejenosti zelene površine«, ki se uvršča pred »oddaljenostjo« (kako daleč se posamezen tip zelene površine nahaja) in »kvantiteto« (koliko zelenih površin različnih tipov naj bi bilo) (Bristol Green ..., 2008: 30).

Ankete in analize fizičnega prostora nekateri raziskovalci dopolnijo tudi z opazovanjem na terenu (npr. Berce Bratko, 1990), kar je posebno uspešno, kadar se raziskuje specifično območje, izbran OJP v mestu (npr. mestni park).

V manjši preliminarni raziskavi iz leta 2010 (Simoneti in Vertelj Nared) je bilo opozorjeno na problematiko zastopanosti in kakovosti odprtih javnih površin v podeželskih naseljih. Odprta so bila s tem povezana vprašanja o kakovosti bivanja. V raziskavi je poudarjeno stališče, da na kakovost bivalnega okolja, tako kot preskrba z družbeno in drugo komunalno, energetsko in prometno infrastrukturo, vpliva tudi zastopanost odprtega javnega prostora v naselju (ibid.). Javni prostor je v podeželskih naseljih pomemben predvsem z vidika oblikovanja skupnosti in povezovanja prebivalcev. Barbičeva (2005) ugotavlja, da prebivalci mest kakovost življenja na podeželju povezujejo s prostorsko neutesnjenostjo, stikom z naravo, manj onesnaženem okoljem ter v pogostejših stikih in tesnejših vezeh med prebivalci podeželskih skupnosti.

Uveljavljena metoda raziskovanja v več primerih je tista, ki vključuje tako raziskavo fizičnih značilnosti prostora (npr. dejansko stanje fizičnega prostora) kot tudi družbene vidike (npr. dejavnosti ljudi v prostoru in mnenja ljudi oziroma dožemanje ljudi tega prostora) (npr. Lynch, 1998; Bell, 2005). Raziskave v veliki meri ugotavljajo povezanost dejanskega stanja prostora z zadovoljstvom in rabo OJP. Bellova raziskava na primer potrjuje, da zelene površine prispevajo h kakovosti življenja v smislu, da se ljudje dobro počutijo, jim dajejo občutek kraja in nudijo izkušnje, ki jih ni mogoče pridobiti drugod (Bell, 2005).

Pri raziskovanju vloge OJP za urbani razvoj se je zato smiselno usmeriti tako v fizično analizo prostora kot anketno raziskavo, s katero se preverja mnenje in zadovoljstvo ljudi v zvezi z OJP. Ker gre za prvo tovrstno celostno raziskavo stanja OJP v majhnih mestih in mnenja ljudi, je smiselno v raziskavo vključiti čim širši nabor vrst in površin OJP (ne samo specifična območja ali eno vrsto OJP), v javnomnenjsko raziskavo pa pridobiti čim širši krog prebivalcev izbranih majhnih mest.

2.5 SKLEPNE UGOTOVITVE

Pregledana so bila temeljna in sodobna tuja in domača dela, ki se ukvarjajo s predmetom te raziskave in nakazujejo smer raziskave. V teoretičnem delu smo se dotaknili vseh bistvenih elementov vloge OJP za urbani razvoj in relacij med njimi. Izpostavljena je zveza med javnim odprtim prostorom in kakovostjo bivanja v mestih. Osredotočili smo se na opredelitve urbanega razvoja, majhna mesta, opredelitve OJP, opredelitve uporabnikov odprtega javnega prostora ter na povezavo med kakovostjo bivanja in odprtim javnim prostorom.

Razvoj sodobnega mesta v razvitem delu sveta je predvsem notranji razvoj, pri čemer se posebno skrb namenja izboljšanim pogojem za kakovost bivanja. K izboljšanim pogojem kakovosti bivanja v mestu pomembno prispeva urejen OJP. Raziskavo OJP je smiselno usmeriti v mesta, ki so si podobna po funkcijah in velikosti, hkrati pa prostorsko toliko raznovrstna, da je možno ugotavljati vlogo OJP za urbani razvoj.

Odprti javni prostor je bistvena značilnost mest in eno od meril urbanosti. Obstoječe (tuje in domače) raziskave kažejo, da ni enotne metodologije raziskave OJP. V mestih obstajajo različne vrste OJP, raziskave opremljenosti mest z OJP pa se večinoma vežejo na večja mesta (v mednarodnih raziskavah predvsem v večja mesta, v Sloveniji sta to največkrat Ljubljana in Maribor), medtem ko se za ostala mesta podatki o OJP ne zbirajo.

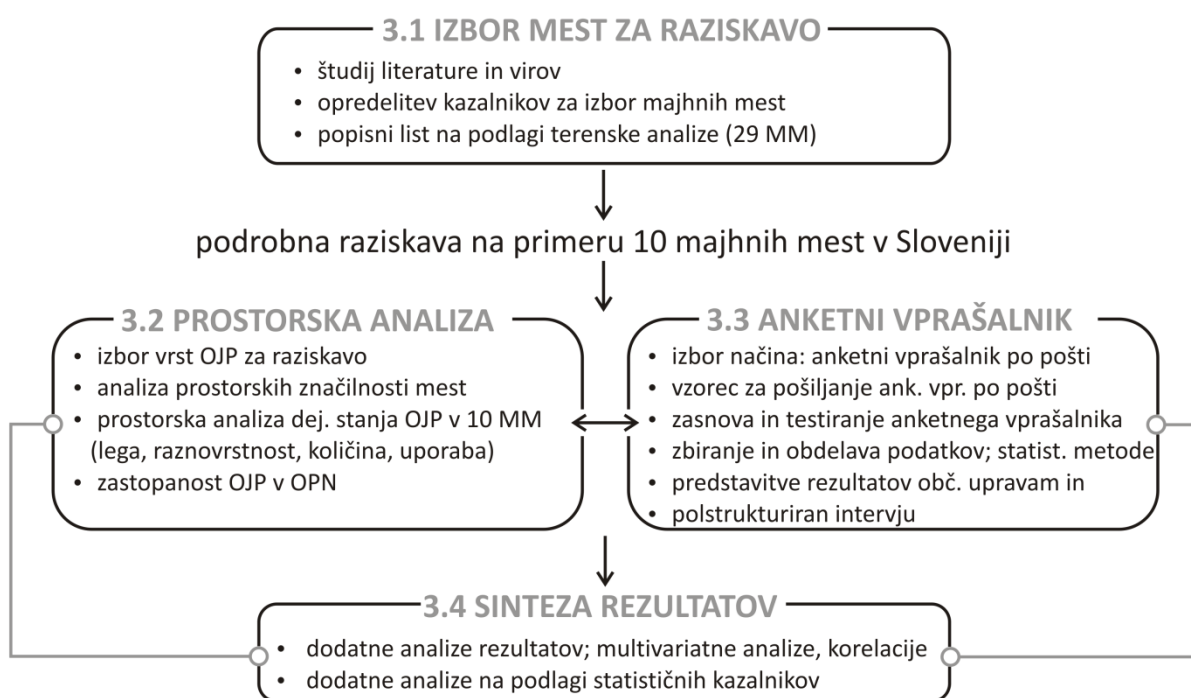
Majhna mesta v Sloveniji so najštevilčnejša in za policentrični razvoj urbanega omrežja najpomembnejša, z vidika OJP v Sloveniji pa slabo raziskana skupina naselij. Zaenkrat še ni celovite raziskave, ki bi ugotavljala značilnosti OJP v majhnih mestih Slovenije, čeprav z vidika prostorskega načrtovanja in opremljanja mest z različnimi vrstami OJP obstaja potreba po tem.

V mestu se srečujejo različni uporabniki. Poznavanje družbenih in prostorskih razmer je ključno izhodišče pri določanju prostorsko planerskih določil v urejanju prostora. Vlogo OJP za urbani razvoj povezujemo s tem, koliko je funkciji, v rabi. V raziskavi se je zato, poleg analize dejanskega stanja, smiselno usmeriti v analizo rabe OJP, pa tudi zadovoljstva kot vidika kakovosti bivanja.

V teoretičnem delu smo pokazali, da v Sloveniji še ni celovite raziskave OJP v majhnih mestih, ki pomenijo ogrodje slovenskega omrežja urbanih naselij. To je bil tudi eden izmed pglavitnih povodov, zakaj smo se odločili, da bomo raziskovali OJP v majhnih mestih na izbranih primerih iz Slovenije in skušali pokazati, da urejen odprti javni prostor izboljšuje kakovost bivanja oziroma vzpodbuja urbani razvoj. Preučevanje vloge OJP za razvoj mest mora zato izhajati iz prostorskega in družbenega vidika OJP, ki sta hkrati tudi ključna vidika opravljene raziskave.

3 METODOLOŠKI PRISTOP K RAZISKOVANJU ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA V MAJHNIH MESTIH

Na podlagi pregleda obstoječih virov in literature, kazalnikov, opredeljenih v obstoječih raziskavah, in lastnega raziskovalnega dela je oblikovan metodološki pristop k raziskovanju vloge odprtega javnega prostora za urbani razvoj na primeru majhnih mest (slika 3.1).

Slika 3.1: Koraki raziskave in uporabljene metode

Figure 3.1: Steps of research process and methods used in the thesis

Na podlagi splošnih ugotovitev in usmeritev je podan okvir za raziskavo, ki je usmerjena v proučevanje razmer OJP v desetih majhnih mestih Slovenije. Rezultati raziskave na izbranih primerih kažejo nova spoznanja glede obravnave OJP v majhnih mestih v Sloveniji na splošno. Razvita je metodologija, ki na podlagi empirične raziskave kaže na vlogo javnega prostora za razvoj majhnih mest. Z izbranimi kazalniki prostorske raziskave in anketnega vprašalnika v majhnih mestih raziskujemo povezanost dejanskega stanja OJP z zadovoljstvom in rabo OJP.

V nadaljevanju so podrobno predstavljeni posamezni koraki raziskave in uporabljene metode.

3.1 IZBOR MAJHNIH MEST ZA PODROBNEJŠO RAZISKAVO

V prvem koraku so bili določeni kazalniki za izbor mest. Na ravni slovenskih občin ni dostopnih podatkov o odprtem javnem prostoru, čeprav se tako v raziskovalne kot tudi prostorsko planerske namene kaže potreba po njih. Kot ugotavlja Černe (2009: 5), je »stopnja razvoja informacijskih sistemov na področju gospodarjenja z objekti in napravami skupne komunalne potrošnje v slovenskih občinah na splošno nizka. Večina občin nima vzpostavljenih evidenc javnih površin, še manj pa /.../ informacijskih sistemov, s pomočjo katerih bi se te evidence uporabljale v procesu gospodarjenja z njimi.« Kot ugotavlja nadalje: »Tega stanja ni bistveno spremenil niti Zakon o urejanju prostora – ZUREP-1 (Ur. l. RS, št. 110/02), ki je določal vzpostavitev katastra gospodarske javne infrastrukture. V Pravilniku o vsebini in načinu vodenja zbirke podatkov o dejanski rabi prostora (Ur. l. RS, št. 09/04), kjer sta vsebina in način vodenja katastra gospodarske javne infrastrukture podrobneje določena, ni predvidenega vodenja podatkov o javnih površinah, z izjemo podatkov o javnih cestah« (ibid.).

Za potrebe te raziskave smo se na podlagi študija literature odločili za preučevanje majhnih mest, določenih na podlagi raziskovalne naloge Prosenca s sodelavci (2008). Gre za heterogeno skupino mest, ki se razlikujejo tako po funkcijah (od središč nacionalnega pomena, kot je Postojna, središč (sub)regionalnega pomena, kot je Črnomelj, središč medobčinskega pomena, kot je Logatec, do središč lokalnega pomena, kot so Žiri), kot tudi po obsegu in številu prebivalcev (od manj kot 1500 prebivalcev v naselju, kot je Šmartno pri Litiji, do več kot 25.000 prebivalcev, kot je Velenje). Ugotovljeno je, da v Sloveniji majhna mesta predstavljajo prevladujoči tip urbanih naselij (Vrišer, 1969: 7, Prosen et al., 2008). Največ je mest z več kot 3000 prebivalci (Pavlin et al., 2003), v skupini majhnih mest pa je največ tistih z do 5000 prebivalci.³³ Z namenom omejitve raziskave na homogeno skupino mest, ki so med sabo primerljiva funkcijsko in po velikosti, pa vendarle različna po morfološki strukturi in po legi v Sloveniji, smo v nalogi opredelili kazalnike za izbor mest (preglednica 3.1).

Prva omejitev za širši izbor mest za analizo je opredeljena z velikostjo, to je s številom prebivalcev, ki je tudi eno od meril za določanje urbanih območij. Izbrana so bila mesta s 3000 do 5000 prebivalci. Omejitev sloni na dejstvu, da je v Sloveniji največ mest z manj kot 5000 prebivalci (od 93 mest jih je bilo v letu 2013 54 takih, v katerih je manj kot 5000 prebivalcev; SURS, 2013), navzdol pa je omejitev določena na podlagi kvantitativnega merila za opredelitev mest po Zakonu o lokalni samoupravi ... (Ur. l. RS, št. 94/2007), in sicer števila prebivalcev (3000).

Na podlagi kazalnika števila prebivalcev (preglednica 3.1) je bil določen širši izbor mest za raziskavo. Vanj se je uvrstilo 29 majhnih mest, v katerih je bila opravljena prva prostorska analiza s pomočjo popisnega lista (slika 3.2), ki smo ga sestavili prav za potrebe raziskovanja majhnih mest. Sestavljen je iz: 1) tabelaričnega dela, kjer so našteje različne vrste OJP in kamor smo na terenu vpisali, ali posamezna vrsta OJP v obravnavanem mestu obstaja; in 2)

³³ Že leta 1969 je Vrišer ugotavljal, da je povprečna velikost naših mest z od 3300 do 5400 prebivalcev (ibid.: 44).

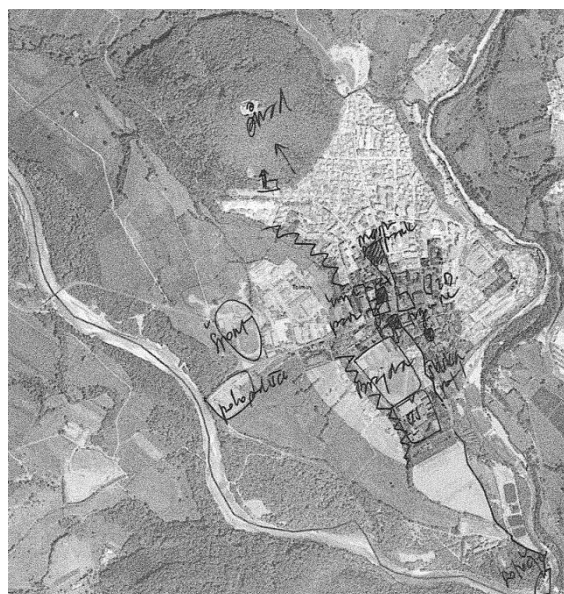
grafičnega dela, kjer smo na florisu mesta označili bistvene prostorske značilnosti OJP posameznega mesta (vrste OJP in povezave med njimi, raba prostora, reliefne značilnosti, pogledi ipd.). Analiza na terenu se je izvajala v prvi polovici leta 2012.

Popisni list

Mesto: POLJMIN
Datum: 26.1.2012

Območja OJP:				
sklop	Vrsta	Popis dat/ ne		
Zelene površine:	parki	mestni park	✓	
		lokalni park	✓	
		žepni park	✓	
	igrišča za otroke in mladostnike	tematski park	✓ (10.0.12)	
		otroško igrišče	✓ (penc. 101)	
		igrišče ob vrtcu	✓ (B. 10.0.12)	
		igrišče za mladostnike	✓ (B. 10.0.12)	
	šolsko igrišče	✓ (B. 10.0.12)		
	športno igrišče	✓ (B. 10.0.12)		
	obvodni prostor	obvodni prostor	✓ (10.0.12, 10.0.12)	
	druge zelene površine	zeleni koridori	✓	
		ostale zelene površine	✓	
	Ostali mestni odprti prostor:	trgi	trgi – brez avtov	✓ (kult. dom)
			trgi – za avte	✓ (1. trg)
		tržnica	tržnica	✓
pločnik			✓	
ulica, cesta		kolesarska steza	✓	
		območja za pešce	✓	
reprezentančni prostori		parkirišče	✓	
		drvosred	✓	
		ob objektih družbene infrastrukture (vozjoja in izobraževanje, zdravstvo in socialno varstvo, šport)	✓ (2. trg, dom, park, cerkev)	
		kultura, državno – upravni objekti in verski objekti – (razen vrtec in šola)	✓	
Gozdne površine	gozd	✓ (10.0.12)		
	Gozd v zaledju	✓		
Kmetijske površine	Kmetijske površine	Kmetijske površine v zaledju	✓	
		Kmetijske površine v mestu	✓	
			✓	
pomembnejše vedute	Objekti		✓ (cerkev, gozd)	
			✓ (grad, gozd)	

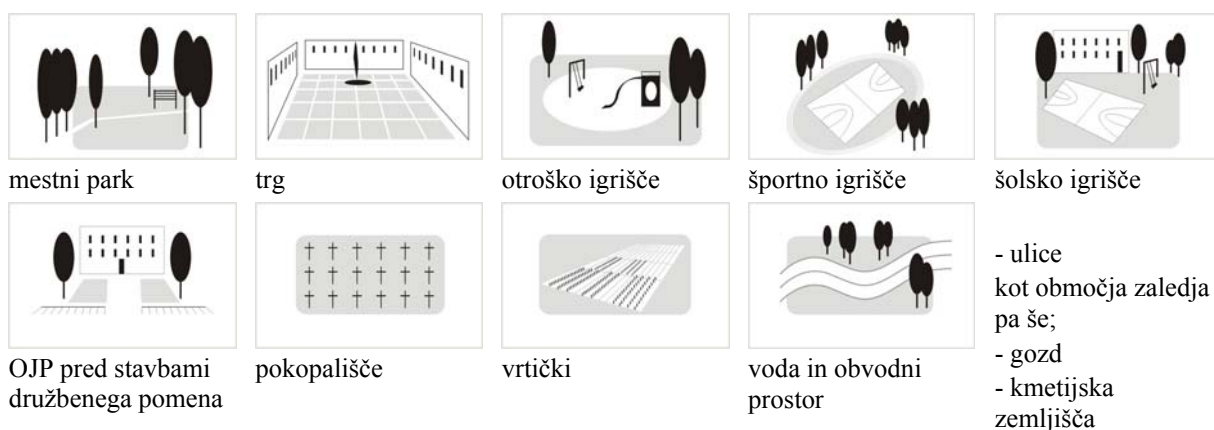

Slika 3.2: Primer popisnega lista

Figure 3.2: Example of completed inventory form

Vrste OJP za podrobnejšo raziskavo so določene na podlagi predhodnih analiz (popisnega lista). Izhodišče je, da je za podrobno raziskavo in primerjavo med mesti smiselno upoštevati le izbrane vrste OJP. Ker gre za primerjalno raziskavo stanja OJP med mesti, in ne za (popolno) inventarizacijo OJP v posameznem mestu, so za potrebe podrobnejše analize na podlagi popisnega lista predlagane naslednje vrste OJP: mestni park, mestni trg, otroško igrišče, športno igrišče, šolsko igrišče, OJP pred stavbami družbenega pomena (npr. trgovina, pošta, cerkev, idr.), pokopališče, vrtički,³⁴ voda in obvodni prostor. V anketno raziskavo so poleg naštetih vrst OJP vključene še ulice in zaledje mest (gozd in kmetijska zemljišča) (slika 3.3). V prostorskem delu raziskave pločniki in kolesarske steze, ki so del cestnega telesa, niso vključeni v analizo obsega OJP v mestih. V prostorsko analizo tudi niso vključena območja odprtega prostora sosesk, razen če gre za urejeno, javno dostopno športno oziroma otroško igrišče ali park znotraj soseske.

³⁴ Vrtički so v nalogi vključeni kot del urbanega odprtega prostora mesta in niso del kmetijskih zemljišč oziroma zaledja mesta. Vrtički v mestu imajo pomembno vlogo ne samo zaradi pridelovanja hrane, pač pa tudi zaradi rekreativne in družabne funkcije. Nenazadnje so površine za vrtičkartstvo v Pravilniku o vsebini, obliki in načinu priprave OPN (...), 2007) opredeljene kot podrobna namenska raba območij zelenih površin naselja.

Slika 3.3: Izbrane vrste odprtega javnega prostora za raziskavo
Figure 3.3: Selected types of public open space for research

V nadaljevanju je bilo na podlagi ostalih kazalnikov za izbor mest, ki so prikazani v preglednici 3.1, izbranih deset majhnih mest (Cerknica, Dravograd, Ljutomer, Metlika, Piran, Slovenske Konjice, Tolmin, Trebnje, Žalec in Železniki; slika 3.4) za podrobnejšo prostorsko raziskavo in izvedbo ankete. Za izbiro kazalnikov smo se držali pravila, da morajo biti obravnavana mesta med seboj primerljiva po velikosti in funkcijah, po drugi strani pa smo v nabor vključili takšna mesta, ki so prostorsko kar se da raznolika z naravnogeografskega, regionalnega, urbanistično-strukturnega in družbenega vidika (Fister, 1993). Z gostoto poselitve, nad 1000 preb./km², smo dodatno preverjali izbor mest. Pomembno merilo za izbor mest je bil tudi, da so mesta, kar se da, enakomerno porazdeljena po Sloveniji. Na ta način smo naredili izbor čim bolj raznolikih, a medsebojno primerljivih majhnih mest.

Preglednica 3.1: Merila in kazalniki za izbor majhnih mest za podrobnejšo raziskavo
Table 3.1: Criteria and indicators used for selection of small cities for detailed research

Merilo	Kazalnik	Izbrana vrednost	Rezultat: število mest
Formalno	Število prebivalcev	3000–5000 prebivalcev	29 (splošni del empiričnega dela raziskave: popisni list)
Lega v Sloveniji	Mesta se nahajajo v različnih statističnih regijah Slovenije.	Gorenjska, Goriška, Obalno-kraška, Notranjsko-kraška, Jugovzhodna Slovenija, Savinjska, Podravska, Pomurska, Koroška idr.	10 (podrobnejši del empiričnega dela raziskave: prostorska in anketna raziskava)
Funkcijsko	Mesta imajo enako funkcijo glede na centralnost naselij.	Mesta so mikroregionalna središča (občinska središča).	
Morfološko	Strnjenost pozidave.	Mesta so različna glede strnjenosti pozidave, gostota prebivalcev je večja od 1000 preb./km ² .	

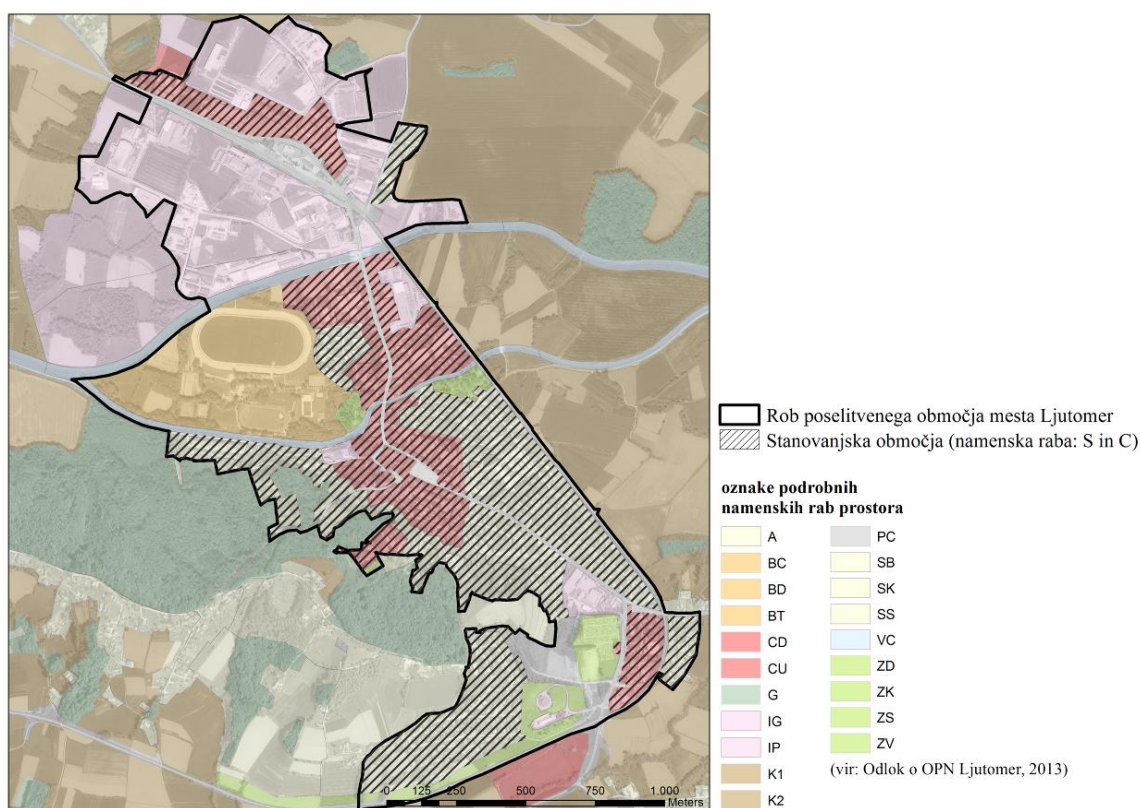
Slika 3.4: Izbrana mesta za raziskavo (Vir podatkov o majhnih mestih: Prosen et al., 2008)

Figure 3.4: Selected cities for research (Source of data on small cities: Prosen et al., 2008)

Pri podrobnejših analizah OJP v majhnih mestih so bila upoštevana poselitvena območja mest. Poselitveno območje mesta je v nalogi na podlagi katastrskih meja (Digitalni katastrski načrt, 2012) in območij podrobne namenske rabe iz Občinskih prostorskih načrtov začrtano območje poselitvenega dela naselja, ki vključuje vsa stavbna zemljišča. Podatek je bil oblikovan v okviru in za potrebe te raziskave in ne vključuje planiranih območij poselitve (slika 1.5). Stavbna zemljišča so območja znotraj poselitvenega območja mesta, sestavljena iz naslednjih območij podrobnih namenskih rab prostora (po Prilogi 1 Pravilnika o vsebin, obliki in načinu priprave ..., Ur. l. RS, št. 99/2007): območja stanovanj, območja centralnih dejavnosti, območja proizvodnih dejavnosti, posebna območja, območja zelenih površin, območja in omrežja prometne infrastrukture, omrežja komunikacijske infrastrukture, območja energetske infrastrukture, območja okoljske infrastrukture, površine razpršene poselitve.

Stanovanjska območja so določena v okviru in za potrebe te naloge in obsegajo območja poselitvenega območja mesta, kjer je pretežna raba stanovanjska oziroma je v teh območjih »bivanje« dopustna dejavnost. To so območja stanovanj (podrobnejša namenska raba S: SS, SB, SK), površine razpršene poselitve (podrobnejša namenska raba A) in območja centralnih dejavnosti (podrobnejša namenska raba C: CU, CD) (slika 3.5).

Za potrebe te naloge je bil na SURS (2013) pridobljen podatek o številu prebivalcev v poselitvenem območju posameznega mesta. Podatek o številu prebivalcev se nanaša na stanje 1. 1. 2012.

Slika 3.5: Primer določitve poselitvenega območja in stanovanjskega območja
Figure 3.5: Example of determining the settlement area and residential area

V drugem koraku sta bili na primeru desetih izbranih mest opravljena dva, medsebojno povezana dela raziskave: a) prostorska analiza (poglavje 3.2) in b) anketa (poglavje 3.3).

3.2 PROSTORSKA ANALIZA ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA V IZBRANIH MAJHNIH MESTIH

Prostorska analiza je namenjena ugotavljanju dejanskega stanja OJP in vključuje podrobnejši pregled prostorskih značilnosti v izbranih majhnih mestih. Podatke o legi, vrstah in količini OJP je bilo treba za potrebe analize pridobiti na novo. Podatki za izdelavo opisane analize so bili pridobljeni iz javno dostopnih podatkovnih baz (SURSA, 2013; GURS, 2012) in s pomočjo terenskega dela. Za njihovo obdelavo so bile uporabljene statistične metode in metoda prekrivanja. Obdelani so bili s programskim orodjem ArcGis ter Excel. Rezultati so prikazani v obliki kart, preglednic in grafikonov. Poleg tega so vsi podatki na kartah tudi geolocirani. Ta del predstavlja izmerljivi (kvantitativni) del analize.

Prostorska analiza je sestavljena iz dveh delov in osredotočena tako na analizo prostorskih značilnosti v izbranih majhnih mestih kot na analizo dejanskega stanja OJP v teh mestih (preglednica 3.2).

Pri analizi prostorskih značilnosti v izbranih majhnih mestih nas še posebno zanima:

- morfologija mesta, velikost mesta, gostota poselitve (velikost mesta je obseg poselitvenega območja, gostota poselitve je izračunana na podlagi pridobljenih podatkov o številu prebivalcev znotraj meje poselitvenega območja, SURS, 2012),
- relief in naravnogeografske značilnosti mesta (podatek o razdaljah in višinskih razlikah v mestih je ustvarjen iz geodetskih podlog in javno dostopnih podatkov, GURS, 2012; Gaea+, 2013),
- namenska raba prostora v mestu in zaledju mesta (podatek je povzet po sprejetih in predlogih OPN izbranih mest).

Analiza dejanskega stanja OJP v izbranih majhnih mestih pa je osredotočena na:

- lego OJP v mestu (gre za generičen podatek o legi OJP, izveden na podlagi obstoječih geodetskih in prostorskih podatkov (npr. DOF, DKN, oboje GURS, 2012; različni OPN) in terenske analize),
- raznovrstnost OJP v mestu (na podlagi izbranih vrst OJP so v posameznem mestu določena območja raznovrstnega OJP),
- obseg OJP v mestu (izračunana je skupna količina OJP in obseg posameznih vrst OJP v m²/število prebivalcev znotraj poselitvenega območja).

Preglednica 3.2: Merila in kazalniki analize dejanskega stanja odprtega javnega prostora
Table 3.2: Criteria and indicators used for spatial analysis of public open space

Merilo	Kazalnik	Opis kazalnika
Prostorske značilnosti v izbranih majhnih mestih.	Morfologija mesta: velikost mesta in gostota poselitve.	Zanimajo nas značilnosti urbane strukture, velikost mesta in gostota poselitve.
	Značilnosti poselitvene strukture in lege mesta: najdaljša razdalja po prometnem omrežju od enega roba poselitvenega območja do drugega ter največja višinska razlika poselitvenega dela mesta.	Zanimajo nas višinske razlike v mestih in dolžina razdalj po prometnem omrežju v mestih.
	Namenska raba prostora.	Zanima nas namenska raba prostora v mestu in zaledju mesta, promet v mestu.
Dejansko stanje OJP v mestu.	Lega OJP v mestu; struktura in prostorska razmestitev OJP v mestu.	Zanima nas, kako je OJP v posameznem mestu razmeščen, npr. glede na prostorske danosti, dejavnosti v prostoru in glede na staro zgodovinsko jedro.
	Raznovrstnost OJP.	Zanima nas, katere vrste OJP so v posameznem mestu prisotne.
	Količina OJP v mestih: skupna količina OJP v mestih in obseg posameznih vrst OJP.	Zanima nas, kakšna je skupna količina OJP in obseg različnih vrst OJP v posameznem mestu.

3.3 ANKETNI VPRAŠALNIK V IZBRANIH MAJHNIH MESTIH

Za potrebe raziskave s sociološkega vidika je bil zasnovan in izveden anketni vprašalnik. Pred dokončnim izborom načina anketiranja smo proučili prednosti in slabosti različnih načinov anketiranja. Telefonsko anketiranje sicer pomeni hitrejši zajem podatkov, vendar praksa kaže na neodzivnost ljudi na telefonsko anketiranje. Vprašanja pri tem načinu morajo biti razmeroma enostavna, brez zemljevidov. Internetna anketa ni povezana s stroški tiska ali anketarjev na terenu oziroma po telefonu, vendar je njena slabost, da zajame le omejen krog ljudi, ki imajo oziroma uporabljajo internet in so dovolj motivirani, da korektno odgovorijo na vprašanja. Prednost anketiranja na terenu je, da zagotavlja osebni kontakt in razlago v primeru nerazumevanja vprašanj, vendar je tako zbiranje podatkov razmeroma dolgotrajno oziroma povezano z višjimi stroški ter izobraževanjem anketarjev o temi, ki je predmet raziskave.

Izbor metode je temeljil na predpostavki, da so mnenja vseh ljudi pomembna in da je treba v raziskavo zajeti čim večje število različnih uporabnikov OJP. Izmed možnih načinov ugotavljanja mnenja ljudi³⁵ je bil zato izbran anketni vprašalnik po pošti, ki zajame čim širši krog ljudi, anketirancem pa omogoča anonimnost in prosto izbiro glede termina izpolnjevanja vprašalnika. Poleg tega je anketa po pošti lahko daljša po vsebini, vsebuje slikovne priloge, prebivalci lahko sami narišejo na zemljevid različna območja. Metoda kljub subjektivnosti omogoča kvantitativno primerjavo rezultatov po izbranih mestih. Pri izbiri metode so bila upoštevana naslednja ključna izhodišča:

- reprezentativnost vzorca (po starosti in spolu),
- možnost izpolnjevanja vprašanj, ki vključujejo označevanje odgovorov na zemljevidu in odgovarjanje na vprašanja, ki vključujejo slikovne priloge,
- racionalnost izvedbe raziskave (časovna in stroškovna).

Predhodno (leta 2011) so bili v sklopu naloge z izbranimi strokovnjaki s področja prostorskega načrtovanja in urbane sociologije preverjeni koncepti ter ključna vsebinska izhodišča, ki so pomembna za oblikovanje anketnega vprašalnika. Z metodo fokusne skupine (Krueger in Casey, 2000; Lobe et al., 2002; Klemenčič in Hlebec, 2007) so bili opredeljeni bistveni kazalniki, ki kažejo vlogo OJP za urbani razvoj z vidika uporabnikov (preglednica 3.3). Namen anketnega vprašalnika je bilo ugotoviti splošno zadovoljstvo in oceno prebivalcev majhnih mest glede posameznih vrst in rabe OJP. Ob tem so bile v anketni vprašalnik dodane tudi druge relevantne teme, ki se nanašajo na ugotavljanje vrednot, življenjskega sloga in navad prebivalcev v zvezi z rabo OJP.

³⁵ Izbor je temeljil na študiji možnih načinov izpraševanja. Baker (1988: 168) navaja, da v splošnem obstajata dva glavna načina izvedbe raziskave: vprašalniki in intervjuji. Ta dva načina nadalje deli (Baker, 1988: 170–171) na: 1. anketni vprašalnik, namenjen določeni skupini (npr. strokovnjaki prostorskega načrtovanja); 2. anketni vprašalnik, poslan po pošti; 3. intervju (iz oči v oči); 4. intervju po telefonu. V zadnjem času so še posebno aktualni in večkrat uporabljeni tudi drugi načini, na primer: fokusne skupine, delavnice, skupinske diskusije, internetna anketa, telefonska anketa, anketiranje na terenu ...

Preglednica 3.3: Merila in kazalniki za izvedbo anketnega vprašalnika po pošti

Table 3.3: Criteria and indicators used for questionnaire survey

Merilo	Kazalnik	Opis kazalnika
Mnenja, zadovoljstvo in raba OJP v mestu.	Ocene posameznih vrst OJP v mestu.	Zanima nas, kako prebivalci ocenjujejo posamezne vrste OJP v mestu.
	Ocene splošnega stanja OJP v mestu.	Zanima nas, kako so prebivalci zadovoljni s splošnim stanjem OJP v mestu.
	Raba OJP v mestu.	Zanima nas, kako prebivalci uporabljajo OJP v mestu.

Oblikovanje anketnega vprašalnika

Anketni vprašalnik (Priloga C) je sestavljen iz skupno 34 vprašanj, ki vključujejo 160 spremenljivk. Vprašanja si načeloma sledijo od bolj splošnih (vprašanja od 1 do 6) glede anketirančevih vrednot in navad, do konkretnjših vprašanj (vprašanja od 7 do 22), ki se nanašajo na dejansko stanje v njihovem mestu ali na konkretne ureditve, ki so prikazane na slikah. Ta vprašanja se nanašajo na izkušnje, želje, navade, uporabo in oceno razmer ljudi v mestu, v katerem živijo. Zadnji del vprašalnika vključuje demografske, osebne podatke (vprašanja od 23 do 33), s pozivom ljudi k podaji komentarjev pri zadnjem (34.) vprašanju.

Večina vprašanj je zaprtih ali matričnih. Odgovori so pri teh vprašanjih podani vnaprej. Ta predvidevajo obkrožanje enega ali več odgovorov na sledeči način:

- trditve so naštete, anketiranec pa se odloči za najbolj ustrezno trditev,
- trditve so naštete, anketiranec se odloči za strinjanje oziroma nestrinjanje s trditvijo, glede trditve je lahko tudi neodločen,
- trditve so podane na lestvici (npr. od 1–5, pri čemer 1 pomeni najnižjo, 5 pa najvišjo vrednost), anketiranec obkroži izbrano oceno,
- trditve so podane v obliki semantičnega diferenciala (pari skrajnih atributov), anketiranec obkroži izbrano vrednost.

Anketni vprašalnik vsebuje tudi nekaj odprtih vprašanj, ki vključujejo navajanje opisov, razlogov in komentarjev (vprašanja: 8, 15.3 in 34). Eno vprašanje (12) predvideva grafično označevanje na zemljevidu. Zemljevid je imel dodane topografske orientacijske oznake za lažjo čitljivost in prepoznavo pomembnejših točk ali dejavnosti v mestu. Dve vprašanji sta bili opremljeni s fotografijami, ki so služile kot pomoč pri izbiri odgovora (15 in 16).

Pred končno odločitvijo o anketnem vprašalniku je bilo opravljeno testno anketiranje.

Reprezentativni vzorec za pošiljanje anketnega vprašalnika po pošti

Glede na pričakovan odziv anketirancev na anketni vprašalnik po pošti, ki se po izkušnjah raziskovalcev giblje med 15 % in 30 % (Kurdija, 2012), je bilo določeno število naslovov za pošiljanje vprašalnika, in sicer 5000 za vsa izbrana mesta skupaj. Relativno visok bruto vzorec je bil izbran tudi zaradi doseganja zadovoljivega števila vrnjenih vprašalnikov v vsakem od izbranih mest. Število mest, v katerih je bil izveden anketni vprašalnik, je 10. Vzorec, ki je sledil načelom reprezentativnosti, je bil naročen na Statističnem uradu republike Slovenije in je bil izpisan iz Centralnega registra prebivalstva Slovenije. Osnovna izhodišča za izbor vzorčnih enot so bila:

- 5000 naslovov v desetih izbranih mestih proporcionalno glede na število prebivalcev,
- spodnja starostna meja je bila 18 let, navzgor pa ni bilo omejitev.

Pričakovano je bilo, da obstajajo osebe z istim priimkom na istem naslovu, zato so bile naključno izbrane podvojene osebe z istim priimkom na istem naslovu izločene iz vzorca. Rezultat pokaže, da je bilo takih oseb glede na celoten vzorec 4,5 %, to je 228 oseb. Osebe, ki stanujejo na istem naslovu, pa imajo med seboj različne priimke, iz vzorca niso bile izključene. V izbranih mestih je glede na različen delež prebivalcev, starejših od 18 let, anketni vprašalnik prejelo od 11 do 13 % od vseh prebivalcev mesta. Preglednica 3.4 prikazuje število in deleže oseb po mestih, ki jim je bil poslan anketni vprašalnik.

Preglednica 3.4: Število in delež oseb po posameznih majhnih mestih, ki jim je bil poslan anketni vprašalnik
Table 3.4: Number and percentage of people in each small city who receive questionnaire

Majhno mesto:	Število prebivalcev v izbranih majhnih mestih po naseljih (SURS, 2012)	Število oseb, ki jim je bil poslan anketni vprašalnik (proporcionalno glede na skupno število prebivalcev, izločeni so podvojeni priimki na istem naslovu)	Delež glede na celoto poslanih anketnih vprašalnikov (%)
Cerknica	3946	468	9,8
Dravograd	3330	429	9,0
Ljutomer	3453	467	9,8
Metlika	3330	431	9,0
Piran	4092	535	11,2
Slovenske Konjice	4891	628	13,2
Tolmin	3525	436	9,1
Trebnje	3478	414	8,7
Žalec	4913	548	11,5
Železniki	3069	416	8,7
Skupaj	/	4772	100

Skupno je bilo v vzorcu desetih izbranih slovenskih mestih 4772 ciljnih oseb. Vsem tem so bili vprašalniki s spremnim pismom poslani po pošti. Kot podpisniki k spremnemu pismu

anketnega vprašalnika so bili povabljeni predstavniki mest – župani občin.³⁶ Namen povabila županov pri pošiljanju anketnega vprašalnika je bil prispevati k večjemu zaupanju prebivalcev in zagotovitvi, da bodo odgovori prebivalcev predstavljeni občinskim oblastem, s čimer smo jih dodatno motivirali pri skrbi za skupno urejanje njihovega mesta. Raziskava se uvršča med raziskave s povratno informacijo, saj je v spremnem pismu anketiranim nudila kontaktne podatke v primeru, da bi želeli biti seznanjeni z izsledki raziskave. Rezultati ankete so bili po končanem zbiranju in statistični obdelavi odgovorov (na začetku leta 2013) predstavljeni občinskim upravam majhnih mest, ki so sodelovali v raziskavi. V sklopu predstavitev je bil izveden polstrukturirani intervju.

Na vse naslove v vseh desetih mestih je bil poslan enak vprašalnik, z izjemo vprašanja, kjer je bilo predvideno risanje na letalski posnetek (vprašanje 12). Slika, ki prikazuje letalski posnetek, se razlikuje glede na mesto, v katerem naslovnik živi.

Zbiranje in obdelava izpolnjenih anketnih vprašalnikov

Zbiranje podatkov je potekalo od začetka junija do začetka septembra 2012. Po končanem zbiranju vrnjenih in izpolnjenih anketnih vprašalnikov je bila najprej opravljena kvantitativna analiza podatkov na sumarni in strukturni ravni (tabelarno gradivo rezultatov po podvzorcih). Sumarni rezultati predstavljajo skupne rezultate vseh anketirancev, ki so odgovorili na anketni vprašalnik (v nadaljevanju anketiranci) v vseh desetih mestih. Strukturni rezultati podrobneje razčlenjujejo odgovore pri posameznem vprašanju, bodisi glede na mesto, na izbrane demografske značilnosti anketirancev ali glede na druga vprašanja, pomembna za ugotavljanje zveze med značilnostmi ali navadami anketirancev in njihovimi odgovori. V interpretaciji je dodatno izpostavljeno, na katere strukturne dele se rezultati nanašajo. Pri analizi so upoštevana povprečja in deleži opredeljenih anketirancev. Utemeljitev sloni na predpostavki, da se rezultati tistih, ki se pri posameznem vprašanju niso opredelili, zelo podobno distribuirajo kot rezultati tistih, ki so se opredelili. Na podlagi odgovorov odprtih vprašanj (vprašanja 15.3 in 34.) smo odgovore šifrirali v smiselne kategorije.

Opravljene so bile dodatne analize rezultatov anketnega vprašalnika. Najprej nas je zanimalo, ali je možno opredeliti skupine tipičnih uporabnikov. Na podlagi odgovorov iz anketnega vprašalnika (vprašanje 11: Kako pogosto uporabljate posamezne vrste OJP) in izbranih demografskih značilnosti anketirancev (starost, spol, kje stanujete, ali imate vrt idr.) je bila s pomočjo metode voditeljev (angl. »*K-means clustering*«) opravljena analiza razvrščanja enot (posameznikov) v skupine tipičnih uporabnikov OJP izbranih majhnih mest v Sloveniji. Metoda voditeljev omogoča znotraj izbranega nabora spremenljivk tvoriti skupine z največjo možno (optimizirano) razliko glede na centre, ki zastopajo skupine. Izbrali smo razvrščanje v tri skupine, saj je taka razvrstitev omogočila najbolj različne skupine uporabnikov. Merilo razvrščanja so bile različne vrste OJP. Program premika spremenljivke tako, da minimizira variabilnost znotraj skupine in obenem maksimizira variabilnost med skupinami. Razvrščanje ponavlja v toliko iteracijah, da doseže optimalno rešitev za dano število skupin. S pomočjo

³⁶ Osem od desetih županov je povabilo sprejelo, ena županja je sodelovanje odrekla, en župan je anketo podprl, vendar s podpisom in grbom občine ni želel sodelovati pri vprašalniku.

Kramerjevega koeficienta, ki pokaže na jakost povezave dveh spremenljivk, so bile ugotovljene statistično značilne povezave in njihova moč med posameznimi vrstami OJP in izbranimi spremenljivkami. Na ta način smo ugotavljali, kakšne so značilnosti uporabnika OJP. Koeficient sega od 0 (brez povezave) do 1 (popolna povezava). Mera 0,1 je dober izhodiščni prag, ki kaže na povezavo med dvema spremenljivkama.

Izdelane so bile dodatne analize soodvisnosti in multivariante analize (kjer se v modelu analizira večje število spremenljivk naenkrat). Analize soodvisnosti se nanašajo na ugotavljanje povezav med vprašanji in določenimi značilnostmi anketirancev (npr. način gibanja po mestu in raba OJP). Pri multivariatni analizi pa smo se posluževali predvsem analize združevanja v skupine (clustri) z analizami hierarhičnega združevanja (iskanje podobnosti med večjimi enotami, mesti).

Metoda hierarhičnega združevanja v skupine omogoča pregledno analizo in prikaz podobnosti med različnimi enotami vzorca. Uporabljena je bila Wardova metoda hierarhičnega združevanja. Nas je zanimalo iskanje podobnosti med izbranimi majhnimi mesti glede zadovoljstva ali rabe OJP prebivalcev teh mest. Izdelani so bili t. i. dendrogrami (drevesa združevanja), ki kažejo, katera mesta so si po zadovoljstvu ali rabi OJP najbolj podobna. Daljše, kot so horizontalne povezave med mesti, bolj so si ta med seboj različna.

Rezultati anketnega vprašalnika glede zadovoljstva in rabe OJP so opisani tudi v povezavi z ugotovitvami prostorskega dela raziskave, to je s prostorskimi značilnostmi mest oziroma dejanskega stanja OJP.

Predstavitev rezultatov občinskim upravam in polstrukturiran intervju

Rezultati raziskave so bili predstavljeni občinskim upravam v izbranih majhnih mestih. Osredotočili smo se na predstavitev rezultatov anketnega vprašalnika. V okviru diskusij, ki so potekale po predstavitvenem delu, je bil opravljen tudi polstrukturiran intervju z udeleženci predstavitve, zaposlenimi na občinskih upravah. Izpostavljeni so bili trije sklopi vprašanj. Prvi sklop je vključeval vprašanja glede rezultatov raziskave (njihov komentar rezultatov, ali so rezultati realni idr.). Drugi sklop se je dotikal vprašanj glede načrtovanja OJP v njihovem mestu (kako imate na občini urejeno področje načrtovanja OJP, kako bi bilo po vašem mnenju smiselno načrtovati OJP, kakšne so prioritete občine glede urejanja OJP idr.). Tretji sklop se je nanašal na vprašanja glede uporabnosti podatkov (npr. ali so podatki raziskave za vas uporabni, ali jih boste lahko upoštevali, koliko je tema urejanja OJP v vaši občini prisotna, kako so prebivalci mesta vključeni in pripravljeni na sodelovanje).

3.4 SINTEZNI REZULTATI RAZISKOVANJA ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA

Tretji korak predstavlja sinteza rezultatov prostorske analize OJP in anketnega vprašalnika, katere namen je bil ugotoviti povezave med obema deloma raziskave in dodatno preverjanje hipoteze. Z dodatnimi analizami smo želeli ugotoviti, katere prostorske značilnosti OJP najbolj vplivajo na zadovoljstvo in rabo OJP kot vidika kakovosti bivanja in prispevek k urbanemu razvoju.

Mesta smo na podlagi zadovoljstva (vprašanji 10 in 17) in rabe OJP (vprašanje 11 anketnega vprašalnika) kot vidika kakovosti bivanja dodatno združili v skupine po podobnosti. Uporabljena je bila metoda hierarhičnega združevanja v skupine. S pomočjo rezultatov prostorske analize so bile ugotovljene značilnosti posamezne skupine glede stanja OJP.

Za potrebe dodatnih analiz povezanosti rezultatov prostorskega dela raziskave in rezultatov anketnega vprašalnika so bile opravljene korelacijske analize (Pearsonov koeficient korelacije in statistika T), na podlagi ugotovljenih povezav pa še linearne regresije posameznih spremenljivk. Ugotavljali smo statistično značilno povezanost med zaznavanjem OJP (zadovoljstvo in raba OJP) ter prostorskimi značilnostmi OJP. Analize služijo dodatnemu preverjanju postavljene hipoteze, da urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora v mestu.

Analize so bile opravljene v programu SPSS in Excel. Iz anketne raziskave so bili upoštevani rezultati splošnega zadovoljstva z OJP (vprašanje 17), zadovoljstva s posameznimi vrstami OJP (vprašanje 10) ter pogostost rabe posameznih vrst OJP (vprašanje 11). V analizah smo uporabili podatke o povprečnih vrednostih zadovoljstva in rabe OJP posameznega mesta (skupaj 10 primerov), saj analiza variance pokaže statistično značilne razlike med mesti glede na vprašanja zadovoljstva (vprašanji 10 in 17) in rabe OJP (vprašanje 11). Iz prostorske raziskave pa so bili upoštevani podatki o prostorskih značilnostih mest (npr. gostota poselitve, največja višinska razlika v mestu, najdaljša razdalja po cestnem omrežju od enega konca mesta do drugega) ter o značilnostih dejanskega stanja OJP (npr. opremljenost mesta z različnimi vrstami OJP, skupna količina OJP v posameznem mestu, največji obseg območja parka v posameznem mestu, število parkov v mestu, obseg površine trgov, ki so namenjeni izključno pešcem, podatki so v Prilogi H).

Opravljena je bila tudi povezava med ocenami posameznih vrst OJP in njihovo rabo (Pearsonov koeficient korelacije in statistika T). Uporabljeni so podatki rezultatov ocen različnih vrst OJP (vprašanje 10) in rabe teh vrst OJP (vprašanje 11 anketnega vprašalnika).

Poleg ugotavljanja povezav med obema deloma analize OJP smo se odločili, da nekatere rezultate primerjamo tudi z izbranimi statističnimi kazalniki razvoja (preglednica 3.5). Izdelali smo dodatne analize povezanosti, s pomočjo katerih smo ugotavljali predvsem zvezo med dobljenimi rezultati analize zadovoljstva oziroma rabe OJP in siceršnjimi javno dostopnimi podatki razvoja mesta.

Izbrani so bili kazalniki razvoja, ki se tudi v tujini uporabljajo za merjenje urbanega razvoja (OECD, 2013; Better Life Index, 2013 idr.). Osnova so bili predvsem kazalniki razvoja urbanih območij po opredelitvi OECD (2013; več o tem v poglavju 1.1 – Opredelitve najpomembnejših pojmov, Urbani razvoj). Pri tem smo naleteli na številne omejitve, saj v Sloveniji na ravni (majhnih) mest obstaja omejena količina potrebnih podatkov. Izkazalo se je na primer, da vrsta podatkov, ki se sicer na ravni države ali večjih mest zbirajo, na ravni majhnih mest ne obstaja (npr. spremljanje kakovosti zraka). Večina statističnih podatkov se sicer v Sloveniji zbira na ravni občin, le nekateri podatki tudi na ravni naselij (npr. delež prebivalstva z višješolsko in visokošolsko izobrazbo, SURS, 2012). Javno dostopnih in primerljivih podatkov na enoto poselitvenih območij izbranih majhnih mest pa sploh ni. Pri analizah smo zato upoštevali podatke na enote (občine oziroma naselja), kot so bili pridobljeni iz uradnih evidenc (SURS, 2012). V preglednici 3.5 so prikazani pridobljeni podatki, ki so služili primerjavi.

Preglednica 3.5: Statistični kazalniki »razvoja« občine

Table 3.5: Statistical indicators of municipality development

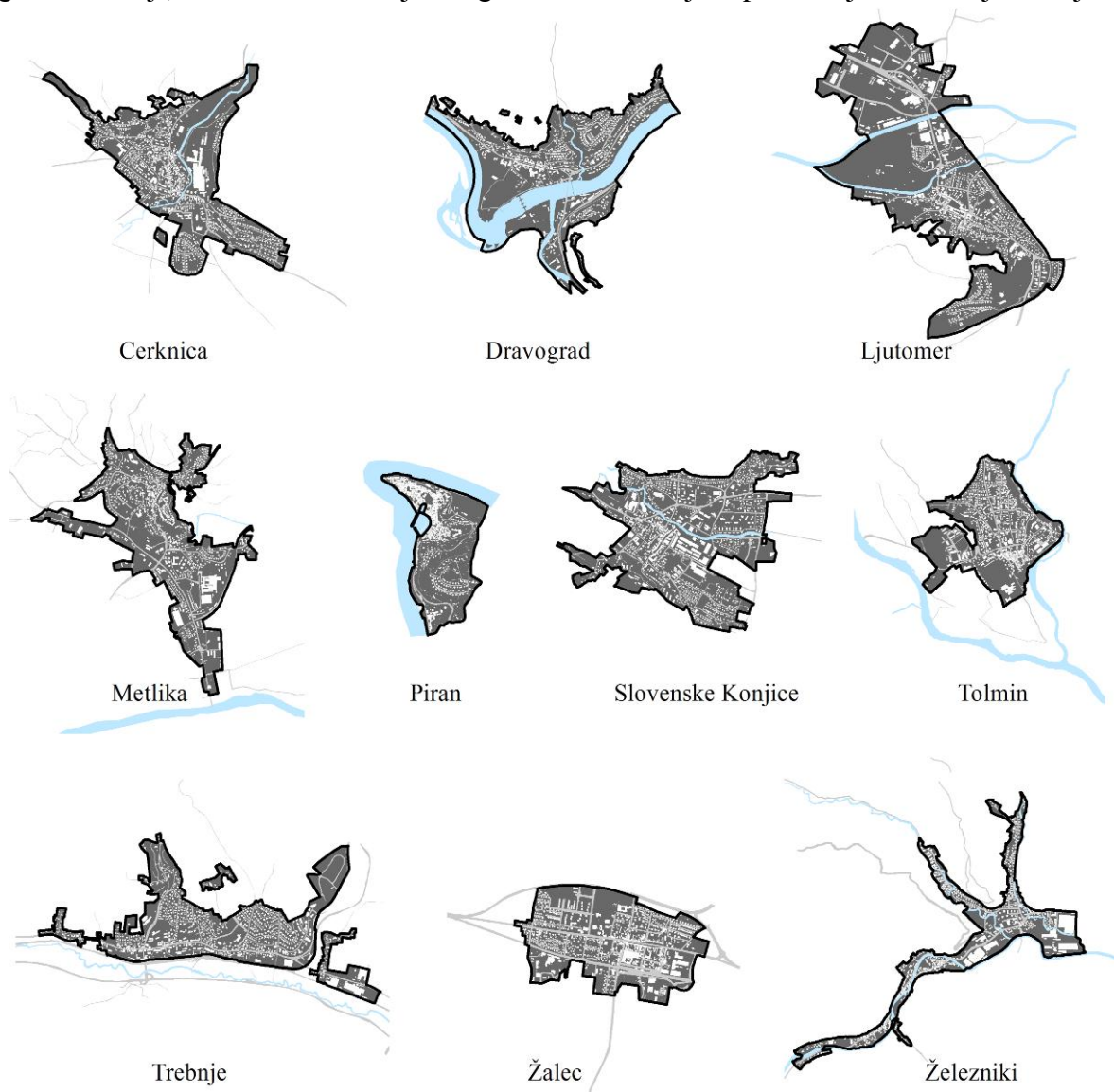
Merilo	Kazalnik
Trg dela – Zaposlenost	Delež delovno aktivnega prebivalstva
	Indeks delovne migracije
	Stopnja registrirane brezposelnosti
Trg dela – Blaginja prebivalcev	Povprečne mesečne plače po občinah
	Povprečni bruto prejemek na zavezanca za dohodnino na prebivalca v EUR po občinah
Prebivalstvo (demografski trendi in značilnosti)	Naravni prirast
	Rast prebivalstva
	Starost
Izobraževanje in kakovost delovne sile	Izobrazba
	Opremljenost mesta s srednjo šolo
Stanovanjske razmere	Delež števila prebivalcev glede na tip stanovanja po občinah
	Delež novih stanovanj, zgrajenih v letih 2005–2011

4 REZULTATI IN UGOTOVITVE RAZISKAVE

V tem poglavju so predstavljene ugotovitve podrobnejše prostorske analize dejanskega stanja OJP in anketne raziskave v izbranih desetih mestih.

4.1 KRATEK OPIS ZNAČILNOSTI IZBRANIH MAJHNIH MEST

Izbrana mesta so različna glede morfološko urbane strukture (o oblikovnih podobah mest glej tudi Pogačnik, 1996, slika 4.1), ki jo opredeljujejo predvsem naravno geografske značilnosti lege v Sloveniji, čas nastanka naselja in zgodovinski razvoj ter prevladujoča funkcija naselja.

Slika 4.1: Izbrana majhna mesta
Figure 4.1: Selected small cities

Tako kot večina slovenskega urbanega omrežja tudi nastanek obravnavanih mest sega v srednjeveško obdobje (Vrišer, 1969), čeprav so tržne in mestne pravice lahko pridobila tudi zelo pozno (na primer Tolmin je pridobil mestne pravice šele v 20. stoletju). Nastala so predvsem »pod vplivom trgovine, prometnih vezi, obrti in obrambno-strateških razlogov« pa tudi iz drugih posebnih razlogov, kot je na primer pomorstvo, ribolov in solinarstvo v Piranu (ibid.: 20) ali fužinarstvo v Železnikih. Vrišer (1969: 21) navaja naslednje poglobitve razloge za podelitev tržnih oziroma mestnih pravic obravnavanim mestom: Cerknica – središče agrarne okolice in prometna postojanka; Dravograd – prometno križišče in tržišče; Ljutomer – strateška postojanka in tržišče agrarne okolice; Metlika – obrambna in tržna postojanka na pomembni poti v notranjost Kranjske; Piran – ribiško, pomorsko, trgovsko in solinarsko mesto, močno soudeleženo v kmetijstvu; Slovenske Konjice – prometna postojanka pod prelazi, načrtno zasnovana; Tolmin – upravno in tržno središče; Trebnje – postojanka ob cesti; Žalec – središče agrarne okolice; Železniki – fužinarsko naselje. Industrializacija in razvoj nove industrije, rudnikov in izgradnja železnic je prinesla v 19. stoletju »prve večje spremembe v naselbinskem omrežju« (ibid: 29). Pomen posameznih mest se je spremenil, Vrišer (ibid.) je ugotovil, da je v tistem času večina majhnih mest (tudi večina obravnavanih v tej nalogi) sodila v nižje stopnje po hierarhiji centralnih naselij. Nasploh ugotavlja, da se je »v tistem času pomnožilo število središč nižjih stopenj – krajevnih središč in trgov« (ibid.: 35). Skratka, urbanizacija v Sloveniji je »tesno navezana na mala mesta« (ibid.: 38), majhna mesta so »dominanten člen urbanega omrežja« (ibid.: 43).

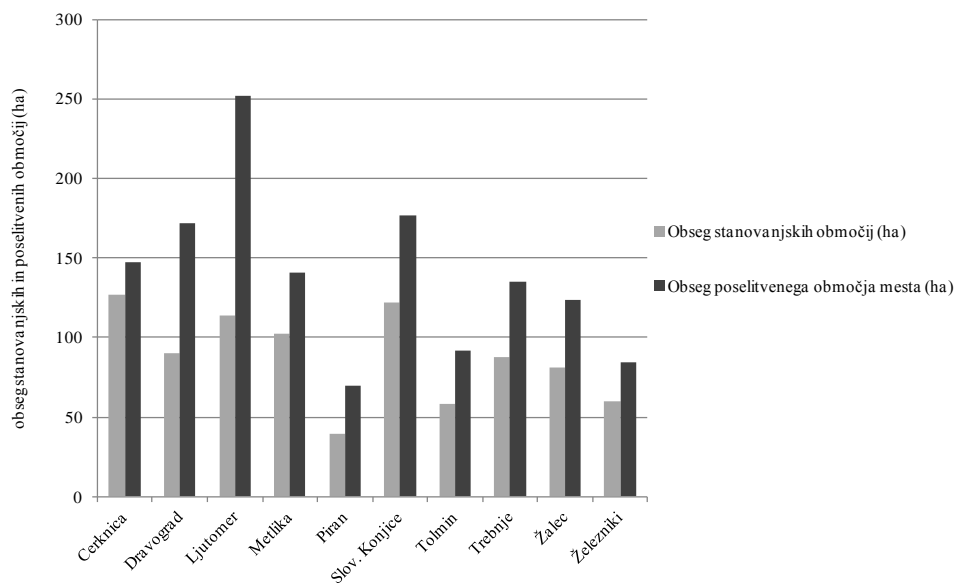
V vseh izbranih mestih je sedež občine in drugih javnih funkcij (npr. osnovna šola, vrtec, pošta, banka, zdravstveni dom, trgovine). Obravnavana mesta so različna po strnjnosti zazidave, obsegu poselitvenega območja in gostoti poseljenosti (preglednica 4.1 in grafikona 4.1 in 4.2). Nekatera med njimi so izrazito strnjena mesta (npr. Piran, Žalec), druga obcestna, longitudinalna (npr. Železniki).

Preglednica 4.1: Obseg, število prebivalcev in gostota poseljenosti v majhnih mestih

Table 4.1: City area, population and population density in small cities

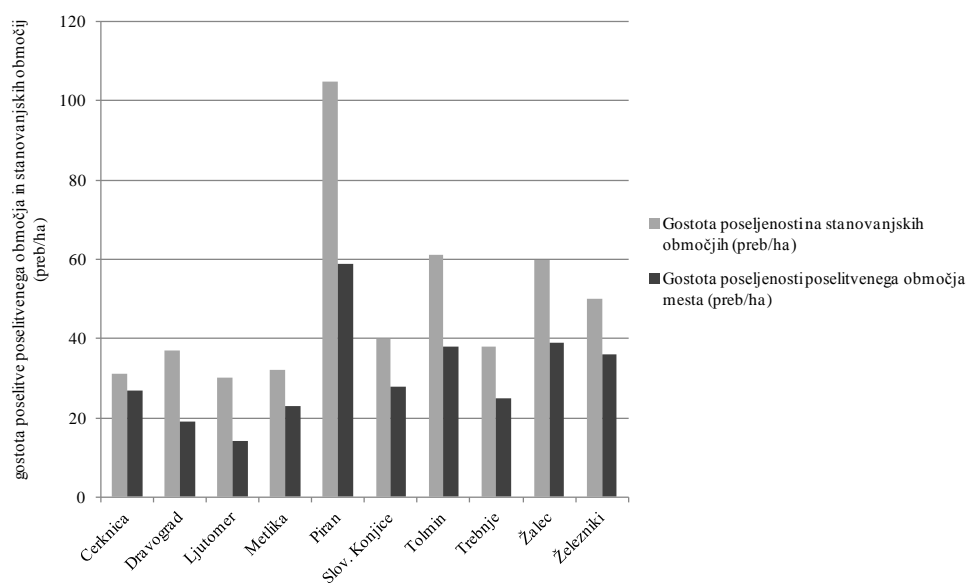
Majhno mesto	Št. preb. znotraj meje poselitvenega območja mesta (SURS, 2013)	Obseg poselitvenega območja mesta (ha)	Gostota poseljenosti poselitvenega območja mesta (preb./ha)	Obseg stanovanjskih območij (ha)	Gostota poseljenosti na stanovanjskih območjih (preb./ha)
Cerknica	3920	147	27	127	31
Dravograd	3292	172	19	89,8	37
Ljutomer	3399	252	14	114	30
Metlika	3213	141	23	102	32
Piran	4092	70	59	39	105
Slov. Konjice	4883	177	28	122	40
Tolmin	3513	92	38	57,5	61
Trebnje	3337	135	25	88,1	38
Žalec	4837	124	39	80,9	60
Železniki	3005	84	36	59,7	50

Največ prebivalcev znotraj meje poselitvenega območja mesta je v Slovenskih Konjicah (4883) in Žalcu (4837). Največje mesto glede na obseg poselitvenega območja je Ljutomer (252 ha, grafikon 4.1). Najbolj gosto poseljen je Piran (z gostoto poseljenosti znotraj poselitvenega območja 59 preb./ha, samo na stanovanjskih območjih pa 105 preb./ha), pa tudi Žalec, Tolmin in Železniki. Najmanj gosto poseljen je Ljutomer, saj je v izračun gostote poseljenosti v poselitvenem območju mesta upoštevano tudi razsežno območje hipodroma (grafikon 4.2). Izračunana gostota poselitve v stanovanjskih območjih zato v tem primeru daje bolj realno sliko poselitve (preglednica 4.1 in slika 3.5).

Grafikon 4.1: Obseg poselitvenih območij in stanovanjskih območij majhnih mest

Graph 4.1: The size of settlement areas and residential areas in small cities

Grafikon 4.2: Gostota poselitve poselitvenih in stanovanjskih območij v majhnih mestih

Graph 4.2: Population density of settlement areas and residential areas in small cities

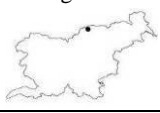
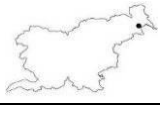
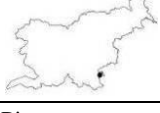
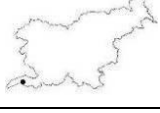

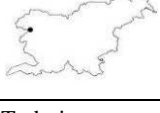
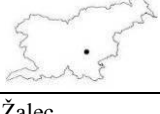

Analiza lege mest in naravno-geografskih razmer ter urbane strukture je prikazana v preglednici 4.2, prikaz planirane namenske rabe prostora mest in njihovega zaledja pa še v Prilogi A. Izbrana mesta so v urbanih strukturah precej različna, kar gre pripisati predvsem fizičnim (prostorskim) danostim. Lega mesta v prostoru in značilnosti lokacije, reliefne značilnosti, vpetost mesta v prometno shemo in značilnosti zaledja še posebno definirajo značilnosti urbane strukture in obliko poselitvenega območja.

Mesti, ki ležita pretežno v ravnini, sta Ljutomer in Žalec. V teh mestih so višinske razlike znotraj poselitvenega območja najmanjše. To sta tudi mesti, kjer v zaledju prevladujejo kmetijska zemljišča na ravnini. Večina obravnavanih mest pa pretežno leži na gričevnatem terenu ali ob vznožju pobočij. Mesta, kjer je relief znotraj poselitvenega območja najbolj razgiban (višinska razlika več kot 30 m), so Cerknica, Dravograd, Metlika, Trebnje. Mesta, kjer pretežni del poselitvenega območja reliefno ni tako razgiban, čeprav nekateri deli mesta ležijo na pobočju, so Slovenske Konjice, Tolmin in Železniki. Piran se od ostalih mest razlikuje, saj je del mesta strnjen in leži ob morju, značilnost vzhodnega dela mesta pa je vzpetina. Mesta, kjer je gozd na pobočju pomembna značilnost zaledja, so Cerknica, Dravograd, Tolmin in Železniki.

Trebnje leži neposredno ob avtocesti (Ljubljana–Novo mesto), skozi Metliko in središče Dravograda vodi meddržavna cesta. V ostalih mestih so občinske, regionalne oziroma državne ceste. Razlike v prometnih shemah mest so v tem, ali ceste vodijo skozi središče (npr. Cerknica, Tolmin, Železniki) ali v mestu obstaja obvozna cesta, v središču pa le lokalne ceste (npr. Metlika) oziroma je središče celo delno ali v celoti zaprto za promet (npr. Slovenske Konjice, Piran).

Mesta se razlikujejo v tem, kolikšna je najdaljša razdalja po cestnem omrežju od enega roba do drugega znotraj meje poselitvenega območja in največja višinska razlika znotraj poselitvenega območja. Najkrajša izračunana razdalja je v Tolminu (1,3 km), najdaljša pa v Železnikih (4 km), medtem ko je največja višinska razlika v Piranu (80 m), najnižja pa v Žalcu (7 m, preglednica 4.2).

Preglednica 4.2: Prostorske značilnosti izbranih majhnih mest in njihovega zaledja
Table 4.2: Spatial characteristics of selected small cities and their surroundings

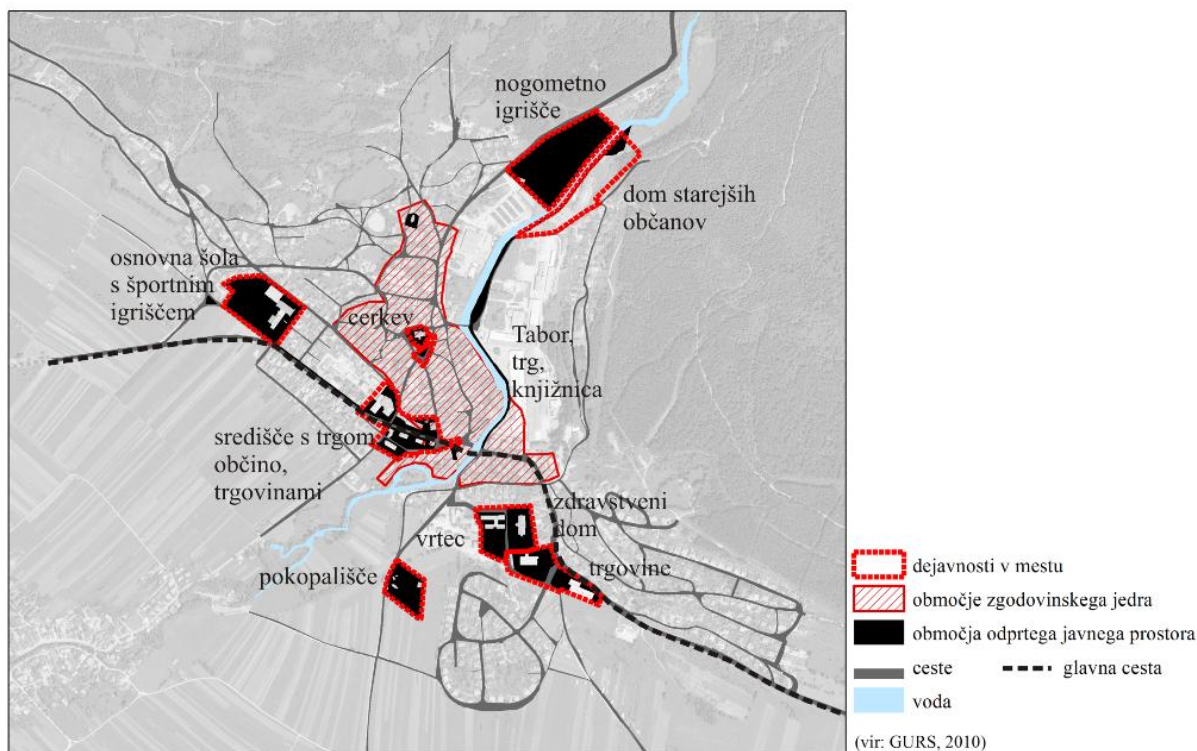
Analiza prostorskih značilnosti mest	Legla mesta v Sloveniji in prostorske značilnosti	Največja višinska razlika v poselitvenem območju mesta (GURS, 2012)	Najdaljša razdalja po cestnem omrežju od roba do roba znotraj poselitvenega območja (lastni izračun, GURS, 2012)	Prevladujoče značilnosti in raba zaledja
Majhno mesto				
Cerknica 	- Notranjska - leži pod Slivnico, na robu Cerkniškega polja	40 m (v smeri V-Z: 10 m, Peščenk 40 m; v smeri S-J: 20 m)	2,6 km	gozdovi na pobočju, kmetijska zemljišča na ravnini
Dravograd 	- Koroška - leži na terasi reke Drave, stičišče treh dolin	75 m (v smeri V-Z: 20 m; v smeri S-J: 75 m)	2,8 km	gozdovi na pobočju, reka Drava
Ljutomer 	- Prelekija - leži ob vznožju Slovenskih goric, ob reki Ščavnici	15 m (v smeri V-Z: 15 m, izjema je šola: 30 m; v smeri S-J: 15 m)	3,9 km	kmetijska zemljišča na ravnini
Metlika 	- Bela krajina - leži ob reki Kolpi, ob gričevnatem svetu pod Gorjanci	35 m (v smeri V-Z: 35 m; v smeri S-J: 30 m)	2,9 km	kmetijska zemljišča na gričevju, na jugu reka Kolpa
Piran 	- Primorska - obmorsko mesto, leži na rtu, pod vzpetino Moštra	80 m (v smeri V-Z: 20 m; pokopališče: 50 m., Razgled: 80 m; v smeri S-J: 15 m)	1,9 km	morje
Slovenske Konjice 	- Štajerska - ležijo ob vznožju Konjiške gore, na južnem delu Dravinjskih goric	35 m (v smeri V-Z: 20 m; v smeri S-J: 35 m)	2,5 km	kmetijska zemljišča na gričevju
Tolmin 	- Goriška in Posočje - leži na trikotni terasi med Tolminko in Sočo, pod osamelcem Kozlov rob	40 m (v smeri V-Z: 35 m; v smeri S-J: 40 m)	1,3 km	gozdovi na pobočju, sotočje reke Tolminke in Soče
Trebnje 	- Dolenjska - leži ob reki Temenici, ob prometni poti, širi se na sever, na pobočje	40 m (v smeri V-Z: 20 m; v smeri S-J: 40 m)	3 km	kmetijska zemljišča na gričevju
Žalec 	- Štajerska - leži sredi Spodnje Savinjske doline, na ravnini	7 m (v smeri V-Z: 7 m; v smeri S-J: 4 m)	2 km	kmetijska zemljišča na ravnini
Železniki 	- Gorenjska - ležijo v dolini reke Selške Sore, obdani z vrhovi (npr. Ojstri vrh)	30 m (v smeri V-Z: 20 m; v smeri S-J: 30 m)	4 km	gozdovi na pobočju

4.2 PROSTORSKA ANALIZA DEJANSKEGA STANJA ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA V IZBRANIH MAJHNIH MESTIH

Analiza fizičnega stanja prostora je pokazala, da so mesta različno opremljena z OJP. Ugotovljeno je, da na lego OJP v mestih najbolj vplivajo naravno geografske značilnosti mesta, urbana struktura, zgodovinski razvoj mesta (srednjeveško jedro, novejša območja poselitve), razmestitev dejavnosti v mestu (poglavje 4.2.1 in Priloga B). V vseh analiziranih mestih je urejeno šolsko in/ali športno igrišče ter pokopališče, medtem ko ostalih vrst OJP ni v vseh izbranih mestih (poglavje 4.2.2). Največje razlike med mesti se pokažejo pri naslednjih vrstah OJP: mestni park, otroško igrišče in osrednji mestni trg. Obseg analiziranih vrst OJP je v izbranih mestih različen in sega od skupno 19 m²/preb. v Železnikih do 123 m²/preb. v Ljutomeru (upoštevaje območje hipodroma). Povprečno je v analiziranih majhnih mestih okoli 40 m²/preb. OJP (poglavje 4.2.3).

4.2.1 Lega odprtega javnega prostora v majhnih mestih

Lega odprtega javnega prostora v mestu je, kot že navedeno, odvisna od siceršnje urbane strukture mesta. OJP skupaj z grajeno strukturo ustvarja mestno identiteto. Dejansko stanje OJP poleg naravno-geografskih značilnosti mesta definirajo še značilnosti (lega, obseg, morfologija) zgodovinskega jedra, novejši poselitveni deli mesta in razmestitev dejavnosti v mestu (npr. katere dejavnosti v mestu obstajajo in kje ležijo) (slika 4.2 in Priloga B).

Slika 4.2: Primer analize lege odprtega javnega prostora v Cerknici
Figure 4.2: Analysis of public open space location in the city in Cerknica

Naravno-geografske značilnosti in lega mesta v prostoru določajo lego in razmestitev OJP v mestu. Predvsem so pomembne reliefne značilnosti (npr. vršaj Cerknishčice in Gradišče pod Slivnico v Cerknici, stičišče treh dolin v Dravogradu), prisotnost vode (npr. Tolminka in Soča v Tolminu, Drava v Dravogradu, morje v Piranu) in gozda, največkrat na pobočjih (npr. Kozlov rob v Tolminu, gozdovi na pobočjih nad Železniki).

OJP v zgodovinskem jedru je v vseh obravnavanih mestih pomemben, če ne celo ključen del OJP. Osrednji OJP v majhnih mestih je trg (ali v ulico razširjen trg) v starih jedrih (Glavni trg v Ljutomeru, Trg 4. julija v Dravogradu, trije trgi v Metliki, Stari in Mestni trg v Slovenskih Konjicah idr.). Ta območja so hkrati središča obravnavanih mest.

Na razmestitev OJP poleg prostorskih značilnosti in zgodovinskega razvoja poselitve pomembno vplivajo tudi dejavnosti v objektih. OJP se oblikuje ob stavbah centralnih, družbenih, storitvenih in drugih dejavnosti v mestu (npr. šola, trgovine, zdravstveni dom, športni centri).

4.2.2 Raznovrstnost odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih

Analiza opremljenosti mest z različnimi vrstami OJP (preglednica 4.3³⁷ in preglednica 4.4) pokaže, da v vseh mestih ni vseh vrst OJP. Ugotovljeno je, da so trg, šolsko in športno igrišče ter pokopališče v sicer različnem obsegu in kakovosti prisotni v vseh raziskanih mestih. Ni pa v vseh mestih mestnega parka in javnega otroškega igrišča, ki ne pripada šoli ali določeni stanovanjski soseski. V vseh mestih tudi ni urejenih območij vrtičkov. Prostor ob vodi je v obravnavanih majhnih mestih (tudi glede na naravne danosti) različno prisoten, šolsko igrišče in športno igrišče pa predstavljata v nekaterih mestih isto območje.

Najpomembnejše vrste OJP se v majhnih mestih večinoma vežejo na družbene oziroma centralne dejavnosti (npr. osnovna šola, športno igrišče) in na središča mest (stara jedra). Ugotovljeno je, da so novejši deli mest in območja stanovanj, predvsem enodružinske gradnje, večinoma slabo preskrbljeni z OJP (tudi z otroškimi igrišči). Izjema so načrtovana območja večstanovanjske gradnje, kjer so praviloma urejena otroška in športna igrišča.

Obravnavana mesta so tudi različno opremljena s pločniki, kolesarskimi stezami in drevoredi. Posebno kolesarske steze in drevoredi so v teh mestih bolj izjema kot pravilo. Na novo se urejajo predvsem v najnovejših delih poselitvenih območij in ob novih ali preurejenih prometnicah.

³⁷ OJP pred stavbami družbenega pomena v tabeli prostorske analize ni izpostavljen, čeprav je prisoten v vseh mestih. Bolj so nas zanimale primerjalne značilnosti med mesti glede na izbrane vrste OJP.

Preglednica 4.3: Raznovrstnost odprtega javnega prostora v majhnih mestih

Table 4.3: Types of public open space in small cities

Vrsta OJP (obstaja v mestu: da; ne obstaja v mestu: ne)	Mestni park 	Mestni trg 	Otr. igrišče 	Šp. igrišče 	Šol. igrišče 	Pokopališče 	Vrtički 	Ob vodi
Majhno mesto:								
Cerknica	ne	da	da ³⁸	da	da	da	da ³⁹	da
Dravograd	ne	da	da	da	ne ⁴⁰	da	da	da
Ljutomer	da	da	da	da	da	da	da	da
Metlika	da ⁴¹	da	da	da	da	da	da	da
Piran	da ⁴²	da	ne ⁴³	da	da	da	ne	da
Slovenske Konjice	da	da	da	da	da	da	da ⁴⁴	da
Tolmin	da	da	da	da	da	da	da	da
Trebnje	da	da	da	da (šol. i.)	da (šport. i.)	da	da	da ⁴⁵
Žalec	da	da	da	da	da	da	da ⁴⁶	ne ⁴⁷
Železniki	ne	da ⁴⁸	da	da	da (šport. i.)	da	da	da

³⁸ Otroško igrišče je ob šoli; kar slaba tretjina Cerkničanov pa meni, da otroškega igrišča ni v mestu (odgovori pri vprašanju 10 – tega ni v mestu: 29,5 %).

³⁹ Vrtički v Cerknici so vezani na območja stanovanj (npr. ob blokkih), večjega urejena območja vrtičkov v Cerknici ni, zato je izpuščeno iz izračuna obsega.

⁴⁰ Šolskega igrišča v Dravogradu, z zunanjim športnim in otroškim igriščem, kot je to običajno ob šolah, ni. 20,2 % anketirancev meni, da šolskega igrišča ni (vpr. 10).

⁴¹ V Metliki ni enega, osrednjega mestnega parka, obstaja nekaj manjših parkov oz. parkovno urejenih površin. Okoli petina (20,7 %) Metličanov meni (vpr. 10), da mestnega parka ni v mestu.

⁴² V Piranu ni enega, osrednjega mestnega parka, čeprav so parkovno urejene nekatere površine. Četrtnina Pirančanov meni, da mestnega parka ni v mestu (vpr. 10).

⁴³ Slaba tretjina Pirančanov (30,8 %) je mnenja, da »tega ni v mestu« (vpr. 10 v anketnem vprašalniku).

⁴⁴ Vrtički v Slovenskih Konjicah in Železnikih so vezani na območja stanovanj (npr. ob blokkih).

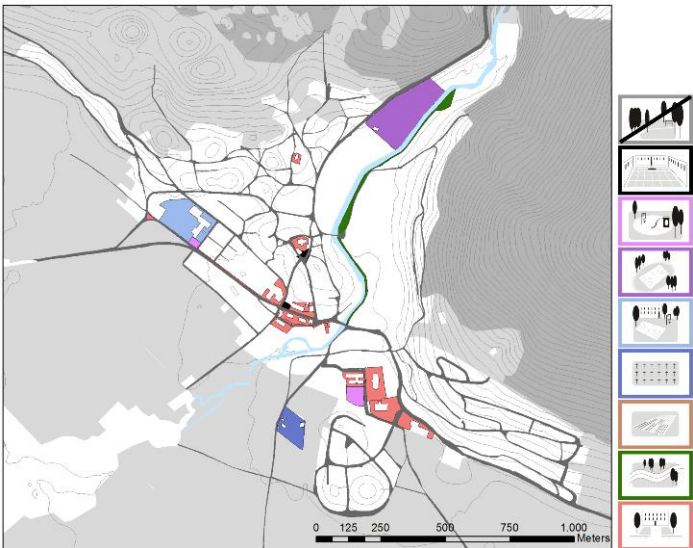
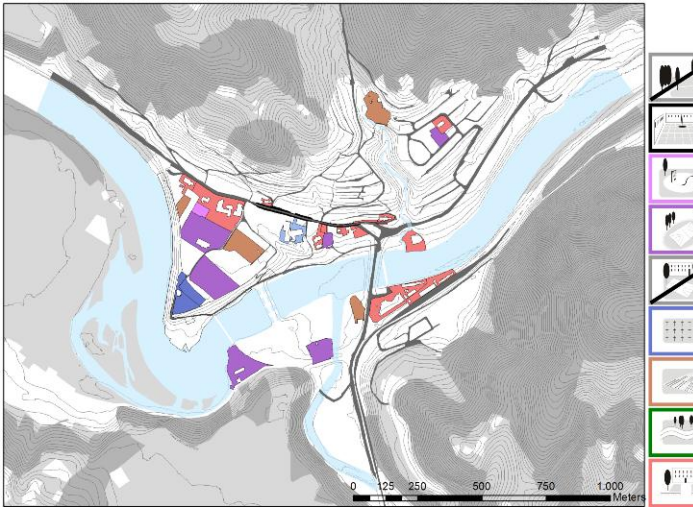
⁴⁵ Zanimivo je, da je kar 24 % anketirancev menilo, da prostora ob vodi v Trebnjem ni, čeprav prav dolina reke Temenice določa prostorske značilnosti Trebnjega.

⁴⁶ Vrtički v Žalcu so vezani na območja stanovanj (predvsem ob individualnih hišah) oziroma na zaledje mesta, urejenih območij vrtičkov v poselitvenem delu Žalca ni.

⁴⁷ Obvodni prostor, kamor Žalčani najraje zahajajo, je Vrbsko jezero, ki pa ni del poselitvenega območja mesta. Iz izračuna obsega je zato izvzet. Samo 22 % ljudi meni, da prostora ob vodi ni (vprašanje 10 in 11), sklepamo, da so ostali ocenjevali območje Vrbskega jezera v neposredni bližini Žalca.

⁴⁸ Železniki so specifični po svoji urbani strukturi, zgodovinsko so v njem tri jedra, v mestu ni enega osrednjega trga.

Preglednica 4.4: Prikaz različnih vrst odprtega javnega prostora v posameznem mestu
Table 4.4: Types of public open space overview by individual city

Grafični prikazi raznovrstnosti OJP	Opis
<p data-bbox="150 394 248 423">Cerknica</p> <p>The map of Cerknica displays various public open spaces (OJP) highlighted in different colors: purple for sports fields, blue for playgrounds, red for cemeteries, and green for parks. A legend on the right side of the map provides visual examples for each category. A scale bar at the bottom indicates distances from 0 to 1,000 meters.</p>	<p>Osrednji zgodovinski mestni trg je na Taboru, novejši je pred kulturnim domom. V Cerknici mestnega parka ni. Samostojnega otroškega igrišča v mestu ni, je le del šolskega igrišča, namenjen mlajšim otrokom. Drugo športno igrišče v mestu je nogometno igrišče na severnem delu mesta. Šolsko igrišče je pomemben OJP mesta, s pripadajočim športnim igriščem. Pokopališče je iz strnjenege dela poselitve umaknjen, na južni del mesta. Vrtički so ob individualnih hišah, posebnega večjega urejenega območja vrtičkov ni. Prostor ob vodi je za pristočasno rabo neurejeno območje ob Cerknishčici, ki poteka od severa proti jugu mesta.</p>
<p data-bbox="150 1043 264 1072">Dravograd</p> <p>The map of Dravograd shows public open spaces (OJP) highlighted in various colors. A legend on the right side of the map provides visual examples for each category. A scale bar at the bottom indicates distances from 0 to 1,000 meters.</p>	<p>Značilnosti OJP gradijo tako zaledje (Ojstrica), prisotnost Drave, kot urbana struktura, ki izhaja iz lege mesta. Osrednji trg je hkrati državna cesta s pomembno vlogo meddržavne povezave, kar z vidika uporabnikov – prebivalcev mesta pomeni omejene možnosti za kakovosten osrednji odprti mestni prostor. Pomemben delež k OJP v Dravogradu prispevajo športna igrišča (nogometno igrišče, stadion). Otroško igrišče na zahodni strani je urejeno ob športnim igriščem ter v Robindvoru na vzhodnem delu mesta. Mestnega parka v Dravogradu ni, šolskega igrišča s športnimi površinami zaradi prostorskih možnosti ni. Konec leta 2012 je bil urejen večnamenski prireditveni prostor, imenovan Lukna.</p>

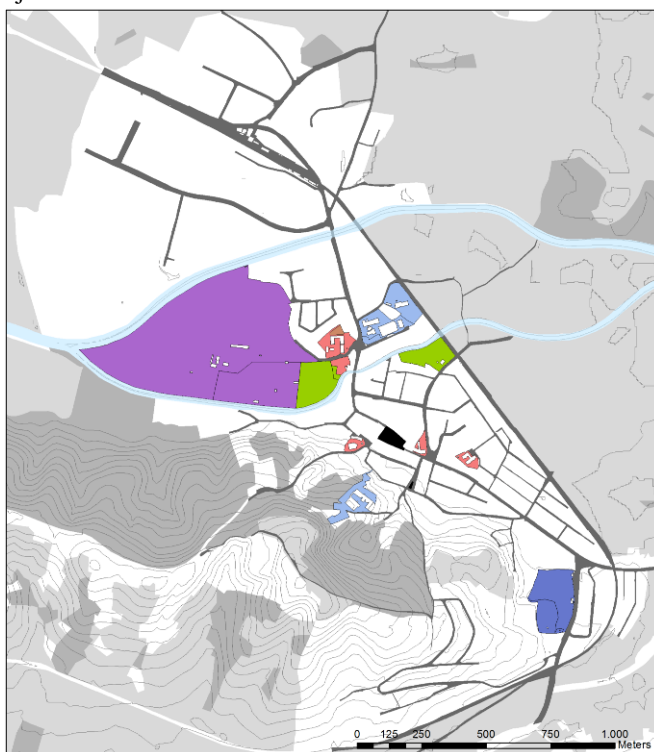
... se nadaljuje

... nadaljevanje Preglednice 4.4

Grafični prikazi raznovrstnosti OJP

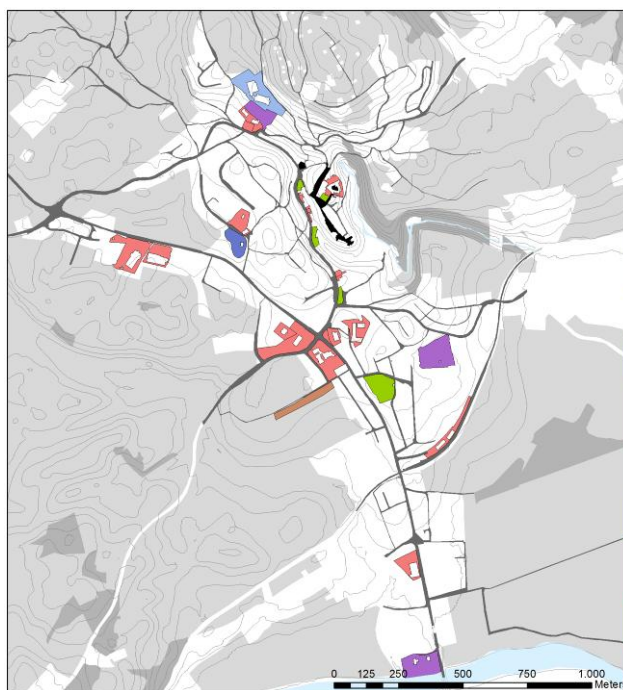
Opis

Ljutomer

V mestu obstajajo vse analizirane vrste OJP. Pomemben osrednji OJP v Ljutomeru je Glavni trg. Mesto ima urejena dva parka, Park I. slovenskega tabora ob športnem igrišču in hipodromu na severo-zahodnem delu mesta in Park Rudolfa Maistra na vzhodni strani, med železniško progo in Ščavnico. Osrednji, starejši del mesta je opremljen z OJP, v severnem delu, kjer je gospodarska cona, OJP ni. V južnem delu, kjer prevladujejo stanovanjska območja, je urejeno pokopališče.

Metlika

Shema dejanskega stanja OJP kaže, da so površine OJP razmeščene po celotnem območju naselja. V mestu so vse analizirane vrste OJP. Pomembno vlogo v strukturi mesta imajo trije trgi v centru mesta, za prostočasno uporabo pa šolsko igrišče in športno igrišče ob Kulturnem domu. V Metliki ni (enega) mestnega parka, obstaja pa več območij parkov (npr. park pod gradom, park pri Hotelu, park pri Partnerju, Borštek). Ob Kolpi se ureja mestno kopališče s spremljajočim programom (rekreacija).

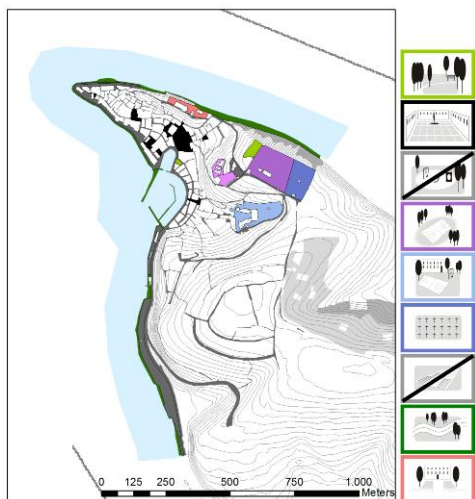
... se nadaljuje

... nadaljevanje Preglednice 4.4

Grafični prikazi raznovrstnosti OJP

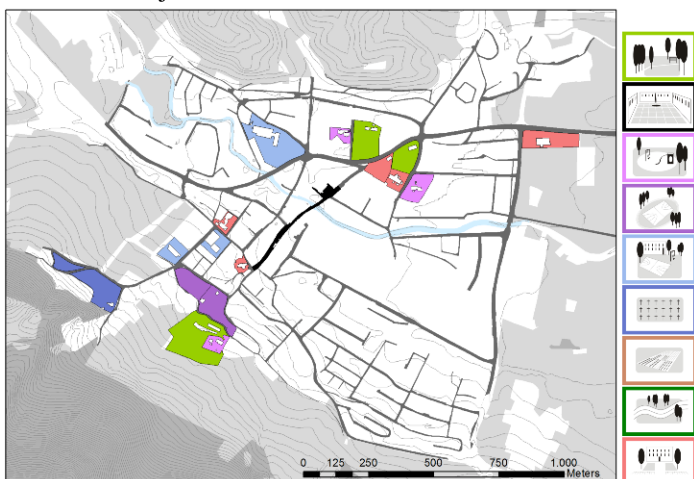
Opis

Piran

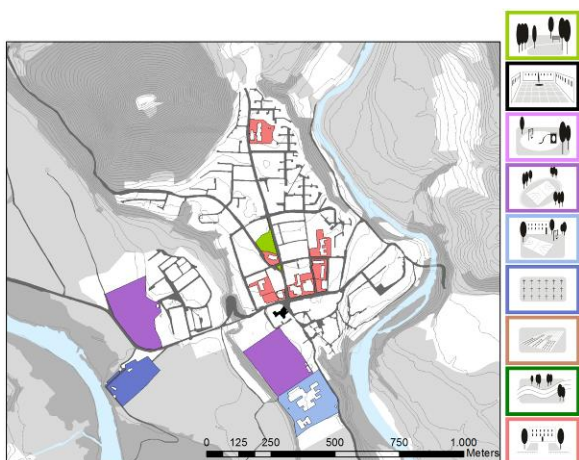
Tartinijev trg je osrednji mestni trg. V mestu osrednjega mestnega parka ni, čeprav obstajajo manjše parkovne ureditve ali ureditve s parkovnimi elementi (npr. Pusterla, Pod obzidjem, park pri Pomorskem muzeju, Piranska vrata). Za uporabo je pomembna obmorska pot (od Fornač do Fiese). Športne, rekreacijske, šolske površine so locirane na vzpetini na vzhodnem delu mesta. Organiziranega območja vrtičkov v mestu ni. Značilnost OJP v Piranu je vezana na strnjeno urbanega tkiva, večje površine OJP (npr. pokopališče, šolsko igrišče) so umeščene na vzpetini nad mestom.

Slovenske Konjice

V mestu obstajajo vse raziskane vrste OJP, ki so v večini umeščene v os starega mestnega jedra. Prostor pred dvorcem Trebnik s športnim igriščem južno od njega in mestni park uokvirjajo shemo OJP v mestu, kjer ima pomembno vlogo tržna ulica, ki vodi skozi stari del Slovenskih Konjic. Šolska igrišča ob šolah so umeščena v zahodni del mesta.

Tolmin

Ugotovljeno je, da v mestu Tolmin obstajajo vse analizirane vrste OJP. Pomembnejše so: mestni park ob cerkvi, trg pred Kulturnim domom, tržnica, športno igrišče Brajda, grad (mestni gozd Kozlov rob) in Sotočje. Količinsko izmed vseh izstopajo športna igrišča (Brajda, nogometno igrišče). Posebnost mesta so ulice, urejene z drevoredi.

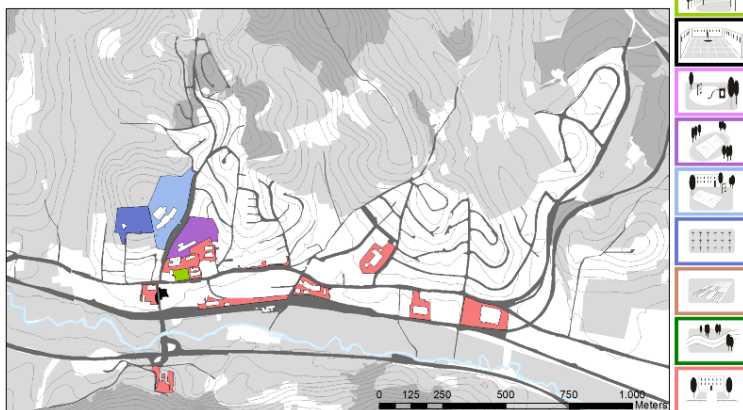
... se nadaljuje

... nadaljevanje Preglednice 4.4

Grafični prikazi raznovrstnosti OJP

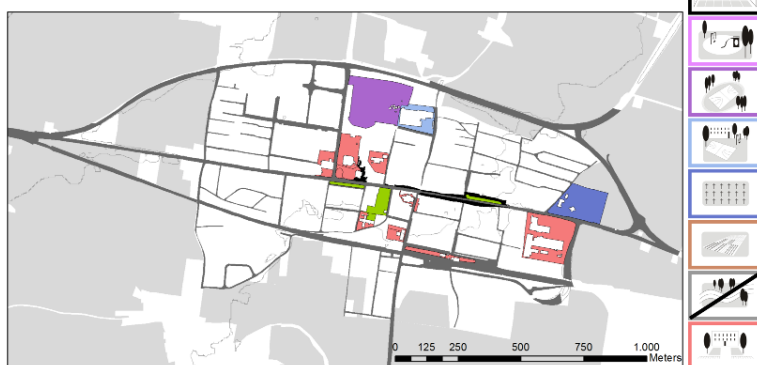
Opis

Trebnje

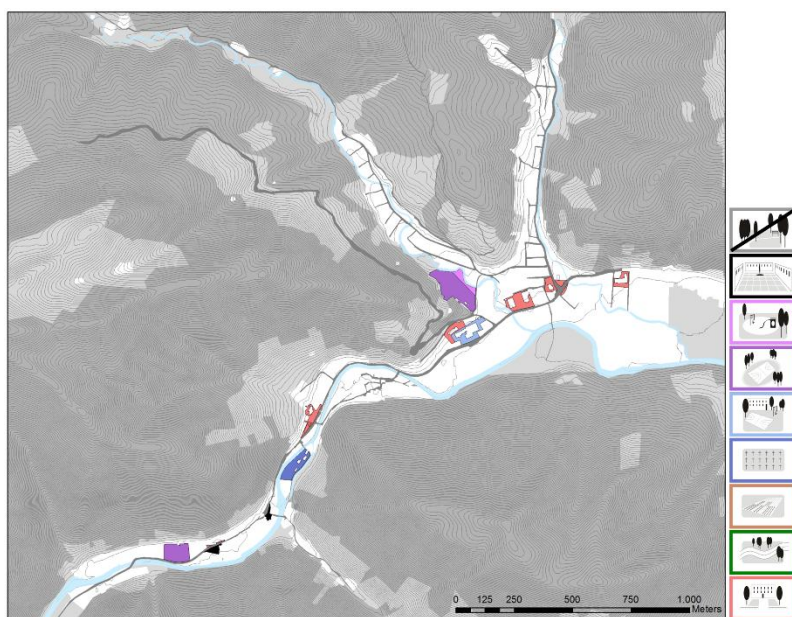
Shema analize dejanskega stanja OJP pokaže, da je na območje starega dela mesta (okoli Golijevega trga) vezana večina pomembnejšega OJP mesta: park pred občino, igrišča ob vrtcu in osnovni šoli, športno igrišče, Baragov trg, pokopališče idr. Vzhodni del je, z izjemo OJP ob trgovinah ali domu starejših občanov, z OJP podhranjen.

Žalec

V mestu obstajajo vse analizirane vrste OJP. Pomembnejši deli OJP se nanašajo na Šlandrov trg, Mestni trg, park, stadion s športnimi igrišči, pokopališče. Prostora ob vodi v mestu ni, približno 2 km od mesta je Ribnik Vrbje ob Savinji.

Železniki

V Železnikih mestnega parka ni, ostale vrste OJP pa v mestu obstajajo. OJP je vezan na tri zgodovinska jedra Železnikov (Češnjica – Na Kresu – Dašnica, Trnje, Plavž). Neizrazit osrednji OJP v jedru današnjega središča Železnikov (Češnjica – Na Kresu) zaznamujejo prometne površine (krožišče, parkirišča) in športni park, ki vključuje otroško igrišče, dvorano in bazen Dašnica.

Opis opremljenosti mest z različnimi vrstami odprtega javnega prostora

Mestni park

Mesta se najbolj razlikujejo po opremljenosti z mestnimi parki (preglednica 4.5). V Cerknici, Dravogradu in Železnikih mestnega parka ni. V Metliki in Piranu ni enega osrednjega mestnega parka, parkovno je urejena ena ali več površin. V Slovenskih Konjicah in Ljutomeru pa je osrednji mestni park eden najpomembnejših OJP in gradnik prepoznavnosti ter s strani prebivalcev najbolj pogosto uporabljan OJP (slika 4.3).

Slika 4.3: Mestni park v Ljutomeru

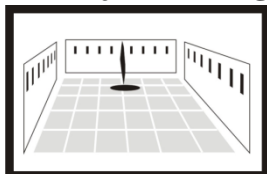
Figure 4.3: City park in Ljutomer

Preglednica 4.5: Opremljenost mest s parki

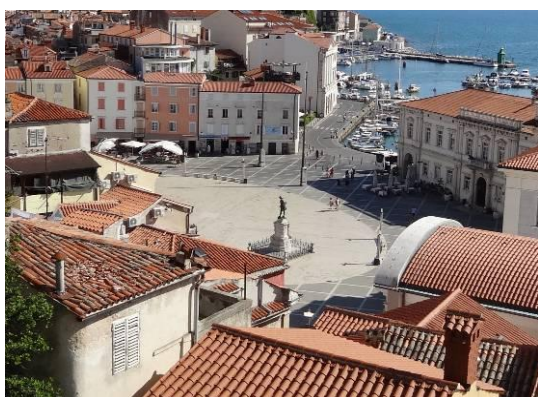
Table 4.5: Parks in small cities

Mesto	Največji obseg enega območja parka (m ²)	Število območij parkov v mestu
Cerknica	0	0
Dravograd	0	0
Ljutomer	22270	1
Metlika	1450	4
Piran	2230	1
Slovenske Konjice	8980	1
Tolmin	4410	1
Trebnje	2510	1
Žalec	5990	1
Železniki	0	0

Osrednji mestni trg

Osrednji mestni trg je značilnost starih urbanih ali trških jeder. V izbranih mestih se osrednji mestni trgi razlikujejo: so osrednje odprte površine mesta, na robovih pozidane (npr. trgi v Ljutomeru, Metliki, Piranu, slika 4.4); so glavne (neprometne) ulice v mestu, ki se občasno razširijo v večji prostor (npr. trg v Slovenskih Konjicah); ali pa so del glavnih prometnih poti, ki vodijo skozi mesto (npr. Dravograd, Trebnje). Trgi se v majhnih mestih razlikujejo tudi po tem, ali so namenjeni samo pešcem ali tudi motornim vozilom (preglednica 4.6).

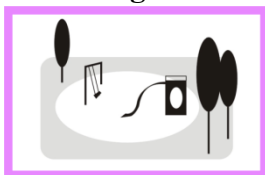
Slika 4.4: Osrednji mestni – Tartinijev trg v Piranu

Figure 4.4: Tartini square – main city square in Piran

Preglednica 4.6: Obseg trgov, namenjenih pešcem v mestih
Table 4.6: Area of squares without traffic in small cities

Mesto	Obseg trgov v mestu, namenjenih pešcem (m ²)
Cerknica	610
Dravograd	2760
Ljutomer	5100
Metlika	0
Piran	21450
Slovenske Konjice	7940
Tolmin	1205
Trebnje	0
Žalec	3100
Železniki	2000

Otroško igrišče

Otroška igrišča so v Dravogradu, Ljutomeru in Železnikih samostojno urejeni prostori (slika 4.5). V Metliki in Tolminu so del športnega igrišča ali parka (slika 4.6). Otroška igrišča pa so v nekaterih primerih lahko le del šolskega igrišča (npr. Cerknica).

Slika 4.5: Otroško igrišče v Železnikih
Figure 4.5: Children's playground in Železniki

Slika 4.6: Otroško igrišče kot del parkovne ureditve v Tolminu
Figure 4.6: Children's playground in a city park in Tolmin

V nekaterih mestih torej ni urejenega mestnega otroškega igrišča (npr. v Cerknici). Funkcijo igrišča prevzamejo igrala, nameščena v bližini večje koncentracije prebivalcev (npr. v soseskah, ob blokkih, slika 4.7), ob pomembnejših družbenih objektih (npr. ob šoli) ali drugje (npr. ob trgovini). Igrišča ob vrtcih, kadar so tudi v popoldanskem času zaklenjena, ne prispevajo k ponudbi otroških igrišč v mestu (slika 4.8).

Slika 4.7: Igralo ob večstanovanjski stavbi v Žalcu
Figure 4.7: Playground equipment located next to an apartment block in Žalec

Slika 4.8: Primer otroškega igrišča ob vrtcu v Tolminu
Figure 4.8: Example of kindergarden playground in Tolmin

Drugo športno igrišče

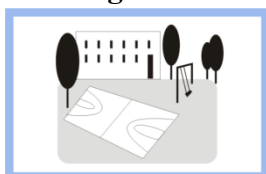

Druga športna igrišča, urejena izven šolskih kompleksov, so prisotna v večini pregledanih mest (sliki 4.9 in 4.10). Najbolj uporabljana športna igrišča v majhnih mestih so umeščena v bližino šolskih igrišč (npr. Tolmin in Žalec).

Sliki 4.9 in 4.10: Športno igrišče v Žalcu (levo) in Dravogradu (desno)
Figures 4.9 and 4.10: Sport playground in Žalec (left) and Dravograd (right)

Šolsko igrišče

Vsa mesta, razen Dravograda, imajo šolsko igrišče. V Dravogradu je ob osnovni šoli v središču mesta zaradi reliefnih značilnosti urejena le vhodna ploščad, ki je občasno namenjena igri otrok. V nekaterih mestih pa je šolsko igrišče ena pomembnejših vrst OJP (npr. v Trebnjem, Cerknici, Metliki, sliki 4.11 in 4.12).

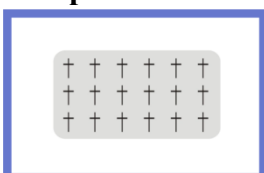

Slika 4.11: Šolsko/športno igrišče v Trebnjem
Figure 4.11: School/sports playground in Trebnje

Slika 4.12: Šolsko igrišče v Cerknici
Figure 4.12: School playground in Cerknica

Pokopališče

Vsa pregledana majhna mesta imajo pokopališče (sliki 4.13 in 4.14), ki je samostojno urejeno območje, praviloma umeščeno ob rob poselitvenega območja (npr. Cerknice, Dravograda, Žalca). Gre za klasična pokopališča.

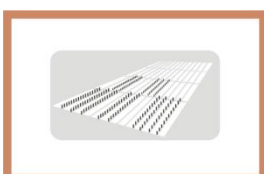

Slika 4.13: Pokopališče v Dravogradu
Figure 4.13: Cemetery in Dravograd

Slika 4.14: Pokopališče v Žalcu
Figure 4.14: Cemetery in Žalec

Vrtički v mestu

Vrtički v mestu so organizirana oblika ureditve (slika 4.15). V nekaterih analiziranih mestih takih vrtičkov ni, čeprav obstajajo vrtički na funkcionalnih površinah ob večstanovanjskih stavbah (slika 4.16). Vsekakor pomembna zelena substanca mesta so tudi individualni vrtovi ob hišah.

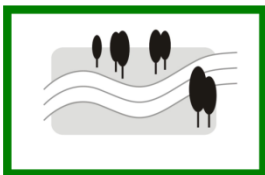

Slika 4.15: Območje vrtičkov v Metliki
Figure 4.15: Allotments area in Metlika

Slika 4.16: Vrtički v Tolminu
Figure 4.16: Allotment garden in Tolmin

Prostori ob vodi

Prostori ob vodi so vezani na naravno-geografske značilnosti mest (prisotnost vode), pri čemer so prostori ob vodi različno urejeni. Od tega, da je prisotnost vode (morja) odločilna za rabo OJP (Piran, slika 4.17), do tega, da so ob vodi urejene poti, ki občasno služijo rekreaciji (slika 4.18), ali tega, da je prostor ob vodi urejen le na nekaterih delih, v celotni potezi pa neprivlačen za uporabo (npr. v Slovenskih Konjicah, Cerknici).

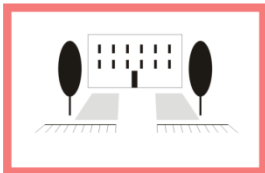

Slika 4.17: Obvodni prostor v Piranu
Figure 4.17: Seafont in Piran

Slika 4.18: Obvodni prostor v Dravogradu
Figure 4.18: Waterfront in Dravograd

OJP pred stavbami družbenega pomena

Odpri javni prostor pred stavbami družbenega pomena je urejen kot funkcionalni in/ali reprezentančni prostor. Gre za OJP v javni rabi pred stavbami družbenega pomena, kot so na primer knjižnice, zdravstveni domovi, pošta idr. (slike 4.19–4.21).

Slike 4.19–4.21: Odpri javni prostor pred stavbami družbenega pomena v Cerknici (levo), Tolminu (na sredini) in Žalcu (desno)

Figures 4.19–4.21: Public open space next to buildings of social significance in Cerknica (left), Tolmin (in the middle) and Žalec (right)

Poleg naštetih vrst OJP je bila posebna pozornost pri analizi dejanskega stanja posvečena tudi ulicam in kolesarskim stezam.

Ulica

Ulice v raziskanih mestih so pojavno zelo različne: od ozkih ulic v Piranu, ki so namenjene le pešcem (slika 4.22), do tržne ulice v Dravogradu, kjer poteka državna tranzitna cesta v Avstrijo (slika 4.23) in je z vidika pešcev bistveno manj prijetna in varna.

Slika 4.22: Ulica v Piranu
Figure 4.22: Street in Piran

Slika 4.23: Glavna cesta v Dravogradu
Figure 4.23: Main road in Dravograd

Ugotovljeno je, da so ulice in ceste v majhnih mestih različno dobro urejene za prijetno in varno gibanje pešcev. Medtem ko so glavne ceste praviloma urejene vsaj z enostranskim, če ne že z dvostranskim hodnikom za pešce in imajo pogosto urejeno tudi zelenico oziroma drevored (slika 4.24 in 4.25), pa so stranske ulice praviloma brez pločnikov (slika 4.26). Ponekod (npr. v Metliki) pa tudi pomembne poti (npr. do šole, šolskega igrišča) niso ustrezno opremljene s hodniki za pešce (slika 4.27).

Slika 4.24: Glavna cesta skozi Cerknico
Figure 4.24: Main road in Cerknica

Slika 4.25: Zelenica in drevored v Slovenskih Konjicah
Figure 4.25: Lawn and tree-lined street in Slovenske Konjice

Slika 4.26: Stranska cesta v Dravogradu
Figure 4.26: Local road in Dravograd

Slika 4.27: Pot do šolskega igrišča v Metliki
Figure 4.27: The road to the school playground in Metlika

Kolesarska steza

Kolesarske steze so praviloma urejene samo v novejših delih naselij ali ob glavnih cestah (sliki 4.28 in 4.29), v večini pregledanih mest pa kolesarskih stez ni.

Sliki 4.28 in 4.29: Kolesarske steze v Ljutomeru (levo in desno)
Figures 4.28 and 4.29: Cycle ways in Ljutomer (left and right)

Zaledje mest

Pomembna prostorska določilnica majhnih mest je tudi zaledje, ki se v majhnih mestih izrazito prepleta z OJP. To so predvsem gozdovi na pobočjih in robovih poselitvenih območij, kmetijske površine ter obvodni prostor (slike 4.30–4.32). Zaradi naravno-geografske lege posameznih mest so zaledja mest različna. Na reliefnih legah prevladuje gozd, v ravninskih delih pa kmetijska zemljišča. Piran zaradi bližine morja med mesti izstopa.

Slika 4.30: Gozdovi na pobočjih Železnikov
Figure 4.30: Forest on the hillsides of Železniki

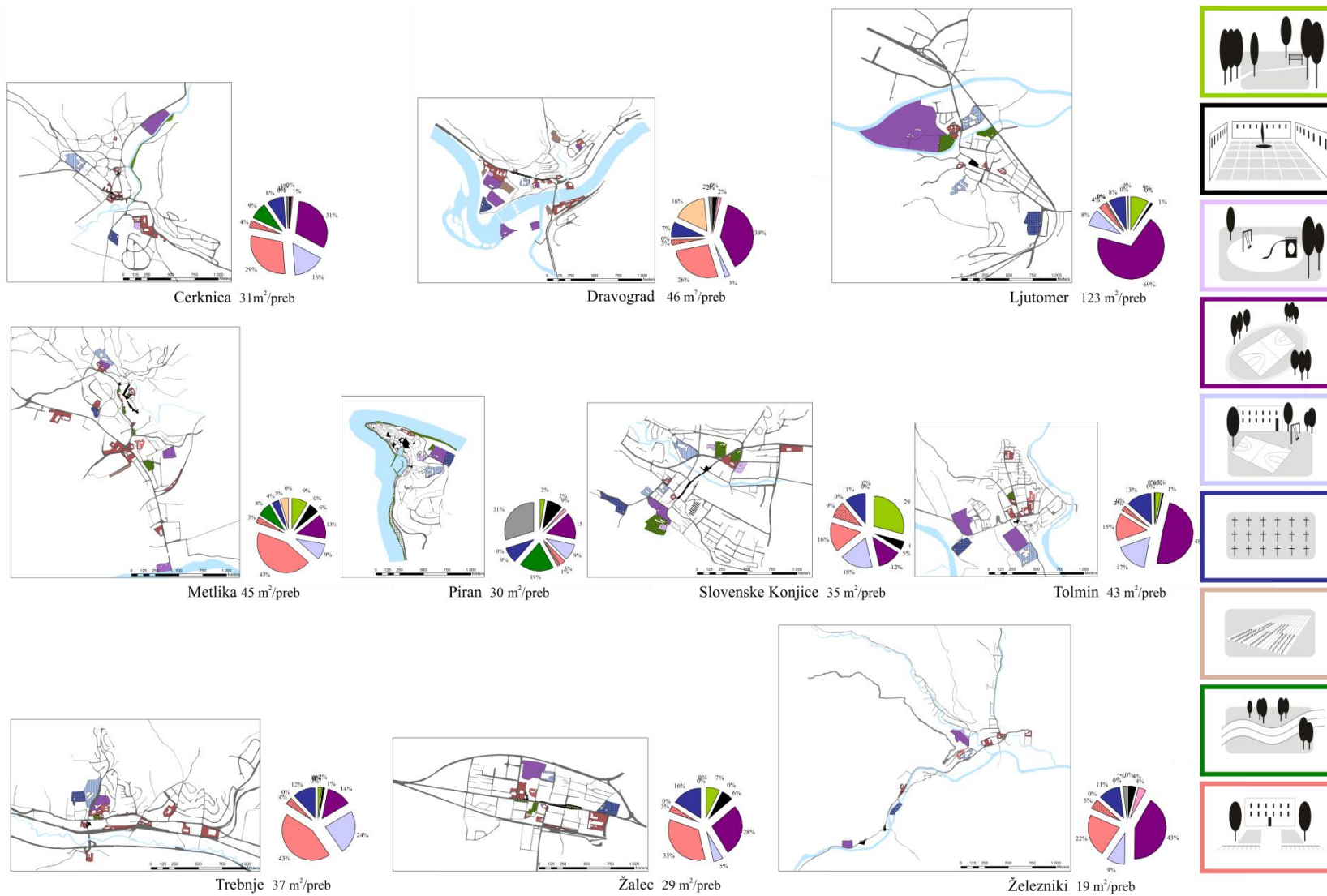
Slika 4.31: Kmetijska zemljišča v okolici Žalca
Figure 4.31: Agricultural land near Žalec

Slika 4.32: Sotočje reke Soče in Tolminke pri Tolminu
Figure 4.32: Confluence of Soča and Tolminka rivers near Tolmin

4.2.3 Obseg odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih

S pomočjo kartografske analize je bil izmerjen obseg različnih vrst OJP v majhnih mestih na prebivalca. Rezultati se nanašajo na skupni obseg OJP v m² v poselitvenem območju mesta na število prebivalcev, ki živijo znotraj poselitvene meje mesta. Skupni obseg OJP v raziskanih majhnih mestih se giblje od 19 m²/prebivalca (v Železnikih) do 123 m²/preb. (v Ljutomeru, slika 4.33). Povprečni obseg OJP v izbranih majhnih mestih je nekaj več kot 40 m²/prebivalca. Izračunan je bil tudi obseg posamezne vrste OJP v mestih (preglednica 4.7)

Slika 4.33: Analiza dejanskega stanja odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih glede na vrste in obseg
 Figure 4.33: Spatial analysis of public open space by type and size

Preglednica 4.7: Obseg različnih vrst odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih
Table 4.7: Size of public open space per inhabitant by type in selected small cities

Majhno mesto:	Cerknica	Dravograd	Ljutomer	Metlika	Piran	Slovenske Konjice	Tolmin	Trebnje	Žalec	Železniki	povprečje m ² /preb.
Vrsta OJP:	m ² /preb.	m ² /preb.	m ² /preb.	m ² /preb.	m ² /preb.	m ² /preb.	m ² /preb.	m ² /preb.	m ² /preb.	m ² /preb.	
1. park	0,00	0,00	10,79	3,99	0,74	10,13	1,28	0,75	2,09	0,00	
2. trg / tržna ulica	0,35	0,95	1,58	2,48	2,66	1,63	0,34	0,41	1,85	0,77	
3. otroško igrišče	0,28	0,73	0,00 ⁴⁹	0,00 ⁴⁹	0,54	0,00 ⁴⁹	0,00 ⁴⁹	0,00 ⁴⁹	0,00 ⁴⁹	0,82	
4. športno igrišče	9,56	17,83	85,19	5,93	4,63	4,30	20,86	5,00	8,00	7,92	
5. šolsko igrišče	4,98	1,16	9,70	3,87	2,84	6,20	7,08	8,70	1,44	1,69	
6. pokopališče	2,63	3,31	10,26	1,75	2,70	3,88	5,57	4,42	4,67	2,15	
7. vrtički	0,00 ⁵⁰	7,39	0,38	2,12	0,00	0,00 ⁵⁰	0,00 ⁵⁰	0,00 ⁵⁰	0,00 ⁵⁰	0,00 ⁵⁰	
8. obvodni prostor	2,66	0,00 ⁵¹	0,00 ⁵¹	3,51	5,78	0,00 ⁵¹	0,00 ⁵¹	0,00 ⁵¹	0,00	0,00 ⁵¹	
Drugo: OJP pred stavbami družbenega pomena (trgovina, pošta,...)	9,12	12,03	4,44	19,77	0,85	5,43	6,19	16,14	9,93	4,17	
Drugo: OJP pred javnimi stavbami – vrtčevsko igrišče	1,17	1,34	0,73	1,46	0,37	3,07	1,26	1,51	0,93	0,99	
Drugo: obcestna, spominska ureditev, obalna cesta, parkirišče idr.	0,33	0,77	0,00	0,00	9,05	0,00	0,07	0,00	0,00	0,37	
skupaj vsega OJP m²/prebivalca v mestu	31,09	45,52	123,08	44,88	30,17	34,63	42,66	36,92	28,91	18,87	43,67

⁴⁹ Otroška igrišča so del drugih ureditev, npr. park, športno igrišče, »drugo« - vrtčevsko igrišče.

⁵⁰ Vrtički so del drugih ureditev ali namenskih rab prostora, npr. kmetijskih zemljišč.

⁵¹ Obvodni prostor je del drugih ureditev, npr. park, športno igrišče, »drugo«, ali namenskih rab prostora, npr. kmetijskih zemljišč..

4.3 ANKETNI VPRAŠALNIK O ODPRTEM JAVNEM PROSTORU V IZBRANIH MAJHNIM MESTIH

Odnos med dejanskim stanjem OJP, pogostostjo rabe in zadovoljstvom z OJP v izbranih majhnih mestih je bil preverjen s pomočjo anketnega vprašalnika (Priloga C). Rezultati razkrivajo vidik zadovoljstva in rabe OJP v majhnih mestih. Raziskava je prispevek k javni razpravi o vlogi OJP v majhnih mestih. Eno od izhodišč naloge namreč je, da je za ugotavljanje vloge OJP za razvoj mesta nujno poznavanje uporabnikovih navad, potreb, želja in zadovoljstva z dejanskim stanjem.

V Prilogi D so zbrani sumarni rezultati anketne raziskave, v tem poglavju pa odkrivamo ključne ugotovitve anketne raziskave in jih povezujemo z odkritji analize prostorskih značilnosti.

Na poslano anketo se je odzvalo 26,7 % vprašanih (1272 od 4772, preglednica 4.8). Samo 0,6 % vprašalnikov se je vrnilo, ne da bi dosegli svoj cilj (30 vprašalnikov, npr. neznani naslovnik), 7 vprašalnikov pa so vprašani vrnilo neizpoljenih.

Odziv je ocenjen kot dober, v Tolminu na primer celo nad pričakovanji, saj je izpolnjen vprašalnik vrnilo več kot 34 % vprašanih (preglednica 4.8). Zelo dober odziv je bil še v Cerknici (31,2 %), Železnikih (29,3 %) in Ljutomeru (28,1 %). Najslabši odziv je bil v Dravogradu (19,6 %) in Piranu (20 %). V Dravogradu slabši odziv morda lahko pripišemo temu, da v spremnem pismu ni bilo podpore občinske uprave. Med komentarji na koncu ankete (vprašanje 34) jih je namreč največ (18 %) namenjenih prav županom ali občinskim upravam, ki so izvedbo anketne raziskave podprle v spremnem pismu. Gre predvsem za predloge glede novih ureditev in neposredna vprašanja glede obljub, ki so jih trenutno delujoči župani dali volivcem pred volitvami.

Preglednica 4.8: Odziv na anketni vprašalnik po mestih

Table 4.8: The response to the questionnaire by cities

Majhno mesto:	Število oseb, ki jim je bil poslan anketni vprašalnik	Št. vrnjenih	Delež vrnjenih glede na število poslanih vprašalnikov (odziv v %)
Cerknica	468	146	31,2
Dravograd	429	84	19,6
Ljutomer	467	131	28,1
Metlika	431	111	25,8
Piran	535	107	20
Slovenske Konjice	628	170	27,1
Tolmin	436	151	34,6
Trebnje	414	109	26,3
Žalec	548	141	25,7
Železniki	416	122	29,3
Skupaj	4772	1272	26,7

Dober odziv prebivalcev majhnih mest je pokazatelj tega, da jih izbrana tema zanima, še posebno, če so neposredno nagovorjeni in imajo občutek, da lahko s svojim znanjem in

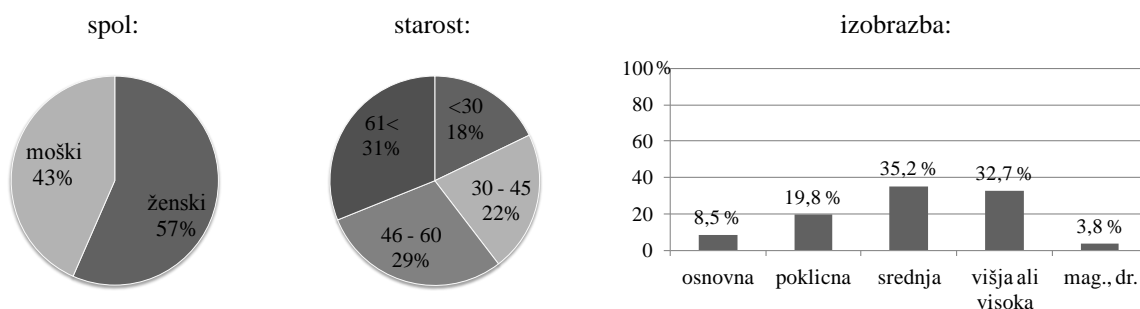
izkušnjami prispevajo k urejenosti mesta in s tem k bolj kakovostnemu bivalnemu okolju. Odziv potrjuje, da raziskava odpira prava vprašanja in utemeljuje potrebo, da se tej temi tudi v bodoče izkazuje še več raziskovalnega napora (slika 4.34).

*osebno sem mnenja, da bi takšen vprašalnik morali občani večkrat
prejeti: in ga izpolniti. Naše želje pa bi pri ureditvi našega mesta
bilo potrebno "UPOSTEVATI," (vsaj delček.)*

Slika 4.34: Primer komentarja Ljutomerčanke (62 let)

Figure 4.34: Comment from a female resident of Ljutomer (age: 62) (In my opinion we should get such a questionnaire more often to fill it. Our opinions (at least part of it) should be taken into account when planning our city.)

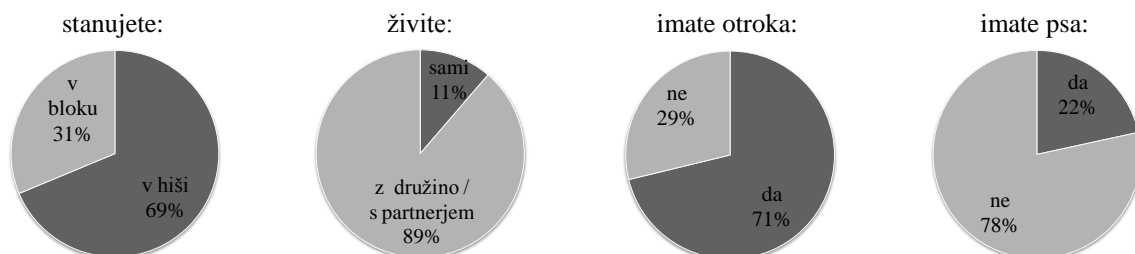
Na vprašalnik je odgovorilo več žensk kot moških (56,6 % žensk, 43,4 % moških, grafikoni 4.3–4.5). Več je starejših (nad 61 let, 31 %) in ljudi srednje starosti (od 46 do 60 let, 29 %). Manj so odgovarjali prebivalci, stari od 30 do 45 let (22 %), najmanj pa mlajši od 30 let (18 %). Največ je ljudi s srednjo (53 %) in višjo ali visoko izobrazbo (33 %).

Grafikoni 4.3–4.5: Demografska vprašanja (spol, starost, izobrazba)

Graphs 4.3–4.5: Demographic data (gender, age, education)

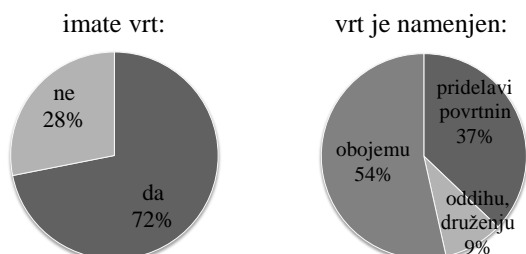
Dobri dve tretjini (68,7 %) vprašanih živi v hiši, slaba tretjina (31,3 %) pa v bloku. Večina jih živi z družino ali s partnerjem (88,7 %) in ima otroka (71,2 %). Psa ima okoli petina vprašanih (21,6 %) (grafikoni 4.6–4.9).

Grafikoni 4.6–4.9: Socialna in druga vprašanja (stanujete, živite, imate otroka, imate psa)

Graphs 4.6–4.9: Social and other data (live in a house or in a flat, live with a family or alone, have children, have a dog)

Prevladujoča oblika bivanja v majhnih mestih Slovenije je hiša. Večina vprašanih ima tudi vrt (71,9 %, grafikon 4.10). Ta je v večini primerov namenjen tako pridelavi povrtnin kot bivanju na prostem (53,5 %). Manj kot desetina tistih, ki ima vrt, ima vrt namenjen pretežno bivanju na prostem (9,4 %), dobra tretjina pa pretežno pridelavi povrtnin (37,1 %, grafikon 4.11).

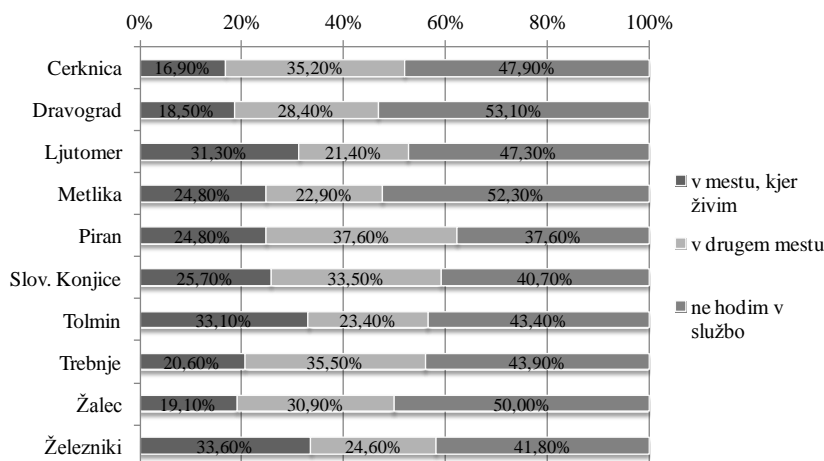
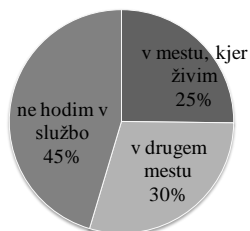

Grafikona 4.10 in 4.11: Demografska vprašanja (imate vrt, čemu je namenjen)

Graphs 4.10 and 4.11: Demographic data (have a garden, what is garden used for)

Skoraj polovica vprašanih v času ankete ne hodi v službo (45,5% – večina teh je upokojenih), četrtina (25,1 %) jih v službo ali šolo hodi v mestu, kjer živijo (največ v Ljutomeru, Tolminu in Železnikih), slaba tretjina (29,3 %) pa jih hodi v službo ali v šolo v drugo mesto (največ v Cerknici, Piranu in Trebnjem) (grafikona 4.12 in 4.13).

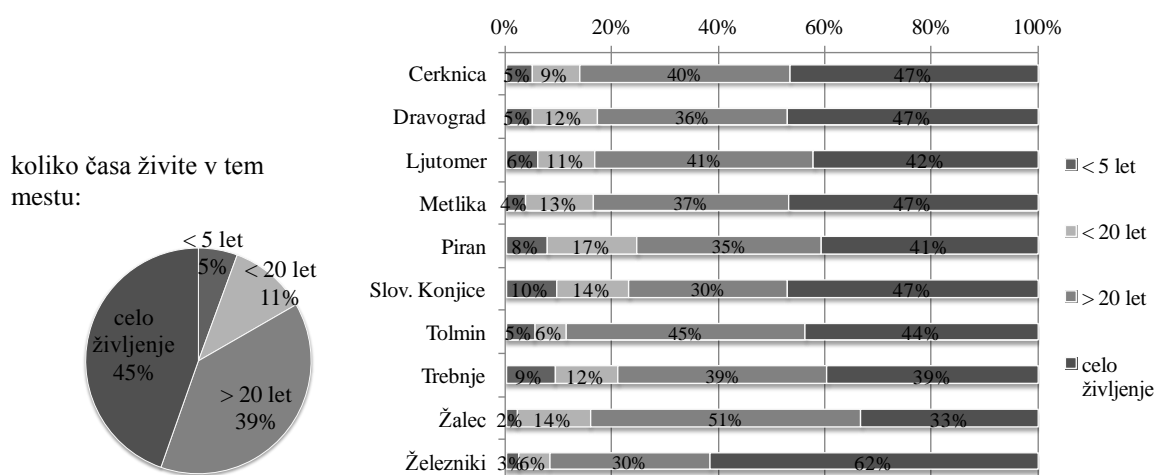
kje ste zaposleni / hodite v šolo:

Grafikona 4.12 in 4.13: Demografska vprašanja (kje ste zaposleni / kam hodite v šolo)

Graphs 4.12 and 4.13: Demographic data (place of work / school)

Večina anketirancev živi v istem mestu že skoraj celo življenje (45 %, največ v Železnikih) oziroma jih živi v istem mestu že več kot 20 let (39 %). Okoli desetina se je v mesto, kjer živijo sedaj, preselila pred manj kot dvajsetimi leti (11 %), še manj jih živi v mestu šele manj kot 5 let (5 %, grafikona 4.14 in 4.15).

Grafikona 4.14 in 4.15: Demografska vprašanja (koliko časa živite v tem mestu)
Graphs 4.14 and 4.15: Demographic data (how long have you lived in this city)

V nadaljevanju so podrobneje opisani rezultati anketnega vprašalnika. Glede na zadane kazalnike, ki kažejo na vlogo OJP za urbani razvoj z vidika uporabnikov, so izpostavljeni rezultati z vidika:

1. rabe OJP v izbranih majhnih mestih (poglavje 4.3.2), kjer je ugotovljen vpliv prostorske urejenosti na rabo odprtega javnega prostora,
2. zadovoljstva z OJP, prikazanega na podlagi ocen posameznih vrst OJP v izbranih majhnih mestih in ocen splošnega stanja OJP v izbranih mestih (poglavje 4.3.3).

Še pred tem pa odkrivamo lastnosti uporabnikov odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih. Da bi bolje razumeli vlogo OJP, ki ga ima za razvoj mesta, je nujno podrobno poznavanje navad in zadovoljstva uporabnikov z OJP.

4.3.1 Uporabniki

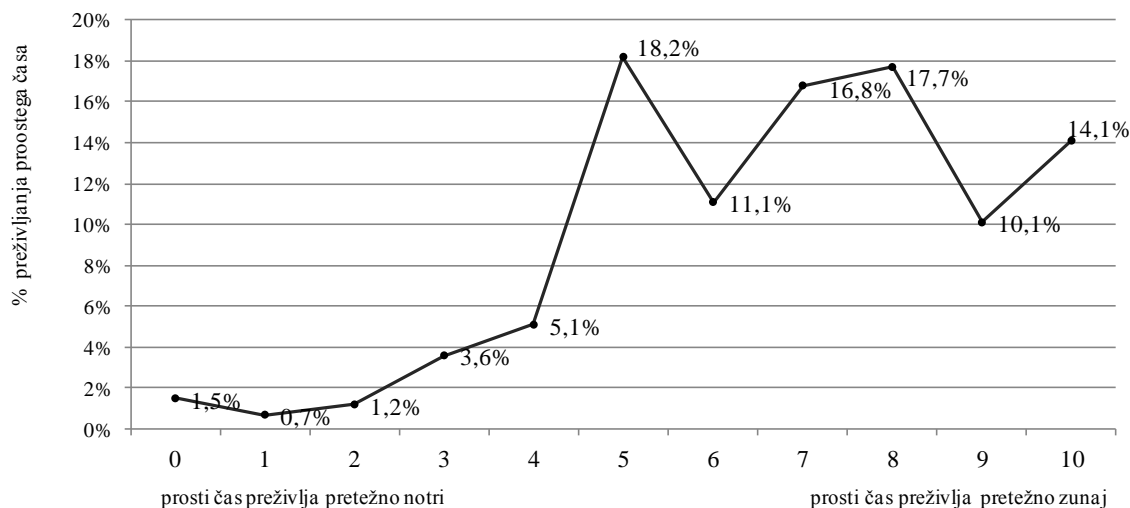
Spoznati uporabnike mesta, njihove navade, želje in vrednote, pomeni razumeti, kdo odprti javni prostor uporablja. Skupnost se gradi tudi s pomočjo javnega prostora. Za razumevanje skupnosti, je treba vedeti, kdo skupnost sestavlja, kaj ljudje potrebujejo, kako uporabljajo prostor, kako so s stanjem zadovoljni in na podlagi analize stanja ugotoviti, kaj še manjka in kako lahko OJP pripomore k boljšim bivalnim pogojem, h gradnji skupnosti, h kakovosti bivanja, torej tudi k razvoju mesta (slika 4.35). Anketa s pomočjo analize rabe OJP, na podlagi katere so uporabniki razvrščeni v tipične skupine, daje odgovore o značilnostih skupnosti v izbranih mestih.

Sredstva ne izoblikujejo mesta, ljudje ga.

Slika 4.35: Primer komentarja Tolminca (27 let)

Figure 4.35: Comment from a male resident of Tolmin (age: 27) (Means do not shape the city, people do.)

Na vprašanje, kje pretežno preživljajo svoj prosti čas (vprašanje 3), so anketiranci odgovorili, da jih večina svoj prosti čas preživlja bolj zunaj kot notri, v zaprtih prostorih (skupno povprečje je 6,83 na deset stopenjski lestvici). Približno petina je takih, ki svoj prosti čas pretežno preživlja tako notri kot zunaj (18,2 %, grafikon 4.16). Med mesti ni bistvenih razlik, razlike v povprečju odgovorov so minimalne (od 6,4 v Piranu do 7,3 v Žalcu, ki v povprečju preživljajo prosti čas največ zunaj).

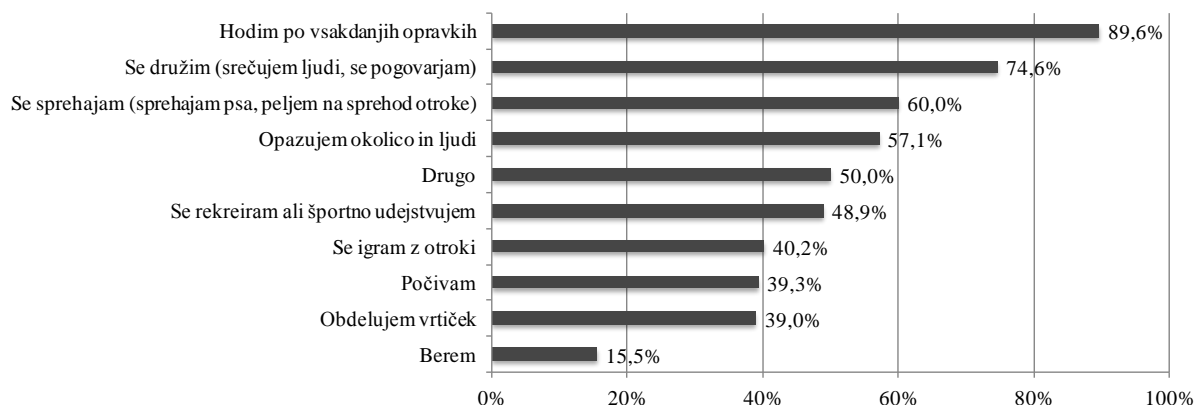

Grafikon 4.16: Kje pretežno preživljate svoj prosti čas (vprašanje 3)

Graph 4.16: Where do you mostly spend your time (question 3)

Rezultat, da ljudje svoj prosti čas bolj preživljajo zunaj, je pomemben in nakazuje na to, da so vprašanja o pomenu OJP pomembna za vsakdanje življenje prebivalcev majhnih mest.

Na splošno vprašanje, kaj prebivalci majhnih mest v OJP navadno počnejo (vprašanje 20), rezultati anketne raziskave kažejo, da prebivalci v OJP majhnih mest običajno hodijo po vsakdanjih opravkih (89,6 %). Na drugem mestu se anketirani v odprtem javnem prostoru največkrat družijo (srečujejo z drugimi in se pogovarjajo, 74,6 %). Na tretjem mestu je sprehajanje (59,8 %) in nato opazovanje (57,2 %) (grafikon 4.17).

Grafikon 4.17: Kaj običajno počnete v odprtem javnem prostoru (vprašanje 20)

Graph 4.17: What you usually do in public open space (question 20)

Ob upoštevanju Gehlove (2006) opredelitve treh skupin dejavnosti v mestih: nujne (angl. »*necessary activities*«), izbirne (angl. »*optional, recreational activities*«) in družbene dejavnosti (angl. »*social activities*«), rezultati ankete kažejo, da so:

- na prvem mestu nujne aktivnosti (hodijo po vsakdanjih opravkih),
- na drugem mestu so družbene aktivnosti (se družijo), šele nato so
- izbirne, rekreacijske aktivnosti (se sprehajajo, opazujejo, se rekreirajo ...).

V nadaljevanju podrobneje odkrivamo, kakšne so značilnosti uporabnikov OJP v majhnih mestih, kakšne so njihove navade in kako ocenjujejo OJP, v katerem se vsakodnevno gibljejo. Raziskava podrobneje ugotavlja:

- a) da je možno odkriti skupine tipičnih uporabnikov v izbranih majhnih mestih in
- b) vpliv značilnosti in navad prebivalcev na rabo in zadovoljstvo z odprtim javnim prostorom.

a) Tipične skupine uporabnikov

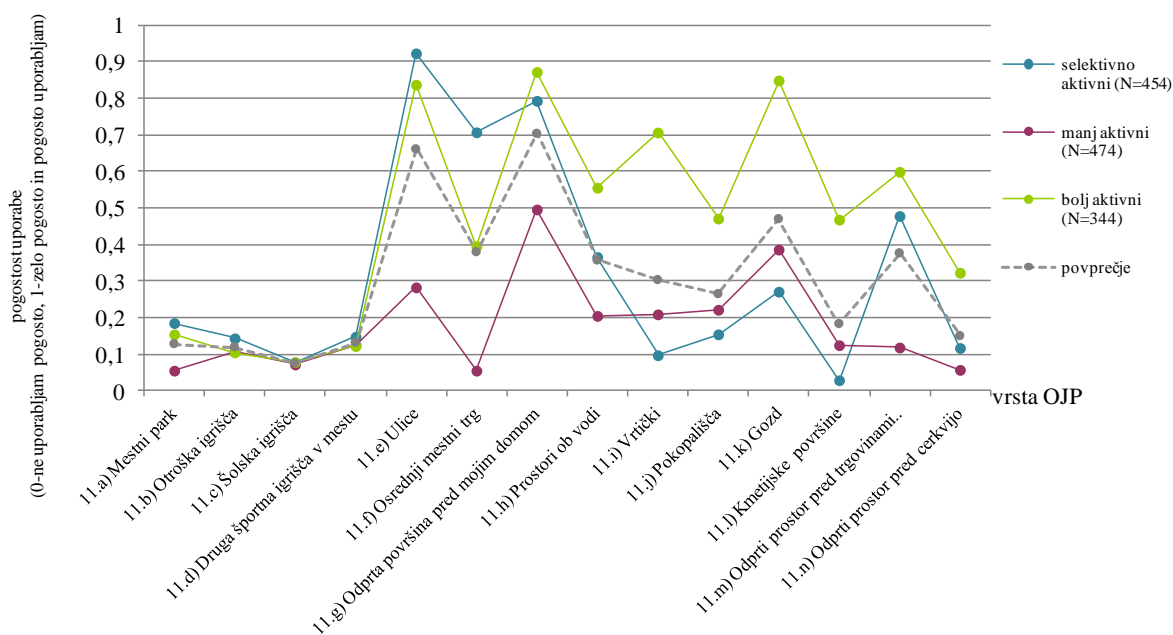
Uporabnike odprtega javnega prostora v majhnih mestih Slovenije razlikujemo glede na pogostost rabe posameznih vrst OJP. Analiza tipičnih skupin uporabnikov je opravljena s pomočjo metode voditeljev (angl. »*K-means clustering*«) in je slonela na odgovorih o pogostosti rabe posameznih vrst OJP (vprašanje 11). Na podlagi odgovorov anketirancev lahko ugotovimo, da v majhnih mestih Slovenije ne moremo govoriti o enem »tipičnem« uporabniku. Rezultati kažejo, da obstajajo različni uporabniki. Razlike so v tem, kako pogosto in katere vrste OJP najpogosteje uporabljajo v posameznih mestih.

Na podlagi rezultatov analize uporabnikov je možno ugotoviti, da v majhnih mestih obstajajo uporabniki, ki različno pogosto uporabljajo različne vrste OJP. Poimenovali smo jih (grafikon 4.18):

- »bolj aktivni« uporabniki,
- »manj aktivni« uporabniki,
- »selektivno aktivni« uporabniki.

Največ je »manj aktivnih« (37,2 % anketirancev) oziroma »selektivno aktivnih« uporabnikov OJP v izbranih mestih (35,6 %). Najmanj je »bolj aktivnih« uporabnikov OJP (27,1 % vprašanih).

Na splošno lahko rečemo, da vsi uporabniki OJP majhnih mest v Sloveniji najmanj pogosto izmed vseh vrst OJP uporabljajo: mestni park, otroška igrišča, šolska igrišča in druga športna igrišča v mestu. Ostale vrste OJP (npr. ulice, osrednji mestni trg, vrtičke, gozd) uporabljajo bolj, vendar različno pogosto.

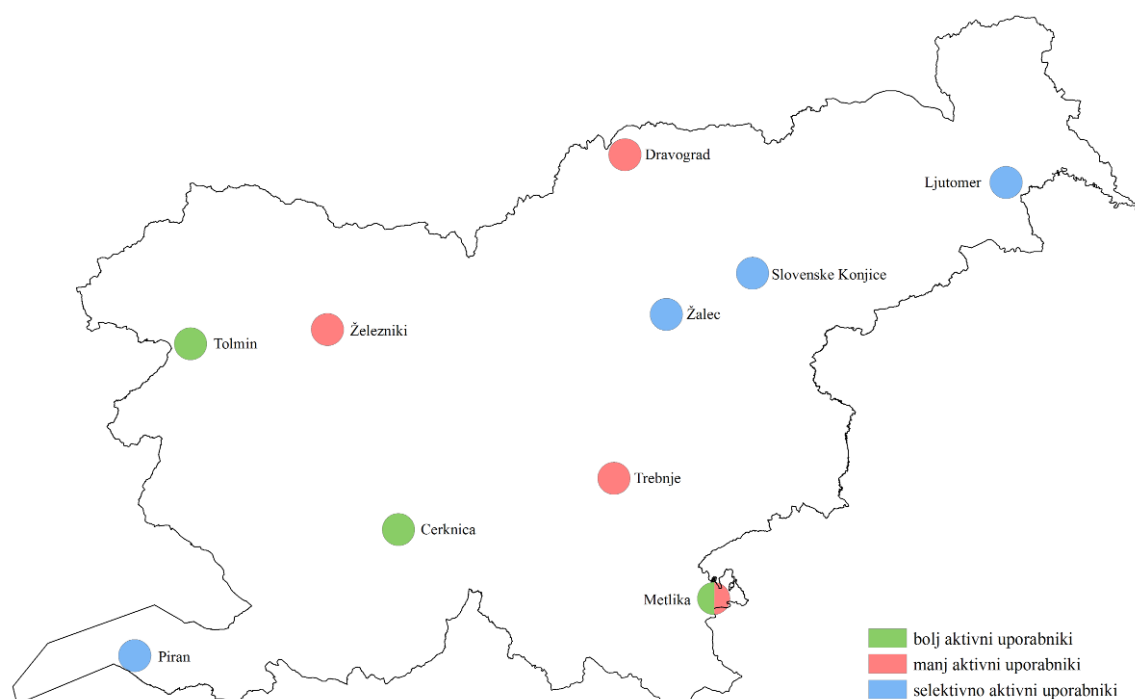

Grafikon 4.18: Skupine uporabnikov glede na pogostost rabe različnih vrst odprtega javnega prostora v mestih
Graph 4.18: Groups of users by frequency of public open space use in small cities

V posameznem mestu se pojavlja »pretežen« uporabnik OJP glede na analizirane tri skupine: v Cerknici na primer prevladujejo »bolj aktivni« (43,2 % prebivalcev), v Piranu »selektivno aktivni« (64,5 %), v Železnikih pa »manj aktivni« (54,9 %) uporabniki (preglednica 4.9, slika 4.36). Rezultate aktivnosti uporabnikov je možno povezati z urejenostjo in privlačnostjo OJP za uporabo, pri čemer v splošnem velja, da so manj aktivni prebivalci mest, kjer je ponudba in urejenost OJP slabša.

Preglednica 4.9: Skupine uporabnikov odprtega javnega prostora v majhnih mestih
 Table 4.9: Groups of public open space users in small cities

	Manj aktivni (%)	Selektivno aktivni (%)	Bolj aktivni (%)
Cerknica	35,6	21,2	43,2
Dravograd	41,7	36,9	21,4
Ljutomer	34,4	45,8	19,8
Metlika	38,7	26,1	35,1
Piran	27,1	64,5	8,4
Slovenske Konjice	29,4	49,4	21,2
Tolmin	35,8	20,5	43,7
Trebnje	43,1	30,3	26,6
Žalec	36,9	48,2	14,9
Železniki	54,9	14,8	30,3
Skupaj	37,2	35,6	27,1

Slika 4.36: Pretežna skupina uporabnikov glede na rabo v izbranih majhnih mestih
 Figure 4.36: Predominantly group of public open space users in selected small cities

Značilnost posamezne skupine odkriva vpogled v lastnosti uporabnikov, njihove življenjske situacije oziroma navade. Kramerjev koeficient, ki je statističen test in kaže na jakost povezave med dvema spremenljivkama, pokaže, da se uporabniki razlikujejo predvsem v starosti (mlajši drugače uporabljajo OJP kot starejši), v tem, kje stanujejo (v bloku ali hiši), ali imajo vrt ali ga nimajo, kako se gibljejo po mestu (npr. hodi peš, se vozi z avtom), koliko časa že živijo v mestu (v mestu živi že celo življenje ali se je v mesto preselil pred kratkim), kje so

zaposleni (npr. v mestu bivanja ali v drugem mestu). Na podlagi teh značilnosti je možno opisati bistvene značilnosti uporabnikov vsake od skupin.

»Manj aktivni«

Manj aktivni so tisti uporabniki, ki večino vrst OJP v mestu uporabljajo najmanj pogosto. Najmanj pogosto uporabljajo: mestni park, ulice, osrednji mestni trg, odprto površino pred domom, prostor ob vodi, odprti prostor pred trgovinami, prostor pred cerkvijo. Gre za skupino uporabnikov, ki OJP prostor v povprečju uporablja najmanj intenzivno. Vpogled v značilnosti uporabnikov pokaže, da gre za ljudi, ki živijo sami, so starejši in ne hodijo v službo, imajo svoj vrt, ki je pretežno namenjen pridelavi povrtnin.

V to skupino uporabnikov sodi največji delež prebivalcev Železnikov (54,9 %), Trebnjega (43,1 %), Dravograda (41,7 %), pa tudi Metlike (38,7 %). V teh mestih ni osrednjega OJP, namenjenega samo pešcem, ni mestnega parka. OJP je glede na ostala mesta slabše razvit in urejen.

»Selektivno aktivni«

Selektivno aktivni so tisti uporabniki, ki zelo pogosto uporabljajo le določene vrste OJP, predvsem »skupni, urbani« mestni OJP (ulice in osrednji mestni trg, bolj kot ostali uporabniki pa še mestni park in otroška igrišča), medtem ko nekaterih drugih ne uporabljajo. Najmanj pogosto uporabljajo prostore primarne namenske rabe prostora (npr. kmetijske površine, vrtičke, gozd) in pokopališča.

Gre torej za uporabnike, ki najbolj pogosto uporabljajo urbane mestne prostore in ki so pri rabi OJP najbolj selektivni. To so ljudje, ki po mestu navadno hodijo peš, živijo v bloku, nimajo vrta oziroma če ga že imajo, je ta namenjen oddihu in druženju, ne pa tudi pridelavi povrtnin, so večinoma zaposleni v drugem mestu, v mestu živijo manj kot 20 let, so mlajši od 45 let.

V to skupino uporabnikov izstopajoče sodijo prebivalci Pirana (64,5 %), pa tudi prebivalci Slovenskih Konjic (49,4 %), Žalca (48,2 %) in Ljutomera (45,8 %). Vsa mesta imajo osrednji mestni trg, urejen kot pešceve površine brez motornega prometa. Gre za mesta z najbolj urbano strukturo, ki se kaže tudi v bolj urbani rabi OJP.

»Bolj aktivni«

Bolj aktivni so tisti uporabniki, ki večino vrst OJP (razen ulic, mestnega trga, mestnega parka in vseh igrišč) v mestu uporabljajo najpogosteje. Najpogosteje uporabljajo: odprto površino pred domom, prostore ob vodi, vrtičke, pokopališča, gozd, kmetijske površine, odprti prostor pred trgovino, odprti prostor pred cerkvijo. Rezultati torej kažejo, da v OJP najbolj aktivni

prebivalci majhnih mest najpogosteje uporabljajo prostore »individualne rabe« prostora, bolj kot skupne, urbane prostore mesta. Med tistimi, ki sodijo v to skupino uporabnikov, je največ takšnih, ki svoj prosti čas preživljajo pretežno vedno zunaj, stanujejo v hiši in se po mestu običajno vozijo z motornim vozilom.

V to skupino uporabnikov sodi večji delež prebivalcev Tolmina (43,7 %), Cerknice (43,2 %). V to skupino uporabnikov sodi tudi približno tretjina prebivalcev Metlike (35,1 %) in Železnikov (30,3 %). Gre za mesta z gozdnim oziroma kmetijskim zaledjem, ki prevzema nekatere funkcije prostočasne rabe rekreacijskih površin mesta. Po podatkih rezultatov analize je najmanj prebivalcev te skupine iz Pirana (8,4 %).

b) Vpliv značilnosti in navad prebivalcev na zadovoljstvo in rabo odprtega javnega prostora

S pomočjo kvantitativne analize prispelih odgovorov (strukturna raven – izpis v tabelah) so bile preverjene povezave med značilnostmi anketirancev in njihovimi odgovori glede zadovoljstva in rabe OJP. Ugotovitve potrjujejo zvezo med značilnosti oziroma navadami uporabnikov ter rabo oziroma zadovoljstvom z odprtim javnim prostorom. V oklepajih so navedene številke, na katero vprašanje se nanašajo odgovori.

Vpliv starosti na zadovoljstvo in rabo

Starejši pogosteje uporabljajo mestni trg, vrtičke, pokopališča, kmetijske površine, odprti prostor pred trgovino in odprti prostor pred cerkvijo. Mlajši pogosteje uporabljajo šolska igrišča, športna igrišča prostore ob vodi, saj je to skupina uporabnikov, ki se bolj ukvarja s športom in rekreacijo. Gozd približno enako uporabljajo vse starostne skupine (vprašanje 11). Starejši so praviloma bolj ocenjevali naštete vrste OJP (vprašanje 10). Starejši preživljajo svoj prosti čas pretežno bolj zunaj od ostalih (vprašanje 3).

Anketiranci so pri vprašanju, za koga je OJP še posebno pomemben, praviloma večkrat obkrožili tiste uporabniške skupine, ki jim pripadajo (npr. starejši so bolj izbirali skupino »starostniki«, medtem ko so mlajši bolj izbirali skupine »mlade družine«, »mladostniki«, otroci«) (vprašanje 5). Podobno so se odzivali tudi pri ostalih vprašanjih. Na primer, stvari, ki vplivajo na kakovost bivalnega okolja (vprašanje 1), so izbirali glede na življenjsko obdobje. Najstarejšim očitno več pomeni urejena prometna in komunalna infrastruktura (66 %), zdravo in čisto bivalno okolje (74 %) ter dostopne storitve (71 %), medtem ko se zdi mlajšim in srednji generaciji pomembnejša bližina med krajem bivanja in delovnim mestom (za več kot 10% več od starejše populacije), možnosti za rekreacijo (46 %), nekoliko bolj pa tudi bližina in urejenost odprtega javnega prostora (12 %).

Vpliv spola na zadovoljstvo in rabo

Ženske raje kot moški zahajajo v odprti prostor pred njihovim domom, na kmetijske površine in vrtičke, na pokopališče, nekoliko raje kot moški pa tudi v mestni park in na otroška igrišča. Moški raje zahajajo na športna igrišča, šolska igrišča, na osrednji mestni trg (vprašanje 7). Ženske pogosteje uporabljajo otroška igrišča, vrtičke, pokopališče, odprti prostor pred trgovinami, odprti prostor pred cerkvijo, medtem ko moški pogosteje uporabljajo športna igrišča (vprašanje 11). Ženske so praviloma tudi bolj ocenile vse naštete OJP (vprašanje 10).

Ženske so se v več primerih strinjale, da bi morali biti v vsakem mestu: otroška igrišča, šolsko igrišče, pločniki, kolesarske steze, vrtički, pokopališče, gozd in odprti prostor pred cerkvijo. Moški so večkrat kot ženske menili, da ne smejo manjkati: športna igrišča, voda in obvodni prostor (vprašanje 4). Med spoloma so tudi pri vprašanju, za katere uporabniške skupine je še posebno pomemben OJP (vprašanje 5), nekatere razlike: ženske so praviloma večkrat obkrožile več uporabniških skupin, še posebno pa: mladostnike, mlade družine, starostnike, invalide, socialno ogrožene, priseljence ter otroke. Moški so večkrat od žensk obkrožili le skupino »turisti«. Moškim pri kakovosti bivalnega okolja (vprašanje 1) več kot ženskam pomenijo možnosti za rekreacijo in druge prostočasne aktivnosti ter čut pripadnosti svojemu kraju bivanja, medtem ko ženskam več pomeni zdravo in čisto bivalno okolje, dostopne storitve ter sobivanje z ljudmi, ki spoštujejo in sprejemajo drug drugega.

Vpliv načina gibanja po mestu na zadovoljstvo in rabo

Tisti, ki hodijo peš, raje uporabljajo mestni park, ulice, osrednji mestni trg, obvodni prostor, medtem ko tisti, ki se po mestu navadno gibljejo z motornim vozilom, raje kot ostali zahajajo na kmetijske površine in vrtičke, odprti prostor pred domom (vprašanje 7). Tisti, ki se po mestu običajno vozijo z motornim vozilom, bolj pogosto uporabljajo prostor pred domom in ga tudi bolj ocenjujejo, medtem ko tisti, ki navadno po mestu hodijo peš ali se vozijo s kolesom pogosteje uporabljajo skupne urbane prostore mesta (mestni park, mestni trg, otroška igrišča, športna igrišča, ki jih tudi bolj ocenjujejo (vprašanja 10 in 11). Povezava je pomembna, ker odkriva pomen načina gibanja po mestu (npr. urejenosti mesta za hojo) in pogostostjo rabe urbanega prostora pa tudi zadovoljstva z njim.

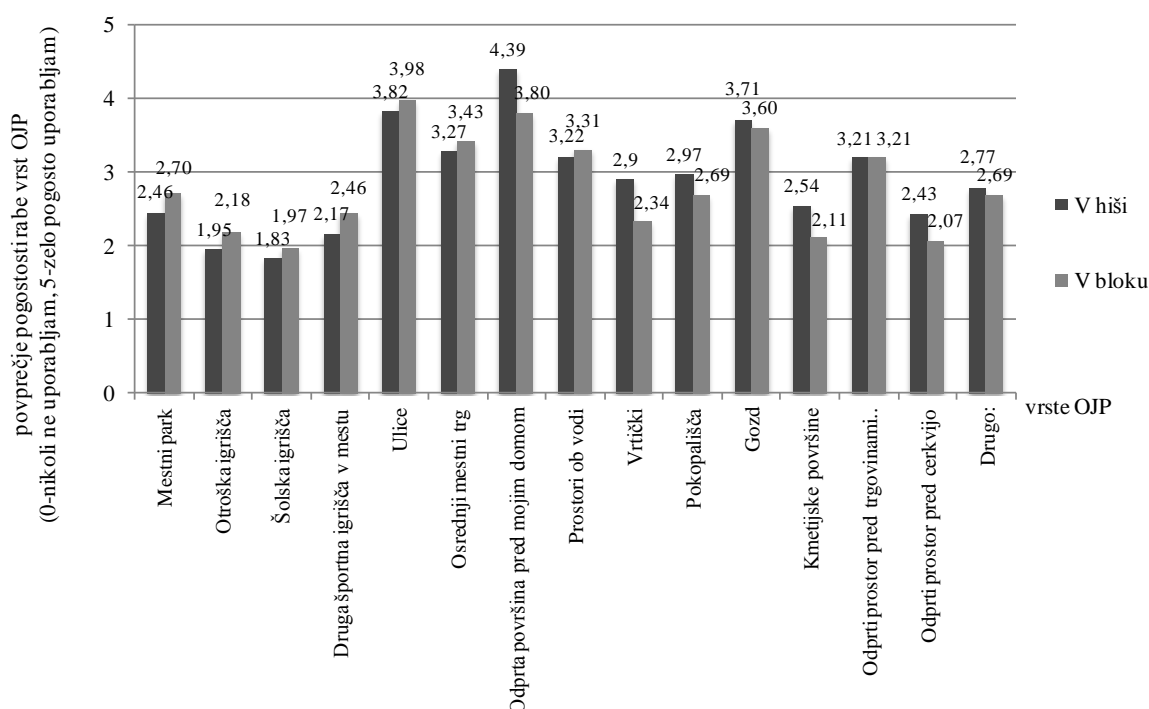
Tistim, ki se po mestu običajno gibljejo z motornim vozilom, so pri kakovosti bivalnega okolja najbolj pomembne dostopne storitve, bolj od povprečja jim je pomembna urejena prometna in komunalna infrastruktura. Tistim, ki se po mestu običajno gibljejo peš, pa je bolj kot ostalim pomembna bližina in urejenost odprtega javnega prostora (vprašanje 1).

Vpliv tipa stanovanja na zadovoljstvo in rabo

Tip stanovanja (stanuje v hiši oziroma v bloku, vprašanje 25) v veliki meri vpliva na pogostost rabe različnih vrst OJP. Anketiranci, ki stanujejo v bloku in nimajo vrta, raje zahajajo v skupne, urbane prostore mesta, na primer v mestni park, na otroška igrišča, na

športna igrišča, na ulice, na osrednji mestni trg in v obvodni prostor kot tisti, ki živijo v hiši. Tisti, ki živijo v hiši, raje zahajajo v odprti prostor pred njihovim domom, na kmetijske površine in vrtičke ter na pokopališče (vprašanje 7). Tistim, ki živijo v bloku, in tistim, ki nimajo vrta, pri kakovosti bivalnega okolja več pomenijo možnosti za rekreacijo in druge pristočasne aktivnosti kot tistim, ki živijo v hiši ali imajo vrt (vprašanje 1).

Tisti, ki živijo v bloku, nekoliko pogosteje uporabljajo mestni park, otroška igrišča, šolska igrišča, druga športna igrišča, osrednji mestni trg, prostore ob vodi, kot tisti, ki živijo v hiši. Tisti, ki živijo v hiši (teh pa je večina vprašanih), pa nekoliko pogosteje uporabljajo vrtičke, pokopališča, gozd, kmetijske površine, odprti prostor pred cerkvijo, odprto površino pred domom (vprašanje 11, grafikon 4.19).

Grafikon 4.19: Pogostost rabe odprtega javnega prostora glede na tip stanovanja (vprašanja 25 in 11)

Graph 4.19: Frequency of public open space use by place of residence (house / flat, questions 25 and 11)

Ljudje tudi različno ocenjujejo OJP glede na to, kje stanujejo, kar ugotavlja že prva anketa o stanovanjskem okolju, kjer je bilo ugotovljeno, da ljudje, živeči v različnih tipih stavb (npr. enodružinska hiša ali blok), v anketi navajajo različne pomanjkljivosti glede odprtega prostora – ob visoki in srednje visoki zazidavi, kjer so večje gostote naseljenosti, je navedeno večje pomanjkanje prostora za igro otrok in rekreacijo (Mandič in Cirman, 2006). Raziskava, opravljena v sklopu te naloge, pa ugotavlja, da tisti, ki živijo v bloku, bolje ocenjujejo otroška, šolska igrišča in športna igrišča, medtem ko tisti, ki živijo v hiši bolje ocenjujejo osrednji mestni trg, odprto površino pred njihovim domom, vrtičke (vprašanje 10).

Tisti, ki živijo v bloku, so večkrat kot tisti, ki živijo v hiši, menili, da v nobenem mestu ne bi smeli manjkati: park, otroška igrišča, športna igrišča, trg, kolesarske steze, vrtički, gozd, večinoma torej prostori srečevanja, družabnega življenja in rekreacije. Tisti, ki živijo v hiši,

pa so večkrat obkrožili naslednje: pločniki, pokopališče, odprti prostor pred trgovino, pošto, odprti prostor pred cerkvijo, torej bolj »utilitarne« prostore (vprašanje 4). Gre torej za razliko, ki izhaja iz načina bivanja in pogojuje tudi način preživljanje prostega časa, in ki hkrati nakazuje, da vrednote ljudi v zvezi z urejenostjo prostora izhajajo iz njihovih potreb in izkušenj različnih možnosti rabe OJP.

Vpliv časa bivanja v mestu na zadovoljstvo in rabo

Anketiranim, ki že celo življenje živijo v mestu, se zdi bližina in urejenost odprtega prostora manj pomembna pri kakovosti bivalnega okolja kot ostalim. Bolj kot ostalim se jim zdi pomemben čut pripadnosti svojemu kraju bivanja (16,5 %), medtem ko se samo 4 % priseljenim v mesto manj kot pet let nazaj zdi to pomembno (vprašanje 1), kar kaže na to, da se v tako kratkem času ne uspejo identificirati s krajem bivanja.

Tisti, ki so se preselili pred kratkim, so praviloma bolje ocenjevali mestni park, otroška igrišča, športna igrišča, osrednji mestni trg idr., torej odprti javni prostor namenjen druženju in skupnosti, kar je možno povezati s tem, da si bolj prizadevajo za druženje in navezovanje stikov, morda pa tudi s starostjo in življenjskim obdobjem. Tisti, ki pa že dlje časa ali celo življenje živijo v mestu, so bolje ocenili odprto površino pred njihovim domom, pa tudi šolsko igrišče (vprašanje 10).

Vpliv kraja zaposlitve na zadovoljstvo in rabo

Tisti, ki so zaposleni v mestu, kjer živijo, pogosteje uporabljajo večino naštetih prostorov kot tisti, ki na delo ali v šolo hodijo v drugo mesto (vprašanje 11). Razloge je iskati v ostanku prostega časa v primeru, če na delo ali v šolo ni treba vsakodnevno migrirati. Na ta način se utrjuje povezanost s skupnostjo in z mestom.

Tistim, ki so zaposleni v mestu, kjer živijo, je za kakovost bivalnega okolja bolj pomembna bližina med krajem bivanja in delovnim mestom kot ostalim. Tisti, ki so zaposleni v drugem mestu, pa je bolj kot ostalim pomembna možnost za rekreacijo in druge prostočasne aktivnosti (vprašanje 1).

Vpliv bivanja z družino ali z otrokom na zadovoljstvo in rabo

Tisti, ki živijo z družino ali s partnerjem raje kot samski zahajajo na otroška igrišča, športna igrišča, v odprti prostor pred domom. Tisti, ki imajo otroka, raje zahajajo na otroška igrišča, odprti prostor pred domom, kmetijske površine in vrtičke, medtem ko tisti brez otrok raje zahajajo v mestni park, šolsko igrišče, športno igrišče, gozd, odprti prostor pred trgovino (vprašanje 7).

Tisti, ki živijo z družino ali parterjem pogosteje uporabljajo otroška igrišča, druga športna igrišča v mestu, gozd, prostor pred domom in kmetijske površine, medtem ko tisti, ki živijo sami, pogosteje uporabljajo ulice in prostore ob vodi (vprašanje 11). Življenjski slog in način življenja torej pogojujeta rabo OJP.

Tisti, ki živijo z družino ali s partnerjem so večkrat kot tisti, ki živijo sami, menili, da je OJP še posebno pomemben za mladostnike (za približno 20 % več), mlade družine (za približno 10 % več), medtem ko so tisti, ki živijo sami, večkrat obkrožili invalide (za približno 6 % več) in socialno ogrožene (za približno 10 % več) (vprašanje 5). Odgovori kažejo na občutljivost posameznikov za uporabniške skupine, ki jim bodisi pripadajo bodisi so tesno z njimi povezani.

Vpliv izobrazbe na zadovoljstvo in rabo

Pri izobrazbi se kaže razlika v tem, da so tisti z nižjo izobrazbo pri vprašanju, za koga je OJP še posebno pomemben (vprašanje 5) večkrat obkrožili »bolj zapostavljene« družbene skupine, npr. invalide, socialno ogrožene, priseljence. Med različno izobraženimi anketiranci pa pri izbiri ostalih naštetih uporabniških skupin pri tem vprašanju ni bistvenih razlik. Ne glede na stopnjo izobrazbe so namreč menili, da je OJP še posebno pomemben za starostnike, otroke, mlade družine, mladostnike in turiste.

Tisti z nižjo izobrazbo so praviloma bolje ocenjevali vse našete vrste OJP (vprašanje 10). Manj izobraženi pogosteje uporabljajo prostor pred domom, vrtičke, kmetijske površine, pokopališče, bolj izobraženi pa gozd in prostor ob vodi (vprašanje 11). Skupni, urbani OJP (npr. mestni trg, mestni park) anketiranci približno enako pogosto uporabljajo ne glede na izobrazbo (vprašanje 11).

4.3.2 Raba odprtega javnega prostora

Raba OJP v izbranih majhnih mestih je bila v sklopu anketne raziskave preverjena na dva načina. Po eni strani so anketiranci na letalski posnetek mesta narisali tista območja OJP, ki jih sami najpogosteje uporabljajo, ter osrednji OJP njihovega mesta (poglavje 4.3.2.1), po drugi strani pa so odgovarjali na vprašanja o tem, kaj najraje in katere vrste OJP najpogosteje uporabljajo (poglavje 4.3.2.2). Predstavljene so nekatere povezave med ugotovitvami prostorske raziskave in ugotovitvami anketne raziskave glede rabe OJP (o povezavah tudi v poglavju 4.4).

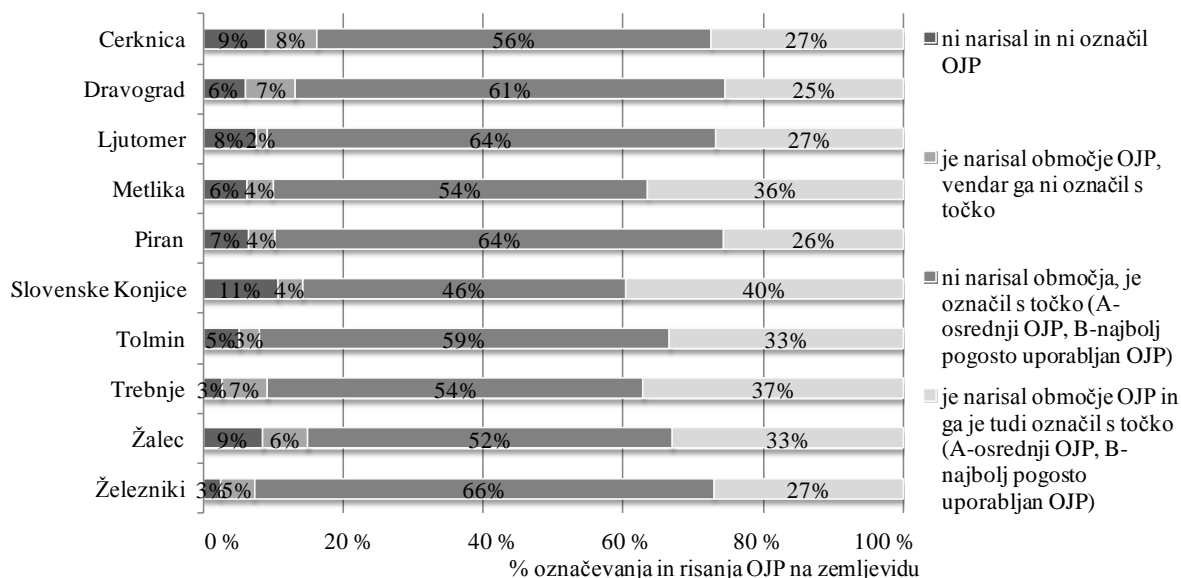
Ugotovljeno je, da na rabo OJP pomembno vpliva prostorska urejenost. Še posebno indikativni so rezultati pri vprašanjih, kam najraje zahajate in katere vrste OJP najpogosteje uporabljate, kjer je ugotovljena povezanost med opremljenostjo mesta s posamezno vrsto OJP in njeno rabo. Ugotovljeno je torej, da lahko opremljenost mesta z različnimi vrstami OJP povežemo z večjo rabo OJP. Prav tako pa lahko urejenost posamezne vrste OJP (npr. odsotnost prometa na mestnem trgu) povežemo z večjo rabo tega prostora. Še več, v primeru

vprišanja, kjer so anketiranci ovrednotili dostopnost do posameznih prostorskih ureditev ali storitev v mestu, lahko ugotovimo, da prostorske razmere njihovega mesta (npr. urejenost različnih vrst OJP v mestu) vplivajo na njihove odločitve glede zelene dostopnosti do storitev ali prostorov.

4.3.2.1 Osrednji in najbolj uporabljan odprti javni prostor v izbranih mestih

Anketirance smo v vprašanju 12 prosili, naj na zemljevid narišejo in označijo območje, za katerega menijo, da je osrednji OJP (oznaka A, v preglednici 4.10 označeno z rdečo) in območje OJP, ki sami najpogosteje uporabljajo (oznaka B, v preglednici 4.10 označeno s črno). V tem poglavju so prikazani rezultati risanja.

Odziv risanja ocenjujemo kot dober, saj le slabih 7 % anketirancev na zemljevidu ni označil OJP. Izkazalo se je sicer, da vsi navodil niso razumeli enako, saj je le tretjina anketirancev v celoti izpolnila navodila tako, da so narisali in označili tako osrednji kot tudi OJP, ki ga sami najpogosteje uporabljajo (grafikon 4.20).

Grafikon 4.20: Odziv označevanja odprtega javnega prostora na zemljevidu v anketi (vprašanje 12)

Graph 4.20: Respondents drawing of public open space in the survey response (question 12)

Večinoma so območja OJP le označili s črkama A (osrednji OJP) in B (najbolj pogosto uporabljan OJP). Ne glede na to rezultati dajejo dovolj dobre informacije o tem, katera območja so območja osrednjega OJP in katera so tista, ki jih prebivalci izbranih majhnih mest najpogosteje uporabljajo.

Prebivalci majhnih mest so kot najbolj značilni osrednji OJP mesta največkrat označevali območja, ki v mestih nosijo poseben pomen (npr. središče mest, stari deli mesta, središča nekaterih funkcij in dejavnosti v mestih ipd.). Le redko so v majhnih mestih kot pomemben in

uporabljan del OJP prepoznane tudi poti in povezave v mestu, včasih pa so označevali tudi zasebna območja, vrtove ali dvorišča. Rezultati kažejo, da OJP v območjih stanovanj (predvsem enostanovanjske gradnje) prebivalci niso označevali.

Najpogosteje uporabljana območja OJP so tista, ki prispevajo k posebni identiteti mesta, kot so:

- mestno središče (osrednji mestni trg oziroma osrednja ulica),
- območja rekreacije in oddiha (športno igrišče, šolsko igrišče, park),
- območje družbenih dejavnosti in trgovin (trgovski centri, vrtec, avtobusna postaja, knjižnica, zdravstveni dom ipd.),
- zaledje mesta (gozd, vzpetina, grad, kmetijske površine, obvodni prostor).

Preglednica 4.10 prikazuje rezultate risanja anketirancev. Označili so osrednji OJP v mestu in tistega, ki ga sami najpogosteje uporabljajo. Na eni karti posameznega mesta smo združili vse prispele odgovore risanja anketirancev.

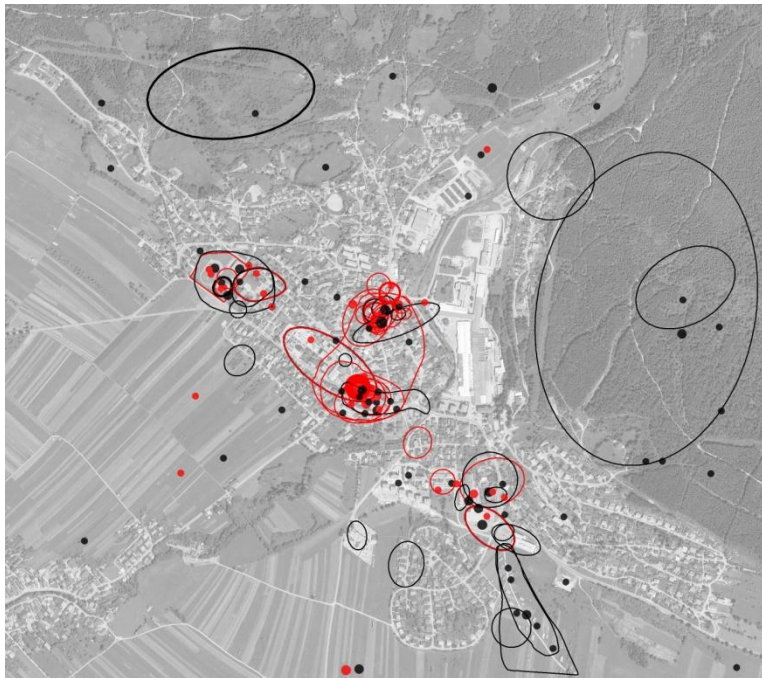
Legenda (velja za vse karte v preglednici 4.10):

- oznaka osrednjega odprtega javnega prostora v mestu (oznaka A; večja pika pomeni več odgovorov)
- območja osrednjega odprtega javnega prostora v mestu (narisano in označeno območje z oznako A; debelejša črta pomeni več odgovorov)
- oznaka najbolj pogosto uporabljanega odprtega javnega prostora v mestu (oznaka B; večja pika pomeni več odgovorov)
- območja najbolj pogosto uporabljanega odprtega javnega prostora v mestu (narisano in označeno območje z oznako B; debelejša črta pomeni več odgovorov)

Karte v preglednici 4.10 so v enakem merilu.

Preglednica 4.10: Rezultati risanja območij odprtega javnega prostora v anketnem vprašalniku (vprašanje 12)
Table 4.10: Results of public open space drawings in the survey (question 12)

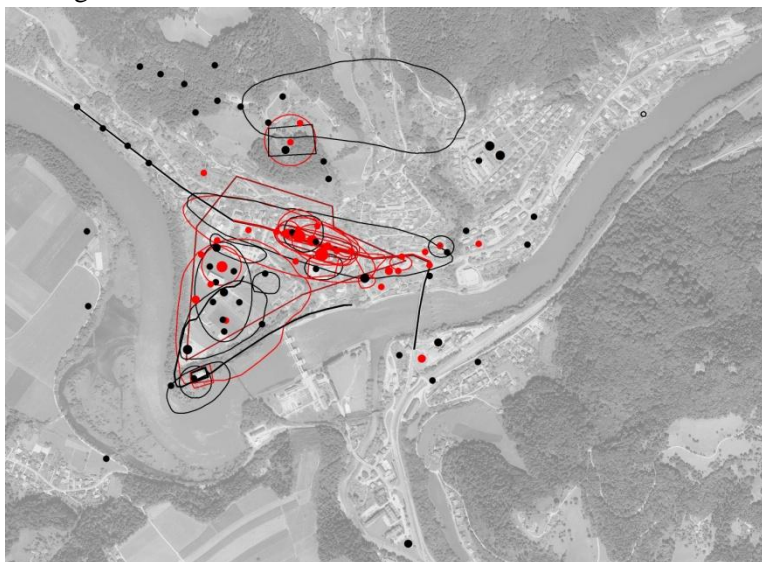
Cerknica

Cerkničani kot najpomembnejši osrednji OJP mesta označujejo staro mestno jedro (Tabor) in središče mesta s trgovinami in Občino. Kot pomembna osrednja prostora prebivalci mesta označujejo še šolsko igrišče na SZ in zdravstveni dom s trgovinami na JZ. Poleg osrednjega OJP je najbolj pogosto uporabljano še zaledje mesta; gozdne površine Slivnice in Kamne Gorice ter kmetijske površine Cerkniškega polja.

Izrazito se večina uporabljanega OJP znotraj poselitvenega območja veže na štiri glavna območja, središče glavnih dejavnosti v mestu (center mesta z Občino, trg pred cerkvijo in knjižnico, OŠ, trgovski center z zdravstvenim domom in vrtcem).

Dravograd

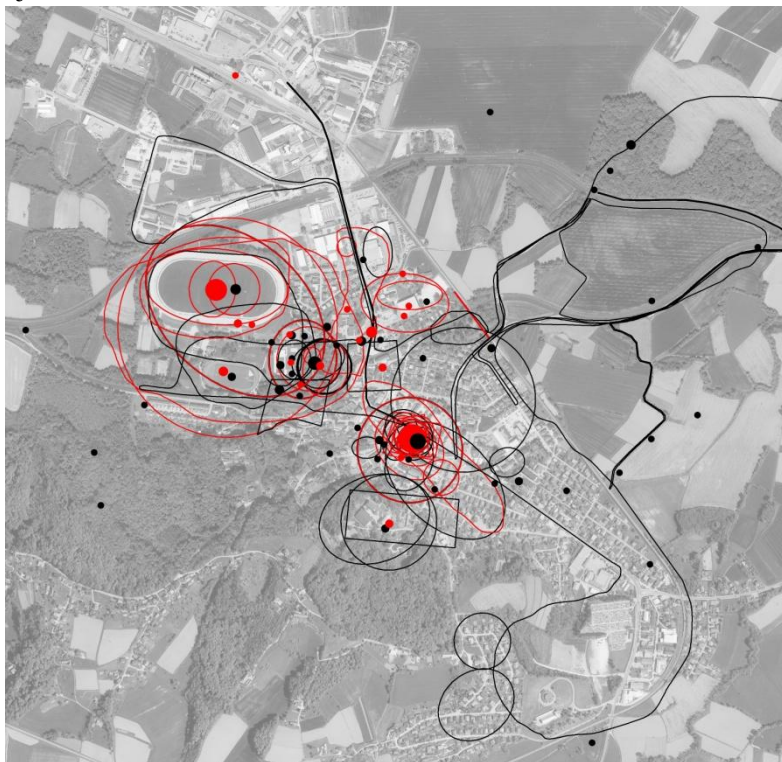

Večina prebivalcev Dravograda je kot osrednji OJP označila Trg 4. julija, pa tudi območja športnih igrišč s pokopališčem na terasnem okljuku Drave. Osrednja tržna ulica ter športni park, Stari grad in igrišče v Robin dvoru so območja najbolj pogosto uporabljanega OJP Dravograda.

... se nadaljuje

... nadaljevanje Preglednice 4.10

Ljutomer

S slike, ki predstavlja rezultat risanja Ljutomerčanov, je razvidno, da je Glavni trg, pa tudi mestni park s hipodromom pomembno prepoznani osrednji OJP mesta. Prostor, ki ga najbolj pogosto uporabljajo, je poleg naštetih še šolsko igrišče in zaledje mesta (gozd, Ložič). Slika kaže, da večina OJP, ki je osrednji OJP in ki ga ljudje najpogosteje uporabljajo, leži na severnem delu mesta. Južnega dela, ki je z urejenim OJP »podhranjen«, prebivalci ne uporabljajo pogosto, čeprav je to območje stanovanj.

Metlika

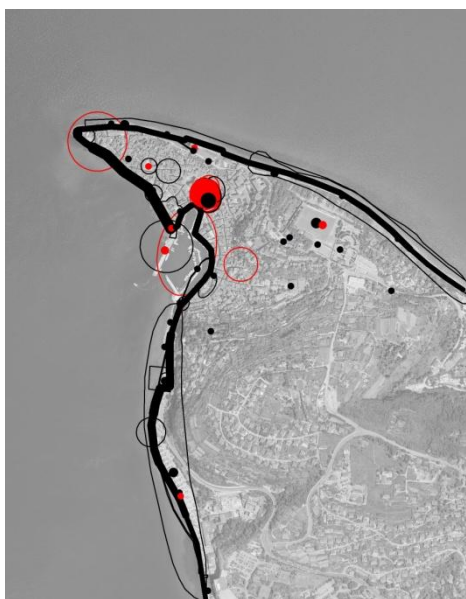

Slika rezultatov risanja Metličanov izrazito kaže koncentracijo v starem jedru. Osrednji OJP so trije trgi z gradom. Poleg tega je za Metličane pomemben osrednji OJP in prostor, ki ga najpogosteje uporabljajo, še prostor ob Kulturnem domu (Pungart) in območje Gale (trgovski center). Ostali OJP v mestu (npr. pokopališče, Borštek ipd.) za Metličane ni prostor, kamor bi pogosto zahajali.

... se nadaljuje

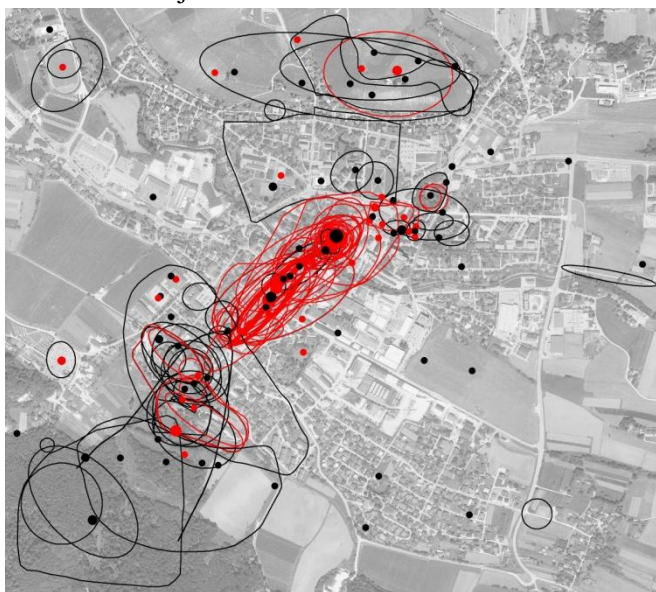
... nadaljevanje Preglednice 4.10

Piran

Izstopajoč osrednji OJP v Piranu je Tartinijev trg, najbolj pogosto uporabljana pa je pot ob morju. To sta najbolj prepoznavni in uporabljani entiteti Pirana. Prikaz na karti kaže, da sta obe pomembni za kakovost mestne slike. (Ugotovitev potrjuje tudi odgovor pri vprašanju 1 anketnega vprašalnika, kjer je ugotovljeno, da Pirančanom več kot prebivalcem ostalih majhnih mest pomeni in prispeva h kakovosti bivalnega okolja »občutek pripadnosti svojemu kraju bivanja« (30 % anketirancev je izbralo to možnost: odgovor vsaj za enkrat več odstopa od ostalih mest.) Izrazito se raba OJP v mestu koncentrira na Tartinijev trg in na obalo, medtem ko so ostali deli OJP manj uporabljeni.

Slovenske Konjice

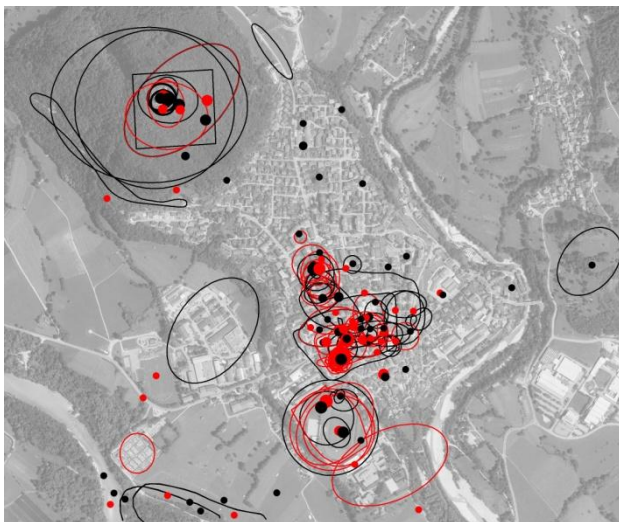

Slika rezultatov označevanja osrednjega OJP in prostora, ki ga Konjičani najbolj pogosto uporabljajo kaže, da sta Stari in Mestni trg (tržna ulica) pomembno prepoznana osrednja OJP mesta. Mesto je uporabljano po liniji JZ–SV (od Konjiške Gore, preko osrednjega dela mesta, obeh trgov, parka do Škalc). Slika kaže na koncentracijo rabe OJP v starem jedru. Ugotovljeno je, da se največ življenja dogaja tam, kjer so umeščene mešane dejavnosti, v center mesta.

... se nadaljuje

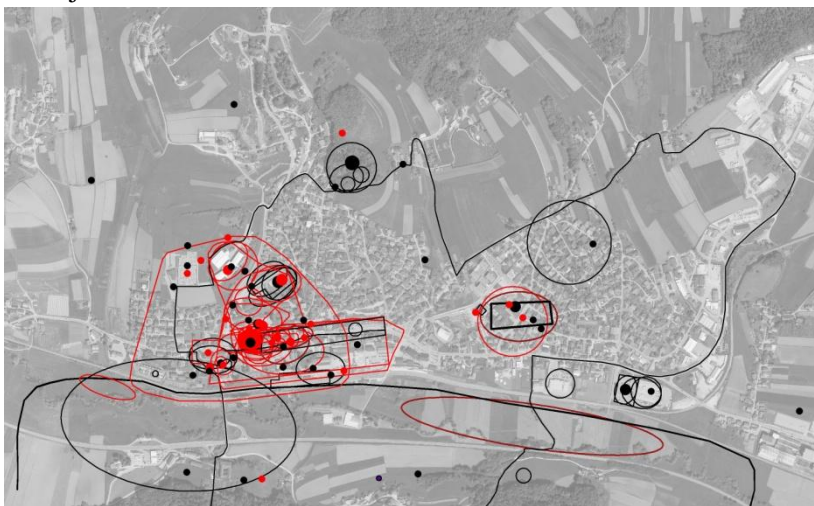
... nadaljevanje Preglednice 4.10

Tolmin

Slika rezultatov risanja kaže, da je osrednji OJP območje celotnega starega dela mesta (park, trg ob Kulturnem domu idr.) pa tudi športni park Brajda in grad. Območja OJP v središču mesta so tudi pogosto uporabljena, prav tako območje Brajde in gradu, manj uporabljena pa so območja: športno igrišče Na Logu, pokopališče, šolsko igrišče. Poleg naštetih OJP je pogosto uporabljajo še območje ob Soči.

Trebnje

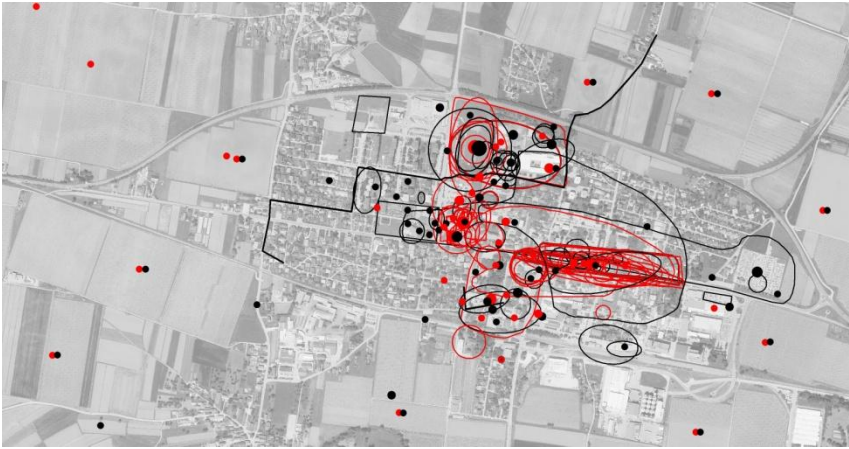

Prebivalci so na sliki največkrat kot osrednji OJP označevali park pred Občino, športno igrišče in osnovno šolo. Kot območja, ki jih najpogosteje uporabljajo, pa poleg tega še Jurčkov gozd, dom starejših občanov, trgovski center. OJP v območjih stanovanj na severni in zahodni strani mesta prebivalci niso označevali.

... se nadaljuje

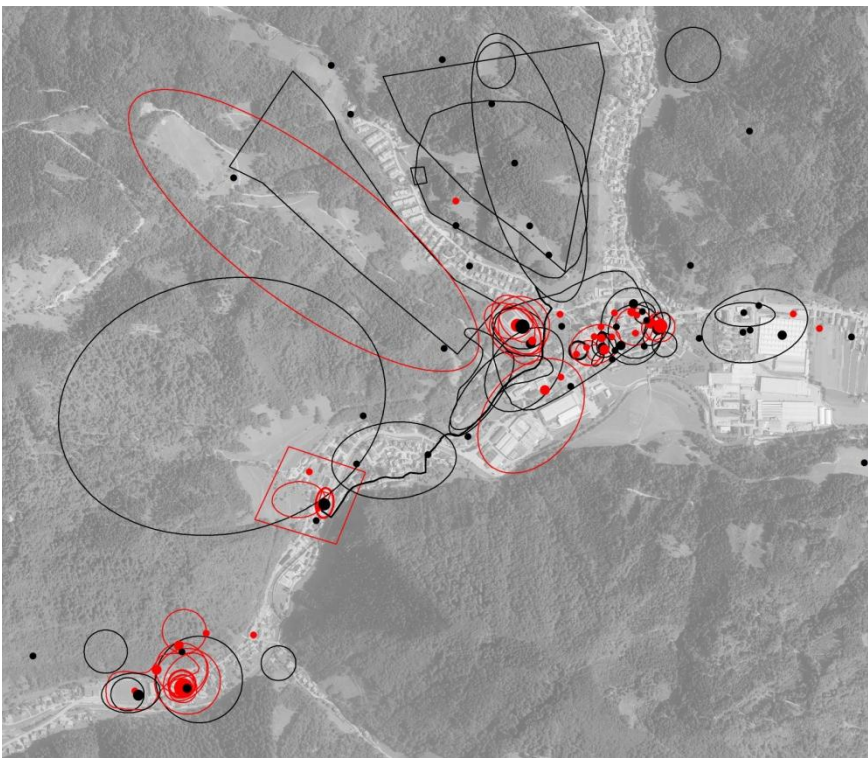
... nadaljevanje Preglednice 4.10

Žalec

Slika prikazuje, da Žalčani osrednji OJP povezujejo predvsem s Šlandrovim trgom, pa tudi z Mestnim trgom, območjem okoli občine in stadion. Poleg naštetega je prostor, ki ga najpogosteje uporabljajo še območje ob pošti, med bloki in pokopališče. Jugo zahodni, stanovanjski del mesta Žalčani glede na rezultate risanja ne uporabljajo pogosto.

Železniki

Prebivalci so na sliki označili osrednji OJP, pri čemer se kažejo štiri glavna območja koncentracije: središče mesta (ob pošti) s parkiriščem ob trgovini, športni park, prostor ob cerkvi ter Plavž. Najpogosteje pa, poleg območij osrednjega OJP, uporabljajo gozd v zaledju (Hujska, Kres).

Zgoščine najbolj pogosto uporabljanih območij OJP smo za potrebe predstavitve rezultatov predstavnikom občinskih uprav grafično prikazali tudi na 3D modelu letalskega posnetka posameznega mesta (primer take predstavitve je na sliki 4.37).

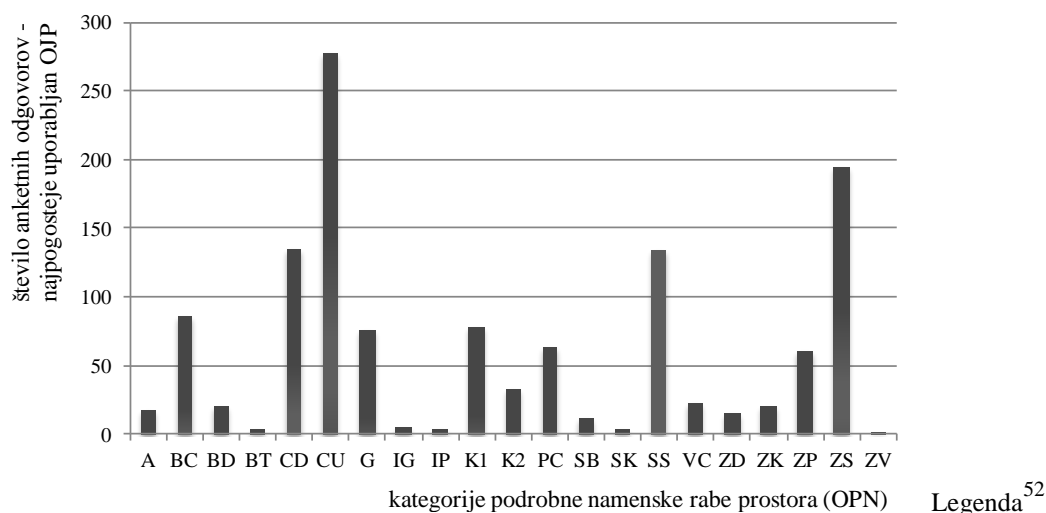

Slika 4.37: Prikaz območij zgoščin najbolj pogosto uporabljanega odprtega javnega prostora v Cerknici
Figure 4.37: Most used public open space in Cerknica

Dodatno je bila opravljena analiza prekrivanja območij najpogosteje uporabljanega odprtega javnega prostora (v preglednici 4.10 so ta območja označeno s črno barvo) z območji podrobne namenske rabe. Analiza je bila narejena z namenom, da bi ugotovili, v katerih območjih podrobne namenske rabe leži OJP, ki ga prebivalci majhnih mest najpogosteje

uporabljajo. Podatek o območjih OJP, ki ga prebivalci najpogosteje uporabljajo, je povzet po rezultatih grafičnega dela anketnega vprašalnika (vprašanje 12, preglednica 4.10), območja podrobne namenske rabe pa po sprejetih ali predlogih OPN desetih analiziranih mest.

Ugotovljeno je, da prebivalci majhnih mest najpogosteje uporabljajo OJP v območjih centralnih dejavnosti (skupaj 277 prebivalcev majhnih mest najpogosteje uporablja OJP v območjih z namensko rabo CU – osrednja območja centralnih dejavnosti, 135 prebivalcev tudi v območjih z namensko rabo CD – druga območja centralnih dejavnosti) in SS – območja stanovanjskih površin (133 prebivalcev najpogosteje uporablja OJP v območjih stanovanjskih površin). Na račun Pirančanov, ki so označili, da najpogosteje uporabljajo pot ob morju, in ki je v predlogu OPN Piran označena kot podrobna namenska raba »športne površine – promenada« (ZSp), so tudi v skupni vsoti območja z namensko rabo ZS (površine za oddih, rekreacijo in šport) tista, ki jih prebivalci majhnih mest pogosto uporabljajo (194 prebivalcev majhnih mest je označilo OJP, ki leži v tej namenski rabi). Poleg naštetih pa prebivalci majhnih mest pogosto uporabljajo še površine OJP, ki so v naslednjih namenskih rabah: K1 in K2 (najboljša in druga kmetijska zemljišča: skupaj 111 prebivalcev mest tja najpogosteje zahaja), BC (športni centri, kamor najpogosteje zahaja 86 prebivalcev majhnih mest), G (gozdna zemljišča: 76 prebivalcev majhnih mest), PC (površine cest; v Ljutomeru in Žalcu sta to Glavni trg in Šlandrov trg; 63 prebivalcev najpogosteje zahaja na te površine) in ZP (parki: 60 prebivalcev majhnih mest najpogosteje zahaja v parke) (grafikon 4.21).

Grafikon 4.21: Število območij najpogosteje uporabljanega odprtega javnega prostora na območjih podrobne namenske rabe prostora

Graph 4.21: Number of most frequently used public open spaces in reference to different land use

⁵² Legenda oznak območij podrobne namenske rabe prostora (Pravilnik ..., Ur. l. RS, št. 99/2007): A – Površine razpršene poselitve; BC – Športni centri; BD – Površine drugih območij; BT – Površine za turizem; CD – Druga območja centralnih dejavnosti; CU – Osrednja območja centralnih dejavnosti; G – Gozdna zemljišča; IG – Gospodarske cone; IP – Površine za industrijo; K1 – Najboljša kmetijska zemljišča; K2 – Druga kmetijska zemljišča; PC – Površine cest; SB – Stanovanjske površine za posebne namene; SK – Površine podeželskega naselja; SS – Stanovanjske površine; VC / VM – Celinske vode / Morje; ZD – Druge urejene zelene površine; ZK – Pokopališča; ZS – Površine za oddih, rekreacijo in šport; ZV – Površine za vrtičkarstvo.

Podatki so zanimivi za prostorsko načrtovanje, saj kažejo, da je najpogosteje uporabljan OJP del območij centralnih dejavnosti oziroma stanovanj. Najpogosteje uporabljan OJP je torej »skrit« v podrobnejših namenskih rabah prostora, ki niso namenjene zelenim ali prometnim površinam, kjer bi sicer pričakovali največje število odgovorov. Oziroma, da nekatere podrobnejše namenske rabe v teh mestih niti niso prikazane (na primer območja vrtičkov). Poleg tega kažejo, da je zaledje (gozd in kmetijska zemljišča) pomemben prostor za prebivalce majhnih mest, kamor pogosto zahajajo. Smiselno bi bilo zato vsaj nekatere od zahtev po kakovostnem in urejenem OJP v občinskih prostorskih načrtih vezati na različne podrobnejše namenske rabe prostora, ne samo na zelene površine ali zahteve po zelenih površinah ob novih večstanovanjskih objektih, ali ohranjanje obstoječega obsega OJP v središčih mest.

4.3.2.2 Vpliv prostorske urejenosti na rabo odprtega javnega prostora

Prostorski pogoji (naravne in ustvarjene danosti) določajo, kako se uporabniki v prostoru gibljejo in kako uporabljajo OJP. V tem poglavju prikazujemo ugotovitve vpliva prostorske urejenosti na rabo odprtega javnega prostora.

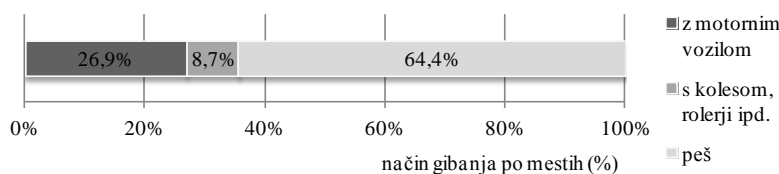
Ugotovljeno je, da:

- a) lokalne prostorske razmere vplivajo na način rabe prostora,
- b) prebivalci najraje zahajajo v zaledje in v najbolj značilen odprti javni prostor mesta.

a) Lokalne prostorske razmere vplivajo na način rabe prostora

Rezultati ankete kažejo na prvo pomembno ugotovitev, da lokalne razmere vplivajo na način rabe OJP. Značilnosti prostora in razmestitve dejavnosti v mestu na primer prispevajo k prevladujočemu načinu gibanja v mestu.

Na vprašanje, kako se običajno gibljejo po mestu (vprašanje 19), so anketiranci odgovorili, da se v povprečju običajno gibljejo peš (64,4 %) oziroma z motornim vozilom (26,9 %) (grafikon 4.22).

Grafikon 4.22: Kako se običajno gibljete po mestu (vprašanje 19)

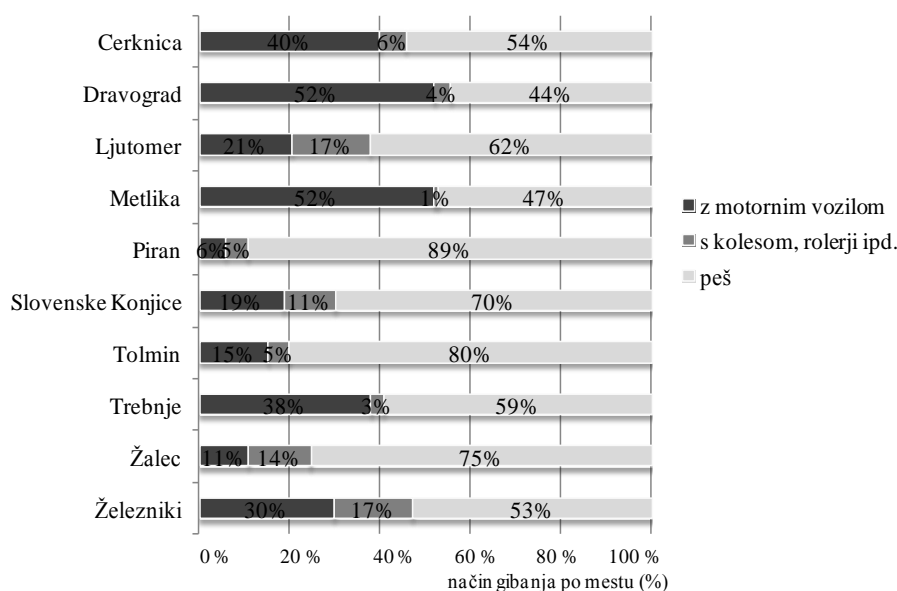
Graph 4.22: How do you usual move in the city (question 19)

V analiziranih mestih se večina prebivalcev po mestu giblje peš (okoli 64 %), majhen pa je odstotek tistih, ki se po mestu vozijo s kolesom (okoli 9 %). Nekaj manj kot tretjina vseh vprašanih se po mestu vozi z avtomobilom (27 %).

Najbolj delavno aktivni prebivalci (od 30 do 45 let) se najmanj vozijo s kolesom (5,7 %) in od vseh največ uporabljajo motorna vozila (30,3 %), medtem ko se mladi pod 30 let največ vozijo s kolesom (11 %), starejši nad 61 let pa največ hodijo peš (67,7 %).

Prevladujoč način gibanja se po posameznih mestih precej razlikuje. Na način gibanja v mestu vpliva več dejavnikov. Struktura mesta oziroma gostota poselitve je eden pomembnejših (v Piranu in Tolminu, kot primera strnjjenih mest in urejenih površin za gibanje pešcev, se več kot 80 % ljudi po mestu običajno giblje peš), vendar ni odločujoč. To se kaže na primer v rezultatih iz Železnikov (razloženo mesto), kjer se manj kot 30 % vprašanih vozi z avtom, medtem ko ostali, ne glede na relativno oddaljenost posameznih delov mesta med seboj, uporabljajo druge oblike gibanja (peš, kolo). Primerjava rezultatov ankete z izsledki prostorske kaže, da na način gibanja, poleg urbane strukture mesta, vplivajo tudi geomorfologija mesta (relief, višinske razlike poselitvenega dela mesta), razmestitev dejavnosti v prostoru (oddaljenost dejavnosti, rab in storitev od kraja bivanja), urejenost infrastrukture (npr. zagotovljena varnost), opremljenost prostora z elementi, ki spodbujajo trajnostne oblike mobilnosti (npr. delujoč javni prevoz, urejene kolesarske steze in pločniki). Pomemben dejavnik, ki vpliva na način gibanja v mestu, je razmeščenost dejavnosti in dostopnost do dobrin skupnega pomena. V sodobnem, pametnem mestu je dostopnost nasploh eden od bistvenih dejavnikov za kakovostno bivalno okolje.

Eden od dejavnikov za uporabo trajnostnih oblik gibanja po mestu je tudi urejen OJP. Izkaže se, da v mestih, kjer je OJP urejen za pešce (npr. večji obseg trgov, namenjenih samo pešcem), več ljudi po mestu običajno hodi peš ali se vozi s kolesom (npr. Ljutomer, Tolmin, glej tudi poglavje 4.4).

Mesta, kjer se prebivalci največ gibljejo peš, so Piran (88 %), Tolmin (80 %), Žalec (75 %), Slovenske Konjice (69 %) in Ljutomer (61 %, grafikon 4.23). V navedenih petih mestih je med vsemi analiziranimi mesti hkrati najmanj tistih, ki za gibanje po mestu običajno uporabljajo motorno vozilo (pod 20 %).

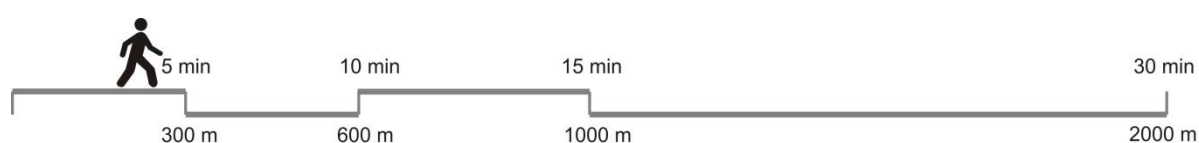
Grafikon 4.23: Načini gibanja po mestih (vprašanje 19)

Graph 4.23: Usual way of moving in small cities (question 19)

Mesti, kjer se več kot polovica ljudi po mestu običajno giblje z motornim vozilom, sta Dravograd (52 %) in Metlika (51 %). Ostali mesti, kjer se razmeroma veliko ljudi (okoli 40

%) po mestu giblje z motornim vozilom, sta še Cerknica (41 %) in Trebnje (39 %). Največ se s kolesom ali rolerji gibljejo v Ljutomeru (18 %), Železnikih (17 %), Žalcu (14 %) in Slovenskih Konjicah (11 %), najmanj pa v Metliki (1%), Trebnjem (3 %), Tolminu (4 %), Dravogradu (4 %), Piranu (5 %) in Cerknici (6 %).

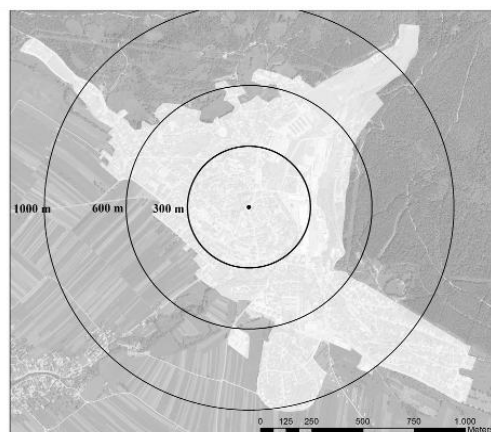
Ključno pri zagotavljanju kakovostnega bivalnega okolja je tudi dostopnost do različnih vrst OJP. Glede na tuja priporočila naj bi bila na primer oddaljenost lokalnih parkov in otroških igrišč 250–400 m (3–5 minut) od doma (Urban Compendium, 2000: 35, 57; Bristol's Parks and Green Space Strategy, 2008: 32, 33), osnovna šola na primer pa 10 minut (800 m) od doma (Urban Design Compendium 1, 2000: 56), pri čemer pešec v eni uri prehodi približno 4 km, v pol ure prehodi približno 2000 m, v petih minutah pa 300–400 m (slika 4.38).

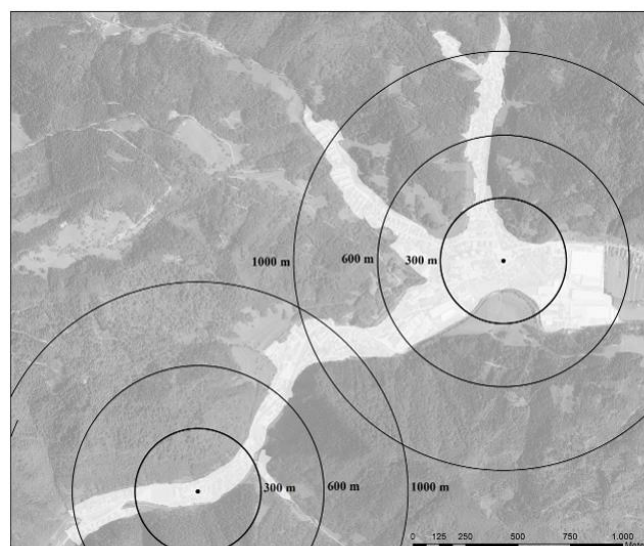
Slika 4.38: Razdalja, ki jo pešec opravi v določenem času
Figure 4.38: The distance that can be overcome at a given time

Najdaljša oddaljenost od središča mesta v majhnih mestih ne presega treh kilometrov (npr. mesto Železniki, kjer so razdalje od središča do roba mesta najdaljše od vseh raziskanih mest). Slika 4.39 prikazuje 300 metrsko (5 min), 600 metrsko (10 min) in 1000 metrsko (15 min) peš oddaljenost od središča Cerknice in Železnikov, kot primera dveh morfološko različnih izbranih majhnih mest.

Cerknica

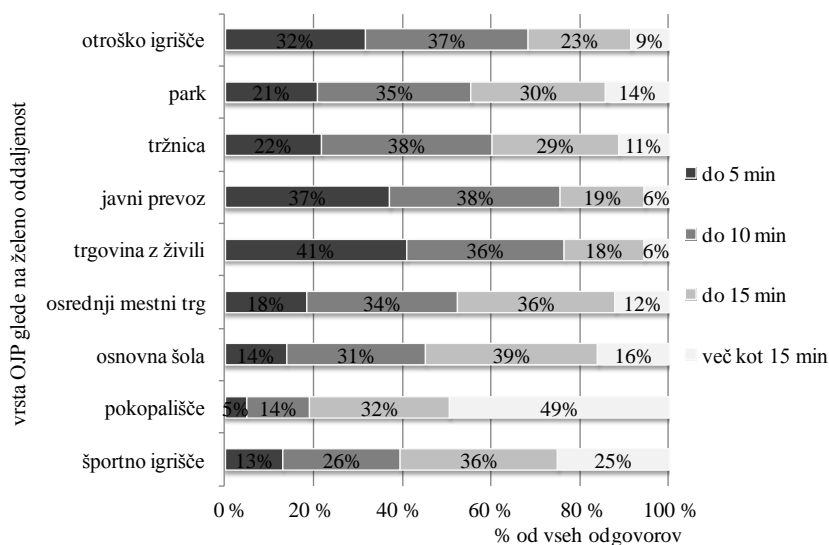
Železniki

Slika 4.39: Prikaz 300 m, 600 m in 1000 m oddaljenosti od središč mest (levo Cerknica, desno Železniki)
Figure 4.39: Distances from the centre of small cities - 300 m, 600 m and 1000 m (left Cerknica, right Železniki)

Kot se je izkazalo v anketni raziskavi, je način gibanja odločilen tudi pri tem, kako anketiranci ocenjujejo dostopnost do pomembnejših storitev in dejavnosti v mestu, kar je predstavljeno v nadaljevanju.

Odgovori na vprašanje, koliko je za vas še sprejemljiva oddaljenost naštetih prostorov od vašega doma (vprašanje 18), kažejo, da bi prebivalci majhnih mest najbližje od doma imeli: trgovino z živili, javni prevoz in otroško igrišče (do 5 oziroma do 10 minut). Pretežno 10 do 15 minut bi bili pripravljene hoditi do: tržnice, parka, osrednjega mestnega trga, osnovne šole in športnega igrišča. Najdlje od doma bi bili pripravljene hoditi na pokopališče (polovica vprašanih bi hodila na pokopališče več kot 15 minut) (grafikon 4.24 in slika 4.40).

Grafikon 4.24: Sprejemljiva oddaljenost od doma (vprašanje 18)
Graph 4.24: Acceptable distance from home (question 18)

Slika 4.40: Shema sprejemljive oddaljenosti od doma (vprašanje 18)
Figure 4.40: Scheme of acceptable distance from home (question 18)

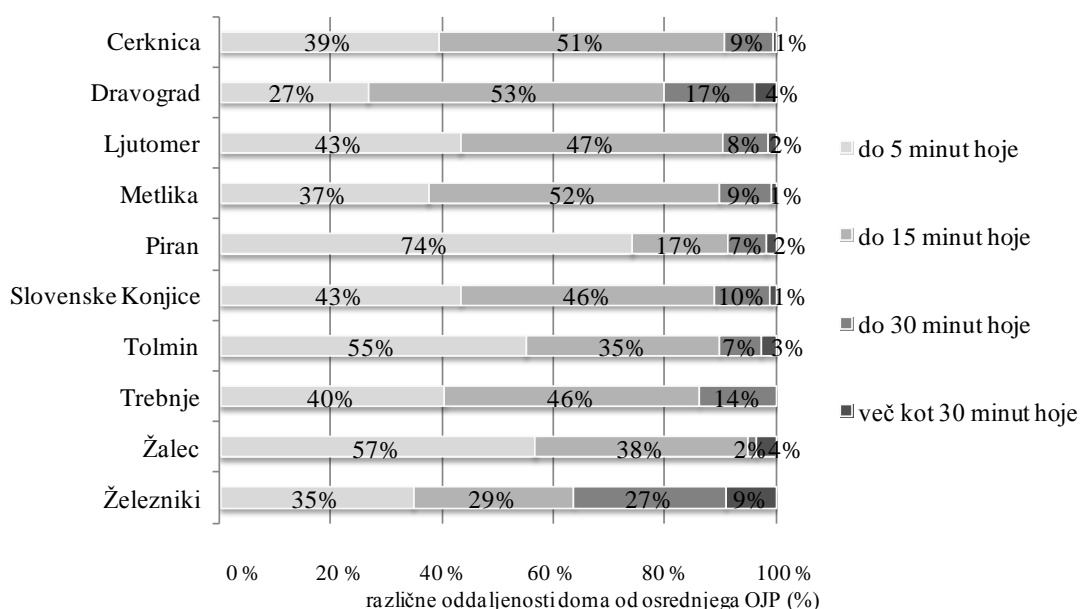
Na odgovor posameznika je najbolj vplival način gibanja po mestu. Namreč: tisti, ki se navadno po mestu vozijo s kolesom ali hodijo peš, so večkrat izbrali možnost »do 5 minut«, torej krajši čas do posameznih storitev / prostorov, kot pa tisti, ki se vozijo z motornimi vozili. Tisti, ki se po mestu običajno vozijo z motornimi vozili so večkrat izbrali možnost »do 15 minut« (razen pri »trgovini z živili«, kjer so tudi ti večinoma izbrali krajši razdalji, to je 5 in 10 minut).

Odgovori so v posameznem mestu zanimivi tudi glede na opremljenost mesta s posameznimi vrstami OJP. Na primer v Dravogradu, kjer ni parka, je več kot 30 % prebivalcem še sprejemljiva oddaljenost od parka več kot 15 minut, čeprav približno 80 % ljudi živi manj kot 15 minut hoje oddaljenih od središča mesta (grafikon 4.25), medtem ko v mestih, kjer park je, na primer v Tolminu ali Žalcu, je za večino prebivalcev sprejemljiva oddaljenost do 10 minut. Odgovori so zanimivi tudi glede na prostorski obseg mesta (npr. prebivalci Železnikov, ki je po obsegu najdaljše od vseh mest, bi bili pripravljene do večine naštetih vrst OJP hoditi dlje).

Obstoječe prostorske razmere (obseg mesta, opremljenost z različnimi vrstami OJP ali dejavnostmi ipd.) vplivajo na to, kako bodo prebivalci ovrednotili pomen dostopnosti do posameznih prostorskih ureditev ali storitev v mestu.

Za ilustracijo prikazujemo rezultate vprašanja glede oddaljenosti anketirancev od osrednjega OJP v mestu.

Anketirance smo vprašali, kolikšna je peš oddaljenost od njihovega stanovanja oziroma hiše od osrednjega OJP, ki so ga označili na sliki pri vprašanju 12 (vprašanje 14, grafikon 4.25). Večina anketirancev živi do 5 minut (46 %) oziroma do 15 minut (41 %) hoje od osrednjega OJP, ki so ga sami označili na sliki. Med odgovori izstopata mesti Piran (ki je strnjeno mesto in kjer kar 74 % anketirancev živi do 5 minut hoje od osrednjega OJP mesta) in Železniki (ki je »razloženo« mesto in kjer so oddaljenosti večje).

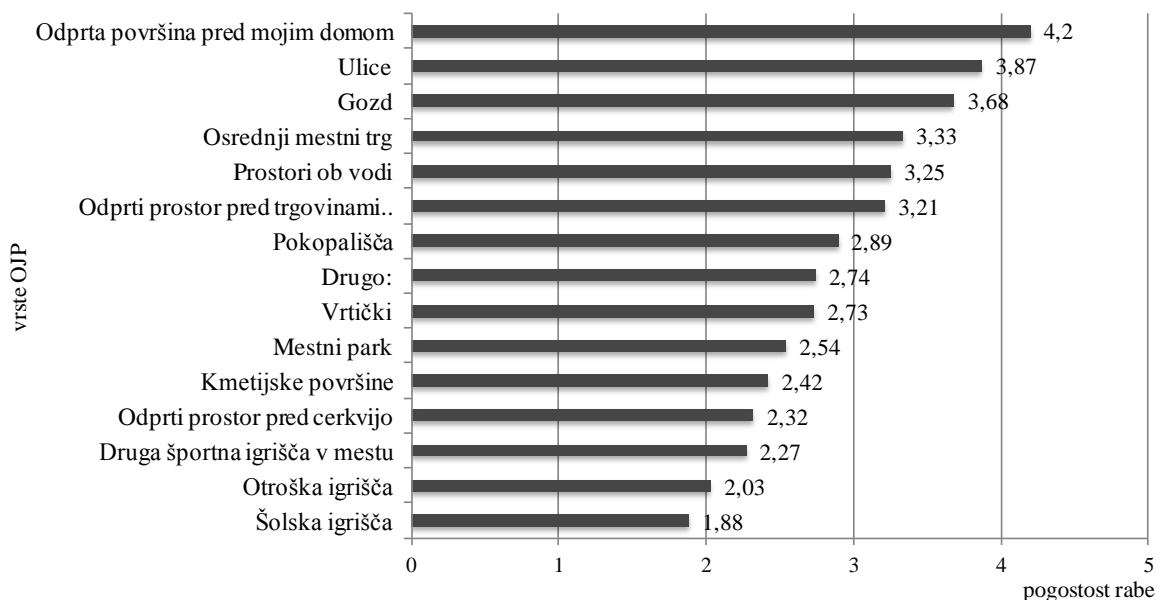
Grafikon 4.25: Peš oddaljenost vaše hiše od osrednjega odprtega javnega prostora (vprašanje 14)

Graph 4.25: Distance on foot from your home to the main public open space (question 14)

Vprašanje 11, kako pogosto uporabljate omenjene prostore v vašem mestu, odkriva, katere vrste OJP, tudi v primerjavi z ostalim odprtim prostorom mesta, prebivalci majhnih mest najpogosteje uporabljajo. Navedene različne vrste odprtega prostora dajejo možnost izbire kar se da raznolikih prostorov, da bi ugotovili, kateri je tisti odprti prostor mesta (ali zaledja mesta), kamor prebivalci mest najpogosteje zahajajo. Zato se je v nabor prostorov, ponujenih anketiranim na izbiro, poleg različnih vrst mestnega OJP uvrstila tudi odprta krajina (npr. gozd, kmetijske površine), ki je morfološko lahko del zaledja mesta, in ne nujno strnjene, poselitvenega dela naselja, pa tudi prostori ob domovih, ki so lahko javni, pol-javni prostori ali zasebni vrtovi.

Najbolj pogosto uporabljajo odprti prostor pred njihovim domom (na 5-stopenjski lestvici, kjer 1 pomeni nikoli ne uporabljam in 5 zelo pogosto uporabljam, je rezultat 4,2), zatem ulice

(3,87) in gozd (3,68). Osrednji mestni trg uporabljajo bolj pogosto (3,33) kot mestni park (2,55). Najmanj pogosto uporabljajo otroška igrišča (2,03) in šolska igrišča (1,88) (grafikon 4.26).

Grafikon 4.26: Pogostost uporabe omenjenih prostorov v vašem mestu – skupni rezultat (vprašanje 11)

Graph 4.26: How often do you use different types of public open space in your city - collective results (question 11)

Večino naštetih vrst OJP, ki sodijo med ključne nosilce odprtega prostora v mestih (kot na primer trg, park), prebivalci majhnih mest uporabljajo le občasno oziroma bolj redko. Nekatere prostore, ki so sicer namenjeni posebnim starostnim oziroma uporabniškim skupinam, nekatere izmed njih tudi niso bile zajete v raziskavo, na primer otroci, anketiranci v povprečju zelo redko uporabljajo (otroška igrišča, šolska igrišča, tudi vrtički in druga športna igrišča). Ugotovitev nakazuje na naslednja dejstva:

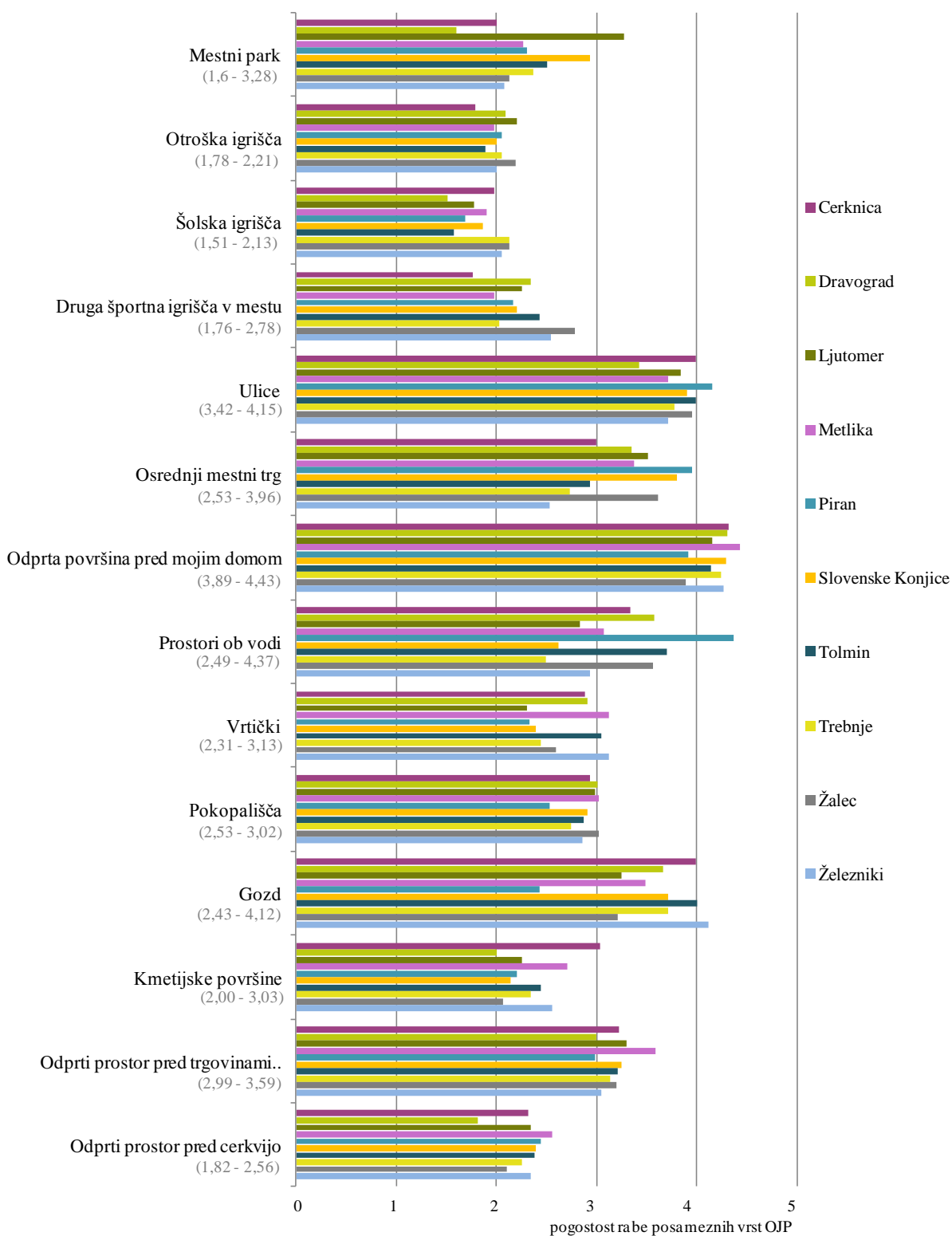
1. Rezultat kaže na to, da najpogosteje uporabljajo »funkcionalni« OJP mesta (površina pred domom, ulice). Če našteje vrste OJP razdelimo v skupine glede na aktivnosti, ki se na njih dogajajo (funkcionalne, izbirne, družabne, po Gehlu, 2006) so najpogosteje uporabljane funkcionalne površine, šele nato izbirne (rekreativne ali družabne).

2. Gozd, ki je pomembna prostorska struktura zaledij večine analiziranih mest, je glede na ostale našteje prostore v majhnih mestih zelo pogosto uporabljena površina. Gre za prostor, kjer se anketiranci sprehajajo in služi predvsem rekreativnim namenom.

3. Čeprav nekatere vrste OJP, namenjene določenim skupinam uporabnikov, ne uporabljajo zelo pogosto (predvsem otroška, šolska in druga športna igrišča), so pomemben gradnik mesta. Tudi prebivalci sami prepoznajo pomen specifičnih vrst OJP (npr. otroška igrišča, park, športna igrišča; glej odgovore pri vprašanju 4) prav za te, najbolj ranljive uporabniške skupine (npr. mlade družine, otroci in starostniki; glej odgovore pri vprašanju 5). Spoznano je,

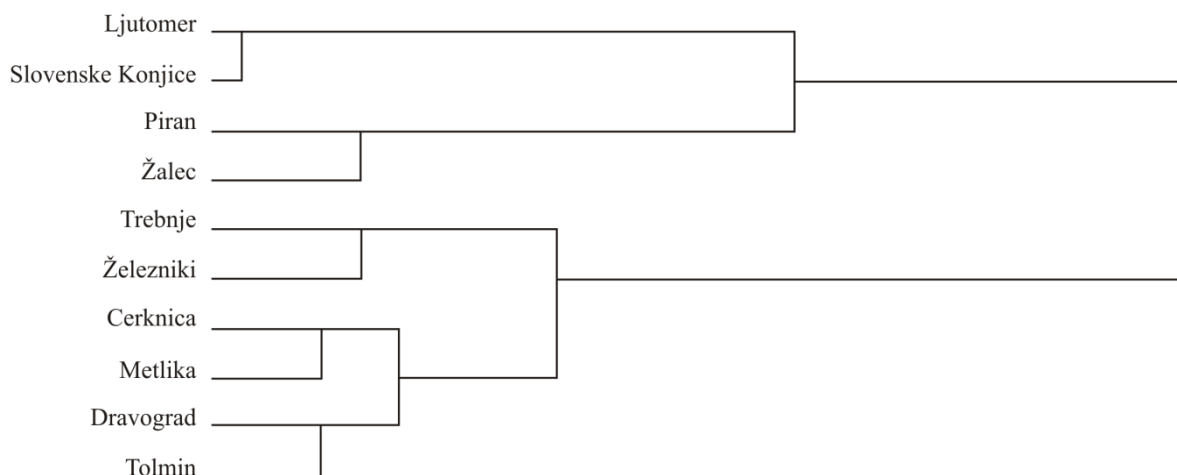
da je najbolj »ranljiva« populacija najmanj mobilna, to so mlajši in starostniki (Ward Thompson, 2002), hkrati pa je to tista populacija, ki največ uporablja njim najbližji OJP mesta. Na podlagi tujih raziskav in rezultatov te raziskave je tudi v majhnih mestih pomembno urejati različne vrste OJP za različne skupine uporabnikov, predvsem pa za najbolj ranljive, čeprav v primerjavi z ostalimi niso zelo pogosto uporabljani prostori.

4. Pogostost rabe in ocena funkcionalnega OJP (npr. ulica) nista v korelaciji (npr. čeprav jim urejenost ulice morda ni všeč, jo najbolj pogosto uporabljajo, saj so jo primorani uporabljati), medtem ko sta pogostost uporabe in ocena prostorov za izbirne in družabne aktivnosti povezana (npr. če dobro ocenjujejo mestni park ali mestni trg, ga bodo pogosteje uporabljali). Ugotovitev je pomembna, ker nakazuje na pomen urejanja prostorov v vsakodnevni rabi (funkcionalnih prostorov), pa tudi, da je raba določenih vrst OJP (za izbirne, družabne aktivnosti) pogojena z njihovo urejenostjo v posameznem mestu. Izkaže se, da različne vrste OJP prebivalci različnih majhnih mest uporabljajo različno pogosto (grafikon 4.27 in Priloga E).

Grafikon 4.27: Pogostost rabe različnih vrst odprtega javnega prostora v desetih majhnih mestih (vprašanje 11)
 Graph 4.27: Frequency of different public open spaces use in ten small cities (question 11)

Na podlagi prostorskih značilnosti se ustvarja prevladujoč način rabe prostora v posameznem mestu. Mesta lahko na podlagi odgovorov o pogostosti rabe posameznih vrst OJP združimo v skupine (grafikon 4.28).

Grafikon 4.28: Drevesni diagram mest glede na pogostost rabe odprtega javnega prostora (vprašanje 11)
Graph 4.28: Dendrogram of cities by frequency of public open space use (question 11)

Ljutomer in Slovenske Konjice sta mesti, kjer najpogosteje uporabljajo skupne urbane prostore (npr. mestni park, mestni trg, otroška igrišča). Ti dve mesti sta si po rabi OJP med vsem mesti najbolj podobni. Tudi prebivalci Pirana in Žalca pogosto uporabljajo skupne urbane prostore (npr. mestni trg), vendar najmanj med vsemi mesti uporabljajo individualne prostore (npr. prostor pred domom) ali prostore primarne rabe (npr. kmetijske površine, gozd, vrtičke). Ta štiri mesta so med vsemi mesti tista, kjer prebivalci najbolj uporabljajo skupne mestne prostore in so s tega vidika tudi najbolj »urbana mesta«.

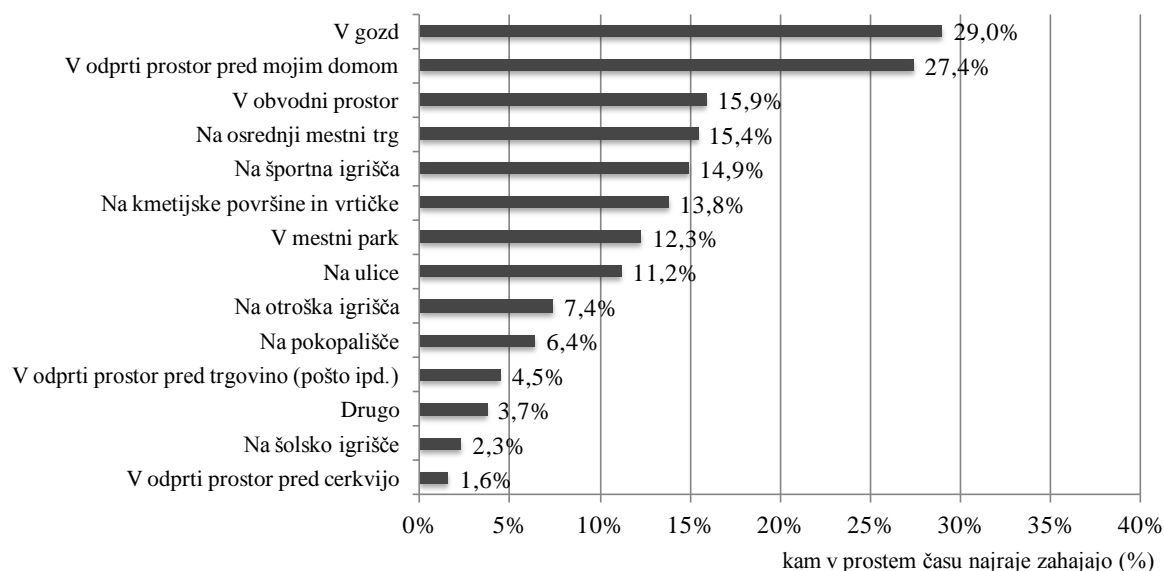
V ostalih mestih prebivalci pogosteje uporabljajo primarne rabe prostora (kmetijske površine in gozd) in individualne prostore (ob domu). V Trebnjem in Železnikih najpogosteje uporabljajo šolska in športna igrišča. Gre za mesti, kjer ni izrazite rabe OJP v mestnem jedru. Cerkničani in Metličani najpogosteje uporabljajo prostor pred domom, kmetijske površine in vrtičke. Dravograjčani in prebivalci Tolmina pa najpogosteje uporabljajo športna igrišča, prostore ob vodi. Gre za bolj rekreacijsko rabo odprtega prostora mesta.

b) Prebivalci najraje zahajajo v zaledje in v najbolj značilen odprti javni prostor mesta

Tako kot pri vprašanju 11 (kam anketiranci najpogosteje zahajajo) so bile tudi pri vprašanju 7, v katerem smo anketirance spraševali, kam v prostem času najraje zahajajo, navedene različne vrste odprtega prostora, tako mestnega OJP kot zaledja mesta in prostora ob domu, da bi tudi v tem primeru ugotovili, kateri je tisti odprti prostor mesta (ali zaledja mesta), kamor prebivalci mest najraje zahajajo.

Rezultati kažejo, da prebivalci majhnih mest najraje zahajajo v gozd (29 %) in v odprti prostor pred domom (27 %) (grafikon 4.29). Gre za potrditev skoraj že pregovorne neurbane naravnosti slovenskih prebivalcev, v našem primeru prebivalcev majhnih mest, v rabi prostora. Hkrati pa potrjuje, da je naravno zaledje mest (rezultati izpostavljajo predvsem gozd) pomembna prostorska struktura in glede na privlačnost za rabo močno povezana z majhnimi mesti, čeprav ni sestavni del urbanega OJP. Rezultat za prostorsko načrtovanje majhnih mest kaže, da je smiselno načrtovati urbane, mestne gozdove in vsaj nekatere vključiti v ureditvena območja mest.

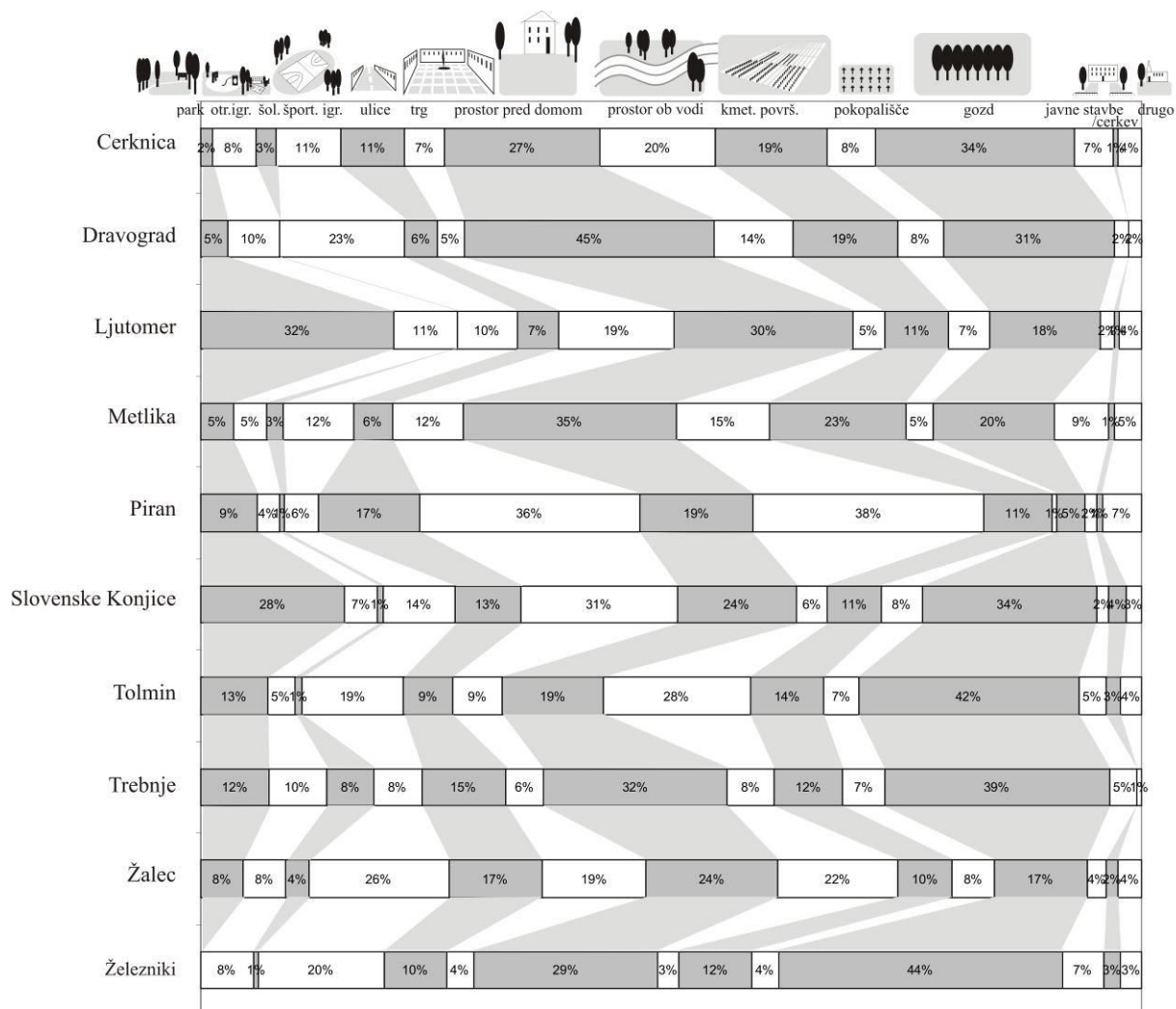
Rezultati so zanimivi tudi zato, ker pokažejo na razlike med tem, v katere različne vrste mestnega OJP anketiranci najraje zahajajo. Tako se na primer izkaže, da na osrednji mestni trg prebivalci majhnih mest raje zahajajo kot v mestni park ali na igrišča (grafikon 4.29). Mestni trg je pomemben osrednji OJP v slovenskih majhnih mestih.

Grafikon 4.29: Kam v prostem času najraje zahajate (vprašanje 7)

Graph 4.29: Where do you like to spend your free time (question 7)

Podrobnejši rezultati po mestih so prikazani na grafikonu 4.30 in v Prilogi E. Rezultati kažejo, da prebivalci različnih mest najraje zahajajo v tisti OJP, ki v posameznem mestu predstavlja najbolj značilno prostorsko entiteto OJP. Naravnogeografske danosti, dostopnost do posameznih vrst OJP in njihove urejenosti (privlačnosti za rabo) določajo, kam prebivalci posameznih majhnih mest najraje zahajajo.

Grafikon 4.30: Kam v prostem času najraje zahajate – rezultati po mestih (vprašanje 7)

Graph 4.30: Where do you like to spend your free time – results by cities (question 7)

V gozd najraje zahajajo prebivalci Železnikov (44,3 %), Tolmina (41,7 %), Trebnjega (39,4 %), Cerknice (34,2 %) in Slovenskih Konjic (34,1 %), torej v mestih, kjer je gozd pomemben del zaledja mesta. V odprti prostor pred njihovim domom najraje zahajajo prebivalci Dravograda (kar 45,2 %), pa tudi Metlike (35,1 %) in Trebnjega (32,1 %). To so mesta, kjer prevladuje gibanje z motornim vozilom, mesta pa so reliefno najbolj razgibana. V obvodni prostor najraje zahajajo prebivalci Pirana (38,3 %), Tolmina (27,8 %) in Žalca (22,0 %). Na osrednji mestni trg najraje zahajajo prebivalci Pirana (36,4 %), Slovenskih Konjic (30,6 %), Ljutomera (19,1 %) in Žalca (19,1 %). Na športna igrišča najraje zahajajo prebivalci Žalca (25,5 %) in Dravograda (22,6 %), kjer sta urejena stadiona in različna športna igrišča. Na kmetijske površine in vrtičke najraje zahajajo prebivalci Metlike (22,5 %), Cerknice (19,2 %) in Dravograda (19,0%). To so tudi mesta, kjer radi zahajajo v odprti prostor pred domom. V mestni park najraje zahajajo prebivalci Ljutomera (32,1 %) in Slovenskih Konjic (28,2 %). V obeh mestih je park umeščen v bližino osrednjega dela mesta in je urejen, da privablja različne uporabniške skupine. Na ulice najraje zahajajo prebivalci Žalca (17,0 %) in Pirana (16,8 %), torej dveh strnjenih mest. Na otroška igrišča najraje zahajajo prebivalci Ljutomera

(10,7 %), Trebnjega (10,1 %) in Dravograda (9,5 %). Na pokopališče najraje zahajajo prebivalci Dravograda (8,3 %), Cerknice in Slovenskih Konjic (oboje 8,2 %). V odprti prostor pred trgovino (pošto ipd.) najraje zahajajo prebivalci Metlike (9,0 %), Cerknice (6,8 %) in Železnikov (6,6 %). To so mesta, kjer so trgovine povezane tudi z drugimi dejavnostmi ali storitvami mesta oziroma so ti kompleksi prevzeli vsaj nekatere od pomembnih mestnih funkcij (npr. pošta, zdravstveni dom, upravna enota). Na šolsko igrišče pa najraje zahajajo prebivalci Trebnjega (8,3 %), saj je šolsko igrišče hkrati pomembnejše športno igrišče v mestu.

4.3.3 Zadovoljstvo prebivalcev z odprtim javnim prostorom

Zadovoljstvo prebivalcev z OJP je v raziskavi preverjeno z ocenami ureditev. Anketiranci so ocenjevali tako zadovoljstvo z urejenostjo posameznih vrst OJP, kot tudi splošno zadovoljstvo v zvezi s stanjem OJP v njihovem mestu (poglavje 4.3.3.1).

Ugotovljeno je, da so ocene zadovoljstva prebivalcev posameznih mest povezane z urejenostjo prostora (npr. opremljenostjo mesta z različnimi vrstami OJP) oziroma z urejenostjo posamezne vrste OJP v mestu. Urejenost posamezne vrste OJP, ki vpliva na zadovoljstvo, se kaže predvsem v privlačnosti in varnosti za rabo (npr. odsotnost prometa na mestnem trgu, urejenost parka za različne uporabniške skupine ipd.).

Poleg tega, da anketna raziskava podaja odgovore o zadovoljstvu oziroma nezadovoljstvu prebivalcev majhnih mest z urejenostjo prostora, odkriva tudi, da prostorske razmere, raba in zadovoljstvo z OJP v posameznem mestu vplivajo na vrednote (poglavje 4.3.3.2) in želje ljudi v zvezi z OJP (poglavje 4.3.3.3).

4.3.3.1 Ocena stanja odprtega javnega prostora

Poleg ocene splošnega zadovoljstva s stanjem OJP v mestu (vprašanje 17) smo v raziskavi preverjali tudi zadovoljstvo prebivalcev s posameznimi vrstami OJP (vprašanje 10).

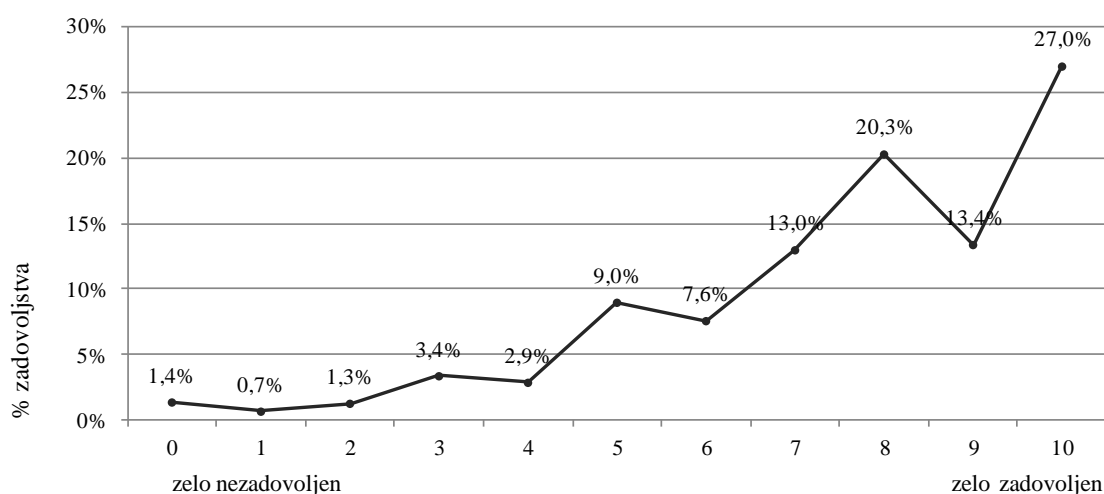
Ugotovljeno je:

- a) z odprtim javnim prostorom so prebivalci v splošnem zadovoljni,
- b) prebivalci so v posameznih mestih kritični do različnih vrst odprtega javnega prostora.

a) Z odprtim javnim prostorom so prebivalci v splošnem zadovoljni

Rezultati kažejo, da so prebivalci z OJP, ki ga najraje uporabljajo, in z osrednjim OJP mesta v splošnem zadovoljni.

Odgovori anketirancev na vprašanje, naj izrazijo svoje zadovoljstvo, ko so v prostoru, ki ga najraje uporabljajo (vprašanje 9), kažejo, da so v povprečju zadovoljni s tem prostorom (povprečna ocena je 7,6). Razmere, ki jih poznamo in kjer se vsakodnevno gibljemo, navadno ocenjujemo na splošno kot dobre (grafikon 4.31). Navadno uporabljamo prostore, s katerimi smo zadovoljni, oziroma smo nanje navajeni, zato jih ocenjujemo kot dobre. Zato rezultat kaže deloma tudi na nekritičnost prebivalcev pri ocenjevanju poznanega.

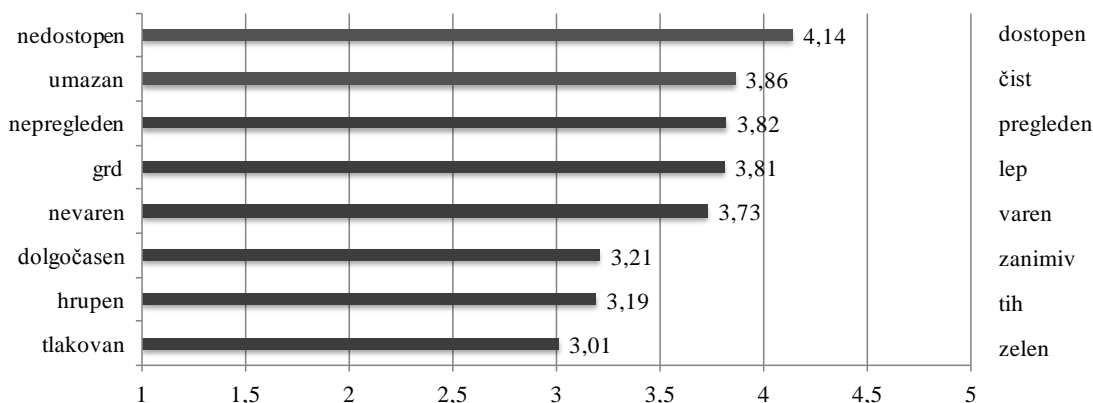

Grafikon 4.31: Ocenite zadovoljstvo s prostorom, ki ga najraje uporabljate (vprašanje 9)

Graph 4.31: Satisfaction with most frequently used space (question 9)

Zadovoljstvo se najbolj razlikuje med tistimi, ki prosti čas preživljajo pretežno zunaj (tisti bolje ocenjujejo zadovoljstvo v prostoru, in sicer s povprečno oceno 8) in med tistimi, ki prosti čas preživljajo pretežno notri (ti pa svoje zadovoljstvo ocenjujejo nekoliko nižje, in sicer s povprečno oceno 6,79).

Podobno anketiranci bolj pozitivno kot negativno ocenjujejo tudi lastnosti osrednjega OJP. Odgovori na vprašanje, kakšen se jim zdi osrednji OJP, ki so ga označili na sliki (vprašanje 13), kažejo, da se jim najbolj izmed vseh lastnosti zdi odprti javni prostor dostopen, je bolj čist kot umazan, bolj pregleden kot nepregleden, bolj lep kot grd, bolj varen kot nevaren, bolj zanimiv kot dolgočasen in bolj tih kot hrupen (grafikon 4.32).

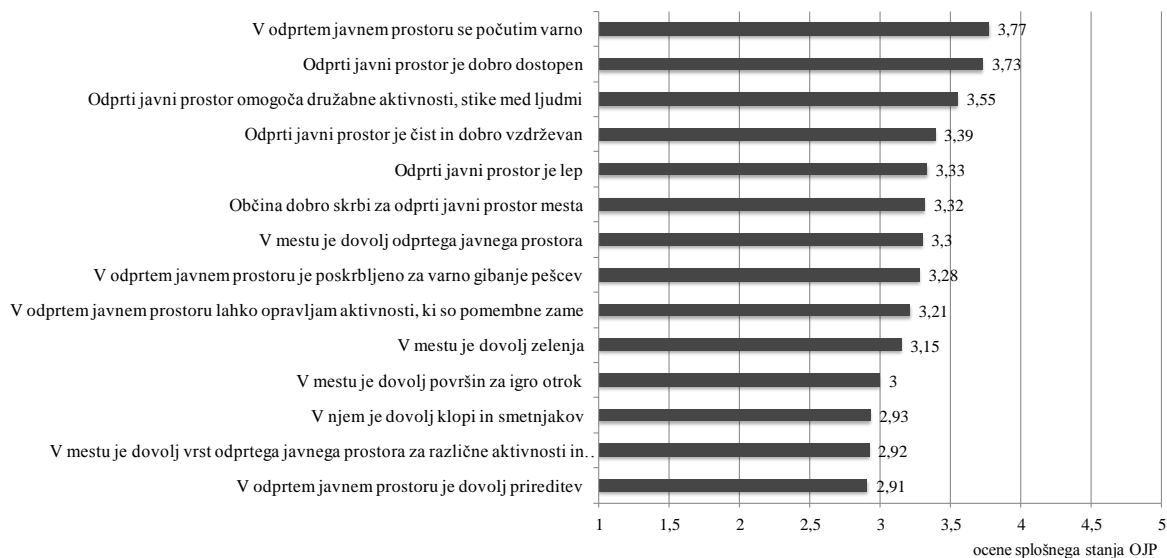

Grafikon 4.32: Kakšen se vam zdi osrednji odprti javni prostor (vprašanje 13)

Graph 4.32: What do you think of the main public open space (question 13)

Tudi našteje trditve glede OJP v mestu, kjer anketiranci živijo (vprašanje 17), v povprečju ocenjujejo dobro (z ocenami med 3 in 4 na 5-stopenjski lestvici, grafikon 4.33).

Na podlagi skupnih ocen prebivalcev vseh desetih mest je možno ugotoviti, da se anketiranci glede OJP v majhnih mestih najbolj strinjajo s tem, da se v njem počutijo varno (ocena 3,77 na 5-stopenjski lestvici) in da je dobro dostopen (3,73). Čeprav po drugi strani trditev, da je poskrbljeno za varno gibanje pešcev, ocenjujejo z nižjo oceno (3,28). V splošnem se strinjajo s tem, da omogoča družabne aktivnosti in da je čist in vzdrževan. Najmanj se strinjajo s tem, da je dobro opremljen s klopi in smetnjaki (2,93), da je dovolj vrst OJP za različne aktivnosti in potrebe ljudi (2,92) ter da je v njem dovolj prireditev (2,91).

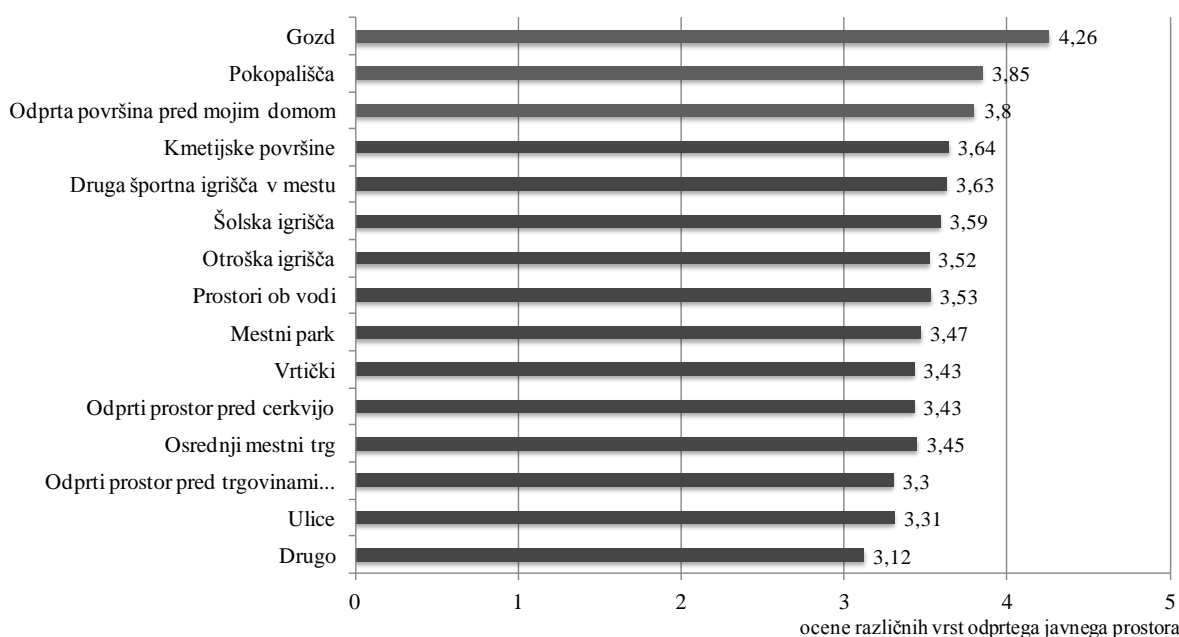

Grafikon 4.33: Splošno zadovoljstvo z odprtim javnim prostorom (vprašanje 17)

Graph 4.33: Overall satisfaction with public open space (question 17)

Ocene kažejo na to, da so prebivalci majhnih mest v splošnem povprečno zadovoljni s stanjem OJP, čeprav rezultati kažejo na nekatere pomanjkljivosti. OJP po njihovem mnenju sicer ne primanjkuje, vendar ta ni ustrezno opremljen, ni dovolj raznovrsten in čeprav omogoča družabne aktivnosti, v njem ni dovolj prireditev.

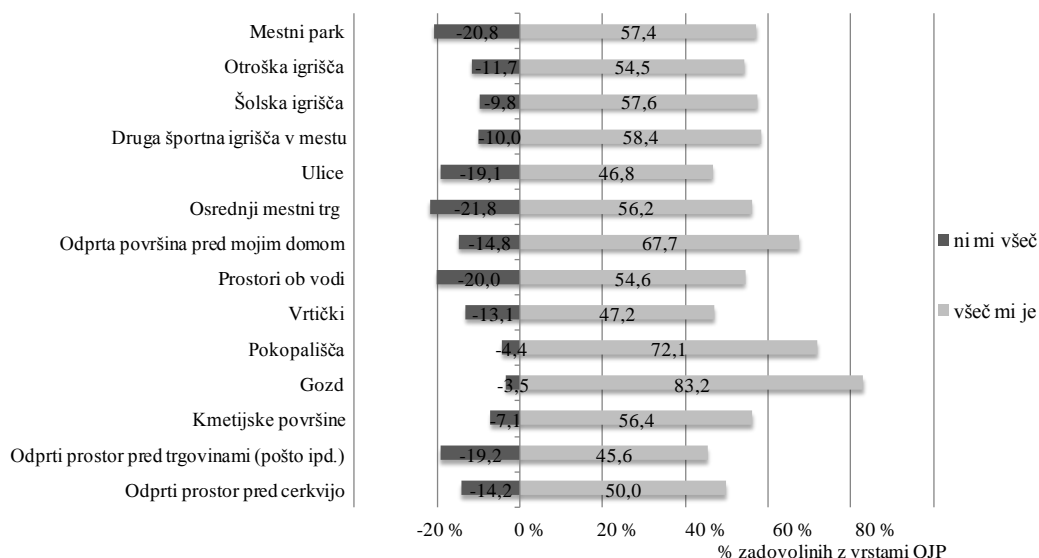
Rezultati kažejo, da anketiranci v povprečju pozitivno ocenjujejo tudi posamezne vrste odprtega javnega prostora (vprašanje 10). Skupne ocene navedenih vrst OJP namreč pokažejo, da so prebivalci v povprečju z njimi zadovoljni. Vse prostore ocenjujejo s povprečno oceno več kot 3 (grafikon 4.34). Najbolje ocenjujejo gozd (4,26 na 5-stopenjski lestvici). Dobro ocenjujejo tudi pokopališča, odprte površine pred domovi, kmetijske površine. Na prvih mestih po ocenah zadovoljstva so torej prostori primarne rabe oziroma neurbani prostori.

Grafikon 4.34: Ocena naštetih prostorov v majhnih mestih (vprašanje 10)

Graph 4.34: Evaluation of types of public open space in small cities (question 10)

Posebno pozornost, ne glede na povprečno dobre ocene, pa si zaslužijo posamezne vrste OJP, ki jih anketiranci hkrati v večjem odstotku ocenjujejo tudi, da jim niso všeč. V tem smislu je zanimiv spodnji prikaz, pri katerem so neodločeni izvzeti, vsi ostali opredeljeni so združeni v dve skupini: 1. tisti, ki jim je všeč (oceni všeč mi je in zelo mi je všeč), 2. tisti, ki jim prostor ni všeč (oceni sploh mi ni všeč in ni mi všeč) (grafikon 4.35).

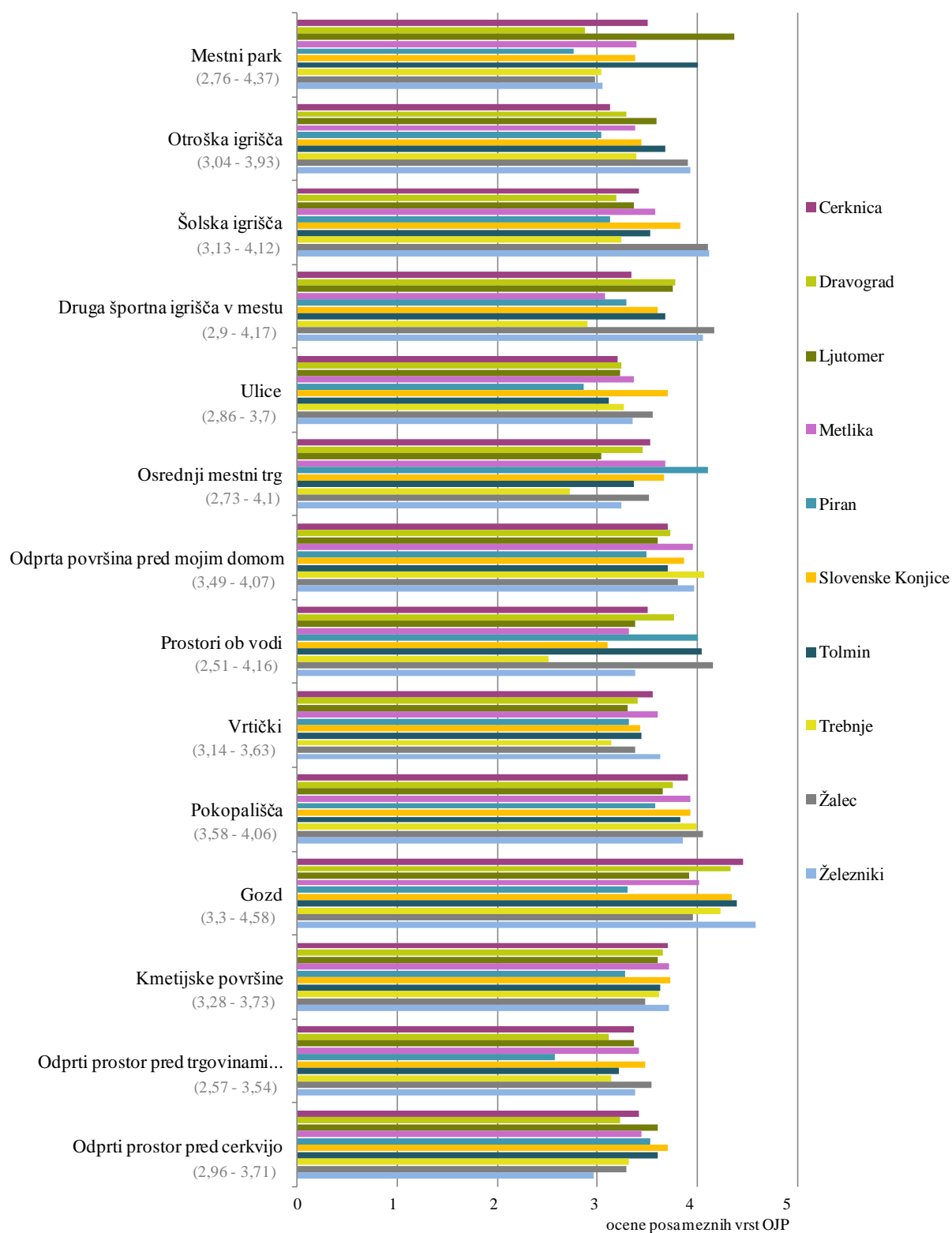
Grafikon 4.35: Odgovori glede na pozitivne in negativne ocene (vprašanje 10)

Graph 4.35: Positive and negative evaluations of listed public open spaces in cities (question 10)

Vrste OJP, ki so jih največkrat ocenili, da jim niso všeč, so osrednji mestni trg (21,8 %), mestni park (20,8 %), prostori ob vodi (20 %), odprti prostori pred trgovinami (19,2 %) in ulice (19,1 %). Urejenost in privlačnost teh prostorov prispeva k večji rabi in zadovoljstvu z njimi.

b) Prebivalci so v posameznih mestih kritični do različnih vrst odprtega javnega prostora

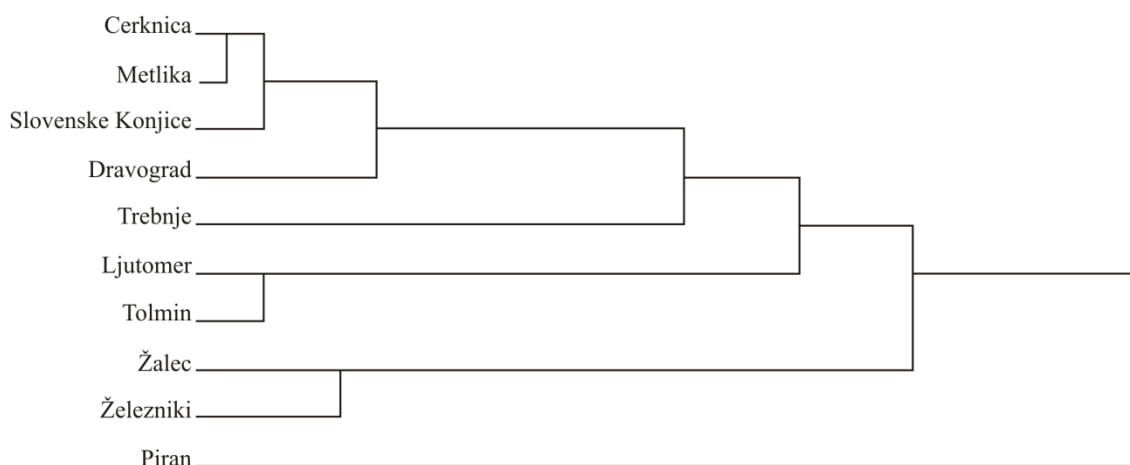
Ljudje ocenjujejo prostor, v katerem se vsakodnevno gibljejo. Prostor ocenjujejo na podlagi poznavanja in izkušenj vsakodnevne rabe. Čeprav skupni rezultat pokaže, da so prebivalci izbranih majhnih mest z navedenimi vrstami OJP v povprečju zadovoljni, realno slike pokaže šele pogled v ocene posameznih mest. Rezultat pokaže, da so ocene posameznih vrst OJP (vprašanje 10) v posameznih mestih med seboj precej različne (grafikon 4.36 in Priloga F).

Grafikon 4.36: Ocena naštetih vrst prostora po mestih (vprašanje 10)

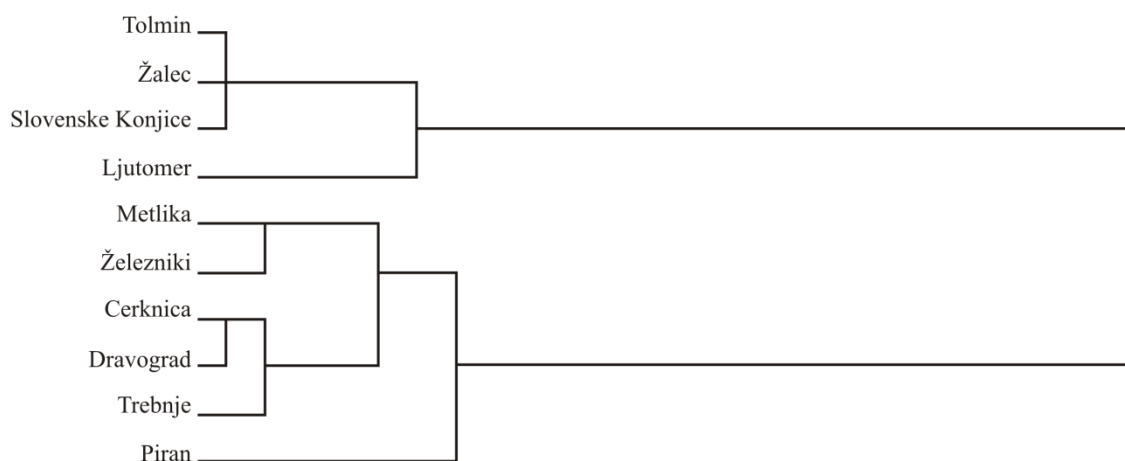
Graph 4.36: Evaluation of types of space by city (question 10)

Analiza združevanja mest kaže, da posamezne vrste OJP najbolj podobno ocenjujejo prebivalci Cerknice in Metlike (grafikon 4.37). Njihove ocene so najbližje povprečju. Nižje od povprečja naštete vrste OJP ocenjujejo Dravograjčani in Trebanjci. V teh mestih na primer ni urejenih vseh vrst OJP, osrednji mestni prostor pa ključno definirajo prometne površine. Ljutomerčani in Tolminci bolje od ostalih ocenjujejo mestni park, prebivalci Žalca in Železnikov pa otroška, šolska in druga športna igrišča v mestu. Med ocenami izstopajo Pirančani, ki vrste OJP v mestu ocenjujejo najbolj drugače. Izkaže se, da večino vrst, razen mestnega trga, Pirančani ocenjujejo slabše od ostalih, torej so do razmer glede vrst OJP v mestu najbolj kritični.

Grafikon 4.37: Drevesni diagram podobnosti med mesti na podlagi ocen odprtega javnega prostora (vpr. 10)
Graph 4.37: Dendrogram of cities based on evaluation of different public open space (question 10)

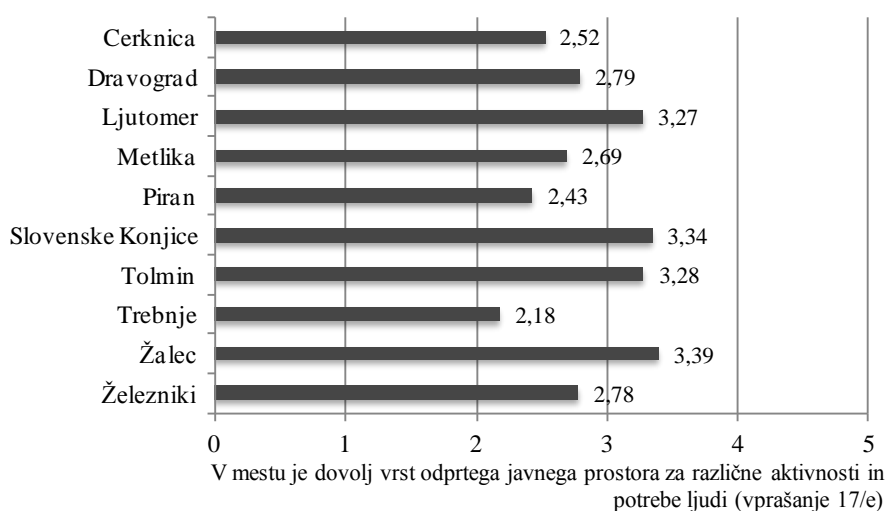
Nekaj več podobnosti v odgovorih med posameznimi mesti pa kažejo ocene splošnega zadovoljstva z OJP v posameznem mestu (vprašanje 17). Ugotovljeno je, da lahko mesta glede ocen zadovoljstva prebivalcev s splošno urejenostjo OJP združimo v dve skupini (grafikon 4.38).

Grafikon 4.38: Drevesni diagram mest glede na splošno zadovoljstvo v zvezi z odprtim javnim prostorom v mestu (vprašanje 17)
Graph 4.38: Dendrogram of cities by overall satisfaction with public open space (question 17)

V prvo skupino sodijo mesta, kjer najbolj pozitivno ocenjujejo OJP. To so Tolmin, Žalec, Slovenske Konjice in Ljutomer. To so mesta, ki imajo oblikovno izrazit, dostopen in urejen OJP. V drugi skupini mest bolj negativno ocenjujejo splošno zadovoljstvo z OJP. Med mesti te skupine so razlike, saj v Metliki in Železnikih bolj povprečno ocenjujejo, medtem ko v Cerknici, Dravogradu in Trebnjem bolj negativno ocenjujejo razmere glede OJP v mestu. Izmed vseh mest izstopa Piran, kjer gre v splošnem za kritično oceno razmer glede OJP, pa vendar nekatere trditve ocenjujejo tudi pozitivno (npr. to, da je dovolj prireditev in da OJP omogoča družabne stike), kar pa ne drži za ostala mesta te skupine. Razloge za nezadovoljstvo v mestih, ki najbolj negativno ocenjujejo zadovoljstvo z OJP, je iskati v slabši urejenosti OJP in manj različnih vrst OJP.

Najbolj različni po mestih so odgovori pri trditvah, da je v mestu dovolj vrst OJP za različne aktivnosti in potrebe ljudi (grafikon 4.39) ter da je v mestu dovolj zelenja. Majhna mesta so različno urejena z raznovrstnim OJP, kar odražajo tudi rezultati ankete.

Grafikon 4.39: Zadovoljstvo anketirancev z opremljenostjo mesta z različnimi vrstami odprtega javnega prostora (vprašanje 17/e)

Graph 4.39: Satisfaction with number of different types of public open space in the city (question 17/e)

Podrobni rezultati zadovoljstva na podlagi ocen posameznih vrst OJP (vprašanje 10) in ocen splošnega stanja OJP (vprašanje 17) v posameznih mestih so prikazani v Prilogi F.

4.3.3.2 Vpliv prostorske ureditve na vrednote uporabnikov

Rezultati anketnega vprašalnika kažejo, da raba odprtega javnega prostora vpliva na ocene in vrednote uporabnikov. Vrednote se v anketnih rezultatih v prvi vrsti vežejo na neke splošno sprejete vrednote v družbi (npr. skrb za najbolj ranljive skupine uporabnikov, za starejše in mlajše). Po drugi strani pa so vrednote odraz subjektivnih dejavnikov posameznikovega življenja, na primer osebnih lastnosti anketiranca (npr. spol, starost), specifičnih razmer, v katerih anketiranci bivajo (npr. živi v bloku oziroma živi v hiši) in prostorske urejenosti mesta (npr. da v mestu ni parka).

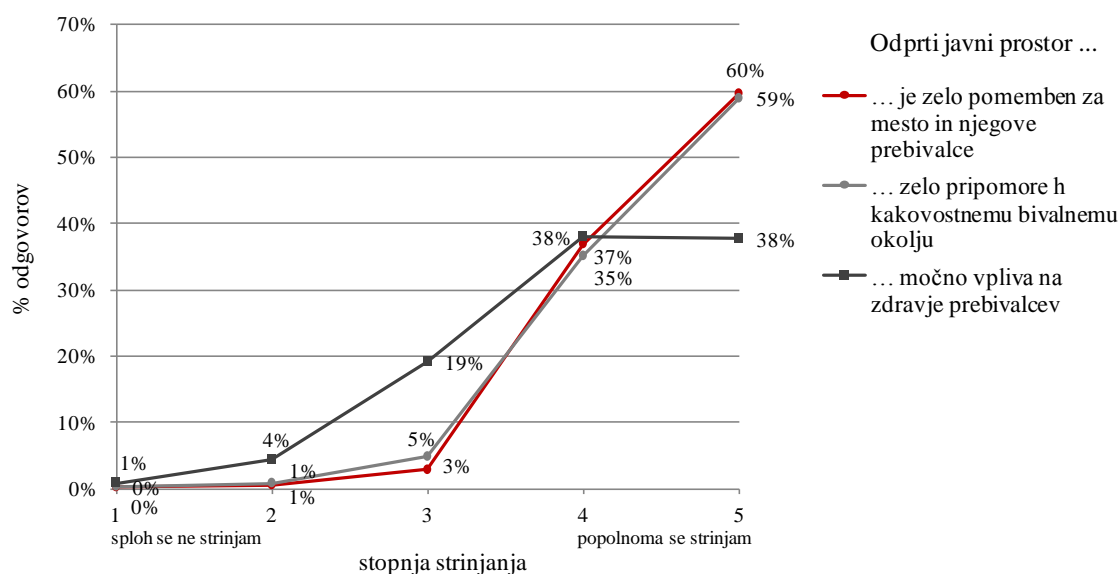
Ugotovljeno je:

- a) na vprašanja o kakovosti bivanja se praviloma pozitivno (z naklonjenostjo) odzivamo,
- b) raba prostora vpliva na ocene in splošne vrednote glede odprtega javnega prostora

a) Na vprašanja o kakovosti bivanja se praviloma pozitivno odzivamo

Iz rezultatov anketne raziskave je možno ugotoviti, da se prebivalci majhnih mest na splošna vprašanja glede pomena kakovostnega bivalnega okolja za razvoj mesta (vprašanje 2), pomena OJP za zdravje (vprašanje 6) ali pomena OJP za ranljive skupine uporabnikov (vprašanje 5) v splošnem pozitivno (z naklonjenostjo) odzivajo.

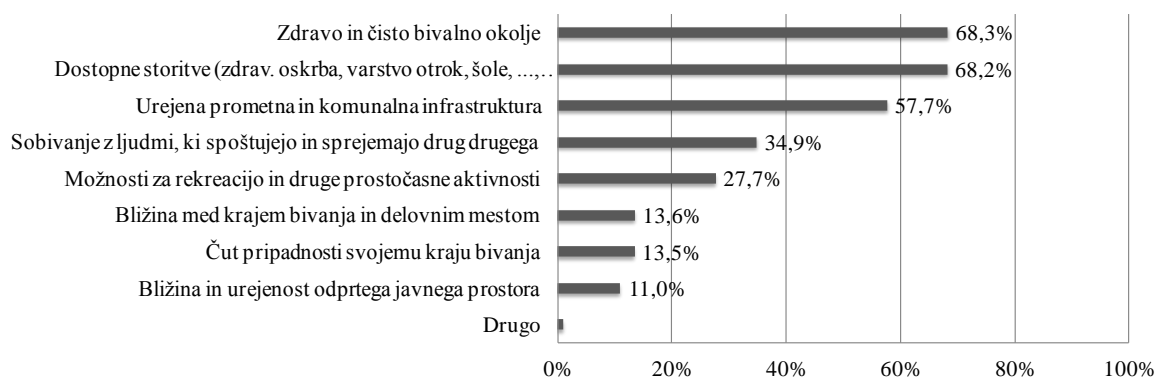
Na vprašanje, v katerem smo anketirance prosili, naj izrazijo, koliko se strinjajo z navedenimi trditvami glede vpliva OJP na nekatere vidike kakovost bivanja (vprašanje 6), so se anketiranci zelo pozitivno odzivali. Anketiranci se na primer strinjajo stem, da je OJP zelo pomemben za mesto in njegove prebivalce (na 5-stopenjski lestvici trditev ocenjujejo s 4,55, grafikon 4.40). Strinjajo se tudi, da zelo pripomore h kakovostnemu bivalnemu okolju (4,51). Nekoliko manj se strinjajo, da močno vpliva na zdravje prebivalcev (4,07). Ker so vse tri trditve v močni soodvisnosti, je pričakovano, če se anketirani strinjajo s tem, da odprti javni prostor pripomore h kakovosti bivalnega okolja, je hkrati zelo pomemben za mesto in njegove prebivalce. V nadaljnjih raziskavah bi bilo zato smiselno vprašanje bolj konkretizirati, na primer da bi prebivalce spraševali o tem, kolikšen bi bil za njih še sprejemljiv strošek (ali druga aktivnost, na primer prostovoljne akcije) za določeno stanje v prostoru, ki bi pripomoglo k bolj kakovostnemu bivalnemu okolju. S tem bi verjetno dobili bolj realen odziv prebivalcev glede pomena, ki ga pripisujejo OJP za kakovost bivalnega okolja.

Grafikon 4.40: Rezultati vprašanja 6

Graph 4.40: Question 6 results

Čeprav se s splošnimi vprašanji glede pomena OJP za kakovost bivanja anketirani strinjajo, se izkaže, da bližina in urejenost OJP v primerjavi z drugimi stvarmi za prebivalce majhnih mest ni najpomembnejše (vprašanje 1). Odgovori na prvo vprašanje, v katerem smo jih spraševali, naj med naštetimi stvarmi izberejo tiste tri, ki jim osebno največ pomenijo in prispevajo h kakovosti bivalnega okolja, kažejo, da večini vprašanih največ pomenita »zdravo in čisto bivalno okolje« ter »dostopne storitve« (več kot 68 %, grafikon 4.41). Več kot polovici vprašanih poleg tega največ pomeni tudi »urejena prometna in komunalna infrastruktura« (58 %).

Grafikon 4.41: Kaj vam največ pomeni in prispeva h kakovosti bivalnega okolja (vprašanje 1)

Graph 4.41: What is most important to you and contributes most to the overall quality of life (question 1)

Na prvih treh mestih je torej opis fizičnega stanja bivalnega okolja, medtem ko se socialne komponente uvrščajo za tem. Na četrtem mestu po pomenu in prispevku h kakovosti bivalnega okolja je »sobivanje z ljudmi, ki spoštujejo in sprejemajo drug drugega« (35 %),

nato »možnosti za rekreacijo in druge prostočasne aktivnosti« (28 %). Na dno lestvice po pomenu je »bližina med krajem bivanja in delovnim mestom« (na šestem mestu, s 13,6 %), na predzadnjem mestu pa je »čut pripadnosti svojemu kraju bivanja« (14 %). Na zadnje mesto se uvršča »bližina in urejenost odprtega javnega prostora« (11 % vprašanih), to, kar nas je v raziskavi še posebno zanimalo.⁵³ Iz rezultatov je razvidno, da ljudem bolj kot bližina in urejenost OJP pomenijo ostale ponujene izbire. Tako nizek rezultat je možno pripisati temu, da se je večina že sicer opredelila za zdravo in čisto bivalno okolje, urejen javni odprti prostor pa je možno razumeti kot enega od prispevkov k zdravemu in čistemu bivalnemu okolju. Splošne vrednote (npr. zdravo in čisto bivalno okolje) so pomembnejše od konkretnih (bližina OJP), zato bi bilo smiselno v nadaljevanjih raziskovanjih tako »neenakovredne« opredelitve vsebinsko poenotiti.

Odgovori vprašanih kažejo, da pri prvem vprašanju pomen OJP za kakovost bivanja v primerjavi z ostalimi izbirami ni prepoznan, zanimivo pa je, da se je mnenje večine tekom vprašalnika precej spremenilo, saj na vprašanje, kateremu projektu bi v mestu dali prednost (vprašanje 21), ureditev večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa zaseda drugo mesto.

Podrobnejša analiza odgovorov po mestih v povezavi z dejanskim stanjem OJP pokaže na njuno zvezo. Prebivalci mest, kjer imajo urejena športna igrišča in ta predstavljajo eno pomembnejših vrst OJP (npr. Dravograd, Tolmin, Trebnje, Žalec), so kot prispevek h kakovosti bivalnega okolja večji pomen pripisali »možnosti za rekreacijo in druge prostočasne aktivnosti« kot prebivalci ostalih mest.

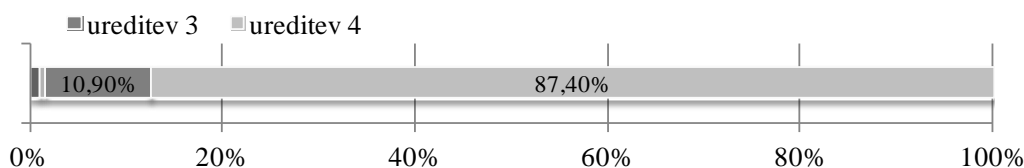
Zelenje je pomembna vrednota

Rezultati potrjujejo, da je prisotnost drevja in zelenje nasploh tudi prebivalcem majhnih mest pomembna vrednota. Na vprašanje, katera od prikazanih ureditev jim je najbolj všeč (vprašanje 15.2, slika 4.41, grafikon 4.42), so v veliki veličini kot najbolj privlačno izbrali ureditev z drevoredom (ureditev 4). To ureditev so nekoliko večkrat izbrali tisti, ki se po mestu največkrat gibljejo peš. V razlogih, ki so jih navajali (vprašanje 15.3), prevladujejo zelenje, stik z naravo, ohranjeno okolje, mir (53 %), pa tudi varnost in skrb za pešca (27 %). Na tretjem mestu po pomenu je urejenost in izgled ulice (10 %), pri čemer je lep izgled v večini posledica zasaditve z drevjem.

⁵³ Ljudje v anketi iz leta 2005 na prvo mesto po pomenu značilnosti stanovanja postavljajo mirno in zeleno okolico, sledijo dobri odnosi s sosedi, na tretjem je neodvisnost od drugih gospodinjstev (Mandič, 2006).

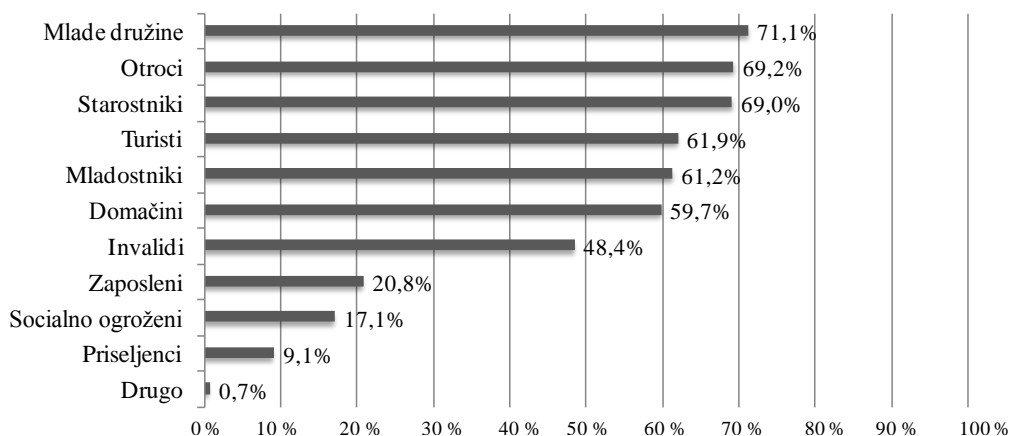
Slika 4.41: Ureditve obcestnega prostora, priloga k vprašanju 15
Figure 4.41: Different roadside arrangement; attachment to the question 15

Grafikon 4.42: Katera od prikazanih ureditev vam je najbolj všeč (vprašanje 15.3)
Graph 4.42: Which arrangement do you prefer (question 15)

Prebivalci majhnih mest so najbolj občutljivi za najmlajše in najstarejše

Eden od kazalnikov kakovosti življenja je med drugim tudi, kako dobro je poskrbljeno za najbolj ranljive skupine uporabnikov, na primer za starostnike, otroke, priseljence, ženske, osebe z omejenimi možnostmi (Ward Thompsom, 2002; Beck, 2005; Stiles, 2011). In čeprav vemo, da je OJP namenjen vsem, saj se javnost zagotavlja s tem, da je javno dostopen vsem, je iz odgovorov na vprašanje, za koga je po vašem mnenju še posebno pomemben OJP v kateremkoli mestu (vprašanje 5), razbrati, da prebivalci majhnih mest Slovenije največjo skrb v zvezi z OJP namenjajo mladim družinam, otrokom in starostnikom. OJP se jim zdi najmanj pomemben za ostale ranljive skupine, kot so na primer invalidi, socialno ogroženi, priseljenci, bolj pomemben pa se jim zdi za turiste, mladostnike in domačine (grafikon 4.43).

Grafikon 4.43: Za koga je še posebno pomemben odprti javni prostor v kateremkoli mestu (vprašanje 5)
Graph 4.43: For whom is public open space most important in any city (question 5)

Če je še leta 1970 po Lendholtovih besedah, ki je raziskoval zelene površine, veljalo, da je takrat vedenje stanovalcev še močno določal svet dela in da zato »priznavajo pravico do zadrževanja na prostih površinah etažnega stanovanja /.../ le otrokom, ki še nimajo dolžnosti, materam, ki delajo s tem, ko pazijo svoje otroke, in starim, ki nimajo več dolžnosti« (Lendhold, 1970: 10), danes vemo, da je OJP pomemben za vse uporabnike mesta, ne glede na starost, spol, delovne obveznosti ali drugo. V tem smislu je na podlagi odgovorov na to vprašanje možno sklepati, da je družba v izbranih majhnih mestih še vedno usmerjena v »Lendholdov svet dela«. Ugotovitev potrjuje rezultat, da je le petina anketirancev poseben pomen OJP prepoznala za zaposlene (20,8 %, grafikon 4.43).

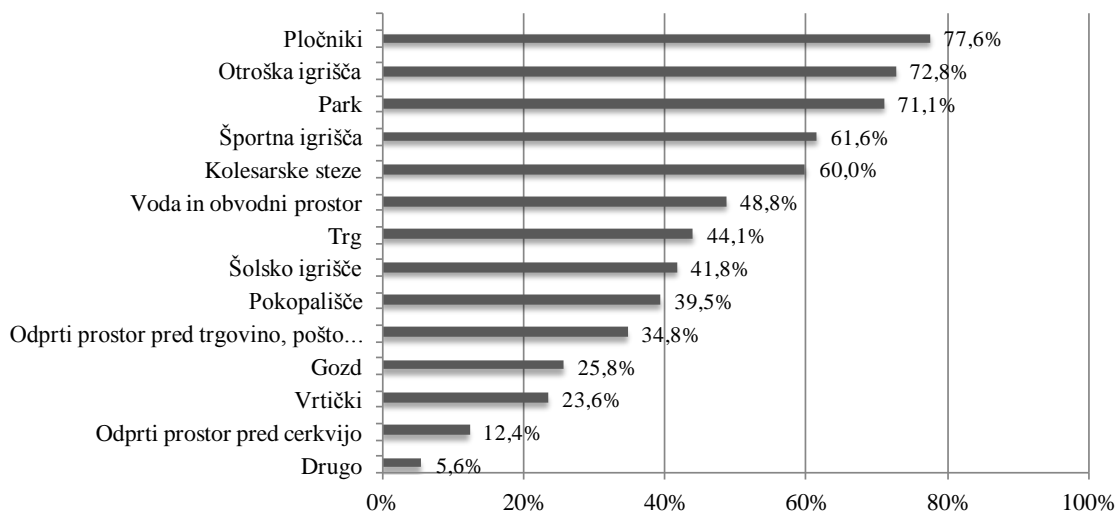
Tuje raziskave resnično posebno poudarjajo pomen OJP za otroke (npr. Ward Thompson, et al., 2008) in pomen OJP za starostnike, predvsem zaradi vpliva na zdravje (Sugiyama in Ward Thompson, 2007). Pa vendar se tuje raziskave v zadnjem obdobju usmerjajo tudi v druge skupine uporabnikov, na primer odkrivajo pomen urejenega OJP za zaposlene na delovnem mestu (Lottrup et al., 2013) ali pa se usmerjajo v ranljive uporabniške skupine, kot na primer vprašanja priseljencev in socialno ogroženih (Ward Thompson in Aspinall, 2011; Low, 1999, idr.). OJP lahko tem skupinam pomeni bistven dejavnik za lažjo asimilacijo in hkrati pomembno pripomore k boljši kakovosti bivanja. Zanimivo je, da prav priseljence, zaposlene in socialno ogrožene prebivalci majhnih mest postavljajo na najnižja mesta. Manj kot polovica vprašanih je obkrožila tudi invalide.

b) Raba prostora vpliva na ocene in splošne vrednote glede odprtega javnega prostora

Ugotovljeno je, da prostorske razmere, raba in zadovoljstvo z odprtim javnim prostorom v posameznem mestu vplivajo na vrednote ljudi v zvezi z odprtim javnim prostorom.

Vprašanje, kaj od naštetega po vašem mnenju ne bi smelo manjkati v nobenem mestu (vprašanje 4), kaže na splošen odnos vprašanih do OJP. Iz tega lahko sklepamo, kakšno vlogo imajo posamezne vrste OJP v predstavi prebivalcev majhnih mest.

Skupna ocena vseh anketirancev majhnih mest kaže, da se najbolj strinjajo s tem, da pločniki (78 %) ne bi smeli manjkati v nobenem mestu. Skoraj tri četrtine jih meni, da prav tako ne bi smela manjkati otroška igrišča (73 %) in park (71 %). Več kot polovica (okoli 60 %) jih meni, da ne bi smela manjkati športna igrišča in kolesarske steze. Manj kot polovica jih meni, da voda in obvodni prostor (49 %), pa tudi trg (44 %), šolsko igrišče (42 %) in pokopališče (39 %) ne bi smeli manjkati v nobenem mestu (grafikon 4.44).

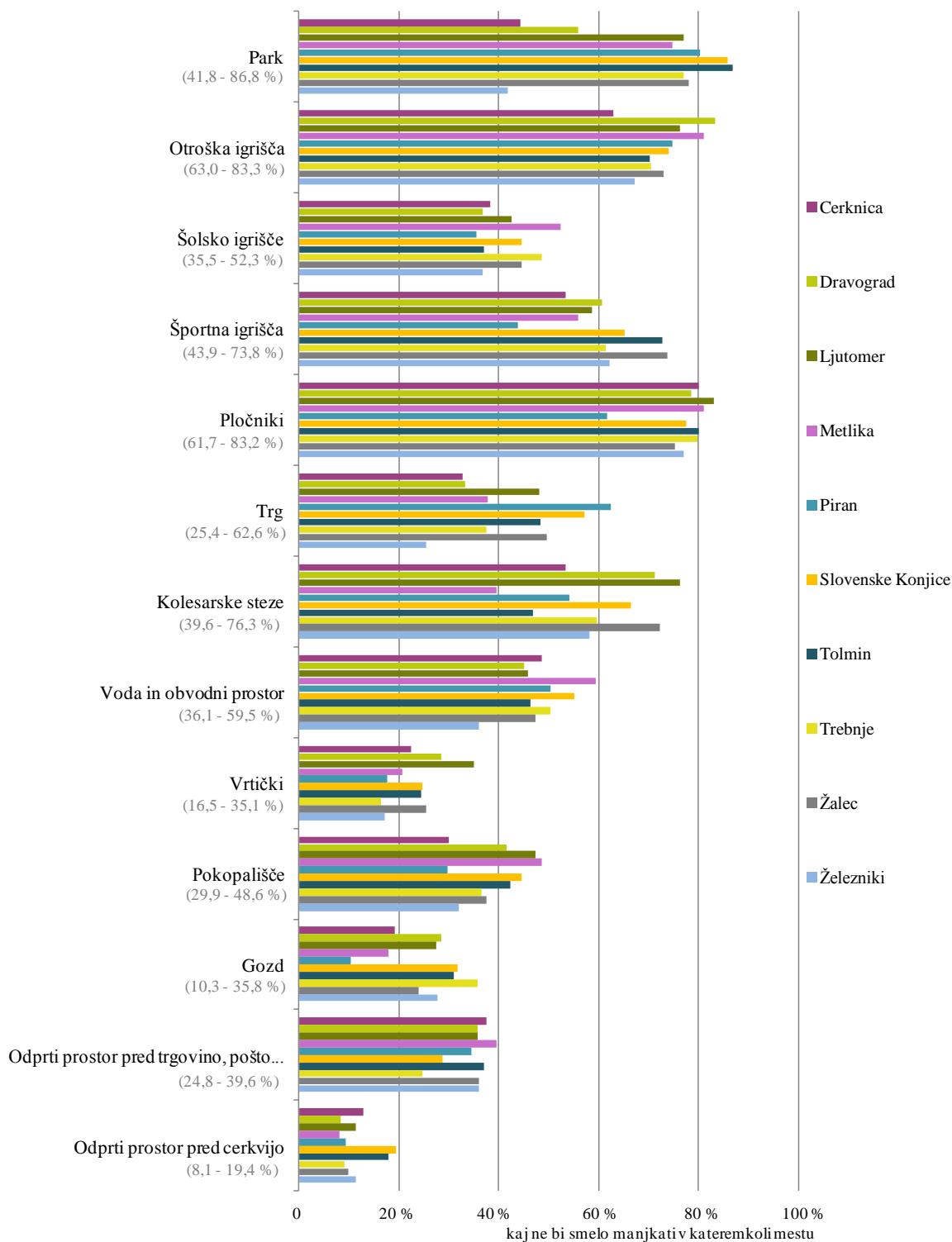

Grafikon 4.44: Kaj od naštetega ne bi smelo manjkati v nobenem mestu – skupen rezultat (vprašanje 4)

Graph 4.44: Which spaces should not be missing in any city – total results(question 4)

Odgovori anketirancev pa so zanimivi tudi v povezavi z odgovori na vprašanje, kam najraje zahajajo (vprašanje 7). Čeprav v povprečju najraje zahajajo v gozd, ki v majhnih mestih ni urbani javni prostor, pač pa naravno zaledje mesta, tudi prebivalci sami gozda ne razumejo kot obvezne sestavine OJP v mestih.

Čeprav skupni rezultati kažejo, da ni povezave med rabo in vrednotami, pa analiza odgovorov po posameznih mestih kaže drugače. Kaže namreč, da so prostorske razmere, raba in zadovoljstvo z OJP povezane z vrednotami prebivalcev posameznega mesta glede OJP. Tako se pokaže izrazita povezava na primer pri parku (podobno velja za ostale vrste ali elemente OJP): v mestih, kjer parka ni, prebivalci ne izbirajo parka kot pomembnega za katerokoli mesto (npr. v Železniki, kjer se je okoli 40 % ljudi opredelilo, da bi moral biti park v vsakem mestu, parka ni). In obratno, kjer je park pomembna prostorska entiteta in kamor ljudje radi zahajajo (ga tudi dobro ocenjujejo), ga prebivalci prepoznajo kot pomembnega za katerokoli mesto (npr. Tolmin ali Slovenske Konjice, kjer je več kot 85 % ljudi pri tem vprašanju izbralo park) (grafikon 4.45). Ugotovljeno je, da so razlike prebivalcev različnih mest pri tem vprašanju odraz prostorskih ureditev mest in rabe prostora. Ugotovitev potrjuje zvezo med dejanskim stanjem nekega prostora, raba in vrednotami v zvezi z urejenostjo prostora, ki so odraz izkušenj uporabnikov prostora.

Grafikon 4.45: Kaj od naštetega po Vašem mnenju ne bi smelo manjkati v nobenem mestu – rezultat po mestih (vprašanje 4)

Graph 4.45: Which spaces should not be missing in any city – results by the city (question 4)

Razlike v vrednotah se kažejo tudi glede na starost, spol in način bivanja. Anketirane ženske so se v več primerih strinjale, da v nobenem mestu ne bi smeli manjkati: otroško igrišče, šolsko igrišče, pločniki, kolesarske steze, vrtički, pokopališče, gozd, odprti prostor pred trgovino, pošto. Moški pa so večkrat kot ženske menili, da ne smejo manjkati: športna igrišča, voda in obvodni prostor. Tisti, ki živijo v bloku, so večkrat kot tisti, ki živijo v hiši, menili, da ne bi smeli manjkati: park, otroška igrišča, športna igrišča, trg, kolesarske steze, vrtički, gozd, torej prostori srečevanja, družabnega življenja in rekreacije. Tisti, ki živijo v hiši, pa so večkrat obkrožili bolj funkcionalne prostore (npr. pločniki, odprti prostor pred trgovino, pošto, odprti prostor pred cerkvijo, pokopališče). Ocenjujemo, da gre za razlike, ki izhajajo iz različne rabe OJP.

Osebna izkušnja, ki izhaja iz rabe in poznavanja neke ureditve, neposredno vpliva na vrednote ljudi v zvezi s prostorom. Kar poznamo, cenimo in obratno, česar ne poznamo oziroma nam ni dostopno, tudi ne cenimo v večji meri. Rezultati so pomembni in kažejo na odgovornost strokovnih rešitev, pa tudi na pomen participativnega, soodločevalskega planiranja.

Potrditve ugotovitve, da specifične prostorske razmere vplivajo na vrednote ljudi, kažejo tudi odgovori pri vprašanju 16, kjer smo anketirance spraševali, kaj sodi na prikazano sliko. Na sliki (4.42) je prikazan Glavni trg v Ljutomeru. Izkazalo se je, da so Ljutomerčani izrazito drugače od ostalih odgovarjali na zastavljeno vprašanje.

Glavni trg v Ljutomeru je bil obnovljen v letih 2007–2008. Prenovljen trg se po zasnovi razlikuje od prejšnjega. Glavna značilnost prejšnje zasnove so bila velika drevesa in trava z enosmerno cesto, ki je vodila diagonalno skozi trg. Nova zasnova pa sloni na »dveh osnovnih konceptualnih zamislih: vzpostavitvi osrednje prazne trške površine in formiranju prostorske napetosti v vzdolžni smeri trga« (Celovita prenova ..., 2012). Raziskave javnega mnenja ugotavljajo, da so prebivalci z ureditvijo manj zadovoljni, kot so bili s prejšnjo (Jelen, 2009).

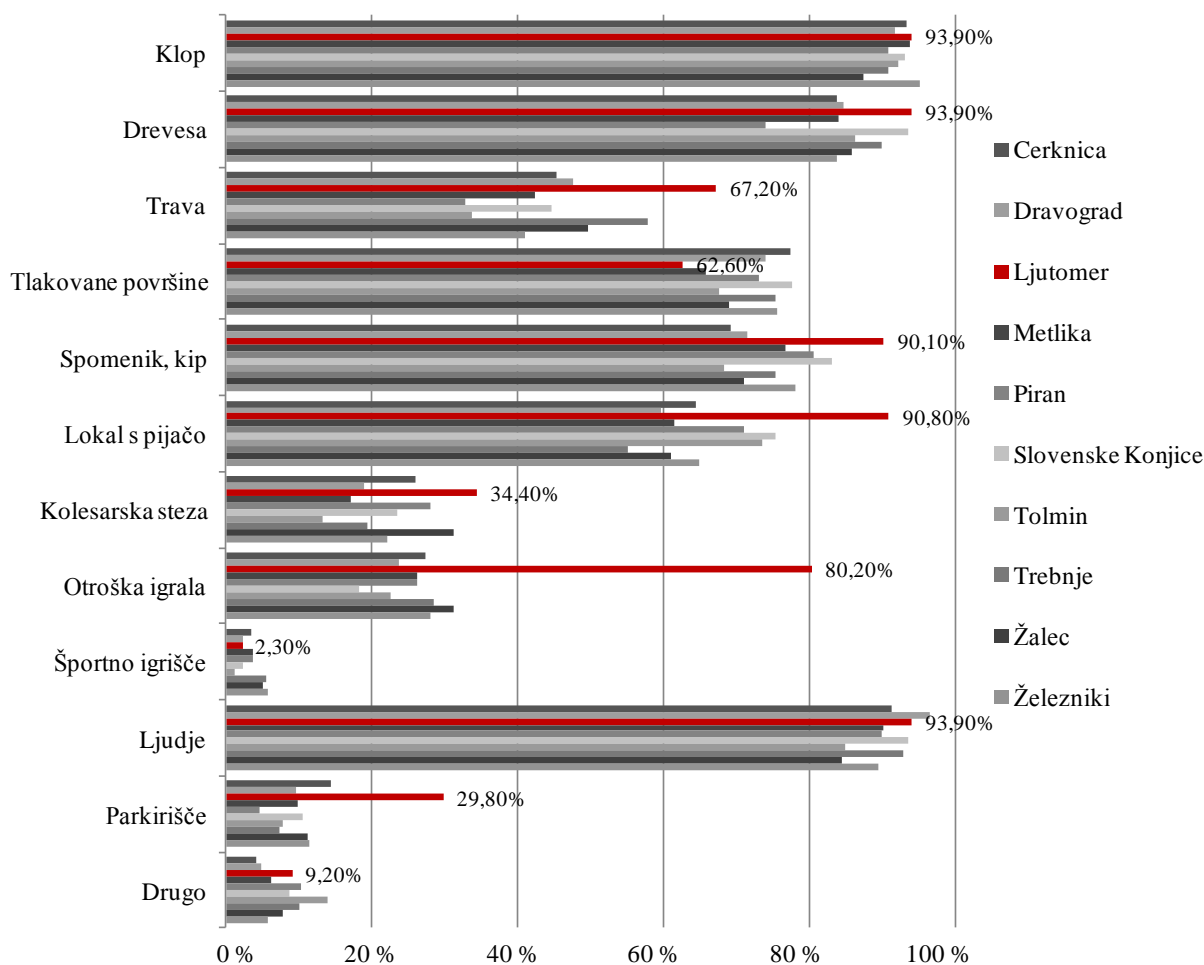

Slika 4.42: Glavni trg v Ljutomeru
Figure 4.42: Main square in Ljutomer

Prebivalci vseh desetih mest so ocenjevali isto sliko, na kateri je prikazan Glavni trg v Ljutomeru. Primerjava odgovorov različnih mest poudari razliko, ki nastane, kadar ljudje ocenjujejo prostor, ki jim je poznan (je njihov bivanjski prostor – prebivalci Ljutomera), in prostor na sliki, ki jim ni poznan (prebivalci vseh ostalih mest). Izkaže se, da ljudje, ki ocenjujejo prostor, ki jim je poznan, izrazito drugače ocenjujejo ureditev od vseh ostalih. Ob tem ne ocenjujejo samo, kaj se jim zdi, da bi sodilo na trg (npr. na podlagi osebnih preferenc),

pač pa ocenjujejo tudi na podlagi »spomina« (pretekle ali sedanje ureditve). V naši zavesti je torej poleg fizičnih komponent tudi »odtis spomina«, ki je specifičen za nek kraj.

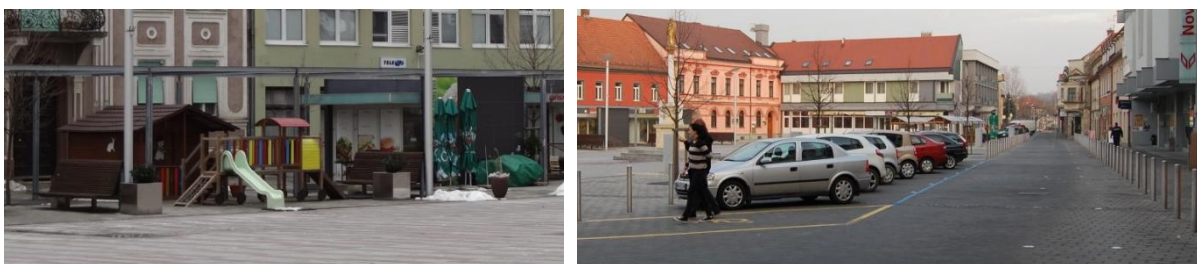
Rezultat potrjuje razlike, ki jih urbani sociologi pripisujejo razlikam med »prostorom« (»space«) in »krajem« (place«). »Fizična kvaliteta prostorskih enot (lokalizacija globalnosti), ki se v mestih manifestira kot kvaliteta specifične urbane krajevnosti (urban placeness), nasproti univerzalni in instrumentalni kvaliteti urbane prostorsosti (urban spaceness)« (Hočevnar, 2000: 23-24). Rečemo lahko, da so Ljutomerčani ocenjevali svoj »kraj« (angl. »place«), ostali anketiranci pa »prostor« (angl. »space«) (grafikon 4.46).

Grafikon 4.46: Kaj sodi v prostor na sliki (vprašanje 16)

Graph 4.46: What belongs in the place shown in the picture (question 16)

Ljutomerčani so bolj kot ostali menili, da na Glavni trg sodijo drevesa in trava (kot je bilo v prejšnji ureditvi), pa tudi spomenik, lokal s pijačo in otroška igrala. Vse tri našete stvari dejansko obstajajo tudi v sedanji ureditvi in čeprav se to s slike ne vidi (npr. otroška igrala so umeščena ob stojnicah, na severnem robu trga, parkirišče pa je ob južnem robu trga, sliki 4.43 in 4.44), prebivalci Ljutomera sliko ocenjujejo na podlagi svojih izkušenj, ki jih imajo kot uporabniki tega prostora.

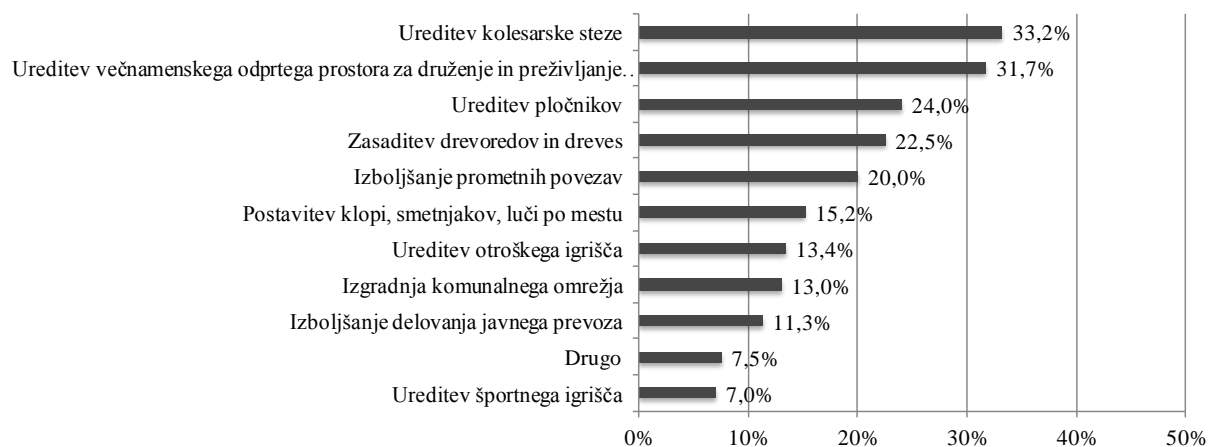

Sliki 4.43 in 4.44: Otroška igrala in parkirišče na Glavnem trgu v Ljutomeru
Figure 4.43 and 4.44: Playground equipment and parking lot on main square in Ljutomer

4.3.3.3 Vpliv prostorske ureditve na želje uporabnikov

Rezultati anketne raziskave v povezavi z rezultati prostorske analize odkrivajo vpliv prostorske ureditve na rabo, zadovoljstvo in vrednote uporabnikov ter tudi na želje uporabnikov v zvezi s prostorom. Želje prebivalcev smo preverjali z vprašanjem, katerim projektom⁵⁴ bi v mestu dali prednost (vprašanje 21).

Prebivalci izbranih majhnih mest bi v največjem številu dali prednost ureditvi kolesarske steze (33 %), sledi pa ureditev večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa (32 %). Skoraj četrtina vprašanih meni, da bi morali dati prednost tudi ureditvam pločnikov (24 %) in zasaditvi drevoredov in dreves (22 %). Na petem mestu je pri izbiri prednostnih projektov izboljšanje prometnih povezav (20 % vprašanih, grafikon 4.47).

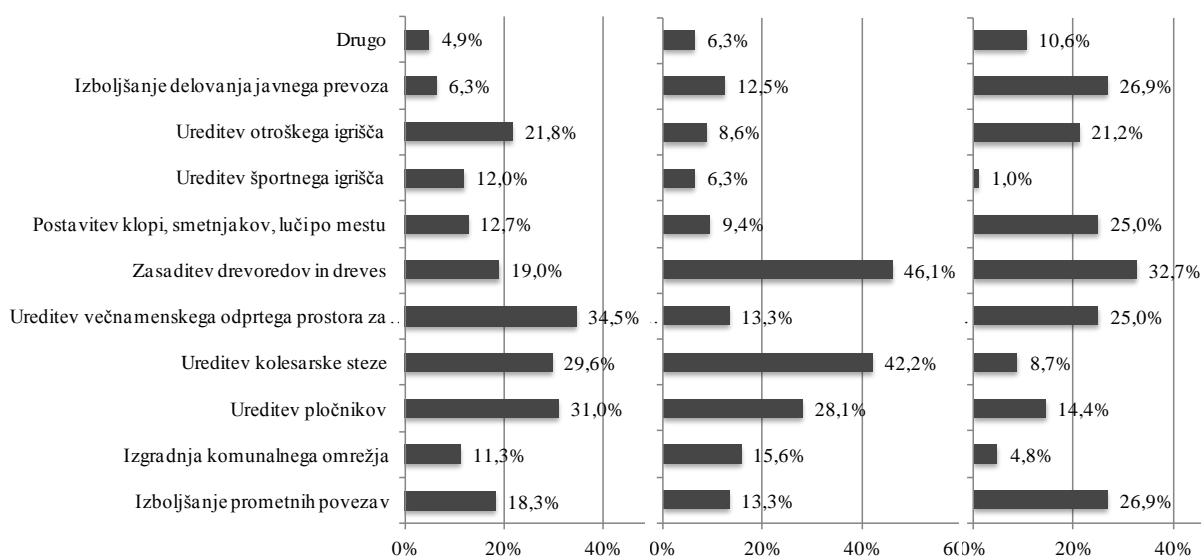
Grafikon 4.47: Kateremu projektu bi dali prednost (vprašanje 21)
Graph 4.47: Which project would you give preference (question 21)

Največji je interes prebivalcev za ureditev kolesarskih stez. Odgovor je še posebno zanimiv, ker se le slabih 9 % anketirancev po mestu običajno giblje s kolesom (vprašanje 19). Izkazan

⁵⁴ Večina anketirancev ni izbrala le dveh projektov, kot je pisalo v navodilih, pač pa so izbirali do štiri navedene projekte, zato so kot veljavni odgovori upoštevani vsi tisti anketni odgovori, kjer so bili obkroženi do štirje navedeni projekti.

interes po kolesarskih stezah je sicer večji v mestih, kjer se več ljudi po mestu vozi s kolesom (na primer v Ljutomeru, Železnikih in Žalcu je več kot 40 % prebivalcev izbralo ta projekt), vendar je ta interes izkazan tudi v mestih, kjer se ljudje običajno ne gibljejo s kolesom. Za kolesarske steze se zavzema kar tretjina vprašanih celo v Metliki in v Trebnjem, kjer se le 1 % oz. 3 % prebivalcev vozi s kolesom. Ureditev kolesarskih stez bi zato lahko pomenila vzpodbudo ljudem za kolesarjenje in bi se morala odraziti v prihodnjem načrtovanju izbranih mest.

Projekti, ki so jih prednostno izbirali prebivalci, se razlikujejo glede na mesto, od koder prihajajo. V obeh obmejnih mestih, v Dravogradu in Metliki, bi prednost dali izboljšanju prometnih povezav. V Cerknici bi prednost dali več projektom, največjo prednost pa ureditvi večnamenskega OJP za druženje in preživljanje prostega časa. V Ljutomeru bi dali prednost zasaditvi dreves, čeprav v mestu primerljivo z drugimi mesti dreves ne primanjkuje. Tak odgovor je, kot kažejo odgovori na različna anketna vprašanja v tej raziskavi, posledica nezadovoljstva s preureditvijo trga in je zato predvsem (subjektivni) odziv na stanje v prostoru (grafikon 4.48).

Grafikon 4.48: Prednostni projekti: Cerknica Ljutomer Piran
 Graph 4.48: Preference projects in Cerknica, Ljutomer and Piran

Na podlagi rezultatov tako sklepamo, da so želje povezane z rabo in ne/zadovoljstvom s trenutnim stanjem. Ljudje se odzivajo na razmere v svojem mestu. Na primer, ureditvi večnamenskega prostora za druženje in preživljanje prostega časa bi dali prednost v mestih, kjer ga bodisi ni bodisi ni privlačen za rabo (npr. v Dravogradu, Trebnjem in Žalcu bi več kot 40 % ljudi temu dalo prednost, medtem ko v Ljutomeru tega projekta niso izbirali kot prednostnega: le okoli 13 %).

Odgovori pa kažejo tudi na »stopnjo urejenosti« mesta. Če je mesto podhranjeno z osnovno infrastrukturo (prometne povezave, pločniki ...), se bodo želje ljudi prvenstveno nanašale na to. Čim bolj pa je mesto urejeno in s tem »razvito«, tem bolj bodo potrebe in želje ljudi povezane ne samo z osnovnimi ureditvami, pač pa z »dopolnilnimi«, takimi, ki nadgrajujejo

osnovne ureditve. Na primer: izboljšanju delovanja javnega prevoza bi dali prednost v Piranu (grafikon 4.48), vendar je to tudi edino mesto, ki ima delujoč mestni javni prevoz. Rezultati zato potrjujejo domnevo, da se z urejenostjo zahteve po kakovosti višajo.

Podrobnejša analiza rezultatov kaže še, da na želje in vrednote vplivajo tako prostorske razmere, kot osebne življenjske situacije (npr. prostor, v katerem živimo, življenjsko obdobje), predvsem pa način rabe prostora. Na primer, v mestih, kjer se več kot polovica ljudi običajno po mestu giblje z motornim vozilom (Metlika in Dravograd) bi bolj kot v ostalih mestih dali prednost izboljšanju prometnih povezav. Ali: ureditvi kolesarske steze bi dali prednost v Železnikih, Žalcu in Ljutomeru, v mestih torej, v katerih se največ prebivalcev po mestu običajno giblje s kolesom. Tisti izmed vseh prebivalcev, ki se po mestu navadno gibljejo peš, bi prednost dali naslednjim projektom: postavitvi klopi, smetnjakov, luči po mestu, ureditev športnega igrišča, izboljšanju delovanja javnega prevoza. Mlajši (pod 30 let) bi bolj kot druge starostne skupine dali prednost izboljšanju prometnih povezav, ureditvi večnamenskega odprtega prostora za druženje, ureditvi športnega igrišča, izboljšanju delovanja javnega prevoza. Starejši (nad 61 let) bi bolj kot druge starostne skupine dali prednost ureditvi pločnikov, postavitvi klopi, smetnjakov in luči. Starostna skupina 30–45 bi bolj kot ostale starostne skupine dala prednost ureditvi otroškega igrišča.

Rezultati torej kažejo, da gre pri oceni razmer prebivalcev in njihovih željah za naslednje:

- **Odgovori odražajo realno oceno fizičnega stanja in zadovoljstva ljudi z njim.**

Odzivi prebivalcev kažejo na dejansko stanje prostora (npr. urejenost, opremljenost mesta) in stopnje izpolnjevanja funkcij, ki naj jih OJP zagotavlja. Rezultati na podlagi ocen, ki kažejo na zadovoljstvo, potrebe in želje uporabnikov OJP, lahko služijo kot osnova programskemu planiranju oziroma načrtovanju novih prostorskih ureditev. Zato:

- **Odgovori lahko pomenijo vzpodbudo za urejanje najbolj potrebnih oziroma zelenih ureditev v mestu.**

Rezultati na primer kažejo, da bi v Cerknici prebivalci prednost dali ureditvi večnamenskega OJP, poleg ureditve pločnikov in kolesarskih stez še otroškemu igrišču, kar v mestu dejansko manjka. Odgovori tovrstnega spraševanja so zato dobro izhodišče in vzpodbuda za urejanje najbolj potrebnih, pa tudi najbolj zelenih ureditev v mestu.

Vendar odgovori tudi kažejo, da:

- **Odgovori po drugi strani odražajo tudi subjektivno oceno prebivalcev v zvezi z OJP, na podlagi osebnih izkušenj, ki jih imajo kot uporabniki.**

Ta ocena in iz nje izhajajoče želje so lahko odziv ljudi na zatečeno stanje ali na nedavno spremembo fizičnega stanja. V prvem primeru, ko se ljudje odzivajo na zatečeno stanje prostora, se subjektivnost, do neke mere pa tudi nekritičnost pokaže, ko ureditev kljub nekaterim pomanjkljivostim ocenjujejo pozitivno. V drugem primeru so ocene in želje odziv ljudi na nedavno spremembo stanja določene ureditve v mestu. Tako kaže primer Glavnega trga v Ljutomeru, saj kritičnost do te konkretne ureditve prevlada tudi v ocenah splošnega zadovoljstva urejenosti mesta (npr. ocena, da je zasaditev drevoredov in dreves prednostni projekt v Ljutomeru). V obeh primerih gre dejansko za subjektivni odziv prebivalcev na stanje prostora v mestu.

4.3.4 Odzivi občinskih uprav

V osmih izbranih mestih so bili v začetku leta 2013 rezultati raziskave predstavljeni predstavnikom občinskih uprav. Predstavitev rezultatov je bila izvedena skozi polstrukturiran intervju z udeleženci. Zaposleni na občinah so se strinjali, da je prepoznava potreb in preferenc ljudi v zvezi z razvojem OJP s sočasno prostorsko analizo zelo pomembna za prostorsko načrtovanje novih rešitev. Vendar hkrati poročajo, da take vrste raziskav in spremljanja stanja, razen izjemoma (na primer v Tolminu), na občinah ne izvajajo.

Za predstavnike občin so bili še posebno zanimivi rezultati zadovoljstva s konkretnimi območji OJP, vrstami OJP, splošnega zadovoljstva z OJP v mestu ter pogostosti rabe različnih vrst OJP v mestu (vprašanja 7 do 11 in 17). Poleg tega so bili veliko zanimanja deležni grafični rezultati, kjer so prebivalci zarisali območja osrednjega OJP in tistega OJP, ki ga sami najpogosteje uporabljajo (vprašanje 12). Zaposleni z uprav so ocenili, da so rezultati raziskave dober pokazatelj stanja v zvezi z OJP v njihovem mestu.

Vprašanja glede načrtovanja OJP in konkretnih projektov urejanja OJP v mestu so povezana s siceršnjim načrtovanjem prostora v mestih. Ključni prostorski dokumenti v zvezi z urejanjem prostora na lokalnem nivoju so občinski prostorski načrti. Zato smo najprej analizirali, kako je vsebina urejanja OJP že sedaj zastopana v slovenskih občinskih (strateških in izvedbenih) prostorskih aktih.

Pregledani so bili novi Občinski prostorski načrti (OPN) izbranih majhnih mest. Medtem ko imajo nekatere občine že sprejet nov OPN (npr. Cerknica in Tolmin, od junija 2013 pa še Ljutomer in Trebnje), so ostale občine še v različnih fazah priprave in sprejemanja OPN. Glede na prioritete, dejansko stanje in zmožnosti se občine z ukrepi in določbami glede ureditev OJP v OPN trudijo izboljševati prostorske razmere na način, da se zagotavlja čim bolj kakovostno bivalno okolje. Občine prepoznavajo pomen urejenega OJP za kakovost bivanja. V četrtem odstavku 32. člena Odloka o OPN Tolmin, Ur. l. RS, št. 78/2012 na primer piše, da se »kvaliteto bivanja v naseljih dviga z zagotavljanjem in ureditvijo javnih prostorov in urbane opreme«. Tudi 30. členu Odloka o OPN Metlika je za izboljšanje kakovosti bivanja izpostavljeno urejanje javnih površin in odprtega prostora v naseljih, pri čemer se upošteva ohranjena identiteta naselja ali dela naselja in okoliške krajine. V OPN-ih so zapisane različne usmeritve glede enakomernega dostopa prebivalcev naselij do zelenih in drugih javnih odprtih površin, ki naj bodo raznolike glede na vlogo, uporabnost in pomen za prepoznavnost naselja (Odlok o OPN Metlika, osnutek Odloka o OPN Slovenske Konjice, predlog Odloka o OPN Dravograd idr.).

Določbe glede urejanja in opremljanja OJP se v Odlokih o OPN nanašajo na splošne ukrepe (npr. povezovanje v dostopno mrežo OJP za vse prebivalce, opremljanje javnega prostora z urbano opremo ali urejanje novih povezav in kolesarskih poti), izvedbo konkretnih novih ureditev OJP (npr. ureditev zelene poteze ob Cerkniščici, OPN Cerknica 2012) oziroma se določbe nanašajo na projekte, ki bodo vplivali na nov značaj OJP v mestih (npr. obvoznica, ki bo sprostila promet v središču mesta, s čimer bi glavna mestna ulica dobila nov značaj, OPN Cerknica, 2012; OPN Tolmin, 2012). V OPN-ih so opredeljene usmeritve glede urbanističnega oblikovanja naselij, ki med drugim določajo, da se pri urejanju novih

poselitvenih območij zagotavlja zadostne površine za peš promet, za igrišča in za javne zelene površine (npr. 27. člen Odloka o OPN Trebnje).

Pogosto Občine v občinskih prostorskih načrtih določajo tudi normativna določila glede razmerja med zgrajenimi in zelenimi oziroma drugimi javnimi površinami. Količine se zagotavlja na primer s faktorjem odprtih javnih površin in faktorjem zelenih površin (različni odloki, npr. Odlok o OPN Tolmin).

Novi planski dokumenti so v splošnem ustrezna osnova za urejanje OJP v izbranih mestih, čeprav v nekaterih delih preohlapna (npr. določilo strateškega dela, da se z mrežo dostopnih javnih površin zagotavlja kakovostno bivalno okolje, pri čemer dostopnosti, mreže ali območij javnih površin ne definira), v nekaterih, predvsem normativnih, pa morda celo preveč ambiciozna (npr. obseg športnih igrišč v m² na vsako novo stanovanje v večstanovanjski stavbi). Zaposleni na občinah hkrati poročajo, da občine zaradi različnih, predvsem finančnih razlogov, vseh predpisanih usmeritev in določil ne zmorejo izvajati. Večina občin v kratkem nima predvidenih izvedbenih projektov za prenovo ali ureditev, četudi obstajajo idejne rešitve za preureditve ali nove ureditve. Majhne občine in s tem majhna mesta so po besedah zaposlenih na občinah omejena v pridobivanju finančnih sredstev za nove investicije. Realizacije se trenutno večinoma vežejo na pridobivanje sredstev pomoči države ali evropskih sredstev.

Občinskim oblastem se zdi pomembno opozarjati na pomen soodgovornosti vseh uporabnikov glede urejenosti OJP. Zaposleni na občinah so se strinjali, da so tovrstne raziskave rabe in zadovoljstva prebivalcev v zvezi z OJP koristne pri odločitvah v zvezi s prostorskim načrtovanjem. Raziskava družbenih značilnosti, to je značilnosti in navad uporabnikov OJP, podaja odgovore na to, ali se OJP razvija glede na potrebe. S hkratno prostorsko analizo podaja izhodišča za nadaljnje ukrepanje.

4.4 SINTEZNI PRIKAZ REZULTATOV OBEH DELOV RAZISKAVE

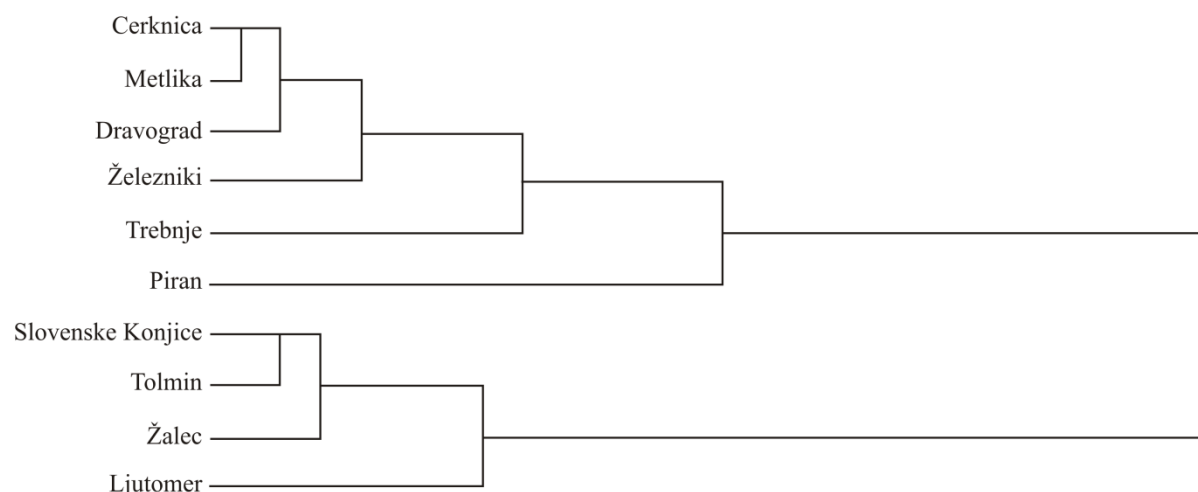
V tem poglavju so prikazani sintezni rezultati obeh delov raziskave, v katerem smo želeli ugotoviti povezanost prostorskih značilnosti z rezultati zadovoljstva in rabe OJP v majhnih mestih. Najprej smo na podlagi združevanja mest v skupine po podobnosti glede zadovoljstva in rabe OJP ugotavljali, katere so bistvene prostorske značilnosti OJP posamezne skupine (poglavje 4.4.1). Dodatno smo s siceršnjimi javno dostopnimi statističnimi kazalniki razvoja mest ugotovili, da ni povezanosti med njimi in zadovoljstvom oziroma rabo odprtega javnega prostora.

Nato smo ugotovljene povezave med zadovoljstvom oziroma rabo in prostorskimi značilnostmi dodatno preverjali s statističnimi metodami (poglavje 4.4.2). Preverjanje statistično značilnih povezanosti med posameznimi podatki je dodaten prispevek k preverjanju postavljene hipoteze, da urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora v mestu.

4.4.1 Skupine mest glede na zadovoljstvo in rabo odprtega javnega prostora

Mesta so na podlagi anketnih odgovorov zadovoljstva (vprašanja 10 in 17) in rabe (vprašanje 11) odprtega javnega prostora z metodo hierarhičnega združevanja razvrščena v skupine. Na podlagi rezultatov anketne raziskave in rezultatov prostorskih analiz lahko podamo celovito oceno zadovoljstva in rabe OJP v povezavi s stanjem OJP v vsakem od izbranih mest v odnosu do drugih mest.

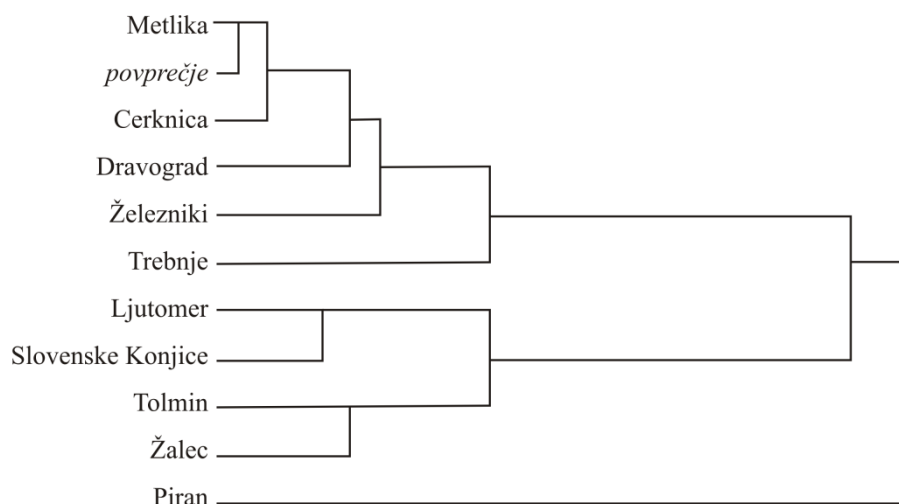
Najprej je bila opravljena analiza hierarhičnega združevanja mest v skupine po podobnosti na podlagi zadovoljstva prebivalcev z OJP (vprašanja 10 in 17). Rezultati kažejo, da obravnavana mesta glede zadovoljstva prebivalcev z OJP lahko združimo v dve prepoznavni skupini (grafikon 4.49).

Grafikon 4.49: Drevesni diagram združevanja mest po podobnosti glede zadovoljstva prebivalcev z odprtim javnim prostorom (vprašanji 10 in 17)

Graph 4.49: Dendrogram of cities by similar satisfaction with public open space (questions 10 and 17)

Dodatno so bili analizi zadovoljstva (na podlagi vprašanj 10 in 17) dodani še rezultati rabe različnih vrst OJP (vprašanje 11). Analiza hierarhičnega združevanja mest po podobnosti glede na zadovoljstvo in pogostost rabe OJP kaže, da lahko izbrana majhna mesta tudi v tem primeru razvrstimo v dve značilni skupini, s Piranom kot izjemo (grafikon 4.50). Za razliko od prejšnje razdelitve mest v skupine se je v tem primeru kot posebnost med mesti izločil Piran, zaradi posebnosti v rabi OJP, ki izhaja iz prostorskih značilnosti mesta.

Grafikon 4.50: Drevesni diagram združevanja mest po podobnosti glede zadovoljstva in rabe odprtega javnega prostora (vprašanja 10, 11 in 17)

Graph 4.50: Dendrogram of cities by similar satisfaction with public open space and by similar public open space use (questions 10, 11 and 17)

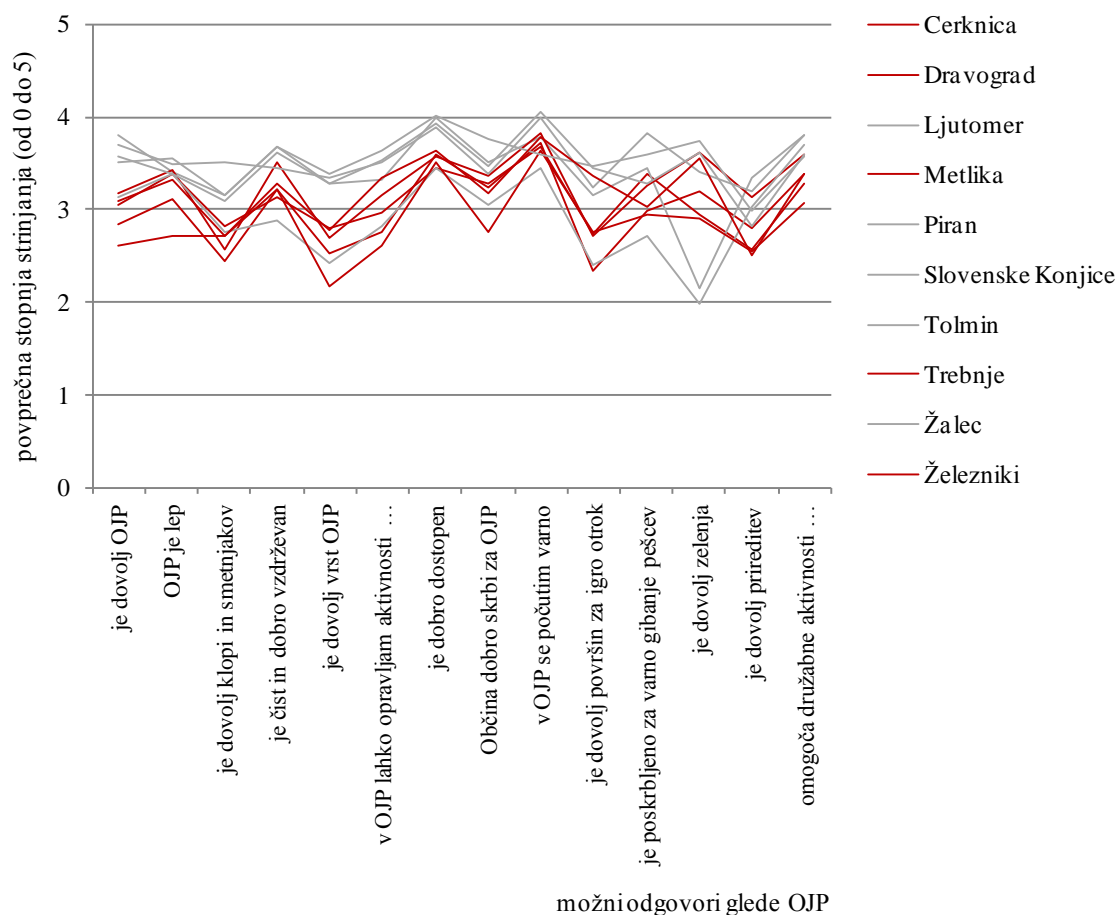
V obeh primerih analize hierarhičnega združevanja mest v skupine, pri čemer prvi primer predstavlja analiza hierarhičnega združevanja mest na podlagi zadovoljstva, drugo analizo pa

poleg zadovoljstva še raba OJP, se mesta združujejo v dve prepoznavni skupini. V nadaljevanju predstavljamo značilnosti obeh skupin mest (in Pirana kot izjeme) glede fizične urejenosti OJP in mnenja prebivalcev v zvezi z OJP. Dve skupini mest smo poimenovali »mesta povprečnega razvoja«, »mesta dinamičnega razvoja«.

Skupina 1: Mesta »povprečnega« razvoja

To skupino sestavljajo mesta: Cerknica, Dravograd, Metlika, Trebnje in Železniki.

Skupino sestavljajo mesta, kjer so prebivalci manj zadovoljni s stanjem OJP (vprašnji 10 in 17, grafikon 4.51), kjer prebivalci najraje zahajajo v gozd ali prostor pred domom (vprašanje 7) in kjer prebivalci večinoma pripadajo skupini »manj aktivnih« uporabnikov (razen v Cerknici, kjer jih je večina »bolj aktivnih«, vprašanje 11; glej tudi poglavje 4.3.1).

Grafikon 4.51: Skupina mest »povprečnega« razvoja in zadovoljstvo z odprtim javnim prostorom (vprašanje 17)

Graph 4.51: Group of cities with »average« development and satisfaction with public open space (question 17)

Mesta imajo bolj razloženo urbano strukturo in so bolj reliefno razgibana od mest druge skupine. Prostorska analiza kaže, da so v mestih med različnimi dejavnostmi večje

oddaljenosti, večinoma umeščene ob rob naselja, v novejše dele poselitvenega območja. Skupna značilnost poselitvenih območij teh mest je tudi reliefno razgiban teren, kjer se prebivalci zaradi večjih oddaljenosti med dejavnostmi, višinskih razlik in slabše urejenega sistema pešpoti po mestu v veliki meri (bolj kot v drugih mestih) gibljejo z motornimi vozili.

Ta mesta so slabše opremljena z OJP kot mesta druge skupine, v njih ni vseh opazovanih vrst OJP in osrednja javna površina ni namenjena samo pešcem. Skupna značilnost teh mest je na primer, da parka bodisi ni (npr. Cerknica, Dravograd, Železniki) ali pa ta ni urejen kot »osrednji zeleni skupni prostor« mesta, namenjen različnim aktivnostim in druženju prebivalcev (npr. v Metliki je »parkovnih« površin več, vendar nobena od njih ne prevzema vloge osrednjega mestnega parka). V teh mestih na trgih prevladuje prometna raba (npr. parkirišča na metliških trgih), bodisi skoznje poteka glavna cesta (npr. v Dravogradu, pa tudi v Cerknici in Trebnjem) ali pa trg v osrednjem delu mesta sploh ni urejen (npr. v Železnikih).

Rezultati prostorske analize torej pokažejo, da so mesta, kjer so prebivalci bolj nezadovoljni s stanjem OJP, pešcem manj prijazna in slabše opremljena z različnimi vrstami OJP ali ureditvami, ki bi vzpodbujale hojo in vsakodnevno privabljuje prebivalce k rabi OJP, čeprav količinsko odprtega javnega prostora v teh mestih ne primanjkuje.

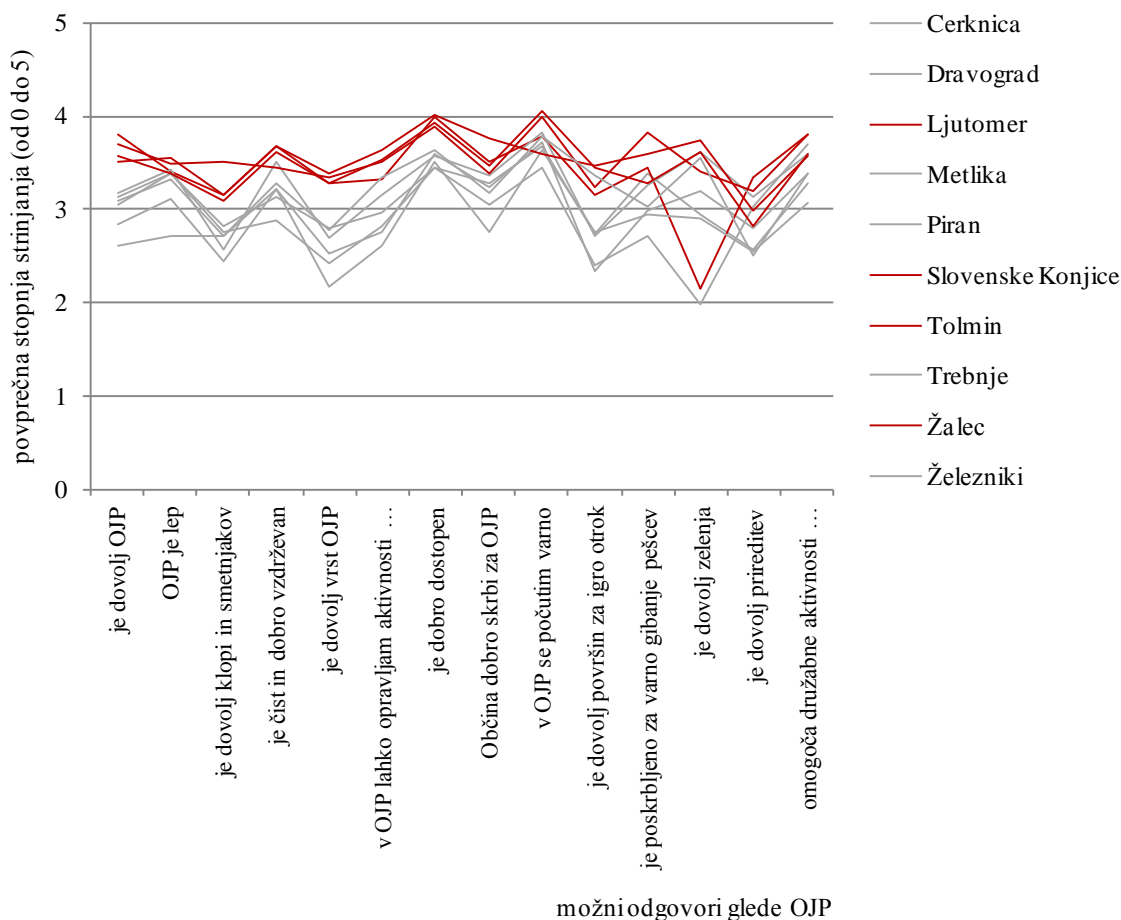
Rezultati anketne raziskave glede rabe in zadovoljstva sovpadajo z analizo dejanskega stanja: prebivalci urejenost OJP in opremljenost z različnimi vrstami OJP ocenjujejo slabše kot prebivalci mest druge skupine. OJP očitno ne zadovolji vseh njihovih potreb, saj podpovprečno ocenjujejo trditve, da lahko v OJP opravljajo različne aktivnosti, ki so zanje pomembne. Prav tako slabše ocenjujejo trditve, da je v mestu dovolj prireditev, površin za igro otrok ali klopi in smetnjakov (vprašanje 17).

Odgovori prebivalcev teh mest kažejo tudi na povezavo prostorske ureditve in vrednot prebivalcev v zvezi z OJP. Če jih vprašamo, kaj ne bi smelo manjkati v katerem koli mestu (vprašanje 4), rezultati pokažejo, da prebivalci teh mest ne navajajo pogosto urbanih prostorov, kot sta na primer park ali trg.

Skupina 2: Mesta »dinamičnega« razvoja

To skupino sestavljajo mesta: Ljutomer, Slovenske Konjice, Tolmin, Žalec.

Gre za skupino mest, kjer pogosteje uporabljajo skupne, urbane mestne prostore in so prebivalci v povprečju s stanjem OJP, še posebno s splošnim stanjem urejenosti OJP v mestu, bolj zadovoljni kot prebivalci ostalih mest (vprašanje 17, grafikon 4.52). Prebivalci mest se uvrščajo v skupino »selektivno aktivnih« uporabnikov, ki v povprečju bolj od prebivalcev ostalih mest uporabljajo urbane, skupne vrste OJP. Prebivalci tudi menijo, da so ti prostori pomembni pri mestogradnji, saj menijo, da ne bi smeli manjkati v kateremkoli mestu. Gre za povezavo med rabo in vrednotami glede OJP (vprašanje 4).

Grafikon 4.52: Skupina mest »dinamičnega« razvoja in zadovoljstvo z odprtim javnim prostorom (vprašanje 17)
Graph 4.52: Group of cities with »dynamic« development and satisfaction with public open space (question 17)

Gre za mesta različnih velikosti po obsegu poselitvenega območja in različnih gostot poselitve. V vseh je osrednji del mesta strnjeno jedro, z močnim in delujočim centrom in trgom kot pomembnim osrednjim OJP. Bistvene družbene in druge dejavnosti mesta so vezane na center mesta, večina ljudi pa se po mestu giblje peš oziroma tudi kolesarijo.

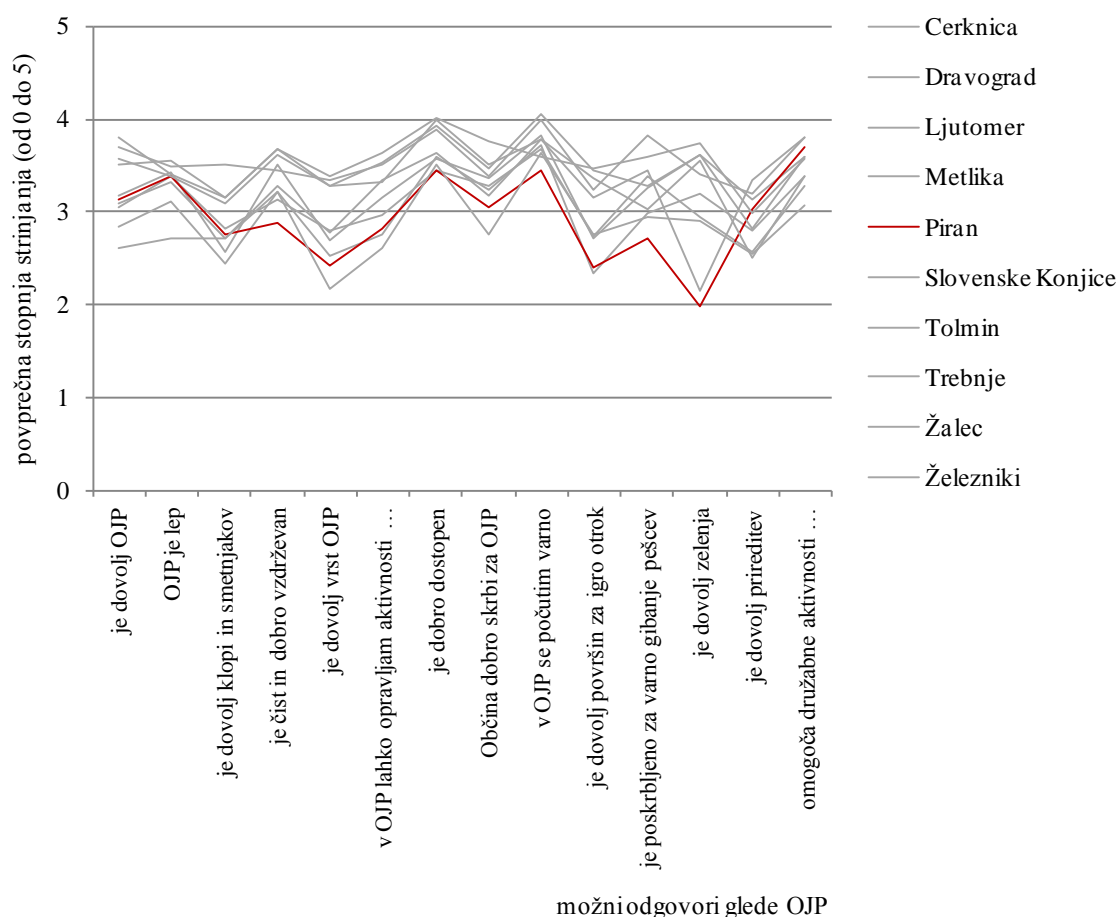
V mestih so prisotne vse analizirane vrste OJP in bolj urejen OJP, prebivalci pa radi in pogosto zahajajo v park in na trg. Gre za mesta, ki imajo značilno trško zasnovano in kjer je osrednji trg namenjen pešcem. Prebivalci so bolj od prebivalcev prve skupine mest zadovoljni z različnimi vrstami OJP in splošnim stanjem OJP, čeprav skupni obseg OJP v teh mest v primerjavi z mesti prve skupine ni večji (izjema je Ljutomer, kjer je v izračun upoštevan tudi hipodrom), zato je zadovoljstvo bolj kot s količino možno povezati s kakovostjo ureditev OJP. Kakovost se nanaša na opremljenost mesta z različnimi vrstami OJP in privlačnostjo teh ureditev za uporabnike.

Izjema

Piran se je po pričakovanjih izkazal kot posebnost med raziskanimi mesti.

Posebnost izvira iz fizičnih danosti, predvsem obale in morja, posebnosti urbane strukture in dejstva, da mesto, za razliko od ostalih slovenskih mest, nima tipičnega zaledja (gozda in kmetijskih površin).

V Piranu je osrednji mestni trg z ulicami in obvodnim prostorom ena najpomembnejših mestnih struktur. Izkaže se, da se prebivalci Pirana sicer zavedajo prednosti, ki jim jih OJP prinaša (npr. prepoznavajo pomen OJP zaradi omogočanja družabnih stikov, vprašanje 17), pa vendar se do specifičnih razmer v mestu ti prebivalci tudi najbolj kritično odzivajo (npr. pri vprašanju 17 so splošno zadovoljstvo v zvezi z nekaterimi trditvami izrazito slabše ocenjevali od prebivalcev mest prve in druge skupine; na primer, da ni dobro dostopen, da primanjkuje različnih površin za različne aktivnosti ljudi, da primanjkuje otroških igrišč, da ni poskrbljeno za varno gibanje pešcev ipd., grafikon 4.53).

Grafikon 4.53: Piran in zadovoljstvo z odprtim javnim prostorom (vprašanje 17)
Graph 4.53: Piran and satisfaction with public open space (question 17)

V svojih ocenah in uporabi so drugačni od vseh ostalih analiziranih mest. Pirančani so zadovoljni in uporabljajo pretežno le osrednji mestni (Tartinijev) trg in prostor ob morju, medtem ko ostale našete vrste manj ali sploh ne. Slabo ocenjujejo na primer tudi ulice. Prebivalci Pirana so izmed vseh mest izstopali tudi po tem, da bi več kot četrtnina anketirancev dala v mestu prednosti izboljšanju delovanja javnega prevoza, medtem ko je v ostalih mestih ta odstotek nižji (ni presegel 15 %). Mesto je sicer edino, ki ima javni prevoz in cono za pešce, ki praktično obsega vso strnjeno naselje. Odgovori potrjujejo povezavo med rabo prostora in vrednotami oziroma željami v zvezi z OJP.

Tudi piranski primer kaže na to, da pri ne/zadovoljstvu in rabi OJP ključno vlogo igra urejenost mesta z OJP z različnimi ureditvami in vrstami OJP.

Statistični kazalniki razvoja mest v povezavi z rezultati raziskave

Primerjava izbranih statističnih podatkov (Priloga G), ki veljajo za splošne kazalnike razvoja, z rezultati izvedene raziskave, poskuša ugotoviti, kako sta zadovoljstvo in raba uporabnikov majhnih mest povezana s splošnim razvojem mesta oziroma občine.

Vsa raziskana mesta ležijo v občinah, ki so predvsem bivalne in imajo nižjo ekonomsko moč prebivalcev od slovenskega povprečja. So pa različne glede stopnje brezposelnosti. Najvišjo stopnjo brezposelnosti beležijo v Metliki, pa tudi v treh občinah, kjer so prebivalci najbolj zadovoljni in največ uporabljajo OJP (Ljutomer, Slovenske Konjice, Žalec). Prav vse raziskane občine imajo povprečno neto mesečno plačo nižjo od slovenskega povprečja. Najnižja je v Metliki, najvišja pa v Piranu. Najnižji bruto prejemek na prebivalca je v občinah Metlika in Ljutomer, kjer je tudi najvišja stopnja brezposelnosti. Po povprečnem bruto prejemku na prebivalca izstopa občina Piran, kjer je bil leta 2010 prejemek višji od slovenskega povprečja, vendar gre hkrati za občino z najnižjim negativnim skupnim prirastom prebivalcev ter občino, kjer povprečna starost prebivalcev presega slovensko povprečje. Ugotavljamo, da zadovoljstva z OJP in raba OJP ne moremo razlagati s podatki o deležu delovno aktivnih prebivalcev, ekonomski moči in brezposelnosti.

Najvišji skupni prirast prebivalstva je v Cerknici, najnižji pa v Piranu. Povprečna starost prebivalcev se giblje okoli 40. leta. Najvišja povprečna starost prebivalcev je v občinah Tolmin in Piran, najnižja pa v občini Železniki. Indeks staranja kaže, da je le v treh raziskanih občinah večji delež mlajšega prebivalstva v primerjavi s starejšim (indeks staranja je manjši od 100; Slovenske Konjice, Trebnje in Železniki). Največji delež najbolj izobraženih je v občinah Trebnje in Tolmin. Ugotavljamo, da podatkov o bruto prejemku na prebivalca, skupnem prirastu prebivalcev, starosti in izobrazbi ne moremo povezati z zadovoljstvom in rabo OJP. Javno dostopnih statističnih kazalnikov razvoja mest oziroma občin (glede ekonomske moči, demografskega gibanja, trga dela itd.) torej ne moremo povezati z zadovoljstvom in rabo OJP.

V občinah se je od leta 2005 gradilo podpovprečno število novih stanovanj, z izjemo Cerknice in Trebnjega, pa tudi Slovenskih Konjic. Razvoj OJP ni sorazmeren z razvojem gradnje novih stanovanj: največ novogradenj je bilo v Cerknici in v Trebnjem, po rezultatih te raziskave pa

obe mesti sodita v skupino mest, kjer so prebivalci podpovprečno zadovoljni s stanjem OJP (mesta »povprečnega« razvoja). Morda je slabše zadovoljstvo z OJP možno povezati tudi z gradnjo novih stanovanj, pri čemer praksa kaže, da so ureditve ob novih gradnjah manjšega obsega in nižje kakovosti (Simoneti in Vertelj Nared, 2006). Nezadovoljstvo pa je, v povezavi z rezultati izvedene raziskave, možno povezati tudi z načinom poselitvenega vzorca, pri čemer bolj razpršena urbana struktura, še posebno, če gradnji ne sledijo urejeni in varni pločniki, kolesarske steze in raznovrsten OJP, bolj spodbuja vožnjo z motornimi vozili, kar vpliva na slabšo rabo OJP v mestu.

4.4.2 Potrditev hipoteze

S pomočjo statističnih analiz povezanosti prostorskih značilnosti in rezultatov ankete (zadovoljstvo in raba OJP) smo dodatno preverjali hipotezo.

Na začetku postavljeno hipotezo, da urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora v mestu, smo z dodatnimi statističnimi analizami povezanosti prostorskih značilnosti in rezultatov ankete potrdili. Ugotovili smo, da bolj urejen OJP (npr. namenjen pešcem) in bolj raznovrsten OJP (npr. v mestu je prisotnih več različnih vrst OJP) bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora. Ugotovili smo, da skupna količina odprtega javnega prostora ni povezana z zadovoljstvom in rabo OJP v mestu.

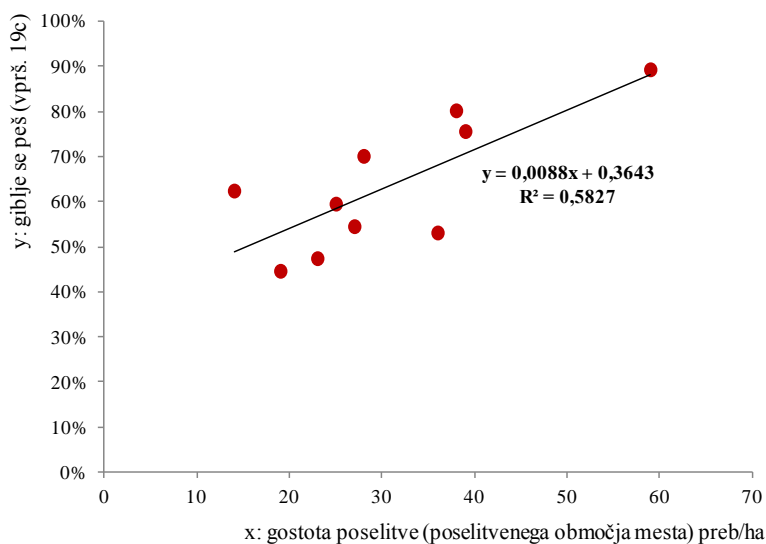
Podrobnejša razčlenitev ugotavljanja povezanosti prostorskih značilnosti z rezultati ankete pa kaže še več podrobnosti. Ugotovljeno je, da prisotnost različnih vrst OJP v mestu sama po sebi še ne pomeni večjega zadovoljstva z OJP. Čim pri raznovrstnosti OJP upoštevamo tudi urejenost (npr. odsotnost prometa na trgih), pa se pokaže povezanost z zadovoljstvom in rabo OJP. V mestih je torej ključna za doseg večjega zadovoljstva in rabe prisotnost raznovrstnega in urejenega OJP.

V nadaljevanju poglavja podrobneje prikazujemo rezultate statističnih analiz povezanosti fizičnega stanja prostora in anketne raziskave (podatki za analizo so prikazani v Prilogi H).

Povezanost prostorskih značilnosti mest z zadovoljstvom in rabo odprtega javnega prostora

Analize povezanosti prostorskih značilnosti mest in rezultatov anketne raziskave kažejo, da prostorske značilnosti mest vplivajo na način gibanja prebivalcev v izbranih mestih. Analiza korelacije kaže na negativno povezanost večjih razdalj po prometnem omrežju od enega roba poselitvenega območja do drugega s peš hojo (koeficient je -0,66). S tveganjem, manjšim od 5 %, lahko trdimo, da se v mestih, kjer so razdalje krajše, več ljudi po mestu običajno giblje peš ($T = 2,492$; $t_{\alpha/2=0,025; nu=n-2=8} = 2,306$).

Ugotovljena je tudi pozitivna povezanost med gostoto poselitve in peš hojo (grafikon 4.54, koeficient korelacije je 0,76). S tveganjem, manjšim od 3 %, lahko trdimo, da se v bolj gosto poseljenih mestih več ljudi po mestu običajno giblje peš ($T = 3,342$; $t_{\text{alfa}/2=0,015}$; $\nu=n-2=8 = 2,752$).

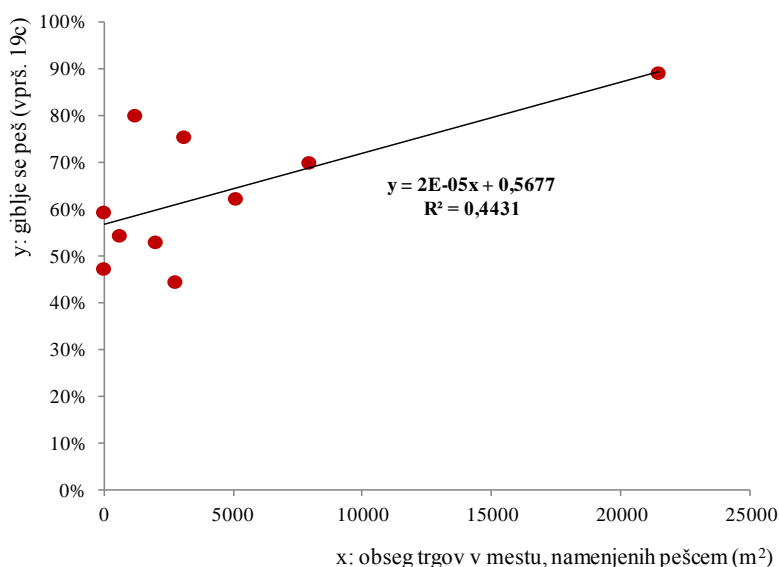

Grafikon 4.54: Povezanost med načinom gibanja (peš) in gostoto poselitve izbranih mest

Graph 4.54: The relationship between the way of moving (walking) and population density of selected cities

Rezultati torej kažejo na pomen urbane strukture mesta pri usmerjanju v prevladujoče načine gibanja in s tem na prometne tokove prebivalcev majhnih mest. Rezultat je še posebno pomemben kot izhodišče za prihodnje načrtovanje razvoja poselitve v majhnih mestih. Ustrezno razmeščanje (poselitve in tudi dejavnosti v prostor) in zgoščevanje poselitve lahko vpliva na bolj trajnostne oblike gibanja po mestih.

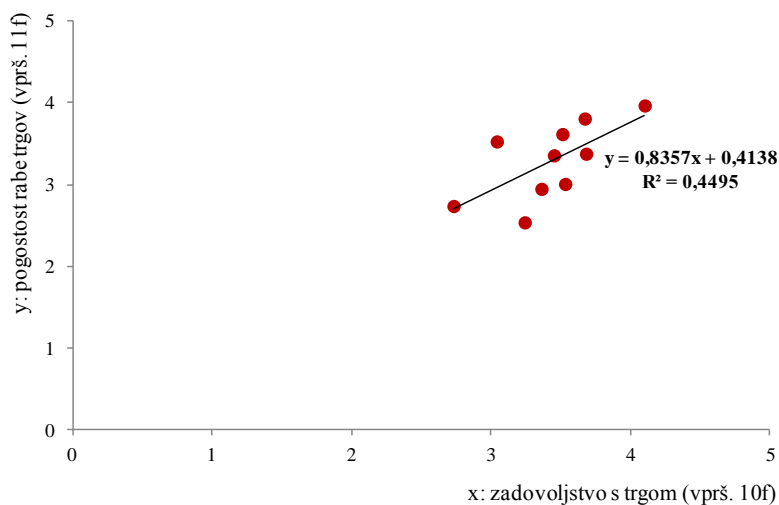
Ugotovljeno je tudi, da obstaja šibka pozitivna povezanost med površino trgov, ki so namenjeni pešcem, in deležem ljudi, ki se pretežno gibljejo po mestu peš (korelacija 0,66). S tveganjem manjšim od 5 % lahko trdimo, da se v mestih, kjer je večji obseg trgov, namenjenih pešcem, več ljudi po mestu običajno giblje peš ($T = 2,523$; $t_{\text{alfa}/2=0,025}$; $\nu=n-2=8 = 2,306$) (grafikon 4.55). Urejenost mest po meri človeka, umik avtomobilov iz mestnih središč torej lahko poveča pešačenje po mestih.

Grafikon 4.55: Povezanost med načinom gibanja (peš) in obsegom trgov, namenjenih pešcem
Graph 4.55: The relationship between the way of moving (walking) and the size of squares for pedestrians

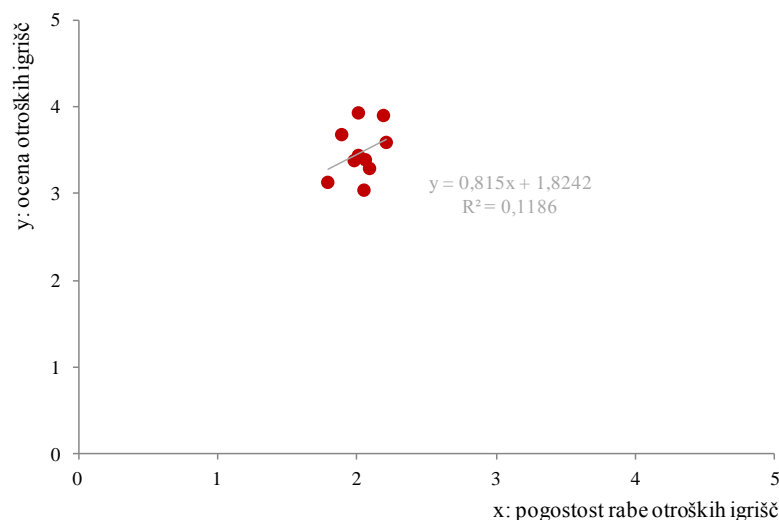
Urejenost in raznovrstnost odprtega javnega prostora vpliva na zadovoljstvo in rabo

Ugotavljali smo povezanost ocen zadovoljstva z različnimi vrstami OJP (vprašanje 10) in ocen rabe istih vrst OJP (vprašanje 11) v posameznem mestu. Rezultat kaže, da nekatere vrste OJP prebivalci bolje ocenjujejo in jih tudi pogosteje uporabljajo. Izkaže se, da obstaja povezanost med ocenami in rabo naslednjih vrst OJP: osrednji mestni trg, mestni park, druga športna igrišča v mestu, odprti prostor ob vodi, vrtički, gozd. Na primer, kaže se pozitivna povezanost med oceno parka in rabo parka (koeficient je 0,70). S tveganjem, manjšim od 3 %, lahko trdimo, da v mestih z večjim zadovoljstvom s parkom več ljudi uporablja park ($T = 2,763$; $t_{\alpha/2=0,015; \nu=n-2=8} = 2,752$). Kaže se tudi pozitivna povezanost med oceno mestnega trga in rabo mestnega trga (koeficient je 0,67). S tveganjem, manjšim od 5 %, lahko trdimo, da v mestih z večjim zadovoljstvom s trgom več ljudi uporablja trg ($T = 2,556$; $t_{\alpha/2=0,025; \nu=n-2=8} = 2,306$), grafikon 4.56).

Grafikon 4.56: Povezanost med oceno mestnega trga in rabo mestnega trga v izbranih mestih
Graph 4.56: The relationship between the evaluation and the use of city square in selected cities

Izkaže pa se, da ni povezave med ocenami in rabo naslednjih vrst OJP: šolska igrišča, ulice, pokopališča, območja kmetijskih površin, odprti prostor pred trgovinami. Tudi povezave med oceno in rabo otroških igrišč ni (koeficient korelacije je 0,344, tveganje med 30 % in 40 %, ($T = 1,038$; $t_{\alpha/2=0,20}$; $nu=n-2=8 = 0,889$, grafikon 4.57).

Grafikon 4.57: Ni povezanosti med oceno in rabo otroških igrišč v izbranih mestih
Graph 4.57: No relationship between evaluation and use of playgrounds in selected cities

Rezultati govorijo o tem, da ni povezave med oceno in rabo tistega OJP, kjer se odvijajo funkcionalne dejavnosti (npr. ulice), oziroma tistega OJP, ki je namenjen le ozkemu krogu uporabnikov (npr. otroška igrišča). Izkaže se, da te površine uporabljajo, ne glede na to, kako jih ocenjujejo (torej tudi ne glede na to, kako so urejene), ker jih rabijo in ker pač druge izbire nimajo. Z vidika načrtovanja mestnega prostora v povezavi s kakovostjo bivanja je posebno pozornost treba nameniti prav tem površinam, ki jih prebivalci uporabljajo v vsakodnevnem

življenju (npr. ulice), oziroma površinam, ki so namenjene eni uporabniški skupini (npr. otroška igrišča).

S pomočjo odgovorov o rabi različnih vrst OJP smo želeli dodatno ugotoviti, kako urejenost OJP v izbranih mestih vpliva na rabo OJP. Za primer smo izbrali vrste OJP, ki so različno urejene v analiziranih mestih. To so mestni parki, šolska igrišča in prostori ob vodi. Uporabljeni so podatki o pogostosti rabe teh vrst OJP (vprašanje 11) in podatki o demografskih značilnostih prebivalcev (starost in kje stanuje – v hiši ali bloku, vprašani 24 in 25). Predpostavljali smo, da imajo prebivalci določene starosti v majhnih mestih podobne potrebe in bi zato podobno pogosto uporabljali te vrste OJP. Za primer vzamemo starostno skupino od 30 do 45 let, kot najbolj aktivno in hkrati najbolj kritično uporabniško skupino. Na podlagi odgovorov o pogostosti rabe različnih vrst OJP v posameznem mestu lahko ugotovimo, kam v katerem mestu ta starostna skupina najpogosteje zahaja (preglednica 4.11).

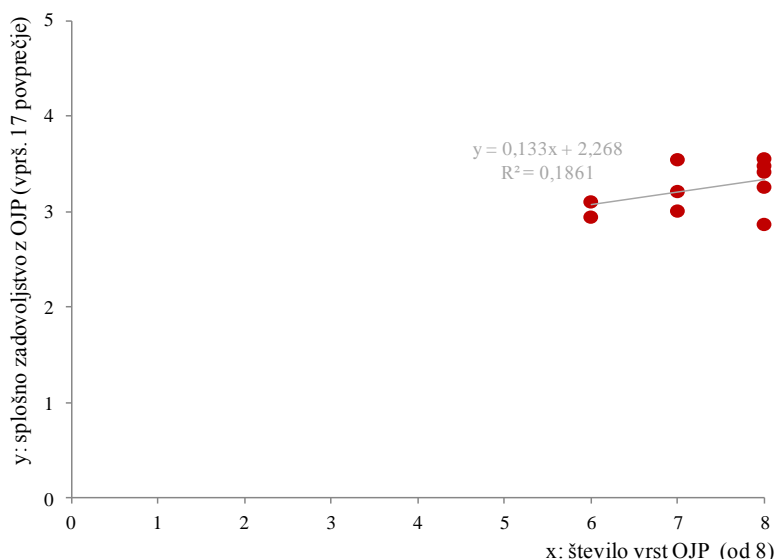
Preglednica 4.11: Pogostost rabe vrst odprtega javnega prostora glede na tip stanovanja in starost
Table 4.11: Frequency of public open space use in reference to residence type and age of respondent

vprašanje 11) Uporablja ...			a) Mestni park	e) Šolska igrišča	h) Prostori ob vodi
Cerknica	Stanuje	V hiši	1,95	1,93	3,29
		V bloku	2,00	2,21	3,60
	Starost	30 – 45	2,80	2,47	3,45
Dravograd	Stanuje	V hiši	1,50	1,50	3,55
		V bloku	1,67	1,54	3,72
	Starost	30 – 45	1,00	1,63	3,57
Ljutomer	Stanuje	V hiši	3,09	1,67	2,79
		V bloku	3,71	2,03	2,91
	Starost	30 – 45	3,57	2,13	2,76
Metlika	Stanuje	V hiši	2,24	1,94	3,09
		V bloku	2,33	1,79	2,95
	Starost	30 – 45	2,15	2,31	3,29
Piran	Stanuje	V hiši	2,19	1,69	4,44
		V bloku	2,67	1,78	4,21
	Starost	30 – 45	2,16	1,80	4,38
Slovenske Konjice	Stanuje	V hiši	2,81	1,86	2,60
		V bloku	3,15	1,93	2,71
	Starost	30 – 45	2,81	2,06	2,31
Tolmin	Stanuje	V hiši	2,42	1,59	3,75
		V bloku	2,61	1,57	3,63
	Starost	30 – 45	2,38	1,86	3,52
Trebnje	Stanuje	V hiši	2,35	2,05	2,42
		V bloku	2,43	2,38	2,72
	Starost	30 – 45	2,23	2,35	2,94
Žalec	Stanuje	V hiši	2,02	1,93	3,43
		V bloku	2,22	2,26	3,69
	Starost	30 – 45	2,00	2,57	3,71
Železniki	Stanuje	V hiši	2,05	1,96	3,01
		V bloku	2,25	2,38	2,67
	Starost	30 – 45	1,71	2,63	3,30

Rezultati kažejo, da prebivalci iste starostne skupine v različnih mestih zelo različno uporabljajo OJP, in potrjujejo predpostavko, da je pogostost rabe lahko pokazatelj urejenosti mesta z OJP. Na primer, šolsko igrišče skoraj nikoli ne uporabljajo v Dravogradu (ga ni), v Tolminu (ker je v neposredni bližini športno igrišče Brajda, ki ga zelo pogosto uporabljajo) in v Piranu (zaradi lege). Za prikaz razlik med pogostostjo rabe v mestih je v preglednici 4.11 poleg starosti prikazana še razlika med pogostostjo rabe prebivalcev majhnih mest, ki živijo v bloku in tistih, ki živijo v hišah. Tudi v tem primeru med mesti prihaja do razlik, ki so bolj kot na tip stanovanja vezana na urejenost OJP v mestu. Na primer mestni park v Ljutomeru občasno uporabljajo vsi prebivalci, ne glede na to, ali živijo v hiši ali v bloku, medtem ko ga v Dravogradu ni. Rezultati kažejo na odločilen pomen urejenosti mesta pri rabi OJP. Rezultati nakazujejo na ugotovitev, da so skupni urbani prostori, če so v mestu prisotni, pomembni za vse mestne prebivalce.

Nadalje smo ugotavljali povezave raznovrstnosti OJP z rabo in zadovoljstvom. Rezultati potrjujejo, da v mestih, kjer je izbira različnih vrst OJP večja, približno enako pogosto uporabljajo vse navedene vrste OJP. Urejenost mesta z več različnimi vrstami vpliva na povprečno večjo rabo OJP v mestu.

Izkaže pa se, da ni statistične povezanosti med samim podatkom o raznovrstnosti OJP v mestu in splošnim zadovoljstvom z OJP (koeficient korelacije 0,43, tveganje je manjše od 30 %, konkretno med 21 % in 22 %, $T = 1,352$; $t_{\alpha/2=0,15; nu=n-2=8} = 1,108$, grafikon 4.58).

Grafikon 4.58: Ni povezanosti med raznovrstnostjo odprtega javnega prostora in splošnim zadovoljstvom z odprtim javnim prostorom v izbranih mestih

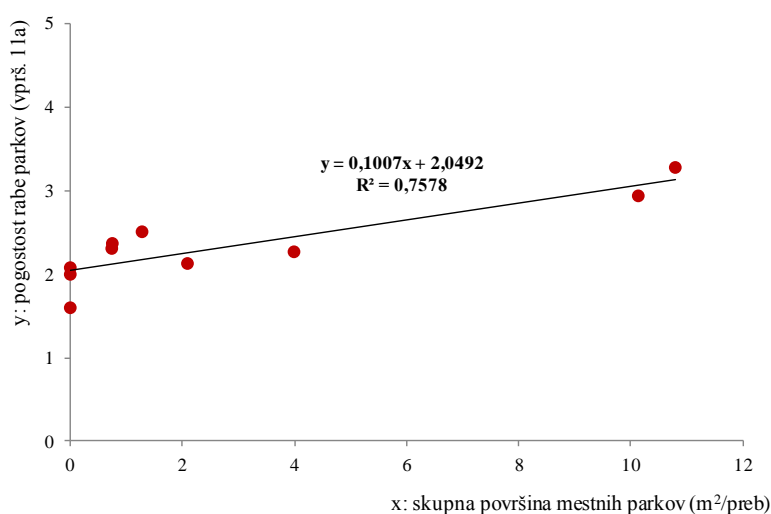
Graph 4.58: No relationship between diversity of types of public open space and overall satisfaction with the public open space in selected cities

To pomeni, da število različnih vrst OJP v mestu ne vpliva na ocene splošnega zadovoljstva z OJP v mestu. Ugotovitev govori o tem, da sama prisotnost različnih vrst OJP še ne pomeni nujno večjega zadovoljstva ljudi z OJP. Prisotnost različnih vrst OJP v mestu je zato treba

povezati z urejenostjo teh vrst (npr. ali je trg namenjen samo pešcem ali je trg namenjen motornim vozilom) in nato ugotavljati zadovoljstvo z OJP.

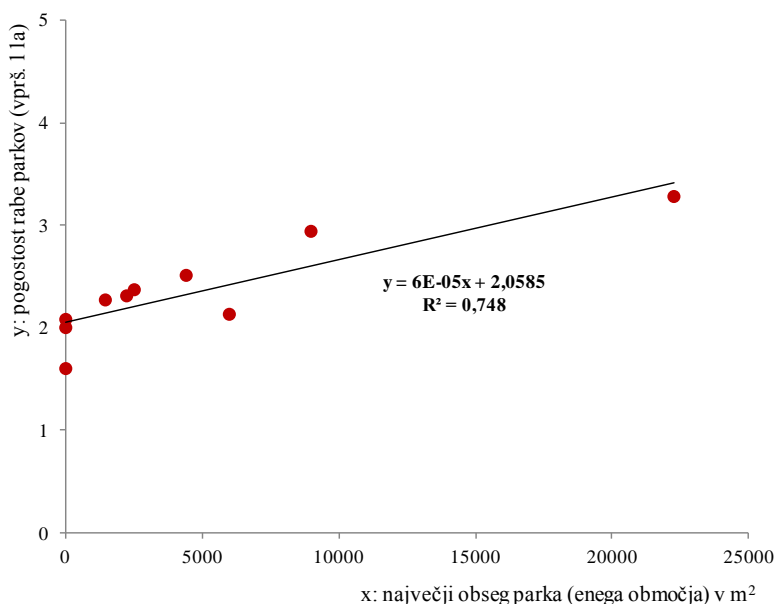
Urejenost povezujemo s privlačnostjo za uporabo, na primer z odsotnostjo prometa na mestnem trgu ali z obsegom površine urejenega parka. Ugotovljeno je, da obseg posamezne urejene površine OJP vpliva na oceno, predvsem pa na rabo te površine.

Raba mestnega parka je povezana z obsegom parkov v mestu (koeficient povezanosti je 0,87). S tveganjem manjšim od 0,5 % lahko trdimo, da prebivalci v mestih z več skupnimi površinami parkov pogosteje uporabljajo parke ($T = 5,003$; $t_{\alpha/2=0,025}$; $nu=n-2=8 = 3,833$, grafikon 4.59).

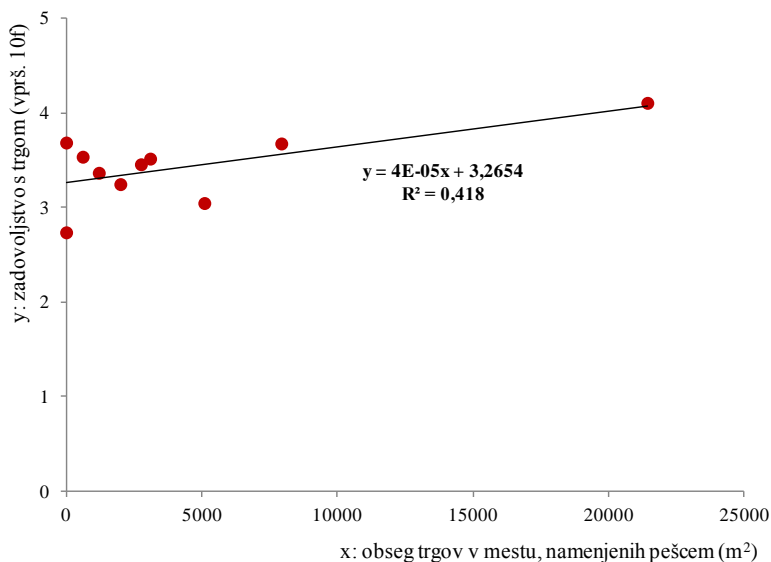
Grafikon 4.59: Povezanost med skupnim obsegom parkov v mestu in povprečno rabo parkov v izbranih mestih
Graph 4.59: The relationship between total size of parks in city and average use of parks in selected cities

Izkaže se tudi, da je obseg največjega parka v mestu povezan z rabo parkov v majhnih mestih (koeficient 0,86). S tveganjem, manjšim od 0,5 %, lahko trdimo, da v mestih z večjim obsegom (enega) parka prebivalci pogosteje uporabljajo park ($T = 4,873$; $t_{\alpha/2=0,0025}$; $nu=n-2=8 = 3,833$, grafikon 4.60). Rezultat govori o tem, da je treba načrtovati dovolj velik obseg posamezne površine OJP, da bo omogočal različne dejavnosti in raznovrstno rabo.

Grafikon 4.60: Povezanost med povprečno rabo parkov in obsegom največjega parka v izbranih mestih
Graph 4.60: The relationship between the average use of parks and size of largest park in the selected cities

V primeru mestnega trga je ugotovljena povezava med obsegom trga, namenjenega samo pešcem, in oceno trga (koeficient je 0,65). S tveganjem, manjšim od 5 %, lahko trdimo, da obseg trgov v mestu, namenjenih samo pešcem, ne pa tudi motornim vozilom, vpliva na oceno zadovoljstva s trgi ($T = 2,397$; $t_{\text{alfa}/2=0,025; \text{nu}=n-2=8} = 2,306$, grafikon 4.61). Podatek o obsegu površin, namenjenih pešcem, govori predvsem o urejenosti OJP (varnosti in privlačnosti za rabo) in je zato bolj kakovosten podatek kot količinski podatek.

Grafikon 4.61: Povezanost med zadovoljstvom s trgi in obsegom trgov v posameznem mestu, namenjenih pešcem
Graph 4.61: The relationship between satisfaction with squares and the extent of squares for pedestrians in each city

Za ilustracijo navajamo primer parkov in trgov v Metliki, ki je po skupni količini zadostno preskrbljena s parki, pa tudi s trgi. Izkazalo se je, da na slabše zadovoljstvo in nižjo rabo bolj kot obseg vpliva urejenost OJP za rabo. Parki so namreč preveč razdrobljeni (vsak posamezen je majhen po obsegu, slika 4.45), trgi pa namenjeni tudi parkiranju in motornim vozilom (slika 4.46).

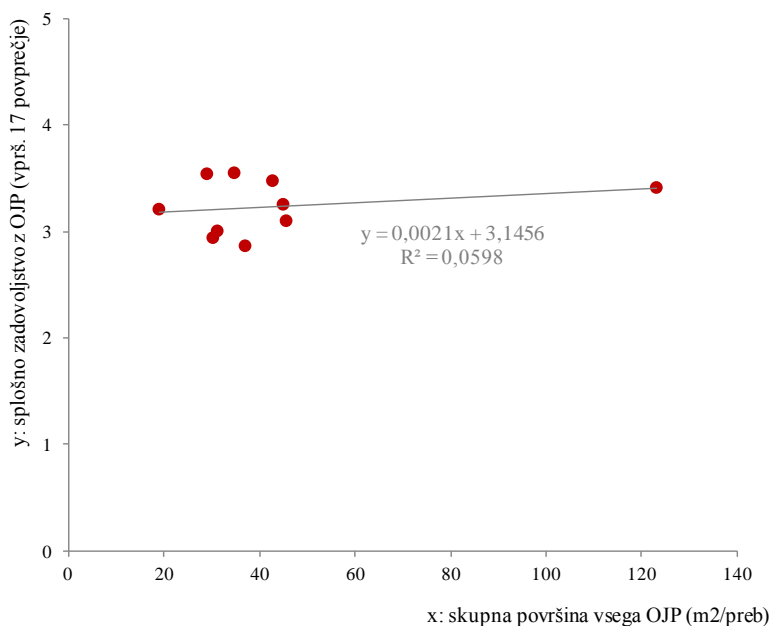
Slika 4.45: Park pri Partnerju v Metliki
Figure 4.45: Park by Partner in Metlika

Slika 4.46: Parkiranje na Mestnem trgu v Metliki
Figure 4.46: Parking on City square in Metlika

Skupna količina odprtega javnega prostora ne vpliva na zadovoljstvo in rabo

Ugotovljeno je, da ni povezave med skupno količino OJP in ocenami različnih vrst OJP (koeficient je -0,02) ali med skupno količino OJP in rabo različnih vrst OJP (koeficient je 0,07, tveganje 90 %, $T = 0,206$; $t_{\text{alfa}/2=0,45; \text{nu}=n-2=8} = 0,130$). Tudi ni povezave med skupno količino OJP in splošnim zadovoljstvom z OJP (koeficient je 0,25, tveganje je 50 %, $T = 0,714$; $t_{\text{alfa}/2=0,25; \text{nu}=n-2=8} = 0,706$, grafikon 4.62).

Grafikon 4.62: Ni povezanosti med skupnim obsegom odprtega javnega prostora in splošnim zadovoljstvom z odprtim javnim prostorom v izbranih mestih

Graph 4.62: No relationship between the total size of public open space and overall satisfaction with the public open space in selected cities

Na podlagi rezultatov statističnih analiz povezanosti prostorskih značilnosti z rezultati zadovoljstva in rabe lahko na začetku postavljeno hipotezo potrdimo. Urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora v mestu.

5 RAZPRAVA

5.1 SOODLOČEVALSKO UREJANJE ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA

Anketa se je izkazala za dobro in uspešno metodo preverjanja rabe in zadovoljstva s trenutnim stanjem OJP v majhnih mestih. Posebno uspešno se je izkazalo sodelovanje županov, ki se je odrazilo v večjem odzivu prebivalcev na anketo v mestu, kjer je bila ta deležna županove podpore.

Raziskava odkriva za planiranje prostora in za soodločevalsko urejanje OJP pomembno ugotovitev. Z rezultati ankete smo namreč potrdili, da prostorske značilnosti ne vplivajo samo na rabo in zadovoljstvo ljudi v zvezi z njim, ampak vplivajo tudi na vrednote in želje prebivalcev v zvezi z urejenostjo prostora. Pri tem je treba izpostaviti dvoje.

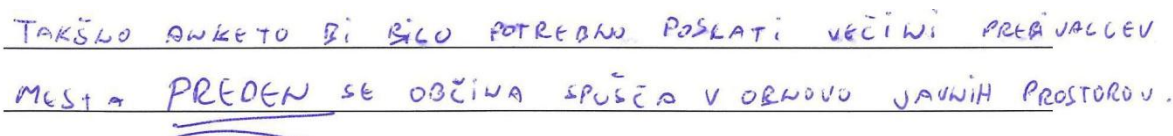
Prvič, želje prebivalcev v zvezi z urejanjem OJP v posameznem mestu so odraz rabe in dejanskega stanja OJP, ki ga sami uporabljajo. Ljudje namreč ocenjujejo na podlagi svojih izkušenj, ki jih imajo kot uporabniki, rezultati pa so odziv na trenutno situacijo. Negativni ali pozitivni odzivi so lahko rezultat fizičnega stanja prostora (npr. nezadovoljstvo s prenovo Glavnega trga v Ljutomeru) ali pa gre za specifične družbene razmere, življenje, ki se odvija v nekem prostoru (npr. strah pred nekaterimi skupinami uporabnikov v parku v Žalcu). V vsakem primeru gre za specifične lokalne razmere, na katere se morajo lokalne oblasti odzvati in ukrepati v skladu s pričakovanji, potrebami in strokovno presojo (npr. fizična prenova in/ali mehki ukrepi planiranja).

In drugič, kaže na odgovornost urejevalcev prostora, tako prostorskih planerjev, načrtovalcev, kot na odgovornost lokalnih oblasti, da s prostorskimi ureditvami ne gradimo le prostora, pač pa predvsem omogočamo in usmerjamo novo rabo, kar vpliva na vrednote uporabnikov. Prostorske razmere vplivajo na vrednote ljudi v zvezi s prostorom.

Rezultati izpraševanja ljudi o njihovem mnenju glede novih ureditev s pomočjo ankete bolj govorijo o dejanskem stanju ter zadovoljstvu oziroma nezadovoljstvu ljudi z OJP v posameznem mestu kot o naboru vseh možnosti za nove ureditve. Anketne raziskave služijo predvsem spremljanju stanja in ugotavljanju mnenj in preferenc ljudi v zvezi z izbrano temo. Vloga raziskovanja odnosa javnosti do OJP je pomembna kot okvir, ki podaja odgovore v zvezi z mnenjem prebivalcev, njihovim odzivom na trenutno stanje, stopnjo zadovoljstva z urejenostjo, pa tudi v zvezi s stanjem vrednot glede prostora in stopnjo pripravljenosti na sodelovanje.

Ob tem poudarjamo večkrat komentar anketirancev, ki so večkrat zahtevali, da se jih vključi v urejanje prostora. Anketiranci so v anketni raziskavi izrazili tudi željo, da se njihove predloge pri urejanju mesta zares tudi upošteva, kar kaže na zanimanje in skrb javnosti za skupno urejanje mestnega prostora. S pomočjo komentarjev v anketnem vprašalniku je možno

ugotoviti, da bi si prebivalci majhnih mest želeli več tovrstnih poizvedovanj. Na eni strani izražajo nejevoljo, da so pri urejanju mesta premalo vključeni (slika 5.1), po drugi strani pa prevladujejo pričakovanja, da občine po anketnem vprašalniku na podlagi ugotovljenega takoj ukrepajo. Komentarji kažejo, da tovrstnih raziskav v majhnih mestih na splošno (razen nekaterih izjem) še ni bilo veliko, zato so anketiranci izražali tudi zahvale, da so s pomočjo anketnega vprašalnika lahko izrazili svoje želje in potrebe in na tak način podali izhodišča za urejanje njihovega mesta.

TAKŠNO ANKETO BI BILU POTREBNO POSLATI VEČINI PREBIVALCEV
MESTA PREDEN SE OBČINA SPUŠČA V OBRNOVO JAVNIH PROSTOROV.

Slika 5.1: Primer komentarja prebivalca Slovenskih Konjic (25 let)

Figure 5.1: Comment from a male resident of Slovenske Konjice (25 years) (Such a survey should be sent to the city dwellers before the Municipality renovates public space.)

Na podlagi izvedenega anketnega vprašalnika je ugotovljeno, da prebivalci majhnih mest kažejo pripravljenost za sodelovanje pri urejanju OJP. Odgovori na vprašanje, če bi bili pripravljeni sodelovati pri urejanju OJP v njihovem mestu (vprašanje 22), kažejo, da bi bila približno tretjina anketirancev pripravljena sodelovati pri urejanju OJP v njihovem mestu. Odgovori po posameznih mestih ne odstopajo veliko, v vseh mestih so podobno pripravljene sodelovati pri urejanju OJP v mestu. V mestih je torej potenciala za urejanje OJP dovolj, mestne oblasti morajo le ugotoviti načine, kako pritegniti ljudi k sodelovanju (slika 5.2).

Potrebni bi večji park v Metliki = (lahko bi ga jaz urijela)

Slika 5.2: Primer komentarja Metličanke (33 let)

Figure 5.2: Comment from a female resident of Metlika (33 years) (We need a bigger park – I could maintain it.)

Anketna raziskava na primeru desetih mest, primerljivih glede velikosti in funkcij, pa vendar raznolikih glede urejenosti OJP, daje dovolj pester vpogled v stanje, ocene, rabo, vrednote in želje ljudi v majhnih mestih. Izpostavljamo pa pomen odgovorne rabe anketnih rezultatov v posameznem mestu, ki jih mora v primeru, da služijo kot izhodišče za nadaljnje urejanje prostora, nujno spremljati strokovna presoja. Različne želje prebivalcev obravnavanih mest namreč kažejo, kako so njihova pričakovanja glede urejenosti povezana s trenutno fizično urejenostjo mesta in razlik, do katerih prihaja zaradi rabe odprtega javnega prostora. Participatorno soodločevalsko urejanje OJP predpostavlja jasno delitev vlog med strokovnimi načrtovalskimi institucijami in javnostjo (Kos, 2010b). Javno mnenje o OJP je pri načrtovanju in urejanju prostora smiselno poznati, vendar mora stroka na podlagi strokovnih presoj avtonomno in utemeljeno presojati o najboljših možnih rešitvah. Ponuditi mora tudi nove prostorske možnosti, ki jih ljudje morda še ne poznajo in ki omogočajo nove oziroma drugačne aktivnosti od ustaljenih.

Sodobno urejanje mest prepoznava nujno o pomembnosti vključevanja javnosti v postopke urejanja prostora (Priročnik za načrtovanje, vodenje ... javnosti, 2008). Za sodelovanje pri procesih odločanja je bistven komunikativen odnos med vsemi udeleženci, kar dejansko

pomeni ustvarjanje dialoškega razpravljalnega polja za argumentirano izmenjavo mnenj in stališč (Kos, 2010b). Skrb za skupno dobro in odgovornost za urejanje kakovostnega OJP si delimo vsi uporabniki mest, skupaj strokovnjaki in z lokalno oblastjo. Potrebe skupnosti se uvrščajo nad posameznikovimi, individualnimi potrebami. OJP je skupno dobro mesta. V vključujočem, dogovornem planiranju se vedno bolj poudarja odgovornost vseh prebivalcev za varna in urejena mesta, in s tem tudi za OJP. Pomen sodelovanja javnosti in odgovornost za prostor, ki prispeva h kakovosti vsakodnevnega bivanja v mestu, zato postaja ne samo domena strokovnih služb in lokalnih oblasti, ki morajo z ukrepi zagotavljanja prijetnih razmer za življenje v mestih poskrbeti tudi za ustrezen pravno-prostorski okvir, pač vseh prebivalcev mest, ki soustvarjamo kontekst mesta (slika 5.3).

A photograph of a handwritten note on lined paper. The text is written in blue ink and reads: "NAŠPROSTORO SE PRAKARNO ZAVEDAMO, DA JAVNY PROSTOR USTVARJAMO NI SAMI Z MEDSEBOJNIMI ODNOSI, SPOŠTOVANJEM DRUG DRUGEGA TER SOODVISNOSTJO!". There are some corrections and a circled 'O' in the second line.

Slika 5.3: Primer komentarja Pirančanke (55 let)

Figure 5.3: Comment from a female resident of Piran (55 years) (We are in general not aware, that we create public space with our relationships, respect for each other and interdependence!)

5.2 IZHODIŠČA ZA NAČRTOVANJE BOLJ UREJENEGA IN RAZNOVRSTNEGA ODPRTEGA JAVNEGA PROSTORA V MAJHNIH MESTIH

Bistvena vprašanja, ki nas zanimajo v zvezi z urejanjem OJP so povezana 1) z rezultati analize stanja OJP v mestu in 2) s prostorsko načrtovalskimi ukrepi (npr. kako ustrezno planirati OJP v mestu).

Osnova za planiranje OJP v posameznem mestu je, kot opredeljujejo različne usmeritve (Leipziška listina ..., 2007 idr.) in kot kažejo tudi rezultati te raziskave, poznavanje lokalnih razmer. Ljudje se na prostor odzivajo z načinom rabe prostora, zato je ključno razumeti priložnosti in omejitve kraja in na podlagi teh spoznanj ukrepati. Spremljati globalne trende, vendar pri konkretnih rešitvah upoštevati fizične in druge posebnosti kraja in dejansko stanje. Konkurenčnost mest sloni na podlagi razumevanja in razvijanja edinstvenih lokalnih razmer in identitete kraja. Spoznano je, da je »konkurenčna prvina sodobnega mesta /.../ predvsem lahko dostopno in kakovostno urbano okolje« (Koželj, 1998: 25). Praksa potrjuje, da je z oblikovanjem fizičnega prostora možno vplivati na vzorce rabe in dejavnosti v OJP, raziskave pa ugotavljajo, kjer se ustvarijo boljši fizični pogoji, raste število, trajanje in obseg dejavnosti (Gehl, 2006: 37).

Raziskava dejanskega stanja in zadovoljstva prebivalcev z OJP v tej nalogi ugotavlja, da imajo mesta, kjer so prebivalci bolj zadovoljni z OJP, urejen park in trg, namenjen pešcem.

Prebivalci teh mest bolj kot v ostalih mestih uporabljajo skupne, urbane prostore, manj pa površine primarne rabe prostora. Rezultati raziskave so pokazali, da sta raba in zadovoljstvo uporabnikov z OJP v izbranih mestih povezana predvsem z urejenostjo OJP, pri čemer se ta povezuje tudi z odstranitvijo motornega prometa z glavnega mestnega trga. S prostorsko načrtovalskimi ukrepi je zato utemeljeno zagotavljati pogoje, ki sovpadajo z ugotovitvami raziskave in podpirajo pešačenje med vsakdanjo rabo prostora. Pomembno je enakomerno vse dele mest opremljati z med sabo povezanimi območji OJP, v urejanje OJP pa je smotno vključiti tudi prostorske potenciale mesta in njegovega zaledja.

Ugotovljeno je, da prebivalci majhnih mest najpogosteje uporabljajo OJP, ko opravljajo vsakodnevne dejavnosti. Ta raziskava potrjuje tuje ugotovitve, da morajo biti »v središču pozornosti vsakodnevne situacije in prostori, kjer se odvija vsakodnevno življenje« (Gehl, 2006: 51) in da je eden od izzivov ustvarjanja novih urbanih prostorov ali revitalizacije degradiranih, preprečevanje elitizma (Rivas, 2011: 12). Spoznano je, da je aktivno življenje takšno, ki vključuje fizične aktivnosti v dnevno rutino (Kellett in Rofe, 2009: 15). Zato morajo mestne oblasti in prostorski načrtovalci stremeti k temu, da bodo urejali predvsem tiste prostore, ki krojijo naš vsakdan. V mestih naj se OJP ureja na način, da je omogočena varna in prijetna vsakodnevna raba poti med različnimi deli mest (med dejavnostmi in ostalimi območji OJP) ter da so območja OJP na voljo za vsakodnevno rabo in v korist vseh prebivalcev. V ta namen se mesta opremlja z ureditvami in elementi, ki povečujejo trajnostno mobilnost v mestih (ureditev pločnikov, kolesarskih stez, umik avtomobilov iz peševih površin, ločitev različnih vrst prometa, uvedba javnega prevoza idr.), s čimer se vzpodbuja priložnostno srečevanje prebivalcev na vsakodnevnikih poteh.

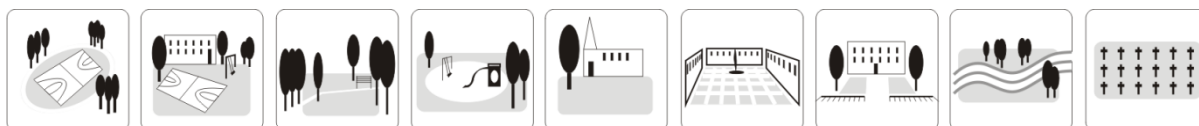
Poleg prostorskih ukrepov so v praksi poznani t. i. »mehki ukrepi« planiranja, na primer za spodbujanje aktivne mobilnosti za različne ciljne in starostne skupine (Lokalni akcijski načrt za ... v občini Ljutomer, 2012). Pri teh gre za izvedbe različnih interaktivnih promocijskih, ozaveščevalnih in komunikacijskih kampanj z namenom večje uporabe kolesarskih poti in pešačenja v mestu. Eden od uspešnih načinov oživljanja OJP je vzpodbujanje lokalnih aktivnosti, da se jih pripelje v odprti javni prostor mesta (npr. organiziranje tržnih dni, postavitve Modre police iz Mladinskega centra v Metliki v bližnji park idr.).

Rezultat raziskave so priporočila za urejanje OJP v izbranih majhnih mestih (Priloga I) in iz njih izvedena splošna priporočila. Načrtovalski ukrepi se izvajajo smiselno in ob upoštevanju zatečenega stanja mesta in potreb po urejenem OJP.

5.2.1 Splošna priporočila za urejanje odprtega javnega prostora v majhnih mestih

1: Ureditev večnamenskega urbanega odprtega javnega prostora za čim širši krog uporabnikov

Urejanje različnih vrst OJP, njihova povezanost, ki omogoča dobro dostopnost vsem prebivalcem mesta in njihova kakovostna ureditev so prispevek, ki ga OJP nosi za urbani razvoj (slika 5.4). Raziskava odkriva, da je urejen, skupen, urbani OJP (npr. park, trg, otroško igrišče, ulice idr.) pomemben za mestogradnjo in nosi ključno težo pri zadovoljstvu prebivalcev v zvezi z OJP. Ob tem sta park in trg tisti dve vrsti OJP, ki vključujeta najbolj različne dejavnosti za različne uporabniške skupine in nosita ključno vlogo pri urbanosti mesta. Urbani mestni prostori, če so v mestu prisotni, so pomembni za vse prebivalce mesta. Hkrati mesta, v katerih ne urejajo urbanega mestnega prostora, slabijo svoj mestni značaj.

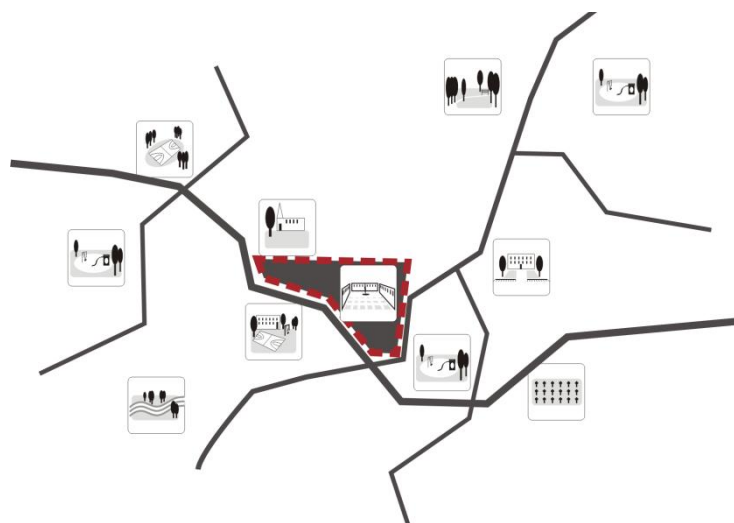

Slika 5.4: Opremljenost mesta z različnimi vrstami odprtega javnega prostora
Figure 5.4: Types of public open space in the city

2: Urejanje prostora za pešačenje po mestu

Raziskava kaže, da večje razdalje v mestu in manjša gostota poselitve vplivata na to, da se po mestu manj ljudi giblje peš, za vsakodnevne opravke pa pretežno uporabljajo motorna vozila. Z vidika kakovosti bivanja, zadovoljstva in rabe OJP je v mestih pomembno vzpodbujati peš hojo. Peš hojo se v mestih lahko vzpodbuja na dva načina. Prvič se na ravni urbanističnega načrtovanja, razmeščanja dejavnosti v prostor in usmerjanja razvoja poselitve z zgoščevanjem, mešanimi območji in notranjim razvojem zagotavlja strukturo po meri človeka in omogoča peš hojo ter rabo OJP. In drugič se varno in prijetno rabo OJP zagotavlja z opremljanjem in urejanjem prostorov za varno in prijetno preživljanje prostega časa ali hojo po vsakdanjih opravkih.

Osrednji OJP je eden ključnih elementov OJP in je središče dogajanja v majhnih mestih. Urejen osrednji OJP, ki je namenjen pešcem, bolj prispeva k rabi in zadovoljstvu v zvezi z OJP. Osrednji OJP naj se ureja v prijetne peščeve površine ter opremlja z urbanimi elementi, ki omogočajo različne dejavnosti in družabne aktivnosti (sedenje, prehajanje, srečevanje, opazovanje idr.) (slika 5.5).

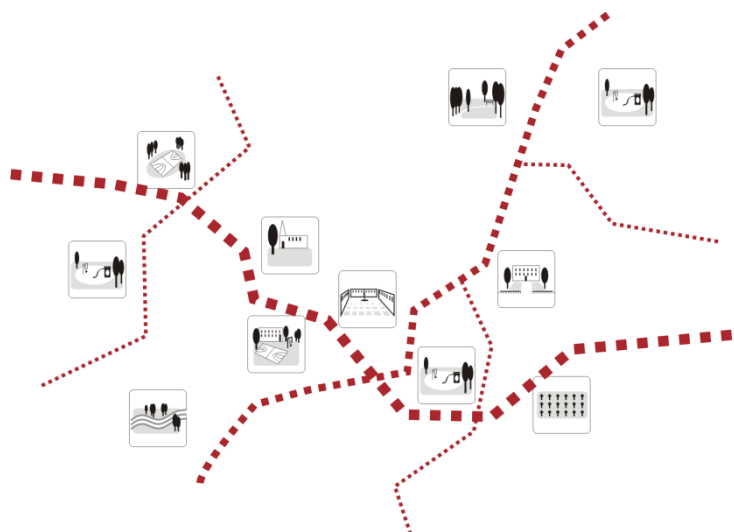
Slika 5.5: Osrednji odprti javni prostor je središče dogajanja in je namenjen pešcem

Figure 5.5: Main public open space is the centre of social activities and is designed for pedestrians

Urejenost mesta z ustrežno razmestitvijo dejavnosti in urejenim OJP vzpodbuja peš gibanje in prispeva k večji rabi in zadovoljstvu z OJP.

Prostor se ureja z varnimi in prijetnimi peš potmi. Kjer je možno, se ureja tudi kolesarske steze in drevorede. Poti v mestu naj povezujejo različne programe med seboj, smiselno naj se opremljajo z urbano opremo.

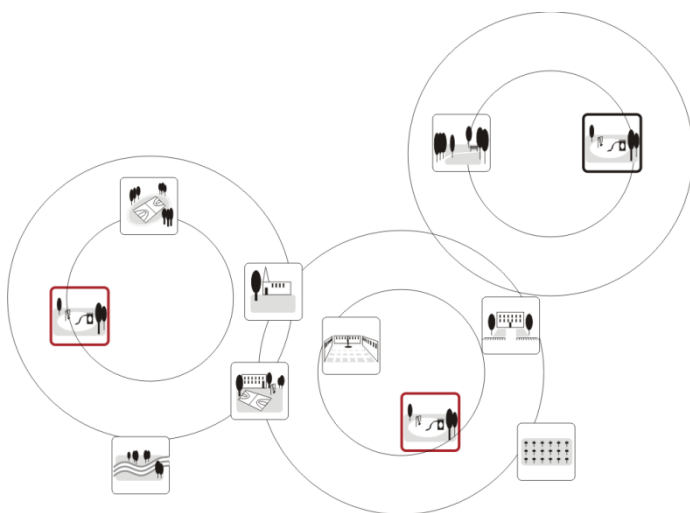
V mestu se tvori mreža povezanih OJP, ki ustvarjajo zanimivo in prijetno mestno podobo. Ključne vrste OJP se umešča ob glavne komunikacijske poti (slika 5.6).

Slika 5.6: Urejanje poti in razmestitev dejavnosti omogoča peš hojo in rabo odprtega javnega prostora

Figure 5.6: Managing paths and arranging activities enables walking and use of public open space

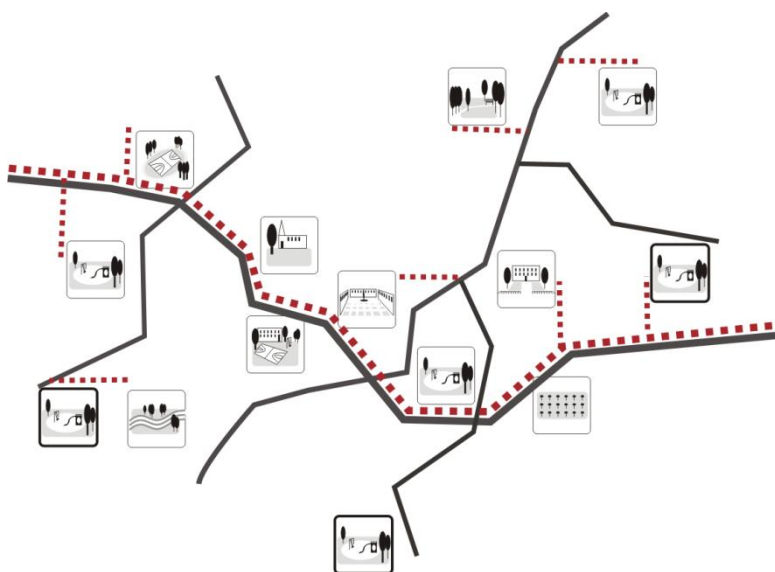
3: Dostopnost do odprtega javnega prostora za vse prebivalce

Slika 5.7: Enakomerna opremljenost in dostopnost do odprtega javnega prostora v mestu

Figure 5.7: Distribution and accessibility of public open space in the city

Z vidika enakomernega razvoja vseh delov mesta je pomembno urejati OJP enakomerno v vseh, tudi v novejših delih mest, vsem prebivalcem mest. Oddaljenosti za lokalne zelene površine in otroška igrišča do 5 minut hoje, mestni park, trg in športna igrišča pa ne več kot 15 minut hoje. Specifičen OJP (npr. pokopališča) so lahko oddaljeni dlje (do 30 minut hoje). Nove ureditve OJP se v primernih oddaljenostih od stanovanj umešča v dele mest, ki so z OJP podhranjeni (slika 5.7).

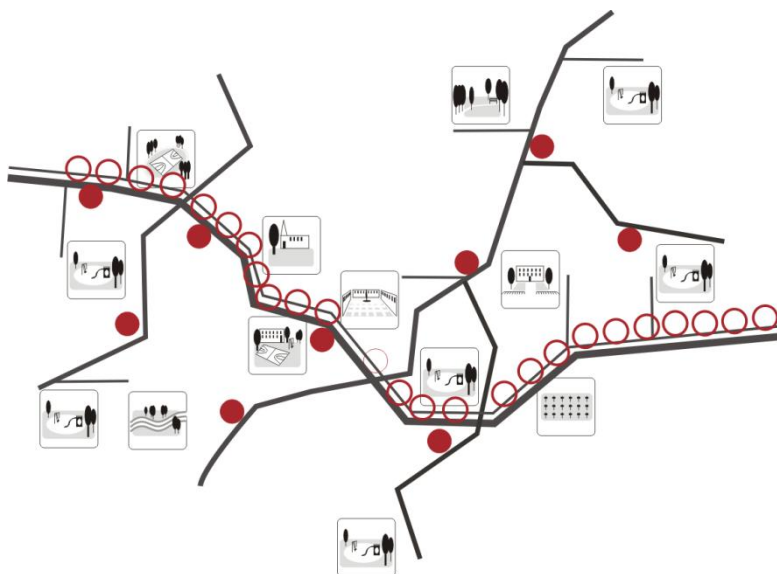
Slika 5.8: Vzpodbujanje vsakodnevne rabe odprtega javnega prostora

Figure 5.8: Daily use of public open space should be encouraged

Omogočiti dostopnost vsem prebivalcem do območij skupnega OJP, do katerih je zaradi različnih razlogov omejen dostop; urediti nove poti (slika 5.8) oziroma zagotoviti javen, vsakodnevni dostop do ureditev javnega pomena (npr. izogibati se ograjevanju in zaklepanju OJP). Omogočiti uporabo obstoječih OJP različnim uporabnikom, ne samo nekaterim skupinam uporabnikov.

4: Oblikovanje in opremljenost odprtega javnega prostora

Pri urejanju območij OJP v mestu je poleg umeščanja različnih vrst OJP v prostor pomembna tudi opremljenost teh prostorov. Privlačno urejen in ustrezno opremljen OJP, na primer s klopmi, drevesi idr., vzpodbuja večjo uporabo. Ustrezno urejene poti prispevajo k večji hodljivosti v mestih (slika 5.9).

Slika 5.9: Oblikovanje in opremljenost odprtega javnega prostora
Figure 5.9: Design and equipment of public open space

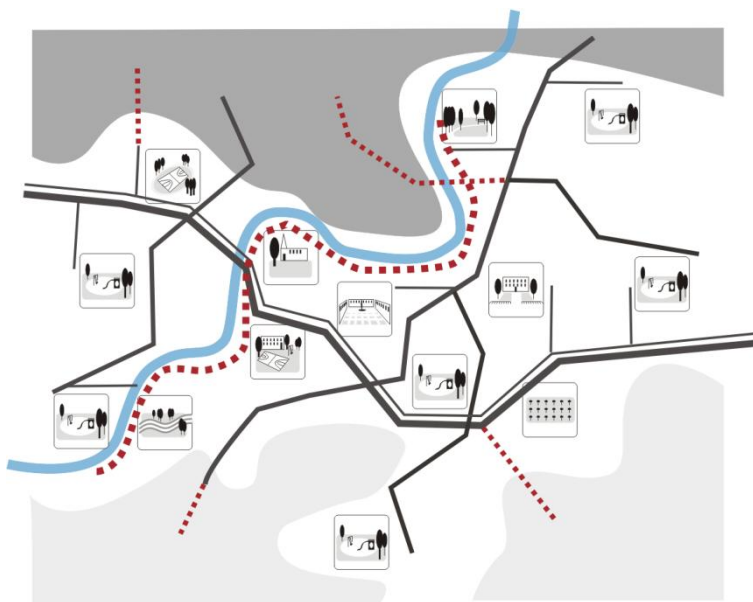
5: Obseg posameznega odprtega javnega prostora

Obseg posameznega območja naj bo prilagojen namenu in rabi. Obseg posameznega območja je osnova za urejanje kakovostnega OJP (slika 5.10).

Slika 5.10: Obseg posameznega območja odprtega javnega prostora
Figure 5.10: The area of different types of public open space

6: Vključevanje potencialov in zaledja mesta v mrežo urejenega odprtega javnega prostora

Slika 5.11: Vključevanje potencialov in zaledja mesta v mrežo urejenega odprtega javnega prostora

Figure 5.11: Integration of potentials and the city outskirts into a network of public open space

Pomemben del OJP v majhnih mestih je zaledje mest (gozd, kmetijske površine, obvodni prostor). Vključevati območja zaledja v mrežo povezanega OJP v mestu (slika 5.11).

Zaledje mesta (predvsem gozd) je privlačen za uporabo, vendar ne prispeva k urbanosti. Urejeno zaledje nadgrajuje pestrost in količino ponudbe urbanega prostora. Na ta način se krepijo lokalne značilnosti, kar prispeva k identiteti kraja.

5.2.2 Načini zagotavljanja urejenega odprtega javnega prostora

Predlagamo poenotenje uporabe izraza »odprti javni prostor« v slovenski prostorsko načrtovalski praksi. Odprti javni prostor obsega ves odprti prostor mesta v javni rabi in vključuje tako zelene površine kot grajeni odprti javni prostor. Od »javnih površin« se razlikuje v tem, da se jih določi ne glede na lastništvo in jih ne povezujemo z določitvijo grajenega javnega dobra ali površin za vzdrževanje v pristojnosti javnih služb. Gre za podatek o vsem javno dostopnem odprtem prostoru mesta, za katerega mesto želi, da se ohranja oziroma razvija v javno korist in za rabo vseh.

Vključevanje določil v zvezi z odprtim javnim prostorom v občinske prostorske načrte

Mestna občina Ljubljana (MOL) je v izvedbenem delu Občinskega prostorskega načrta (Odlok o OPN MOL ID, 2013) določila in sprejela javne površine kot del odloka. Določene so naslednje vrste javnih površin v grafičnem delu OPN MOL ID (2013): prometne površine (javne ceste, javne poti, parkirišča, predori, podvozi, nadhodi, podhodi, pasaže, arkade), površine železnic, trgi, športne in rekreacijske površine, parki, otroška igrišča, zeleni obvodni pas, druge zelene površine, pokopališča in območja voda. Javne površine so podlaga za

določitev grajenega javnega dobra (58. člen OPN MOL ID). Slika 5.12 prikazuje primerjavo velikosti javnih površin v MOL in analiziranega OJP v Cerknici.

Slika 5.12: Primerjava obsega javnih površin v MOL in odprtega javnega prostora v Cerknici

Figure 5.12: Comparison of the size of public spaces in Municipality of Ljubljana and public open space in Cerknica

Razlike v velikostih, predvsem pa v raznovrstnosti in hierarhiji vrst OJP (ki so v večjih mestih bolj prisotne in razčlenjene), so razlog, da OJP ni smiselno enako obravnavati v vseh občinskih prostorskih načrtih (npr. normiranje otroških in športnih igrišč ob večstanovanjskih stavbah), ne da bi ob tem gradili mrežo OJP in s tem zagotavljali ustrezno opremljenost mesta z različnim OJP).

Določila o kakovostnem, urejenem in raznovrstnem OJP je v občinskih prostorskih načrtih zato smiselno zagotavljati glede na dejansko stanje, potrebe, pa tudi glede na vizijo razvoja in zmožnosti občine. Ob tem je pomembno, da se v razvoj vključijo različna območja, zahteve po kakovosti pa se vežejo na različne namenske rabe prostora.

Ene od možnih načinov planiranja odprtega javnega prostora v mestih so strategije, v okviru katerih se preveri stanje in potrebe ter podajo izhodišča za načrtovanje OJP v posameznem mestu.

Strategije urejanja odprtega javnega prostora

Normiranje, kot je praksa v novi generaciji OPN, nujno ne zagotavlja kakovosti in preskrbljenosti z različnimi vrstami OJP na ravni mesta. Neke vrste standardizacija bi sicer lahko bila rešitev v smislu zaveze za zagotavljanje enakih možnosti do kakovostnega bivalnega okolja vsem prebivalcem mest, na primer z določili o urejanju različnih vrst OJP, dostopnosti do različnih vrst OJP, opremljanju mest s pločniki in kolesarskimi stezami idr. Na podlagi rezultatov te raziskave ugotavljamo, da je za uveljavljanje normativnih določil potrebno poznavanje dejanskega stanja prostora v posameznem mestu: normativno predpisovanje pa ima po našem mnenju učinek šele, ko podpira z vizijo mesta usklajen razvoj. Zato je posebno pozornost vendarle treba nameniti strateškemu nivoju (npr. v strateških delih občinskih prostorskih načrtov, posebne strategije razvoja javnega prostora).

Strategije odprtega javnega prostora se v tujini prepoznavajo kot ene pomembnejših dokumentov, ki začitujejo bodočo smer razvoja (Open Space Strategies, 2008; National Planning Policy Framework, 2012). Strategije so pomembne, ker določajo vizijo dolgoročnega razvoja, hkrati pa usmerjajo doseganje kratkoročnih ciljev. Strategija je rezultat usklajevanja med različnimi interesi in deležniki, tudi prebivalci, zato je pomembna tudi, ker odraža realne potrebe in želje uporabnikov, kar posledično omogoča njeno lažjo implementacijo. Koraki priprave Strategije javnega odprtega prostora so (prirejeno po Open Space Strategies, 2008):

Korak 1: Priprava kratke študije (ugotavljanje obsega, pregled dosedanjega dela, pregled dostopnosti podatkov, določitev vizije, ciljev, kratkoročnih in dolgoročnih, ki jih želi mesto/lokalna skupnost v določenem času doseči, določitev časovnice, definicij in vrst javnega prostora: opredelijo (in prepoznajo) se tiste površine, ki bodo vključene v bodoči razvoj. S tem se jih prepozna kot posebno kategorijo, pomembno za delovanje javnega življenja in za razvoj mesta).

Korak 2: Pregled okvira (pregled nacionalnega, regionalnega in lokalnega konteksta, identifikacija ključnih značilnosti območja, pregled trenutnega upravljanja in financiranja odprtih površin).

Korak 3: Razumevanje ponudbe (identifikacija vseh odprtih površin, opredelitev odprtega prostora glede na funkcije in obseg, analiza stanja na terenu).

Korak 4: Razumevanje zahtev/potreb; pregled zahtev in potreb, po potrebi določitev smernic (zahtevani standardi glede površine (m²/preb.) in glede dostopnosti (npr. oddaljenost od kraja bivanja) oziroma gravitacije ljudi do OJP).

Korak 5: Analiziranje in identifikacija vprašanj in ciljev (povpraševanje, ponudba, standardi za kvantiteto, kvaliteto in dostopnost idr.).

Korak 6: Priprava strategije in akcijskega plana (priprava osnutka strategije, priprava akcijskega plana, posvetovanje glede osnutka strategije in akcijskega plana, sprejetje strategije).

Dokončna obdelava in izvajanje strategije se spremlja z monitoringom in preverjanjem zadovoljstva uporabnikov.

Pomembno je vključevanje razvoja in urejanja kakovostnega OJP za razvoj mesta v vse faze urejanja prostora: planiranje, načrtovanje, oblikovanje, vzdrževanje in monitoring. Strateško je treba planirati na ravni mesta in širšega območja (gravitacijskega območja uporabnikov prostora, zaledja mesta). Pomembna je strateška (fizična in programska) razmestitev posameznih vrst OJP enakomerno po mestu, s povezavami med njimi.⁵⁵ Če je potrebno, se na ravni posameznega območja OJP ali vrste OJP v prostorskih dokumentih podajo tudi podrobnejše usmeritve glede ureditev ali oblikovanja. Obstoječi fond je treba osmišljati in urejati v uporabnikom prijazen, varen in privlačen prostor. Smiselno je odpirati postopke planiranja v t. i. »soodločevalsko« planiranje.

Strateški razvoj mora biti celovito integriran in usklajen s siceršnjim razvojem mesta; na primer prometni razvoj (prometni režimi v mestu, učinkovito urejanje javnega potniškega prometa in varnega odvijanja kolesarskega in peš prometa), družbeni razvoj (razmestitve družbenih dejavnosti) itd. Fizično urejanje se podkrepi z mehкими ukrepi urejanja prostora in s poznavanjem načinov rabe OJP v mestu.

⁵⁵ Usklajene strategije lahko pomembno prispevajo k bolj učinkovitemu razvoju in uporabi javnega prostora v mestu. Pri usmeritvah za urejanje in načrtovanje javnih mestnih odprtih prostorov je, kot ugotavlja Goličnikova s sodelavci (2008: 42), »smiselno izhajati iz vseh treh vidikov prostora: fizičnih lastnosti, uporabe in dejavnosti v njih ter njihovih simbolno-doživljajskih vrednosti«. Goličnikova (2005) je namreč ugotovila, da se predstave načrtovalcev o uporabi prostorov razlikujejo od dejanskih rab in načinov zasedb prostorov.

Dopolnitev določil v zvezi z odprtim javnim prostorom v drugih dokumentih

Smiselna bi bila tudi dopolnitev določil o urejanju OJP v dokumentih višjega reda, na primer v Prostorskem redu Slovenije. V določilih v zvezi z zagotavljanjem ustrezne preskrbe in dostopnosti do zelenih površin se na primer dodajo ostale vrste OJP, ki v zelene površine niso vključene (10 odstavek 31. člena⁵⁶ in 45. člen⁵⁷). Določilo o »načrtovanju drugih javnih odprtih prostorov«, ki se veže na velikost mest, je osmi odstavek 96. člena Prostorskega reda Slovenije, kjer piše: »V manjših krajih in na obrobju večjih mest je treba oblikovati odprte javne prostore kot prostore za organiziranje javnega življenja na prostem in kot urbana identitetna jedra naselij ali perifernih delov mest.« Smiselna bi bila dopolnitev določila na način, da se zagotovi tudi urejanje povezav med različnimi vrstami OJP in enakomerno opremljenostjo majhnih mest z OJP.

⁵⁶ 31. člen Prostorskega reda Slovenije (Ur. l. RS, št. 122/2004): (10) Območja zelenih površin se razmeščajo, tako da se upošteva:

1. načelo enakovredne preskrbljenosti in dostopnosti za vse prebivalce;
2. potrebe po raznoliki uporabi zelenih površin v poselitvenih območjih (preživljanje prostega časa, zagotavljanje specifičnih funkcij, povezanih z uporabo zelenih površin, izobraževanje in podobno);
3. naravne in krajinske značilnosti prostora naselja (reliefne značilnosti, vode, delež in razmestitev naravnih sestavin);
4. potrebe po ustrezni členitvi grajene strukture in prepoznavni podobi naselja;
5. doseganje ugodnih klimatskih in zdravih bivalnih razmer v naselju.

⁵⁷ 45. člen Prostorskega reda Slovenije (Ur. l. RS, št. 122/2004): (načrtovanje omrežja poti za kolesarje in pešce)

- (1) Pri načrtovanju poti za kolesarje in pešce je treba zagotavljati najkrajše možne povezave med izvori in cilji kolesarskega in peš prometa, zlasti stavb in območij družbene infrastrukture, vhodi v stavbe z večjim številom stanovalcev ali zaposlenih, postajališči javnega potniškega prometa in večjimi površinami za mirujoči promet.
- (2) Za zagotavljanje prometne varnosti je treba upoštevati načelo ločenih površin za pešce in kolesarje od površin, namenjenih motornim vozilom. Zagotavljati je treba varno križanje različnih prometnih poti ter določiti območja mirnega prometa.
- (3) Poti za kolesarje in pešce je treba načrtovati usklajeno z ureditvijo površin za mirujoči promet in z omrežjem postajališč javnega potniškega prometa.
- (4) Površine poti za kolesarje in pešce so del javnih odprtih prostorov naselja, zato jih je treba načrtovati usklajeno z zelenimi površinami in drugimi javnimi odprtimi prostori. Pri njihovem načrtovanju je treba upoštevati tudi pravila za načrtovanje zelenih površin in drugih javnih odprtih prostorov.
- (5) Za omogočanje preglednosti sistema poti naj struktura omrežja poti praviloma temelji na strukturi urejenosti prostora, poti pa naj sledijo pogledom na izpostavljene naravne in ustvarjene sestavine prostora.

5.3 PRISPEVEK RAZISKAVE

Prispevek raziskave in rezultati so večplastni. Poleg tega, da naloga odgovarja na zastavljeno hipotezo in raziskovalna vprašanja, prispeva k metodologiji raziskovanja OJP v majhnih mestih. Opredeljen je metodološki pristop k preučevanju vloge OJP za urbani razvoj. Opredeljeni so kazalniki za preučevanje vloge OJP s prostorskega in sociološkega vidika. Predlagan je nabor vrst OJP za podrobnejšo raziskavo. Opravljena je prostorska analiza dejanskega stanja ter zasnovan in izveden anketni vprašalnik v izbranih majhnih mestih. Naloga je torej tudi prispevek k boljšemu poznavanju razmer dejanskega stanja ter zadovoljstva in rabe OJP v izbranih majhnih mestih s priporočili za urejanje OJP v teh mestih. Rezultati se nanašajo na pregled nad stanjem in odkrivanjem vloge OJP za razvoj majhnih mest v slovenskih razmerah, s čimer je omogočena primerjava z mednarodnimi izsledki.

Raziskava je prva tovrstna, ki primerjalno obravnava fizično stanje OJP in zadovoljstvo prebivalcev z OJP na primeru desetih slovenskih majhnih mest.

Rezultati fizične analize omogočajo primerjavo obsega različnih vrst OJP z obstoječimi podatki o zastopanosti OJP v drugih slovenskih ali tujih mestih (npr. Baycan-Levent in Nijkamp et al., 2004, 2007, 2009; Fuller in Gaston, 2009; European Green City Index, 2010; Urban Audit, 2011 idr.). V povezavi z rezultati anketne raziskave pa dajejo podrobnejši vpogled v to, kako prostorska urejenost in opremljenost mesta z OJP vpliva na zadovoljstvo in rabo OJP. Raziskava se zato uvršča med tiste, ki ugotavljajo povezave med urejenostjo OJP in kakovostjo bivanja (npr. Beck, 2009; Kellett in Rofe, 2009; Ward Thompson in Aspinall, 2011).

Raziskava se poglobljeno ukvarja z vprašanji vpliva OJP na kakovost bivanja v majhnih mestih Slovenije, ki so bila deloma odprta že v Stanovanjski anketi leta 2005 (Mandič in Cirman, 2006) in evropski raziskavi o kakovosti življenja (Quality of life ..., 2004). Rezultati omogočajo primerjavo z nekaterimi rezultati javnomnenjskih raziskav o kakovosti življenja v drugih mestih (npr. v Ljubljani, Kos, 2010a). Raziskava kaže na povezanost med urejenostjo OJP in pogostostjo rabe OJP. Odkriva pomen urejenega, varnega in za pešce prijaznega OJP, ki prispeva k večji fizični aktivnosti (hoji peš po mestu). Z vprašanji urejenega OJP, ki prispeva k fizični aktivnosti in zdravju ljudi se tudi v tujini ukvarja vedno več raziskovalcev (npr. Ward Thompson in Aspinall, 2011; Koohsari et al., 2013; Paquet et al, 2013), zato je v tem smislu tudi aktualna.

Pomen raziskave je tudi uporabnost rezultatov v prostorskem načrtovanju. Raziskava namreč ne odkriva samo dejanskega stanja OJP v analiziranih majhnih mestih, pač pa hkrati kaže tudi na pomen odgovornosti prostorskih načrtovalcev pri prostorskih rešitvah, saj te vplivajo ne samo na rabo, pač pa tudi na vrednote ljudi v zvezi s prostorom. Poudarja prednosti soodločevalskega urejanja odprtega javnega prostora.

5.4 IZHODIŠČA ZA NADALJNJE RAZISKOVANJE

Naloga se je usmerila v majhna mesta kot pomembno, najštevilčnejšo in za policentrični urbani razvoj ključno skupino mest. Odkrila je prostorske značilnosti, pa tudi zadovoljstvo in rabo odprtega javnega prostora v teh mestih. Predlagan metodološki pristop se je izkazal kot primeren za raziskovanje vloge OJP za urbani razvoj majhnih mest. Na podlagi rezultatov izbranih mest, ki so si po strukturi in legi v Sloveniji različna, po funkciji in velikosti pa primerljiva, lahko sklepamo na vlogo, ki jo ima OJP pri urbanem razvoju teh mest na splošno.

Odprto vprašanje ostaja, kakšna je vloga odprtega javnega prostora za razvoj majhnih mest v primerjavi s srednje velikimi ali velikimi mesti. V prihodnje se lahko v nabor mest vključijo skupine različnih velikosti in funkcij (majhna, srednje velika, velika mesta). Na podlagi raziskave vpliva dejanskega stanja OJP na zadovoljstvo in rabo prebivalcev bi tako ugotavljali razlike in podobnosti med mesti različnih velikosti. Na ta način bi ugotavljali, katere prostorske značilnosti so tiste, ki so v mestih, ne glede na njihovo velikost, ključne za urbani razvoj oziroma za kakovost bivanja.

V prihodnje bi bilo smotrno raziskavo poglobiti tudi na konkretnih območjih OJP v posameznem mestu. Raziskovanje vpliva urejenosti posamezne vrste OJP na različne vidike kakovosti bivanja (npr. vpliv bližine parka na zdravje, na fizično aktivnost in dobro počutje prebivalcev) bi bilo smiselno raziskovati tudi primerljivo med različnimi mesti. Raziskovanje se lahko usmeri v ugotavljanje zveze med urejenostjo OJP in vplivom na izbrane vidike kakovosti bivanja tudi za posamezno uporabniško skupino (npr. upokojeanci, delovno aktivni, otroci in mladina). Nadaljnje raziskave lahko slonijo tudi na metodah, ki ugotavljajo vrednosti OJP za prebivalce in kakovost bivanja (npr. kontingenčne metode).

Tovrstno anketno raziskavo, ki se jo izvaja v več različnih mestih, je priporočljivo v nadaljnjem raziskovanju smiselno skržiti, splošna vprašanja glede kakovosti bivalnega okolja pa konkretizirati na podrobnejša vprašanja vplivov OJP na kakovost bivanja. Smiselno je anketo dopolniti tudi z vprašanji, ki vključujejo mnenja ljudi glede konkretnih načrtovanih ureditev v posameznem mestu. Anketno raziskavo bi bilo zanimivo opraviti v primerljivih tujih majhnih mestih.

V primeru, da bi se v posameznem mestu odločili za izvedbo ali ponovitev ankete, bi bilo smiselno v vprašanjih, kjer anketiranci ocenjujejo zadovoljstvo in pogostost rabe naštetih vrst OJP, ta območja bolj podrobno poimenovati. S tem bi dobili nedvoumne ocene in mnenja ljudi glede konkretnih površin v mestu (npr. mnenja glede konkretnega območja otroškega igrišča v mestu).

Anketno raziskavo je smiselno tudi nadgraditi s kvalitativnimi metodami, na primer z delavnicami, fokusnimi skupinami in ostalimi metodami, kjer se izmenjujejo in pretresajo različne možnosti nadaljnjega razvoja OJP in kamor se povabi različne skupine deležnikov, od javnosti do različnih strokovnih služb.

6 SKLEP

V nalogi smo na izbranih primerih majhnih mest raziskovali vlogo OJP za urbani razvoj, ki ga povezujemo predvsem z notranjim razvojem mest in izboljšanimi pogoji za kakovost bivanja. Z izbranimi kazalniki smo odkrivali povezave prostorskih značilnosti dejanskega stanja OJP z zadovoljstvom in rabo OJP, kot vidika kakovosti bivanja. Preverjali smo hipotezo, da urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora v mestu.

Raziskovali smo urejenost in opremljenost izbranih majhnih mest z različnimi vrstami OJP in ugotovili, da so mesta različno opremljena z OJP. V vseh mestih na primer ni mestnega parka in javnega otroškega igrišča, osrednji mestni trg pa je še vedno v veliko primerih namenjen prometnim površinam. V mestih je skupen obseg raziskanih vrst OJP zelo različen in sega od 19 m²/prebivalca do 123 m²/prebivalca (slednji je posebnost med mesti, saj je v obsegu upoštevano območje hipodroma v Ljutomeru). Povprečen obseg OJP v analiziranih majhnih mestih je 40 m²/prebivalca.

Ugotovili smo, da so na splošno bolj zadovoljni z OJP prebivalci tistih mest, kjer so prisotne vse raziskane vrste OJP. Kot posebno pomembni vrsti sta se pri splošnem zadovoljstvu z OJP izkazala mestni park in mestni trg. Mestni park, kadar je v mestu prisoten, ter mestni trg, namenjen pešcem, bolj prispevata k splošnemu zadovoljstvu z OJP. To sta vrsti, ki tudi najbolj prispevata k urbanosti mesta. V mestih, ki imajo urejene skupne, urbane mestne prostore (predvsem park in trg), jih prebivalci pogosto uporabljajo, ne glede na to, kje živijo. V mestih, kjer skupnih urbanih površin ni, pogosteje uporabljajo bodisi športne površine oziroma prostore individualne rabe (prostor ob svojim domom, kmetijske površine, gozd idr.). V teh mestih so prebivalci v povprečju manj zadovoljni z OJP.

Na podlagi rezultatov prostorske raziskave dejanskega stanja, anketne raziskave zadovoljstva in rabe OJP prebivalcev majhnih mest ter analiz povezanosti obeh delov raziskave smo potrdili postavljeno tezo. Urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora. Urejen odprti javni prostor izboljšuje kakovost bivanja oziroma vzpodbuja urbani razvoj.

Ugotovili smo, da skupna količina OJP v mestu ne prispeva k večjemu zadovoljstvu in večji rabi OJP. Kadar pa obseg posameznega območja povežemo z urejenostjo (npr. največja velikost posameznega območja parka v mestu ali obseg trgov, namenjenih pešcem), nasprotno ugotavljamo, da je tak prostor povezan z zadovoljstvom in rabo OJP. Urejenost OJP povezujemo s prostorskimi značilnostmi, ki omogočajo prosto in varno gibanje pešcem ter so privlačni za uporabo.

Zaledje mest, predvsem bližina gozda in obvodnega prostora, pa tudi kmetijskih zemljišč, se je izkazalo kot pomembna fizična struktura, močno povezana s prostočasno rabo prostora prebivalcev majhnih mest, vendar ne prispeva k urbanosti mesta. Na sploh se je izkazalo, da OJP, ki najbolj prispeva k urbanosti mesta, najmanj pogosto uporabljajo (npr. mestni park, igrišča) ali uporabljajo različno glede na to, kako privlačen je za uporabo (npr. osrednji mestni

trg). Ugotovili smo, da so urbani mestni prostori, če so v mestu prisotni, pomembni za vse prebivalce mesta.

Naloga daje nekatere odgovore na to, kakšne so povezave med fizično urejenostjo in rabo prostora, s čimer je omogočena primerljivost rezultatov s tujimi raziskavami. Na primer tistimi, ki ugotavljajo, kako uporabniki različnih starosti uporabljajo različne vrste OJP (npr. Sugiyama in Ward Thompson, 2007), kakšne so povezave med ureditvijo prostora in fizično aktivnostjo ljudi, uporabo OJP in utrjevanjem socialnih vezi v skupnosti (npr. Kaczynski in Henderson, 2007; Beck, 2009; Dinnie et al., 2013; Kazmierczak, 2013), pa tudi, kako izboljšanje fizičnih pogojev (npr. dostopnosti, ureditev, opremljenosti) vpliva na rabo in aktivnosti v prostoru (Ward Thompson in Aspinall, 2011). Medtem ko tuje raziskave ugotavljajo vpliv obsega in kakovosti OJP na dožemanje urbanega prostora, identitete in funkcioniranje družabnega življenja (npr. Ward Thompson, 2002; Beck, 2009; Stiles, 2011; Kazmierczak, 2013), pa ta raziskava kaže na pomen ločevanja skupne količine OJP v mestu in obsega posameznega območja OJP pri povezanosti z zadovoljstvom in rabo OJP. Raziskava dopolnjuje tudi obstoječe ugotovitve (npr. Drozg, 1999) v zvezi z diferenciranostjo in dejanskim stanjem OJP v majhnih mestih Slovenije.

Anketni vprašalnik po pošti in sodelovanje z župani in upravami občin se je izkazalo za uspešno metodo izpraševanja ljudi o zadovoljstvu in rabi OJP v majhnih mestih Slovenije. Izkaže se, da je take vrste sodelovanja uspešno ne samo zaradi zaupanja ljudi v raziskavo, temveč je v pomoč in korist tudi občini pri spremljanju stanja in zadovoljstva ljudi.

Na podlagi ugotovitev raziskave so podana izhodišča za prostorsko načrtovanje OJP v majhnih mestih. Izpostavljen je pomen urejanja raznovrstnega, kakovostnega in povezanega OJP enakomerno po mestu. Smiselno je vsaj nekatere od zahtev po kakovosti OJP v občinskih prostorskih načrtih vezati na različne namenske rabe prostora.

Rezultati potrjujejo pomen urejenega OJP za mestogradnjo. Usklajen razvoj poselitve, ustrezne gostote poselitve, umeščanje stanovanj in dejavnosti v primernih oddaljenostih od centra mesta vplivajo na način gibanja v mestu in vzpodbujajo peš hojo. Za urbani razvoj je ključno urejati dostopen, varen, privlačen in raznovrsten OJP. V mrežo povezan OJP je smiselno vključevati tudi zaledje mest (npr. gozdovi, kmetijska zemljišča, obvodni prostor). Peš hoja, urejenost OJP za pešce se je tudi v raziskavi izkazala za pomemben dejavnik zadovoljstva in rabe OJP. Poseben pomen, ki ga urejen in raznovrsten OJP lahko nosi pri urbanem razvoju, je, da omogoča vsakodnevno peš hojo, priložnostno srečevanje prebivalcev in utrjevanje skupnosti ter prispevek k identiteti kraja.

V nalogi izpostavljamo urejen in raznovrsten odprti javni prostor kot enega ključnih elementov mesta, ki prispeva h kakovosti bivanja in urbanemu razvoju. V nalogi odkrivamo predvsem povezanost prostorskih ureditev z zadovoljstvom in rabo prebivalcev. Potrjujemo tezo, da prostorske ureditve vplivajo na rabo in na zadovoljstvo uporabnikov v zvezi s prostorom. Izpostavljamo pa tudi povezanost prostorskih ureditev z vrednotami in željami ljudi glede urejenosti prostora. Izkazalo se je, da izkušnje ljudi z nekim prostorom ne vplivajo samo na njihove želje, pač pa vplivajo tudi na njihove splošne vrednote glede urejenosti prostora.

Urejanje odprtega javnega prostora je stalna naloga urbanističnega načrtovanja, pri čemer poudarjamo pomen vključujočega soodločevalskega planiranja za urejen odprti javni prostor, pri katerem naj bi sodelovali tako strokovnjaki kot uporabniki prostora.

Naloga je prispevek k bolj urejenemu odprtemu javnemu prostoru v mestih z zavedanjem o odgovornosti vseh, ki živimo in delamo v mestih (vseh velikosti) za prijeten in urejen odprti javni prostor.

7 POVZETEK

Doktorska disertacija izpostavlja pomen odprtega javnega prostora za razvoj mest. V raziskavi je preverjena hipoteza, da urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora v mestu. Raziskava osnovno hipotezo preverja z ugotavljanjem povezanosti rezultatov dveh vidikov raziskave, prostorskega in sociološkega. V okviru prostorske raziskave so opravljene analize dejanskega stanja odprtega javnega prostora, v okviru sociološke pa ugotavljanje mnenj prebivalcev v zvezi z odprtim javnim prostorom.

Raziskava se usmerja v majhna mesta kot posebno, na ravni Slovenije najštevilčnejšo, pri zagotavljanju policentričnega urbanega omrežja pomembno skupino mest, ki zagotavlja velik potencial pri uveljavljanju kakovostnega načina urbanega življenja. Kakovost bivanja je vidik urbanega razvoja, ki ga v nalogi še posebno izpostavljamo. Kakovost bivanja se v disertaciji nanaša na ugotavljanje rabe in zadovoljstva prebivalcev z urejenostjo odprtega javnega prostora.

Doktorska disertacija je sestavljena iz šestih vsebinskih poglavij. Prvo poglavje je uvod, drugo poglavje so teoretična izhodišča, tretje poglavje je opis metodološkega pristopa, v četrtem so predstavljeni rezultati in ugotovitve naloge, v petem je podana razprava s testom in potrditvijo hipoteze, šesto poglavje je sklep.

Metodološki pristop je oblikovan v štirih korakih. Najprej so bili opredeljeni kazalniki za izbor majhnih mest, kamor se usmerja podrobnejša raziskava. Za podrobnejšo raziskavo je izbranih deset majhnih mest: Cerknica, Dravograd, Ljutomer, Metlika, Piran, Slovenske Konjice, Tolmin, Trebnje, Žalec in Železniki. V teh je bilo s pomočjo prostorske analize, ki predstavlja drugi korak raziskave, in s pomočjo anketnega vprašalnika, ki predstavlja tretji korak raziskave, ugotovljeno dejansko stanje odprtega javnega prostora in zadovoljstvo ljudi z njim. Zadnji korak predstavlja sinteza, v kateri smo s pomočjo multivariatnih analiz in analiz korelacije ugotavljali povezanost rezultatov obeh delov raziskave.

Analiza fizičnega stanja prostora je pokazala, da so mesta različno opremljena z odprtim javnim prostorom. Analiza je vključevala naslednje vrste odprtega javnega prostora: mestni park, trg, otroško igrišče, športno igrišče, šolsko igrišče, pokopališče, vrtički, voda in obvodni prostor ter odprti javni prostor pred stavbami družbenega pomena. Ugotovljeno je, da na lego odprtega javnega prostora v mestih najbolj vplivajo naravne geografske značilnosti mesta, urbana struktura, zgodovinski razvoj mesta in razmestitev dejavnosti v mestu. Ugotovljeno je, da v vseh analiziranih mestih ni mestnega parka, javnega otroškega igrišča ali za pešce urejenega osrednjega mestnega trga. Obseg analiziranih vrst odprtega javnega prostora je v izbranih mestih različen in sega od skupno 19 m²/preb. v Železnikih do 123 m²/preb. v Ljutomeru (upoštevaje območje hipodroma). Povprečno je v analiziranih majhnih mestih okoli 40 m²/preb. odprtega javnega prostora.

Mnenje prebivalcev, raba in zadovoljstvo prebivalcev v zvezi z odprtim javnim prostorom je bilo preverjeno s pomočjo anketnega vprašalnika. Rezultati razkrivajo vidik zadovoljstva in

rabe odprtega javnega prostora v majhnih mestih. Odziv je ocenjen kot dober. Anketa, ki je bila izvedena ob podpori županov, se je izkazala za dobro in uspešno metodo preverjanja rabe in zadovoljstva s trenutnim stanjem odprtega javnega prostora v majhnih mestih.

Na podlagi rabe odprtega javnega prostora so ugotovljene tipične uporabniške skupine. Ugotovljeno je, da lahko prebivalce razdelimo v tri skupine; v skupino bolj aktivnih, v skupino manj aktivnih in v skupino selektivno aktivnih uporabnikov. Simptomatična ugotovitev, ki potrjuje že skoraj pregovorno protiurbano naravnost Slovencev, se kaže tudi v rabi javnega prostora, saj je ugotovljeno, da anketiranci najbolj pogosto uporabljajo neurbane rabe prostora (npr. gozd, kmetijska zemljišča, prostor ob domu). Kadar pa je v mestu prisoten ali za pešce urejen urbani odprti javni prostor (npr. park ali trg), je pomemben za vse prebivalce mesta, ne glede na starost ali tip stanovanja.

Analiza hierarhičnega združevanja mest po podobnosti glede na zadovoljstvo in rabo odprtega javnega prostora pokaže, da lahko mesta razvrstimo v dve značilni skupini. Prvo skupino, kjer so ljudje bolj nezadovoljni s stanjem odprtega javnega prostora in ki manj pogosto uporabljajo urbani odprti javni prostor, sestavljajo mesta s slabše urejenim odprtim javnim prostorom. Značilnost teh mest je, da je osrednji mestni trg namenjen motornemu prometu, v mestu pa ni urejenega večnamenskega mestnega parka. Drugo skupino sestavljajo mesta, kjer so ljudje bolj zadovoljni s stanjem odprtega javnega prostora, kjer obstaja osrednji mestni trg, namenjen pešcem, v mestu pa je tudi urejen mestni park.

Ugotovitev povezanosti prostorskih značilnosti z zadovoljstvom in rabo potrjujejo tudi dodatne statistične analize, kjer je s pomočjo korelacij (Pearsonovega koeficienta korelacije in statistike T) ugotovljeno, da urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora v mestu. S tem smo na začetku postavljeno hipotezo, da urejen in raznovrsten odprti javni prostor bolj prispeva k zadovoljstvu in rabi kot skupna količina odprtega javnega prostora v mestu, potrdili.

Raziskava potrjuje, da prostorske razmere posameznega mesta vplivajo na rabo in na zadovoljstvo v zvezi s prostorom, pa tudi na vrednote in na želje prebivalcev v zvezi z urejenostjo prostora. Prisotnost neke kakovostne ureditve ali vrste odprtega javnega prostora v mestu pomeni, da prebivalci to površino cenijo na splošno. Če pa take ureditve ni, jo tudi slabše vrednotijo in manj pogrešajo. Ugotovitev je pomembna za prostorsko načrtovanje, saj kaže na odgovornost pri urejanju prostora, pri čemer z novimi ureditvami ne spreminjamo samo fizičnega prostora, pač pa predvsem vplivamo na rabo in na vrednote ljudi glede urejenosti prostora. Naloga pritrjuje ugotovitvam o pomembnosti poznavanja javnega mnenja v zvezi s stanjem prostora pri bodočem načrtovanju, vendar hkrati potrjuje ugotovitve o smiselnosti jasne delitve vlog med strokovnimi načrtovalskimi institucijami in javnostjo.

Vloga odprtega javnega prostora za urbani razvoj in za kakovost bivanja je povezana z njegovo urejenostjo in privlačnostjo za rabo. Urejen in raznovrsten odprti javni prostor prispeva k zadovoljstvu in rabi. Na podlagi rezultatov raziskave so v doktorski disertaciji podana nekatera priporočila za načrtovanje odprtega javnega prostora. Eden od možnih načinov planiranja so strategije načrtovanja odprtega javnega prostora. Predvsem pa je izpostavljen pomen urejanja prostora za pešačenje po mestu, ki je varen in privlačen za

vsakdanjo rabo, ter pomen urejanja dostopnega odprtega javnega prostora za čim širši krog različnih uporabnikov.

7 SUMMARY

This doctoral dissertation stresses the importance of public open space for urban development. The hypothesis that a well-managed and diverse public open space is more important for inhabitants' satisfaction and space use than the overall quantity of public open space in the city was tested by determining the relationship between two research aspects: spatial and sociological. Spatial analysis of public open space has been carried out in selected small cities as a spatial part of the research and the survey of residents opinion regarding public open space use has been used as a sociological part of research.

The research focuses on small cities as they are a special and the most numerous group of cities in Slovenia and have a great potential in promoting quality, urban way of life when forming polycentric urban networks. The quality of life is an aspect of urban development that is recognised as of great importance. It refers to determining the spatial use and inhabitants' satisfaction with the public open space arrangement.

The doctoral dissertation consists of six chapters. The first chapter is an introduction, the second chapter describes the theory, the third chapter is a description of the methodological approach, the fourth chapter presents the results and findings of the dissertation, the fifth chapter presents the discussion with the test and confirmation of the hypothesis and the sixth chapter is the conclusion.

The methodological approach was developed in four steps. First, the indicators for the selection of small cities, which the in-depth research is focused on, were identified. Ten small cities have been chosen for a more detailed research: Cerknica, Dravograd, Ljutomer, Metlika, Piran, Slovenske Konjice, Tolmin, Trebnje, Žalec in Železniki. Using spatial analysis (the second step of the research) and a survey (the third step), the public open space and people's satisfaction with it was determined. Lastly, using multi-variable and correlation analyses, a synthesis was made to define the cross-correlations of the results of both parts of the research.

The spatial analysis revealed that cities are differently equipped with various types of public open space. The research included the following types of public open space: city park, square, children playground, sports playground, school playground, cemetery, allotment area, water and waterfront, public open space in front of buildings of public importance. The location of public open space within a city depends mostly on natural geographical features, urban structure, the city's historical development and the location of activities in the city. Not all of the analysed cities have a city park, a public playground or a pedestrian zone in a city square. The total area of the analysed public open space in selected cities vary, ranging from a total of 19 m² per inhabitant in Železniki to 123 m² per inhabitant in Ljutomer (taking into account

the area of the hippodrome), and the average of all analysed cities being about 40 m² of public open space per inhabitant.

Inhabitants' opinions, use and their satisfaction regarding public open space have been researched by a mail survey. The results revealed the satisfaction level and the use of public open space in small cities. The survey, which was carried out with the support of the mayors, proved to be a good and an effective method for obtaining the spatial use and satisfaction with the state of the public open space in these small cities.

Typical user groups have been identified based on the public open space use. Users can be divided into three main groups: the first group – the most active users, the second group – less active users, and the third group – selectively active users of public open space. The use of public open space confirmed the almost proverbial anti-urban attitude of Slovenes, as it was determined that inhabitants most commonly use the non-urban areas (e.g. forest, agricultural land and areas close to home). Although, when a city has a well-managed urban public open space (e.g. a city park or square) without motorised traffic, it is of great importance for all residents of the city, regardless of their age or type of residence.

The analysis of hierarchical clustering of cities by satisfaction and use of public open space shows that cities can be grouped into two specific groups. The first group consists of cities with people that are less satisfied with the public open space state and less frequently use urban public open areas. They generally live in the cities with poorly-managed public open space; where motorised traffic is allowed on the main city square and where there is no well-managed multi-purposed city park. The second group consists of cities with people that are more satisfied with the state of the public open space. They live in a city with a well-managed city park and a town square without motorised traffic.

Findings of connections between spatial characteristics and the use of and satisfaction with a public open space have also been confirmed by further statistical analysis, where the use of correlations (Pearson's correlation coefficient and t-statistics) indicate that a well-managed and diverse public open space contributes more to satisfaction and usage than the overall amount of public open space in the city. This confirms the initial hypothesis that a well-managed and diverse public open space contributes more to inhabitants' satisfaction and use than the overall quantity of the available public open space.

The research confirms that spatial attributes of each city affect the use and satisfaction with the public open space. Moreover, they affect the inhabitants' values and desires regarding space-management. The presence of a well-managed public open space or a certain type of public open space in the city is appreciated by the residents. However, if there is no such public open space nearby, then that particular space type is not as valued by residents and they do not feel the need for it. These findings are of great importance as they stress the responsibility of spatial planning, showing that new spatial arrangements not only change the physical space, but primarily influence the use and values of people regarding space. This dissertation confirms that in spatial planning it is of great importance to find out what the public opinion and the needs of inhabitants regarding the public space is. Furthermore, it is

very important to clearly distinguish between the roles of professional spatial institutions and the public.

The role of public open space for urban development and the quality of life is connected to its spatial-arrangement and attractiveness for use. A well-managed and diverse public open space greatly contributes to its use and inhabitants' satisfaction with it. In this dissertation some recommendations based on the research results for the public open space planning have been defined. One of the possible ways of planning are public open space strategies. Above all, the dissertation emphasizes the importance of spatial planning for enabling walkability of the city, which has to be safe and attractive for pedestrians' everyday use, and the importance of accessible public open space for a wide range of different users.

VIRI

- A Planning System of Open Spaces.** -. The Berlin-Brandenburg Common Regional Plan (Germany).
<http://www.fedenatur.org/docs/docs/246.pdf> (Pridobljeno 17.1.2013)
- Agenda 21.** 1992.
<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?documentid=52> (Pridobljeno 10.4.2013)
- Alborška listina.** 1994. Listina o vzpostavljanju trajnostnih evropskih mest.
http://euronet.uwe.ac.uk/www.sustainable-cities.org/charter_slovenian.doc (Pridobljeno 10. 4. 2013)
- Allardt, E.** 1993. Having, Loving, Being; An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. In: Nussbaum, M., Sen, A. (ur.): *The Quality of Life*. Oxford: Oxford University Press: 88–94.
- Alexander, C.** 1966. A City is not a Tree.
http://chrisgagern.de/Media/A_City_is_not_a_tree.pdf (Pridobljeno 10. 4. 2011)
- Anderson, K.** 2013. Osebna korespondenca o planiranju OJP na Škotskem (online). Message to: Vertelj Nared, P. 17. 7. 2013. Osebna komunikacija.
- Arendt, H.** 1990a. Vita activa. Problemi Eseji 8–9: 5–24.
- Arendt, H.** 1990b. Javni prostor: skupno. Problemi Eseji 11–12: 5–11.
- Åkerlund, U.** 2012. Osebna korespondenca o planiranju OJP na Švedskem (online). Message to: Vertelj Nared, P. 23. 10. 2012. Osebna komunikacija.
- Auge, M.** 2011. Nekraji. Uvod v antropologijo nadmodernosti. Ljubljana, Maska: 164 str.
- Baker, T. L.** 1988. *Doing Social Research*. McGraw-Hill, Inc. New York: 483 str.
- Barbič, A.** 2005. Izzivi in priložnosti podeželja. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 343 str.
- Baycan-Levent, T., van Leeuwen, E., Rodenburg, C., Nijkamp, P.** 2002. Development and Management of Green Spaces in European Cities: A Comparative Analysis.
http://www.isocarp.net/data/case_studies/175.pdf (Pridobljeno 12. 12. 2010)
- Baycan-Levent, T. B., Vreeker, R., Nijkamp, P.** 2004. Multidimensional Evaluation of Urban Green Spaces: A Comparative Study on European Cities.
<http://dare.ubvu.vu.nl/bitstream/1871/8928/1/20040017.pdf> (Pridobljeno 12. 12. 2010)
- Baycan-Levent, T. B., Nijkamp, P.** 2007. Urban Green Space Policies: A comparative Study on performance and success Conditions in European Cities.
<http://hdl.handle.net/1871/10906> (Pridobljeno 10. 3. 2011)
- Baycan-Levent, T. B., Nijkamp, P.** 2009. A Multi-Criteria Evaluation of Green Spaces in European Cities. *European Urban and Regional Studies* 16, 2: 193–213.
<http://eur.sagepub.com.nukweb.nuk.uni-lj.si/content/16/2/193.full.pdf+html> (Pridobljeno 10. 3. 2011)
- Beck, H.** 2009. Linking the quality of public spaces to quality of life. *Journal of Place Management and Development* 2, 3: 240–248.
- Beck, U., Giddens, A., Lash, S.** 1994. *Reflexive Modernization: Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. California, Stanford University Press: 224 str.

- Bell, S.** 2005. Nature for People: The Importance of Green Spaces to Communities in the East Midlands of England. V: Kowarik, I. (ur.), Korner, S. (ur.). 2005. Wild Urban Woddlands. Berlin, Springer-Verlag: 81–94.
- Bell, D. (ur.), Jayne, M. (ur.)** 2006. Small Cities. Urban experience beyond the metropolis. Routledge: 280 str.
- Bengochea Morancho, A.** 2003. A hedonic valuation of urban green areas. Landscape and Urban Planning, 66: 35–41.
- Benkovič Krašovec, M.** 2006. Centralna naselja na podeželju v Sloveniji. Geografski obzornik: 10–18.
- Berce Bratko, B.** 1990. Kulturološka analiza kot metoda za ugotavljanje družbenih vplivov na prostor in planiranje izboljševanja okolja. Doktorska disertacija. Ljubljana. Univerza Edvarda Kardelja v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, VTO Gradbeništvo in geodezija: 269 f.
- Better Life Index.** 2013.
<http://www.oecdbetterlifeindex.org/> (Pridobljeno 10. 7. 2013)
- Bohman, J.** 2004. Expanding dialogue: The Internet, the public sphere and prospects for transnational democracy. V: Crossley, N. (ur.), Roberts, J.M. (ur.) 2004. After Habermas, New Perspectives on the Public Sphere. Oxford, Malden, Blackwell Publishing: 131-155.
- Bole, D.** 2008. Ekonomska preobrazba slovenskih mest. Geografija Slovenije 19. Ljubljana, Geografski Inštitut Antona Melika ZRC SAZU: 232 str.
- Borja, J., Castells, M., Belil, M., Benner, C.** 1997. Local and Global: The Management of Cities in the Information Age. London, Eartscan Publications Limited: 277 str.
- Byrne, J., Sipe, N.** 2010. Green and open space planning for urban consolidation – A review of the literature and best practice. Urban Research Program. Issues Paper 11. Brisbane, Griffith University: 60 str.
- Bristol Green Space Strategy.** 2008.
http://www.bristol.gov.uk/sites/default/files/documents/leisure_and_culture/parks_and_open_spaces/Parks%20and%20Green%20Space%20Strategy%20-%20adopted%20Feb%202008_0_0_0_0.pdf
(Pridobljeno 3.12.2010)
- Bristol Parks and Green Space Strategy.** 2008.
http://www.bristol.gov.uk/ccm/cms-service/stream/asset/?asset_id=31326154 (Pridobljeno 3.12.2010)
- Bugarič, B.** 2006. Preobrazbe javnega prostora; od modernizma do potrošništva. Urbani izziv 17, 1–2: 5–11.
- CABE.** 2004. Green Space Strategies: A Good Practice Guide. Commission for Architecture and Built Environment. UK.
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110118095356/http://www.cabe.org.uk/files/green-space-strategies.pdf> (Pridobljeno 15. 5. 2013)
- CABE.** 2005. Start with the Park. Creating sustainable urban green spaces in areas of housing growth and renewal. Commission for Architecture and Built Environment. UK.
<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110118095356/http://www.cabe.org.uk/files/start-with-the-park.pdf> (Pridobljeno 15.5.2013)
- Campbell, S.** 2009. Green Cities, Growing Cities, Just Cities? Urban Planning and the Contradictions of Sustainable Development. V: Campbell, S. (ur.), Fainstain, S.S. (ur.). 2009. Readings in planning theory. 2nd ur. Blackwell Publishing: 435–458.

- Carr, S., Francis, M., Rivlin, L. G., Stone, A. M., 1992.** Public Space. Cambridge University Press, Cambridge: 401 str.
- Castells, M. 2000.** The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture, Volume I. Second Edition. Malden, Oxford, Carlton, Blackwell Publishing: 594 str.
- Castells, M. 2004.** The Power of Identity. The Information Age: Economy, Society and Culture, Volume II. Malden, Oxford, Blackwell Publishers: 461 str.
- Celovita prenova Glavnega trga v Ljutomeru (2007–2013).** 2012.
<http://www.eu-skladi.si/skladi/primeri-dobrih-praks/op-rr/celovita-prenova-glavnega-trga-v-ljutomeru> (Pridobljeno 1. 10. 2012)
- Chang-Moo, L. 1999.** An Intertemporal Efficiency Test of a Greenbelt: Assessing the Economic Impacts of Seoul's Greenbelt, *Journal of Planning Education and Research* 1999 19: 41–52.
<http://jpe.sagepub.com/content/19/1/41> (Pridobljeno 4. 7. 2010)
- Cigale, D. 2002.** Centralna naselja v Sloveniji in njihova vplivna območja v letu 1999. *Geografski vestnik* 74–1: 43–56.
- City of London Open Space Audit.** 2008.
<http://www.cityoflondon.gov.uk/things-to-do/green-spaces/city-gardens/about-us/Pages/Open-Space-Strategy.aspx> (Pridobljeno 10. 12. 2012)
- Chiesura, A. 2004.** The role of urban parks for the sustainable city. *Landscape and Urban Planning* 68: 129–138.
- Compendium of spatial planning systems in the Baltic sea region.** Germany. 2010.
<http://vasab.leontief.net/countries/germany1.htm> (Pridobljeno 17. 1. 2013)
- Craig, C. L., Marshall, A. L., Sjoström, M., Bauman, A. E., Booth M. L. et al. 2003.** International Physical Activity Questionnaire: 12-Country Reliability and Validity. *Medicine & Science in Sports & Exercise*: 1381–1395.
- Creative Cities.** 2013.
<http://www.creativecitiesproject.eu/en/index.shtml> (Pridobljeno 17.1.2013)
- Černe, T. 2009.** Informacijski sistem za podporo gospodarjenju z javnimi zelenimi površinami v urbanem okolju. Magistrsko delo. UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: 228 str.
- Čerpes, I. 2007.** O urbanizmu: Kaj se dogaja s sodobnim mestom? Uvod. Ljubljana, Založba Krtina: 9–25.
- Degros, A., Madanipour, A. 2010.** Welcoming words. In *Public Space and the challenges of urban transformation in Europe: Politics and culture*. Book of abstracts, European November conference. Vienna, 10. in 11. 11. 2010: 5.
http://skuor.tuwien.ac.at/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/ENC_BoA.pdf (Pridobljeno 10. 4. 2011)
- Delivering Quality Places.** 2007. Urban design compendium 2. London, English partnerships, The housing corporation: 207 str.
- Design Council – Cabe.** 2013.
<http://www.designcouncil.org.uk/our-work/cabe/> (Pridobljeno 10. 7. 2013)
- Dešman, M. 2008.** Javni prostor. Uvodnik. *AB* 38, 177/178: 1–3.
<http://www.ab-magazine.com/177-178.html> (Pridobljeno 2. 10. 2010)

Digitalni katastrski načrt. 2012. GURS

Dimitrovska Andrews, K. (nosilec projekta) 2001. Koncept prostorskega razvoja Slovenije.

http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostor/pdf/prostor_slo2020/1_8_dokument.pdf (Pridobljeno 10. 3. 2012)

Dimitrovska Andrews, K. 2006. Urbanistično – arhitekturna dimenzija kakovosti stanovanja in stanovanjskega okolja. V: : Mandič, S. Cirman, A. (ur). 2006. Stanovanje v Sloveniji 2005. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede: 109–133.

Dimitrovska Andrews, K., Nikšič, M., 2005. Vloga urbanističnega oblikovanja pri notranjem razvoju naselij. Urbani izziv 16, 1/05: 21–28.

Dinnie, E., Brown, K. M., Morris, S. 2013. Community, cooperation and conflict: Negotiating the social well-being benefits of urban greenspace experiences. Landscape and Urban Planning 112: 1–9.

Drozg, V. 1998. Opredelitev mestnih naselij v Sloveniji. Ljubljana.

Drozg, V. 1999. Nekatere značilnosti fizične strukture slovenskih mest. Dela 14: 195–207.

Economist Index Quality of Life. 2005.

http://www.economist.com/media/pdf/QUALITY_OF_LIFE.pdf (Pridobljeno 17. 2. 2013)

Engler, B. 2009. Personality Theories. 8. ur. Boston, Houghton Mifflin Harcourt Publishing Company.

<http://www.google.com/books?hl=sl&lr=&id=UHCdjI36q9cC&oi=fnd&pg=PR15&dq=Engler,+Barbara+Personality+Theories&ots=Pzq1FRDz98&sig=C0QF3WfHVyzz-0xDdSZBrkDt7e4#v=snippet&q=basic%20human%20needs&f=false> (Pridobljeno 12. 3. 2011)

ESDP. 1999. Evropske prostorske razvojne perspektive, V smeri uravnoteženega in trajnostnega razvoja ozemlja EU. Dogovorjeno na neformalnem svetu ministrov EU, odgovornih za prostorsko planiranje. Potsdam 10.–11. maj 1999, Slovenska verzija, Ljubljana: 11 str.

ESPON 1.4.1. Small and Medium Size Towns (SMESTO). 2006. Final project Report.

http://www.espon.eu/export/sites/default/Documents/Projects/ESPON2006Projects/StudiesScientificSupportProjects/SmallMediumCities/fr-1.4.1_revised-full.pdf (Pridobljeno 10. 1. 2011)

Espan, Scientific Dialogue on Cities, Rural Areas and Rising Energy Prices. 2010. First ESPON 2013 Scientific Report.

http://www.espon.eu/main/Menu_Publications/Menu_ScientificReports/ (Pridobljeno 8. 12. 2012)

ESPON. 2013.

<http://www.espon.eu/main/> (Pridobljeno 10. 7. 2013)

EUKN. 2013.

<http://www.eukn.org/> (Pridobljeno 10. 7. 2013)

European Green City Application. 2010. Ljubljana, Municipality of Ljubljana.

European Green City Index. 2010. Assessing the environmental impact of Europe's major cities. Siemens, Munich, Germany.

<http://www.siemens.com/press/en/events/corporate/2009-12-Cop15.php> in
<http://www.commoncurrent.com/notes/2009/12/european-green-city-index-rele.html> (Pridobljeno 12. 1. 2011)

EU 2020 Strategy. 2010. Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast. Bruselj, Evropska komisija.

<http://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (Pridobljeno 17. 5. 2013)

Evropska konvencija o krajini. 2003.

<http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlImpid=200346> (Pridobljeno 10. 12. 2010)

Faushold, C. J., Lilieholm, R. J. 1999. The Economic Value of Open Space: A Review and Synthesis. *Environmental Management* (online) 23, 3: 307–320.

Fields in Trust. 2013.

<http://www.fieldsintrust.org/> (Pridobljeno 10. 7. 2013)

Fister, P. 1993. Arhitekturne krajine in regije Slovenije, Arhitekturna identiteta, Poselitev 2. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Zavod RS za prostorsko planiranje: 245 str.

Florida, R. 2002. The Rise of the Creative Class.

<http://www.washingtonmonthly.com/features/2001/0205.florida.html> (Pridobljeno 2. 8. 2011)

Francis, M. 2003. Urban Open Space: Designing For User Needs. Washington, Covelo, London, Island Press, Landscape Architecture Foundation, Land and Community Design Case Study Series: 96 str.

Francis, M. 2008. A Typology of Urban Open Spaces.

<http://lda.ucdavis.edu> (Pridobljeno 2. 10. 2010)

Freiraumplanerische Standards. 2013.

<http://www.graz.at/cms/beitrag/10080561/1552913/> (Pridobljeno 8. 7. 2013)

Frick, D. (ur.), Hoefert, H. W. (ur.) 1986. Quality of urban life: Social, Psychological and Physical Conditions. Berlin and New York, Walter de Gruyter: 262 str.

Fromm, E. 1987. Človekovo srce: Njegov demon dobrega in zla. Ljubljana, DZS: 148 str.

Fromm, E. 2002. Človek za sebe: Psihološka raziskava etike. Ljubljana, Amalietti & Amalietti: 184 str.

Fuller, R.A., Gaston, K.J. 2009. The scaling of green space coverage in European cities. *Biology Letters* 5, 3: 352–355.

Gaea+. 2013.

<http://www.gaeaplus.eu/en/> (Pridobljeno 12. 7. 2013)

Galtung, J. 1996. Peace by peaceful means, Peace and Conflicts, Development and Civilization. Oslo, London: International Peace Research Institute, Sage Publications: 280 str.

Galtung, J., Wirak, A. H. 1997. Human Needs and Human Rights – A Theoretical Approach. *Bulletin of Peace Proposals* 8, 3: 251.

<http://sdi.sagepub.com/content/8/3/251.extract> (Pridobljeno 2. 2. 2011) .

Gantar, P., Kos, D. 1993. Če bo vodnjak, bo tudi bomba. V: Vesela znanost! O hišah, mestih in podeželjih. Ljubljana, KUD France Prešeren: 97–122.

Gehl, J. 2006. Life between buildings, Using Public Space. The Danish Architectural Press: 200 str.

Gehl, J. 2010. Cities for people. Washington, Island Press: 269 str.

Giddens, A. 2002: Runaway World. How Globalisation is Reshaping our Lives. London, Profile Books: 104 str.

- Goličnik, B.** 2005. *People in Place: A Configuration of Physical Form and the Dynamic Patterns of Spatial Occupancy in Urban Open Public Space*. Doktorska disertacija. Edinburg, Heriot Watt University, Edinburgh College of Art: 246 f.
- Goličnik, B.** 2006. *Vedenjski zemljevidi ljubljanskih trgov in parkov, Novi izzivi in pogledi na načrtovanje in urejanje prostora*. Ljubljana: Urbanistični inštitut Republike Slovenije: 151 str.
- Goličnik, B., Nikšič, M., Repič Vogelnik, K., Mujkić, S., Tominc, B., Uršič, M.** 2008. »Povezovanje kriterijev in ukrepov za doseganje trajnostnega prostorskega razvoja mest in drugih naselij v širšem mestnem prostoru« (št. V5 – 0302). Končno poročilo – II. zvezek Urbanistični kriteriji.
http://www.arhiv.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostor/pdf/studije/crp_mesta_zvezek2.pdf (Pridobljeno 2. 10. 2010)
- Goličnik, B., Ward Thompson, C.** 2010. Emerging relationships between design and use of urban park spaces. *Landscape and Urban Planning* 94: 38–53.
- Goličnik Marušič, B.** 2010. Uspešni javni odprti prostori. *Annales Ser. hist. Sociol.* 20/1: 103–118.
- Greenstructures and Urban Planning.** 2013.
<http://www.greenstructureplanning.eu/COSTC11/germany.htm> (Pridobljeno 8. 7. 2013)
- Gupta, K., Kumar, P., Pathan, S. K., Sharma, K. P.** 2012. Urban Neighborhood Green Index – A measure of green spaces in urban areas. *Landscape and Urban Planning* 105: 325–335.
- GURS.** 2012. DOF, DMR.
- Habermas, J.** 1989. *Strukturne spremembe javnosti*. Ljubljana, Studia Humanitatis, Filozofska fakulteta: 327 str.
- Habermas, J.** 2003. *The future human nature*. Oxford, Blackwell Publishing: 129 str.
- Hall, P.**, 1988. *Cities of Tomorrow: An Intellectual History of Urban Planning and Design in the Twentieth Century*. Oxford, Blackwell Publishing: 553 str.
- Hall, P., Pfeifer, U.** 2000. *Urban Future 21. A global agenda for twenty-first century cities*. London, E & FN Spon: 384 str.
- Hanžek, M. (ur.), Gregorčič, M. (ur.)**. 2001. *Poročilo o človekovem razvoju Slovenije 2000–2001*. Ljubljana, UMAR, UNDP.
http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/pcr01.pdf (Pridobljeno 26. 1. 2011)
- Haringey Open Space & Recreation Standards SPD.** 2008.
http://www.haringey.gov.uk/open_space_and_recreation_standards_spd.pdf (Pridobljeno 17. 5. 2013)
- HDI: The Human Development Index.** 2011.
<http://hdr.undp.org/en/statistics/hdi/> (Pridobljeno 14. 3. 2011)
- Healthy Open Spaces.** 2010.
<http://www.rph.org.nz/content/e12cc009-f06c-4650-99da-ecb9c81de1f4.cmr> (Pridobljeno 10. 5. 2013)
- Hočevar, M.** 2000. *Novi urbani trendi. Prizorišča v mestih – omrežja med mesti*. Ljubljana, Založba FDV: 301 str.
- Hočevar, M.** 2004. *Oblegana Slovenija: Subnacionalno osamosvajanje in nadnacionalno povezovanje*. *Teorija in praksa* 41, 1–2: 340–351.

<http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP20041-2Hocevar.pdf> (Pridobljeno 23. 2. 2011)

- Hočvar, M., Kos, D., Makarovič, J., Trček, F., Štebe, J., Uršič, M.** 2004 .Vrednote prostora in okolja. CRP Konkurenčnost Slovenije 2001–2006. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za prostorsko sociologijo.
- Hosseini, S. B., Maleki, S. N., Azari, A. K.** 2012. The Influences of Access Improvements in pedestrian Street Use. *Social and Behavioral Sciences* 35: 645–651.
- Human Cities.** 2012.
<http://www.humancities.eu/en> (Pridobljeno 10. 5. 2013)
- Jackson, L. E.** 2003. The relationship of urban design to human health and condition. *Landscape and Urban Planning* 64, 4: 191–200.
- Jacobs, J.** 2009. Umiranje in življenje velikih ameriški mest, Ljubljana, *Studia humanitatis*: 511 str.
- Jankovič Grobelšek, L.** 2011. Javni in za javnost odprti prostori sodobnega mesta. Doktorska disertacija. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo: 270 str.
- Jankovič Grobelšek, L.** 2012. Za javnost odprt zasebni prostor kot dopolnitev omrežja mestnega javnega prostora. *Urbani izziv* 23, 1: 25–35.
- Jelen, K.** 2009. Prenova starega mestnega jedra Ljutomera. Diplomsko delo. UL, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, Ljubljana: 87 str.
http://geo2.ff.uni-lj.si/pisnadela/pdfs/dipl_200907_karmen_jelen.pdf (Pridobljeno 8. 9. 2010)
- Joly, D.** 2009. A Quantitative Approach to the Visual Evaluation of Landscape. *Web of science*.
<http://dikul.uni-lj.si.nukweb.nuk.uni-lj.si/> (Pridobljeno 2. 7. 2010).
- Kaczynski, A. T., Henderson, K. A.** 2007. Environmental Correlates of Physical Activity: A Review of Evidence about Parks and Recreation. *Leisure Sciences* 29: 315–354.
- Kaplan, R., Kaplan, S., Ryan, R.L.** 1998. *With people in mind: Design and management of everyday nature*. Washington, DC, Island Press: 239 str.
- Kazmierczak, A.** 2013. The contribution of local parks to neighbourhood social ties. *Landscape and Urban Planning* 109: 31–44.
- Kazmierczak, A., Carter, J.** 2010. *Adaptation to climate change using green and blue infrastructure. A database of case studies*.
http://www.grabs-eu.org/membersArea/files/Database_Final_no_hyperlinks.pdf (Pridobljeno 10. 11. 2012)
- Kellet, J., Rofo, M. W.** 2009. *Creating Active Communities: How Can Open and Public Spaces in Urban and Suburban Environment Support Active Living?* Institute for Sustainable Systems and Technologies, University of South Australia for the South Australian Active Living Coalition.
<http://saactivelivingcoalition.com.au/wp-content/uploads/2012/05/Creating-Active-Communities-FULL-REPORT.pdf> (Pridobljeno 15. 5. 2013)
- Kendall-Bilicki, S.** 2013. *Economy of wellbeing: Having it all?* OECD Better Life Index.
<http://www.oecdbetterlifeindex.org/2013/07/economy-of-wellbeing-having-it-all/> (Pridobljeno 19. 7. 2013)
- Kim, W. K., Wentz, E. A.** 2011. Re-examining the Definition of Urban Open Space using Fuzzy Set Theory.
http://caplter.asu.edu/docs/symposia/symp2011/Kim_Wentz.pdf (Pridobljeno 4. 8. 2011)

- Klemenčič, S., Hlebec, V.** 2007. Fokusne skupine kot metoda presojanja in razvijanja kakovosti izobraževanja. Andragoški center Slovenije.
<http://kakovost.acs.si/doc/N-468-1.pdf> (Pridobljeno 3. 10. 2011)
- Koller, G.** 2010. Kakovost življenja.
http://www.alliancealpes.org/sl/infoservice/prenos-datoteke/standard-zivljenja_geraldkoller
(Pridobljeno 6. 9. 2010)
- Koltko-Rivera, M. E.** 2006. Rediscovering the Later Version of Maslow's Hierarchy of Needs: Self-Transcendence and Opportunities for Theory, Research, and Unification. *Review of General Psychology* 10, 4: 302–317.
[http://psg-fl.com/downloads/Koltko-Rivera%202006%20\(RGP\)%20Maslow%20Self-Transcendence.pdf](http://psg-fl.com/downloads/Koltko-Rivera%202006%20(RGP)%20Maslow%20Self-Transcendence.pdf) (Pridobljeno 12. 2. 2011)
- Koohsari, M. J., Kaczynski, A. T., Giles-Corti, B., Karakiewicz, J. A.** 2013. Effects of access to public open spaces on walking: Is proximity enough? *Landscape and Urban Planning* 117: 92–99.
- Koomen, E., Dekkers, J., Koetse, M., Rietveld, P., Scholten, H.** 2005. Valuation of metropolitan open space, presenting the research framework.
<http://www.sre.wu-wien.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa05/papers/599.pdf> (Pridobljeno 9. 3. 2010)
- Kos, D.** 2002a. Praktična sociologija za načrtovalce in urejevalce prostora. Ljubljana, FDV: 168 str.
- Kos, D.** 2002b. Razprava o mestu. V: Kos, D. (ur.) 2002. Sociološke podobe Ljubljane. Ljubljana, FDV: 9–24.
- Kos, D.** 2002c. Multiplication of Spatial Identities. V: Hočevar, M. (ur.), Trček, F. (ur.), *Glocal Localities*. Salzburg, Kulturverlag Polzer.
- Kos, D.** 2003. Postmoderno prostorsko planiranje? *Teorija in praksa* 40, 4: 647–657.
- Kos, D., Mandič, S., Filipovič, M.** 2006. Prostorski vidiki stanovanja. V: Stanovanje v Sloveniji 2005, Mandič, S. (ur.), Cirman, A. (ur.), Ljubljana: UL, Fakulteta za družbene vede: 85–107.
- Kos, D.** 2007. Neurbana nacija. V: Čerpes, I., Dešman, M. (ur.): O urbanizmu, Kaj se dogaja s sodobnim mestom? Ljubljana, Krtina: 137–163.
- Kos, D.** 2008. Polivalentnost mestnih prostorov. *AB*, letnik XXXVIII, 177-178, Vizije 3. Ljubljana – odprti javni prostor: 60–61.
<http://www.ab-magazine.com/177-178.html> (Pridobljeno 2. 10. 2010)
- Kos, D.** 2010a. Kvaliteta življenja v Ljubljani. Javnomnenjska raziskava. Ljubljana, MOL, UL, FDV, Center za prostorsko sociologijo: 27 str.
- Kos, D.** 2010b. Prostorsko urejanje med »stroko« in »piarom«. *Teorija in praksa*, let. 47/2–3: 413–434.
- Košir, F.** 1993. Zamisel mesta. Ljubljana, Slovenska matica: 398 str.
- Koželj, J.** 1998. Degradirana urbana območja. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad RS za prostorsko planiranje.
- Koželj, J.** 2007. Opredelitev sodobnega mesta. V: Čerpes, I., Dešman, M. (ur.): O urbanizmu, Kaj se dogaja s sodobnim mestom? Ljubljana: Krtina: 195–208.
- Kraksig Peschardt, K., Karlsson Stigsdotter, U.** 2013: Associations between park characteristics and perceived restorativeness of small public urban green spaces. *Landscape and Urban Planning* 112: 26–39.

- Krier**, B. 1984. *Urban Space*. London, Academy Editions: 174 str.
- Krueger**, R. A., **Casey**, M. A. 2000. *Focus groups: A practical guide for applied research* (3rd edition). London, New Delhi, Sage Publications, Thousand Oaks: 213 str.
- Kučan**, A. 1996: Dejavniki nacionalne prostorske identitete v Sloveniji. Doktorska disertacija. Ljubljana, UL BF, Inštitut za krajinsko arhitekturo: 230 f.
- Kurdija**, S. 2012. Metodološko svetovanje pri oblikovanju anketnega vprašalnika po pošti. Osebni vir.
- Lampič**, B. (ur.), **Špes**, M. (ur.). 2007. *Sustainable Development of Small Towns*. FF, Oddelek za geografijo, Ljubljana. Ustav Geoniky Akademie ved Česke Republiky, Brno: 167 str.
- Leipziška listina o trajnostnih evropskih mestih**. 2007. Sprejeta na neformalnem srečanju ministrov, pristojnih za urbani razvoj in teritorialno kohezijo, v Leipzigu, 24. in 25. maja 2007.
<http://www.mop.gov.si/> (Pridobljeno 10. 7. 2010)
- Lehrer**, U. A. 2007. Ali je za javni prostor še prostor? Mesta, ki se globalizirajo, in privatizacija javnega. V: Čerpes, I., Dešman, M. (ur.): *O urbanizmu, Kaj se dogaja s sodobnim mestom?* Ljubljana, Krtina: 211–219.
- Lendholt**, W. 1970. Funkcije mestnega zelenja. V: *Zelenje v urbanem okolju 3*, Zbornik simpozija, 3. in 4. 9. 1970. Ljubljana: Inštitut za vrtnarstvo in oblikovanje krajine, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta: 1–14.
- Lively Cities**. 2013.
<http://www.lively-cities.eu/> (Pridobljeno 15. 5. 2013)
- Lizbonska strategija 2000**. 2010.
<http://www.evropa.gov.si/si/strategija-evropa-2020/lizbonska-strategija/> (Pridobljeno 12. 10. 2010)
- Lo**, A. Y., **Jim**, C. Y. 2010. Willingness of residents to pay and motives for conservation of urban green spaces in the compact city of Hong Kong. *Urban Forestry & Urban Greening* 9/2010: 113–120.
- Lobe**, B., **Leskovšek**, M., **Novak**, M. 2002. Primerjava uporabe kvalitativne in kvantitativne metode v raziskavi o spam sporočilih. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
<http://www.drustvo-informatika.si/fileadmin/dsi2002/prispeliReferati/lobe.doc> (Pridobljeno 10. 5. 2010)
- Lokalni akcijski načrt za spodbujanje »mehkih« ukrepov aktivne mobilnosti v občini Ljutomer**. 2012. Naročnik: Občina Ljutomer, Izdelal: Center za zdravje in razvoj Murska.
http://urbact.eu/fileadmin/Projects/Active_Travel_Network/outputs_media/LAP_Ljutomer_slo.pdf (Pridobljeno 20. 4. 2013)
- Lottrup**, L., **Grahn**, P., **Stigsdotter**, U. K. 2013. Workplace greenery and perceived levels of stress: Benefits of access to green outdoor environment at the workplace. *Landscape and Urban Planning* 110: 5–11.
- Low**, S. (ur.). 1999. *Theorising the City: The New Urban Anthropology Reader*. New Brunswick, New Jersey, London, Rutgers University Press.
- Low**, S., **Smith**, N. 2006. *The Politics of Public Space*. New York, London, Routledge, Taylor & Francis Group: 200 str.

- Luttik, J.** 2000. The value of trees, water and open space as reflected by house prices in the Netherlands. *Landscape and Urban Planning* 48: 161–167.
- Lynch, K.** 1998. *The Image of the City*. Cambridge, The MIT Press (26 printing): 194 str.
- Lynch, K., Hack, X.** 1983 *Site Planning*. Cambridge, Massachusetts, London. The MIT Press: 499 str.
- Maas, J., Verheij, R. A., Groenewegen, P. P., de Vries, S., Spreeuwenberg, P.** 2006. Green space, urbanity and health: how strong is the relation? *Epidemiol Community Health* 60: 587–592.
- Madanipour, A.** (ur.) 2010. *Whose Public Space? International case studies in urban design and development*. Oxon, Routledge: 269 str.
- Madanipour, A.** 2012. Reclaiming public space from rigid orders and narrow interests. *Conference Proceedings (inc. abstract)*. Human Cities, Brussels, 15-16 March 2012: 137–142.
<http://www.uirs.si/pub/humancities2012.pdf> (Pridobljeno 10. 4. 2013)
- Malmö Western Harbour.** 2013.
<http://www.malmo.se/English/Western-Harbour.html> (Pridobljeno 8. 7. 2013)
- Mandič, S.** (ur.) 1999. *Kakovost življenja – Stanja in spremembe*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: 213 str.
- Mandič, S.** 2006. Stanovanje in kakovost življenja. In: Mandič, S., Cirman, A. (ur.): *Stanovanje v Sloveniji 2005*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede: 15–53.
- Mandič, S.** (ur.), **Cirman, A.** (ur.) 2006. *Stanovanje v Sloveniji 2005*. UL, Fakulteta za družbene vede: 216 str.
- Marcus, C. C., Francis, F.** 1998. *People places. Design Guidelines for Urban open Spaces*: 384 str.
- Marinović-Uzelac, A.** 2001. *Prostorno planiranje*. Zagreb, Dom i svijet: 548 str.
- Martinotti, G.** 1994. *The new social morphology of cities*.
<http://www.unesco.org/most/wien/guido.htm> (Pridobljeno 5. 7. 2011)
- Marmaras, A.** 2007. *Davenport City Council Guidelines for the Planning, Design & Construction of Public Open Space*.
http://www.devonport.tas.gov.au/upload/documents/yourenvironment/open_space/publicopenspaceguidelines2.pdf (Pridobljeno 5. 5. 2013)
- Maruani, T., Amit-Cohen, I.** 2007. Open space planning models: A review of approaches and methods. *Landscape and Urban Planning* 81, 1–2: 1–13.
- Marušič, J.** 2007. Nemoč strateškega prostorskega planiranja v Sloveniji. *Geodetski vestnik* 51, 2: 226–232.
- Maslow, A. H.** 1943. *A Theory of Human Motivation*.
<http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm> (Pridobljeno 3. 12. 2010)
- Mercer:** Defining »Quality of life«. 2010. Last updated 17. May 2010.
<http://www.mercer.com/referencecontent.htm?idContent=1380465> (Pridobljeno 2. 2. 2011)
- Mitchell, D.** 2003. *The Right to the City, Social Justice and the Fight for Public Space*. New York, London, The Guilford Press: 271 str.
- Mlczoch, P., Mann, A.** 2010. Between moderation and mediation How to deal with conflicting interests in participatory processes in (re)design of public spaces. V: *Public*

Space and the challenges of urban transformation in Europe: Politics and culture. Book of abstracts, European November conference. Vienna, 10. in 11. 11. 2010: 38 str.

http://skuor.tuwien.ac.at/wp-content/plugins/downloads-manager/upload/ENC_BoA.pdf
(Pridobljeno 10. 4. 2011)

Mlinar, Z. 1965. Ljudje v novem mestu. Ljubljana, Inštitut za sociologijo in filozofijo Univerze v Ljubljani: 379 str.

Mlinar, Z. 1983. Humanizacija mesta. Sociološke razsežnosti urbanizma in samoupravljanja v Novi Gorici. Maribor, Založba Obzorja: 366 str.

Mlinar, Z. 1994. Individuacija in globalizacija v prostoru. SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede. Ljubljana, Dela, Opera, 35: 254 str.

Mlinar, Z. 2007. O prostorsko – časovnem (ne-)redu ob »koncu velikih zgodb«. V: Čerpes, I. (ur.), Dešman, M. (ur.) 2007. O urbanizmu. Kaj se dogaja s sodobnim mestom? Ljubljana, Krtina: 341–369.

Mlinar, Z. 2008. Ali bo internet izpraznil javne mestne prostore? AB, 177-178, Vizije 3. Ljubljana – odprti javni prostor: 56–59.

Mobility Plans. 2013.

<http://www.mobilityplans.eu/> (Pridobljeno 8. 7. 2013)

Mostafavi, M., Doherty, G. (ur.) 2010. Ecological Urbanism. Baden, Lars Müller Publishers: 640 str.

Mumford, L. 1969. Mesto v zgodovini. Ljubljana, Državna založba Slovenije: 804 str.

Mušič, V. B. 1980. Urbanizem – bajke in resničnost. Ljubljana, Cankarjeva založba: 377 str.

Nacionalni program kakovosti RS. 1993. Ljubljana: Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Gospodarska zbornica Slovenije.

Nasar, J. L. 1998. The Evaluative Image of the City. California, Sage Publications: 182 str.

National Planning Policy Framework. 2012. Department for Communities and Local Government.

www.communities.gov.uk (Pridobljeno 10. 5. 2013)

National Recreation and Park Association. 2013.

<http://www.nrpa.org/> (Pridobljeno 20. 7. 2013)

New Bridges. Strengthening Quality of Life through the Improved Management of Urban Rural Interaction. 2010. Nordregio.

http://www.urbanrural.net/index.php/ur:news_and_events/article/383 (Pridobljeno 10. 3. 2013)

Nikšič, M. 2006. Strukturiranost odprtega mestnega javnega prostora v uporabnikovi miselni predstavi. Urbani izziv 17, 1–2: 56–62.

Norberg-Schulz, C. 1965. Intentions in Architecture. Cambridge (Ma), The Massachusetts Institute of Technology: 242 str.

Nova atenska listina. 2003. The New Charter of Athens 2003. The European Council of Town Planners'. Vision for Cities in the 21st century. Lisbon: 21.

Odlok o OPN Cerknica, Ur. l. RS, št. 48/2012

Odlok o OPN Dravograd – predlog. 2013. Ministrstvo za infrastrukturo in prostor

Odlok o OPN Ljutomer, Uradno glasilo Občine Ljutomer št. 3/2013

Odlok o OPN Metlika, Ur. l. RS, št. 31/2013

Odlok o OPN MOL, Ur. l. RS, št. 78/2010, št. 22/11, št. 9/13

- Odlok o OPN Piran - predlog**, Ministrstvo za infrastrukturo in prostor
- Odlok o OPN Slovenske Konjice - dopolnjen osnutek predloga. 2013.** Ministrstvo za infrastrukturo in prostor
- Odlok o OPN Tolmin**, Ur. l. RS, št. 78/2012
- Odlok o OPN Trebnje**, Ur. l. RS, št. 50/2013
- Odlok o OPN Žalec**, Ur. l. RS, št. 64/2013
- Odlok o OPN Železniki**, Ur. l. RS, št. 41/2013
- Odlok o OPN Žiri**, Ur. l. RS, št. 1/11
- OECD.** 2012. Definition of Functional Urban Areas (FUA) for the OECD metropolitan database.
<http://www.oecd.org/gov/regional-policy/Definition...> (Pridobljeno 8. 7. 2013)
- OECD.** 2013.
<http://measuringurban.oecd.org/#> (Pridobljeno 8. 7. 2013)
- Oldham Local Development Framework.** 2010.
http://www.oldham.gov.uk/oldham_ldf_open_space_study_steps_three__four_and_five.pdf
(Pridobljeno 5. 8. 2011)
- Open Space Strategies.** 2008. Best Practice Guidance. A Joint Consultation Draft by the Mayor of London and CABA Space.
http://legacy.london.gov.uk/mayor/strategies/sds/open_space/oss-draft-sept08.pdf (Pridobljeno 5. 8. 2011)
- Open Space Strategies.** 2009. What local authority decision makers need to know.
<http://www.cabe.org.uk/publications/open-space-strategies> (Pridobljeno 25. 10. 2010)
- OPENSspace.** 2009. The Contribution of Green and Open Space in Public Health and Wellbeing.
http://www.openspace.eca.ac.uk/researchprojects_openspacecontributionpublichealth.htm
(Pridobljeno 4. 3. 2011)
- OPENSspace.** 2013.
<http://www.openspace.eca.ac.uk/index.php> (Pridobljeno 9. 8. 2013)
- Orožen Adamič, M., Perko, D., Kladnik, D.** 1996: Priročnik krajevni leksikon Slovenije. Ljubljana, DZS: 376 str.
- Paquet, C., Orschulok, T. P., Coffee, N. T., Howard, N. J., Hugo, G., Taylor A. W., Adams, R. J., Daniel, M.** 2013. Are accessibility and characteristics of public spaces associated with a better cardiometabolic health? *Landscape and Urban Planning* 118: 70–78.
- Parkinson, J.** 2009. Symbolic representation in public space: Capital cities, presence and memory. *Representation* 45, 1: 1–14.
<http://dx.doi.org/10.1080/00344890802709781> (Pridobljeno 10. 8. 2011)
- Pavlin, B., Milenkovič, A., Klasinc, S., et al.** 2003. Mestna naselja v Republiki Sloveniji. Statistični urad Republike Slovenije: 140 str.
www.stat.si/doc/pub/mestna_naselja_slo_03.pdf (Pridobljeno 10. 1. 2011)
- Planning and Open Space.** 2008. Planning Advice Note 65. The Scottish Government.
<http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/225179/0060935.pdf> (Pridobljeno 10. 5. 2013)

- Plut, D.** 2007. Sonaravni izzivi urbanega razvoja. V: Čerpes, I., Dešman, M (ur.): O urbanizmu, Kaj se dogaja s sodobnim mestom? Ljubljana, Krtina: 117–136.
- Pogačnik, A.** 1999. Urbanistično planiranje. Univerzitetni učbenik. Ljubljana, UL FGG: 252 str.
- Pogačnik, A.** 1996. Varstvo in usmerjanje oblikovne podobe slovenskih mest. Ljubljana, RS MOP, Urad za prostorsko planiranje: 207 str.
- Poročilo o razvoju 2010.** 2010. Ljubljana, UMAR.
http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2010/por_s2010.pdf (Pridobljeno 26. 1. 2011)
- Poročilo o povprečnih cenah** nepremičnin na slovenskem trgu za 4. četrtletje 2010. 2010. GURS.
<http://prostor3.gov.si/ETN-JV/> (Pridobljeno 7. 7. 2010)
- Poročilo o slovenskem trgu nepremičnin za leto 2007.** 2008. GURS.
http://e-prostor.gov.si/fileadmin/etn/POROČILO_2007_GESLO.pdf (Pridobljeno 7. 7. 2010)
- PPS.** 2009. What Makes a Successful Place?
<http://www.pps.org/reference/grplacefeat/> (Pridobljeno 10. 3. 2013)
- PPS – Project for Public Spaces.** 2013.
<http://www.pps.org/> (Pridobljeno 10. 3. 2013)
- Pravilnik o merilih za ugotavljanje vrednosti** stanovanj in stanovanjskih stavb (Ur. l. RS, št. 127/2004, 69/2005)
- Pravilnik o pripravi prostorskih sestavin** dolgoročnih in srednjeročnih družbenih planov občin v digitalni obliki. (Ur. l. RS, št. 20/03)
- Pravilnik o vsebini, obliki in načinu priprave občinskega prostorskega načrta** ter pogojih za določitev območij sanacij razpršene gradnje in območij za razvoj in širitev naselij, Ur. l. RS, št. 99/2007
- Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke podatkov o dejanski rabi prostora**, Ur. l. RS, št. 09/04
- Priročnik za načrtovanje, vodenje in vrednotenje procesov sodelovanja javnosti.** 2008.
http://www.ezd.si/fileadmin/doc/4_AKTIVNO_DRZAVLJANSTVO/Viri/Prirocnik_za_nacrtovanje_vodenje_in_vrednotenje_procesov_sodelovanja_javnosti.pdf (Pridobljeno 20. 4. 2013)
- Prosen, A., Zavodnik Lamovšek, A., Žaucer, T., Drobne, S., Soss, K., Milanovič Pichler, N., Sitar, M.** 2008. Pomen majhnih in srednje velikih mest za razvoj urbanih območij. CRP program: Konkurenčnost Slovenije 2006-2013, Povezovanje ukrepov za doseganja trajnostnega razvoja. Ljubljana, Maribor, UL FGG, FF, UM FG: 119 str.
- Prostorski red Slovenije.** 2004. (Ur. l. RS, št. 122/204)
- Rapoport, A.** 1982. The meaning of the Built Enviroment, A Nonverbal Communication Approach. Sage Publications.
- Rapoport, A.** 2005. Culture, architecture and design. Chicago: Locke Science Pub. Co.: 137 str.
- Ravbar, M.** 1993. Kriteriji za opredeljevanje mest v Sloveniji. Ljubljana, Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani: 62 str.
- Ravbar, M.** 2001. Poselitev in prostorski razvoj Slovenije.
http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/podrocja/prostor/pdf/prostor_slo2020/2_1_dokument.pdf (Pridobljeno 10. 2. 2010)

- Ravbar, M.** 2003. Poselitev in prostorski razvoj Slovenije. Ljubljana, Inštitut za geografijo: 46 str.
- Rebernik, D.** 2005. Small towns in Slovene urban system. V: Cities in global perspective: diversity and transition. Tokio: College of Tourism, Rikkyo University: International Geographical Union, Urban Commission.
- Rebernik, D.** 2010. Teorija in praksa prostorskega načrtovanja: Prostorski razvoj mest in širših mestnih območij v Sloveniji. Dela 33: 111–127.
- Rebstock, M., Berding, J., Gather, M., Hudekova, Z., Paulikova, M.** 2011. Metodološki akcijski načrt planiranja in oblikovanja odprtih urbanih prostorov. Projekt UrbSpace. http://www.urbanspaces.eu/uploads/wp5-outputs-map/slo_methodology_plan_final.pdf (Pridobljeno 10. 5. 2012)
- Renner, T.** 2003. Poročilo o človekovem razvoju 2002/2003. Ljubljana, Urad za makroekonomske analize in razvoj: 98 str.
- REPUS.** 2007. Regional Polycentric Urban System. Final Report. <http://www.eukn.org/dsresource?objectid=148082> (Pridobljeno 12. 1. 2011)
- Resnik Planinc, T.** 2008. Vrednote prostora v procesu geografskega izobraževanja. Dela 29: 21–35.
- Richardson, E. A., Mitchell, R.** 2010. Gender differences in relationship between urban green space and health in the United Kingdom. *Social Science & Medicine* 71: 568–575.
- Rivas, M.** 2011. From Creative Industries to the Creative Place. http://urbact.eu/fileadmin/Projects/Creative_Clusters/documents_media/from_creative_industries_to_the_creative_place.pdf (Pridobljeno 2. 12. 2012)
- Rogers, R. et al.** 1999. Towards an Urban Renaissance. Final Report of the Urban Task Force. London, Taylor & Francis: 300 str.
- Quality of life in Europe.** 2004. First European Quality of Life Survey 2003. Office for Official Publications on the European Communities, Luxembourg: 112 str. <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2004/105/en/1/ef04105en.pdf> (Pridobljeno 17. 7. 2010)
- Qui, Z., Prato, T., Boehm, G.** 2006. Economic Valuation Of Riparian Buffer And Open Space In A Suburban Watershed, *Journal of the American Water Resources Association*. <http://proquest.umi.com/nukweb/nuk.uni-lj.si/pqdweb?did=1200940661&Fmt=3&VInst=PROD&VType=PQD&RQT=309&> (Pridobljeno 2. 7. 2010)
- Scottish Planning Policy.** 2010. <http://www.scotland.gov.uk/Publications/2010/02/03132605/0> (Pridobljeno 6. 5. 2013)
- Sennett, R.** 1989. Nestanak javnog čovjeka. Zagreb, Naprijed: 496 str.
- Sieverts, T.** 2003. Cities Without Cities: An Interpretation of the Zwischenstadt. Palgrave Macmillan: 208 str.
- Sieverts, T.** 2011. The prerequisite of a sustainable city is beauty. http://sustainablecities.dk/en/actions/interviews/thomas-sieverts-the-prerequisite-of-a-sustainable-city-is-beauty?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=10-01-2011 (Pridobljeno 20. 7. 2011)
- Simoneti, M.** 1997. Mestne zelene površine. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče Ljubljana: 205 str.
- Simoneti, M., Matjašec, D., Jankovič, K., Kranjc, U., Vertelj Nared, P.** 2005. Stanovanjska krajina med normativi in normami. V: Vukelič, Ž. (ur.). Simpozij Družba,

prostor, graditev, 2, in 3. junij 2005, Kranjska Gora. Kako do kakovostnih stanovanj? Ljubljana, Inženirska zbornica Slovenije: 133–139.

Simoneti, M., Vertelj Nared, P. 2006. Odprte površine ob stanovanjskih objektih – zapostavljen vidik kakovosti bivanja. V: Simoneti, M. (ur.), Gazvoda, D. (ur). 2006. Stanovanjske krajine: trendi, perspektive, Zbornik predavanj in prispevkov, Ljubljana, BF, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Trajekt, zavod za prostorsko kulturo: 17–24.

Simoneti, M., Vertelj Nared, P. 2010. Javni odprti prostori v podeželskih naseljih Slovenije. V: Zavodnik Lamovšek, A. (ur.), Fikfak, A. (ur.), Barbič, A. (ur.). 2010. Podeželje na preizkušnji. UL, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Ljubljana: 151–157.

Simoneti, M., Vertelj Nared, P. 2011. Preveritev ustreznosti normativov za načrtovanje otroških in športnih igrišč za otroke v odloku o OPN MOL. Ljubljana, LUZ, d.d.: 55 str.

Sorkin, M. (ur.). 1999. Variations on a Theme Park: The New American City and the End of Public Space.

Splošna deklaracija o človekovih pravicah. 1948.

http://www.eip-ass.si/mojepravice/ze_poznas/Splosna%20deklaracija%20clovekovih%20pravic.pdf (Pridobljeno 14. 3. 2011)

SPRS. 2004. Strategija prostorskega razvoja Slovenije. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad za prostorski razvoj. UL RS št. 76/2004.

www.sigov.si/mop (Pridobljeno 15. 12. 2010)

Stanič, I. 1994. Mesta in »mala mesta«. Urbani izziv 26, 27: 3–6.

Stanley, B. W., Stark, B. L., Johnston, K. L., Smith, M. E. 2012. Urban open spaces in historical perspective: A transdisciplinary typology and analysis. Urban Geography 33, 8: 1089–1117.

Stanovanjske krajine, Trendi in perspektive. 2006. Zbornik predavanj in prispevkov ob Konferenci Stanovanjske krajine, 31. marca 2006. Ljubljana: Biotehniška fakulteta, Oddelek za krajinsko arhitekturo, Trajekt, zavod za prostorsko kulturo.

Stiles, R. 2009. Urban spaces – enhancing the attractiveness and quality of the urban environment. Project UrbSpace. Vienna University of Technology.

http://www.central2013.eu/fileadmin/user_upload/Downloads/outputlib/UrbSpace_3.1.1._Analyses_of_common_problems.pdf (Pridobljeno 10. 10. 2010)

Stiles, R. 2011. Smernice za urejanje prostora. Skupna strategija. Aktivnost 3.3. The Regional Environmental Center, UrbSpace, Evropski regionalni razvojni sklad 2007–2013.

<http://www.urbanspaces.eu/files/Joint-Strategy-in-Slovenian.pdf> (Pridobljeno 29. 3. 2011)

Sugiyama, T., Ward Thompson, C. 2007. Older people's health, outdoor activity and supportiveness of neighbourhood environments. Landscape and Urban Planning 83: 168–175.

SURS. 2010. SI-Stat podatkovni portal.

<http://www.stat.si/> (Pridobljeno 15. 12. 2010)

SURS. 2012. Podatek pridobljen za potrebe raziskave v sklopu doktorske disertacije (online). Message to: Vertelj Nared, P. 6.11.2012. Osebna komunikacija.

SURS. 2013. SI-Stat podatkovni portal.

<http://www.stat.si/> (Pridobljeno 8. 7. 2013)

Svetlik, I. (ur.) 1996. Kakovost življenja v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- Swaffield, S.** (ur.) 2002. *Theory in Landscape Architecture, A Reader*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Špes, M.** 2008. Imajo slovenska mala mesta dobra izhodišča za trajnostni razvoj?
<http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-FMXWFTUD/#> (Pridobljeno 10. 5. 2010)
- Tematska strategija za urbano okolje.** 2006.
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2006:306E:0182:0188:SL:PDF>
(Pridobljeno 2. 10. 2010)
- Terminološki slovar.** 2010. Izpis iztočnic slovarja, različica 11. 3. 2010, delovno gradivo. Ljubljana, GIAM ZRC SAZU, ISJR ZRC SAZU: 193.
- The History of Open Space Development in Berlin.** 2011. Senate Department for Urban Development.
http://www.stadtentwicklung.berlin.de/umwelt/landschaftsplanung/chronik/index_en.shtml
(Pridobljeno 9. 1. 2011)
- Thompson, I.** 2009. *Rethinking Landscape: A Critical Reader*. London, Routledge: 250 str.
- Toledo deklaracija.** 2010. Toledo informal ministerial meeting on urban development declaration.
http://www.mdrt.ro/userfiles/declaratie_Toledo_en.pdf (Pridobljeno 7. 8. 2011)
- Torres i Grau, P.** 2007. Kaj je in kaj bi lahko postal teritorij? V: Čerpes, Ilka (ur.), Dešman, Miha (ur.): *O urbanizmu, Kaj se dogaja s sodobnim mestom?* Ljubljana, Krtina: 69–78.
- Toš, I.** 2003. *Arhitektura in sistemologija*. Doktorska disertacija. Ljubljana, Fakulteta za arhitekturo: 466 str.
- Toš, I.** 2010. Antropologija in vernakularno kot izvora razumevanja antropogenega okolja / Anthropology and Vernacular Architecture as Sources for Understanding the Anthropogenic Environment. Fakulteta za arhitekturo, Inštitut za arhitekturo in prostor. AR 2010/2: 13–22.
- Treib, M.** 2008. Alone together: Some Thoughts on Urban Space. In: *Odprt javni prostor, Public Open Space, Zbornik predavanj in prispevkov ob mednarodni konferenci, 10.-11. april 2008*, Ljubljana, DKAS: 14–22.
- Types of Open Space.** 2008. *Planning and Open Space, Planning Advice Note*. The Scottish Government.
<http://www.scotland.gov.uk/Publications/2008/05/30100623/5> (Pridobljeno 15. 7. 2011)
- UMAR.** 2013.
http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2013/IV/4_10.pdf (Pridobljeno 8. 7. 2013)
- UN-HABITAT.** 2009. *Planning Sustainable Cities. Global Report on Human Settlements 2009*. United Nations Human Settlements Programme. London: UN Habitat, Eartscan.
<http://www.unhabitat.org/downloads/docs/GRHS2009/GRHS.2009.pdf> (Pridobljeno 3.2.2011)
- UN-HABITAT.** 2010. *Message on World Habitat Day 4 October 2010*.
http://www.unhabitat.org/downloads/docs/8823_71102_SG_message_E.pdf (Pridobljeno 3. 2. 2011)
- URBACT.** 2013.
<http://urbact.eu/en/> (Pridobljeno 17. 1. 2013)
- Urban 21 Conference.** 2000. Berlin, 6. julij 2000.
http://www.hic-al.org/anterior/cartaseng_3.html (Pridobljeno 9. 10. 2011)

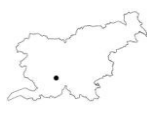

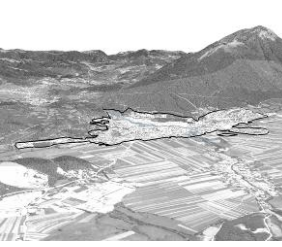
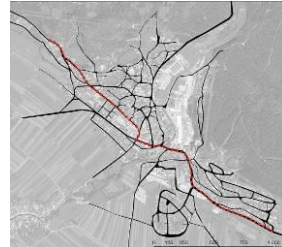
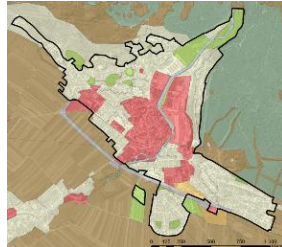

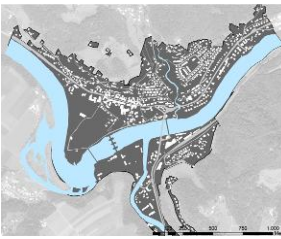
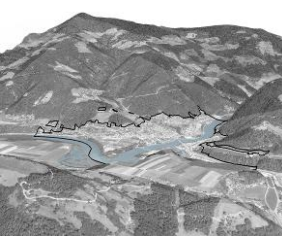
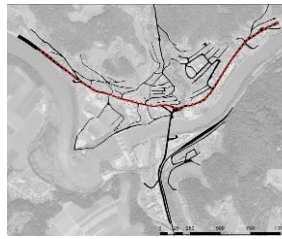
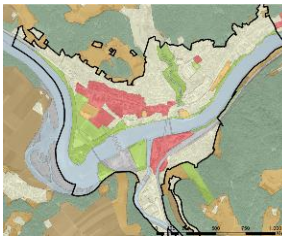

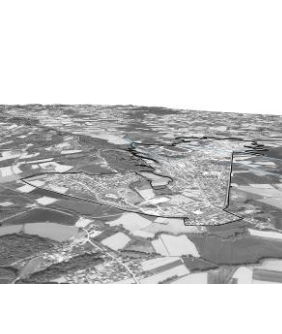

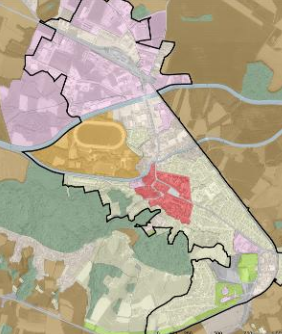
- Urban Audit.** 2011. How cities rank.
<http://www.urbanaudit.org/> (Pridobljeno 18. 6. 2011)
- Urban Audit.** 2013. EUROSTAT.
http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/region_cities/city_urban (Pridobljeno 15. 5. 2013)
- Urban Design Compendium.** 2000. London, English Partnerships, The Housing Corporation.
- Urban Environment.** 2010. The European Environment, State and Outlook 2010.
<http://www.eea.europa.eu/soer/europe/urban-environment> (Pridobljeno 10. 3. 2013)
- Urban Open and Green Space Typology.** 2002.
<http://www.communities.gov.uk/documents/communities/pdf/131015.pdf> (Pridobljeno 5. 8. 2011)
- Urban-net.** 2011.
www.urban-nexus.eu/ (Pridobljeno 10. 4. 2011)
- UrbSpace.** 2011.
<http://www.urbanspaces.eu/> (Pridobljeno 10. 4. 2011)
- Uredba o metodologiji za oblikovanje najemnin** v neprofitnih stanovanjih ter merilih in postopku za uveljavljanje subvencioniranih najemnin, (Ur. l. RS, št. 131/2003, 142/2004, 99/2008)
- URGE.** 2001. Development of Urban Green Spaces to Improve the Quality of Life in Cities and Urban Regions.
http://www.urge-project.ufz.de/html_web/reports.htm (Pridobljeno 18. 6. 2011)
- Uršič, M.** 2008. Ali »mestni zrak« še osvobaja? Vpliv prometa in potrošnje na spreminjanje vloge odprtih javnih prostorov. In Odprt javni prostor, Public Open Space, zbornik predavanj in prispevkov ob mednarodni konferenci, 10. in 11. april 2008. Ljubljana, DKAS: 83–86.
- Uršič, M., Hočvar, M.** 2007. Protiurbanost kot način življenja. Ljubljana, FDV: 128 str.
- Vertelj Nared, P., Simoneti, M.** 2011. Analiza podatkovnih baz o mestnih zelenih površinah kot izhodišče za razpravo o povezavi med kakovostjo in uporabnostjo podatkov. Geodetski vestnik 55/2: 366–380.
- Visions and goals for urban life in Copenhagen 2015.** 2009.
<http://www.kk.dk/Borger/ByOgTrafik/GroenneOmraader/~media/2F64F728880F40A8A6B82D0EEC5D0058.ashx> (Pridobljeno 4. 8. 2011)
- Vrišer, I.** 1969. Mala mesta v SR Sloveniji. Problemi njihovega obstoja in nadaljnega razvoja. Ljubljana, Inštitut za geografijo Univerze v Ljubljani: 169 str.
- Ward Thompson, C.** 2002. Urban Open Space in the 21st Century. Landscape and Urban Planning 60, 2: 59–72.
- Ward Thompson, C. (ur.), Travlou, P. (ur.)** 2007. Open Space People Space. London, Taylor & Francis: 199 str.
- Ward Thompson C., Aspinall, P., Montarzino, A.** 2008. The Childhood Factor, Adult Visits to Green Places and the Significance of Childhood Experience. Environment & Behavior 40, 1: 111–143.
- Ward Thompson, C., Aspinall, P.** 2011. Natural environments and their impact on activity, health and quality of life. Applied Psychology: Health and Well-Being 3, 3: 230–260

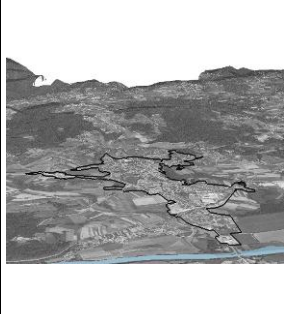

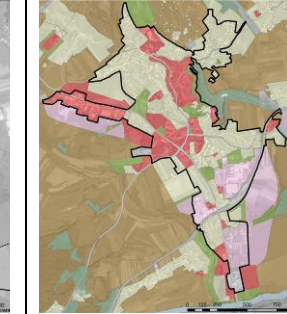

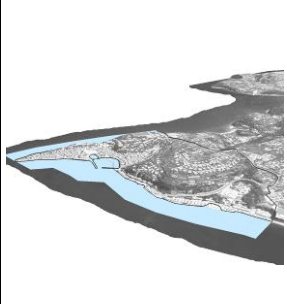
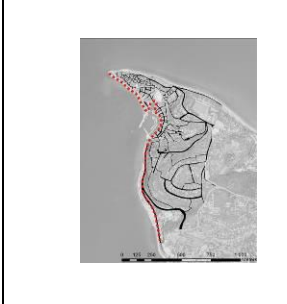
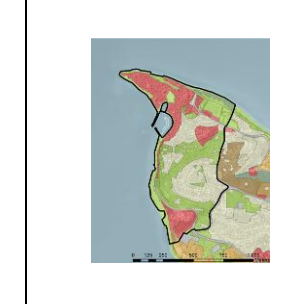

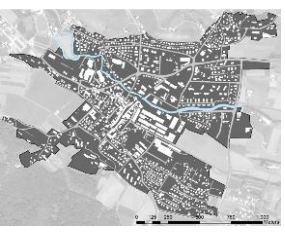
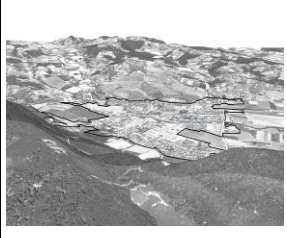
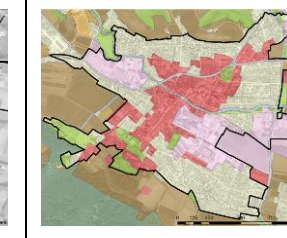

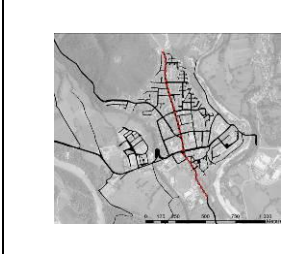

- Ward Thompson, C., Roe, J., Aspinall, P., Mitchell, R., Clow, A., Miller, D.** 2012. More green space is linked to less stress in deprived communities: Evidence from salivary cortisol patterns. *Landscape and Urban Planning* 105: 221–229.
- Whyte, W. H.** 1980. *The Social Life of Small Urban Spaces*. Washington D.C., The Conservation Foundation.
- Wirth, L.** 1938. *Urbanism as a Way of Life*.
http://periplurban.org/blog/wp-content/uploads/2008/06/wirth_urbanismasawayoflife.pdf
(Pridobljeno 18. 6. 2011)
- Worpole, K.** 2000. *Here comes the sun. Architecture and public space in the twentieth-century european culture*. London, Reaktion Books: 166 str.
- Wu, J., Plantinga, A.J.** 2003. The influence of public open space on urban spatial structure. *Journal of Environmental Economics and Management* 46: 288–309.
www.sciencedirect.com (Pridobljeno 10. 3. 2011)
- Zakon o graditvi objektov (ZGO-1)**, Ur. l. RS, št. 110/2002
- Zakon o lokalni samoupravi** (uradno prečiščeno besedilo) (ZLS-UPB2), Ur. l. RS, št. 94/2007
- Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt)**, Ur. l. RS, št. 33/2007
- Zakon o ratifikaciji Evropske konvencije o krajini**. Ur. l. RS, št. 19/2003
- Zakon o urejanju prostora (ZUreP-1)**, Ur. l. RS, št. 110/2002 (8/2003 popr.)
- Zapušek, A.** 2009. *Krajina kot dejavnik usmerjanja urbanizacije pri načrtovanju stanovanjskih območij*. Doktorska disertacija. UL, BF, Oddelek za krajinsko arhitekturo: 165 f.

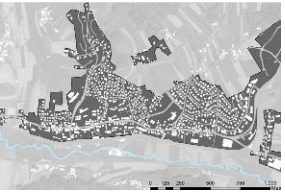

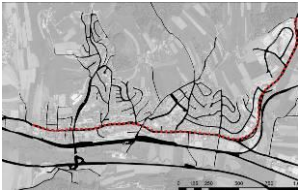

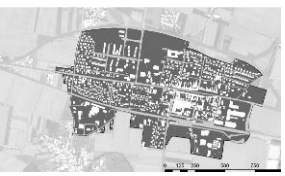

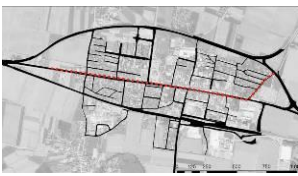
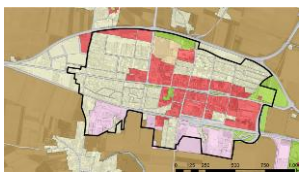
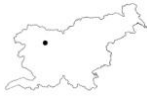
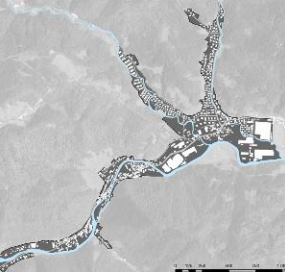
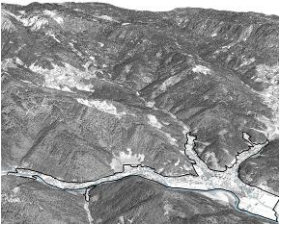
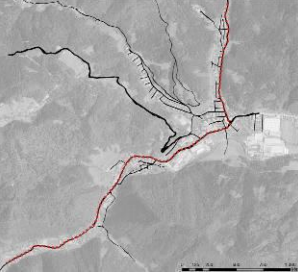
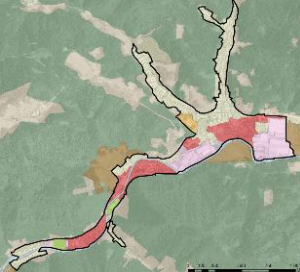
PRILOGE

Priloga A: Prostorske značilnosti izbranih majhnih mest in njihovega zaledja

Annex A: Spatial characteristics of selected small cities and its surroundings

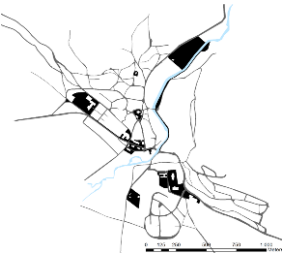
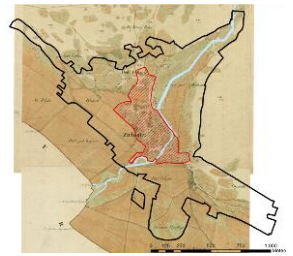
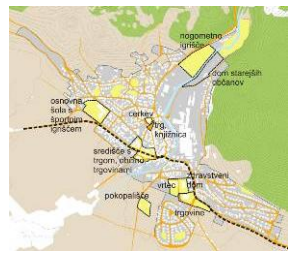

Majhno mesto	Morfologija mesta, velikost mesta (vir: DOF; kataster stavb; GURS, 2012)	Relief in naravno-geografske značilnosti (vir: DOF, DMR, GURS, 2012)	Prometna shema in prikaz najdaljše razdalje po prometnem omrežju od enega do drugega roba poselitvenega območja v izbranih mestih (DOF, 2012)	Prikaz območij podrobne namenske rabe (vir: Odloki o OPN Cerknica, Dravograd, Ljutomer, Metlika, Piran, Slov. Konjice, Tolmin, Trebnje, Žalec, Železniki)	Kratek opis bistvenih značilnosti kraja (povzeto po Orožen Adamič, 1996; Pogačnik, 1996; SPRS, 2004)
Cerknica n.m.v. 559					Cerknica je notranjsko medobčinsko središče, leži na severnem robu Cerknikaškega polja, ob ustju doline reke Cerknikaške, pod Gradiščem in Slivnico (1114 m). Staro mestno jedro na nizki vzpetini je Tabor, novejšo središče pa je ob glavni Cesti 4. maja. Novejši stanovanjski deli naselja se širijo na vzhod in zahod ter osamelec Sinjo gorico na jug. Južno od Cerknice je kraško polje in znano presihajoče Cerknikaško jezero.
Dravograd n.m.v. 362					Je prometno pomembno središče zgornjega dela Dravske doline. Skupaj s Slovenj Gradcem in Ravnami predstavlja središče nacionalnega pomena. Leži na stičišču Dravske, Mislinjske in Mežiške doline, na dvignjenjem, reliefno razgibanem terasastem ovinku Drave. Staro jedro je tržna ulica, pod nekdanjim gradom, kjer je nastala sejemska vas. Na vzhodni strani se je razvilo stanovanjsko območje Robin dvor, na desnem bregu Drave pa zaselka Meža in Brod. Na Dravi je jez hidroelektrarne Dravograd.
Ljutomer n.m.v. 179					Je regionalno središče in središče širšega kmetijskega zaledja Prlekije. Leži ob vnožju Slovenskih goric, slemenu Kamenščaka (272 m), na desnem bregu Mure, na naplavinah reke Ščavnice. Jedro naselja je srednjeveška zazidava, oblikovana okoli osrednjega odprtega prostora, Glavnega trga. Mesto se je po 2. svetovni vojni razširilo proti severu in vzhodu, kjer se je razvila industrija. Večje stanovanjsko naselje je nastalo na jugu, na pobočju nad dolino potoka Kostanjevice. Na vzhodu naselje omejuje železniška proga.

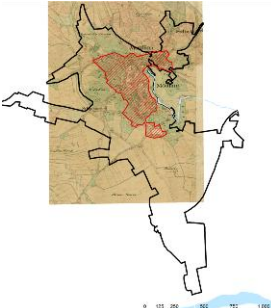

<p>Metlika</p> <p>n.m.v. 169</p>					<p>Obmejno mesto medobčinskega pomena v severovzhodnem delu Bele krajine leži na stiku ravnine ob reki Kolpi z gričevjem, ki se proti severu zlagoma dviga proti Gorjanecem. Je pomembno križišče cest proti Novemu mestu, Črnomlju in Karlovcu, skozenj teče železnica Črnomelj – Karlovec. Staro mestno jedro s tremi trgi leži na pomolu med dolino Obrha in nekdanjo strugo potoka Bojice, ob vznožju griča Veselice (233 m). Stanovanjski deli mesta se širijo na vse smeri, trgovski pa predvsem ob cesti Novo mesto – Karlovec.</p>
<p>Piran</p> <p>n.m.v. 10</p>					<p>Staro obalno mesto je ohranilo srednjeveško zasnovo z ozkimi ulicami in tesno stisnjenimi hišami, ki se od obalne ravnice stopničasto dvigajo proti vrhu slemena. Leži na koncu Piranskega polotoka, na vzhodnem delu ga omejuje vzpetina Moštra (93 m). Prvotno jedro je nastalo na rtiču Puntji, kasneje se je začelo širiti proti jugovzhodu, ob notranjem pristanišču, Mandraču, kjer so upravne stavbe. Leta 1894 so pristanišče zasuli in danes je tu osrednji mestni trg, Tartinijev trg. Mesto je urbanistični spomenik. Skupaj s Koprom in Izolo je središče nacionalnega pomena.</p>
<p>Slovenske Konjice</p> <p>n.m.v. 322</p>					<p>Medobčinsko središče zgornjega dela doline reke Dravinje leži ob vznožju Konjiške gore (Stolpnik, 1012 m) na južnem delu Dravinjskih gor. Mesto značilnim trškim jedrom v smeri JZ–SV in s sklenjeno pozidavo stoji ob Dravinji, in se je razvijalo na križišču cest Maribor – Celje in Vitanje – Poljčane – Ptuj. Južni in severni del je pretežno stanovanjski, na južnem robu stoji srednjeveški dvorec Trebnik, vzhodni del je gospodarska cona.</p>
<p>Tolmin</p> <p>n.m.v. 200 m</p>					<p>Središče regionalnega pomena v dnu Srednje Soške doline leži sredi Tolminske kotlinice, na trikotni terasi na sotočju med Sočo in Tolminko. Na severu ga zapira osamelec Kozlov rob (426 m). Najstarejši del naselja z značilnimi ozkimi ulicami in dvema trgovca je na spodnjem delu terase. Po 1. svetovni vojni je postal močno vojaško središče. V šestdesetih letih je začel nastajati novejši del naselja na zgornji rečni terasi in vse do Kozlovega roba, z značilnim razmerjem med grajenim in zelenim, vmesnim prostorom.</p>

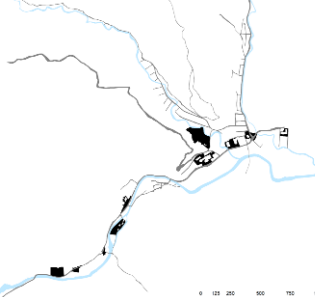
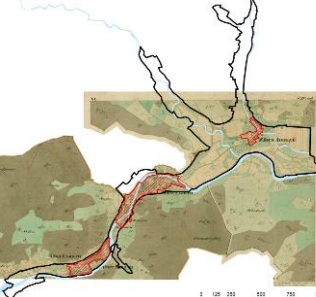

<p>Trebnje</p> <p>n.m.v. 278</p>					<p>Razpotegnjeno medobčinsko središče v vzhodnem delu Dolenjskega podolja je novejša naselje v dolini spodnjega toka ponikalnice Temenice. Razvilo se je iz nekdanjega trga, na križišču pomembnih poti proti Novemu mestu, Ljubljani in Mirnski dolini. Hitrejši razvoj je doživelo zlasti po dograditvi glavne ceste Ljubljana–Novo mesto. V zadnjem času so se stanovanjski deli razširili po pobočju Farovskega in Pavlinovega hriba ter ob cesti Ljubljana–Novo mesto, kjer sta se k naselju priključili nekdanj samostojni naselji Pristava na zahodu in Kamna Gora na vzhodu. Industrijska cona se je razvila v vzhodnem delu, ob železniški progi. Na južni strani pod leži Trebanjski grad.</p>
<p>Žalec</p> <p>n.m.v. 257</p>					<p>Medobčinsko središče, omejeno s kmetijskimi zemljišči, leži sredi Spodnje Savinjske doline, zahodno od Celja. Značilnost starega, osrednjega in sklenjeno pozidanega dela mesta je razširjen tržni prostor s prečnimi ulicami, cerkvijo na zahodu in pokopališčem na vzhodu. Novi stanovanjski predeli z družinskimi hišami in stanovanjskimi bloki ležijo na območju med obvoznico na severu, Pokopališko cesto na vzhodu in Gotoveljsko cesto na zahodu. Vzporedno z načrtovano in usmerjeno pozidavo je nastalo v severozahodnem delu naselja novo mestno središče z avtobusno postajo, veleblagovnico, hotelom, kulturnim domom in športnim stadionom. Industrijsko območje je na južnem delu.</p>
<p>Železniki</p> <p>n.m.v. 450</p>					<p>Medobčinsko središče in osrednje naselje v Selški dolini je nastalo ob nekoliko razširjeni dolini reke Selške Sore. Železniki so se razvili iz fužinarskega naselja in postali eno izmed pomembnih središč železarske obrti pri nas. Po 500 letih je železarska obrt leta 1909 dokončno zamrla. Nanjo spominjajo le še spominsko zavarovan plavž in številne deloma prenovljene stare železarske hiše. Železniki so zelo razpotegnjeno mestno naselje, h kateremu so se priključila tudi nekdanj samostojna naselja Jesenovec, Škovine in Češnjica. Železniki so industrijsko mesto s starim fužinarskim jedrom, v tovarnah pa dela večina prebivalstva.</p>

Priloga B: Lega odprtega javnega prostora v majhnih mestih glede na zgodovinsko jedro in razmestitev dejavnosti

Annex B: Location of public open space in small cities in reference to the historical centre and activities arrangement

Majhno mesto	Lega OJP v mestu	Zgodovinsko jedro (vir: Arhiv RS, www.arhiv.gov.si)	OJP in dejavnosti	Opis
Cerknica				Osrednji OJP mesta se veže na staro mestno jedro (Tabor, s cerkvijo, preurejenim trgov pred knjižnico) in središče mesta z občino, trgov, avtobusno postajo in trgovinami. Pomembne ureditve OJP v mestu so ob glavni cesti (Cesta 4. maja), na zahodu je to šolsko igrišče s športnim igriščem, s centrom mesta povezano z urejenim pločnikom, na jugovzhodu pa zdravstveni dom, vrtec in trgovski center. Na severnem delu je nasproti doma starejših občanov ob Cerknšičici urejeno nogometno igrišče. Vzhodni del mesta je omejen z gozdnatim Gradiščem, južni del mesta pa s kmetijskim Cerknškim poljem.
Dravograd				Osrednji del mesta predstavlja v trg razširjena glavna cesta (Trg 4. julija), kjer so pomembnejše centralne dejavnosti. V mestu je na terasnem okljuku Drave območje športnih igrišč z otroškimi igriščem in pokopališčem. Na severnem delu je Stari Grad priljubljena rekreacijska točka. V novjšem SV delu naselja (Robin dvor) je urejeno športno igrišče z otroškimi igriščem. Avtobusna in Železniška postaja ležita na Meži, pod Otiškimi vrhom.
Ljutomer				Večina centralnih dejavnosti je vezana na osrednji del mesta, z Glavnim trgov kot središčem mesta. Severno od središča, ob Ščavnici, so locirani dom starejših občanov, zdravstveni dom, srednja šola ter park 1. slovenskega tabora, hipodrom in športno igrišče, športna dvorana in park Rudolfa Maistra. V južnem delu mesta centralnih dejavnosti in na njih vezanega OJP praktično ni, razen pokopališča.

<p>Metlika</p>				<p>Značilnost starega jedra mesta so trije trgi. Dejavnosti so v Metliki razpršene po mestu. Od severa mesta proti jugu se v osrednjem delu mesta (Cesta bratstva in enotnosti) tako nizajo: osnovna šola s športnim igriščem, kulturni dom, center mesta z gradom in tremi trgi (Partizanski trg, Trg svobode, Mestni trg), zdravstveni dom, trgovski center Gala. Nov trgovski center je nastal ob glavni cesti Novo mesto–Metlika (Pld) in pred mejnim prehodom, kjer je umeščeno tudi metliško kopališče.</p>
<p>Piran</p>				<p>Značilnost strnjenege, obalnega mesta Piran so ozke ulice in trgi, med njimi najbolj znan Tartinijev trg. Dejavnosti, kot so šport, pokopališče in osnovna šola, so umeščeni izven strnjenege dela, na vzpetino za obzidjem. Priljubljena je sprehajalna pot ob morju.</p>
<p>Slovenske Konjice</p>				<p>Staro jedro Slovenskih Konjic leži ob tržni ulici, ob Starem in Mestnem trgu. Glavne dejavnosti so umeščene v smeri JZ–SV in se nizajo od dvorca Trebnik, preko obeh trgov do severnega dela mesta. Jugovzhodni, stanovanjski del mesta enodružinskih hiš je z dejavnostmi podhranjen.</p>
<p>Tolmin</p>				<p>Osrednji del OJP mesta se veže na staro mestno jedro (Mestni trg, Trg 1. maja) s pomembnejšimi družbenimi dejavnostmi do parka ob cerkvi. Ob osnovni šoli v južnem delu mesta je športno igrišče (Brajda), na severnem pa priljubljen rekreacijski osamelec Kozlov rob z gradom. Značilnost mesta je lega ob sotočju Tolminke in Soče. Pokopališče je z mesta odmaknjeno na zahodni del, ob Sočo.</p>

<p>Trebnje</p>				<p>Večina dejavnosti je v starem mestnem jedru, na Baragovem in Golijevem trgu ter severno od njega (vrtec, zdravstveni dom, osnovna šola, športno igrišče). Vzhodni del mesta je pretežno stanovanjski z nekaj trgovskimi centri. Nad Starim trgom je Dom starejših občanov.</p>
<p>Žalec</p>				<p>Žalec je strnjeno mesto, staro jedro se je razvilo ob tržni ulici (Šlandrov trg). Dejavnosti v njem so razmeščene predvsem ob glavni cesti (v smeri V–Z) ter v novejšem delu z avtobusno postajo, osnovno šolo in stadionom.</p>
<p>Železniki</p>				<p>Značilnost Železnikov je razpotegnjeno mesto v dolini reke Sore. Mesto se je razvilo iz treh trgov, zato se dejavnosti večinoma vežejo nanje (Češnjica, Trnje, Plavž). Češnjica z novo poselitvijo je najbolj bogata z dejavnostmi, v mestu je poleg običajnih storitvenih, izobraževalnih in trgovskih dejavnosti tudi bazen in večnamenska športna dvorana, otroško in športno igrišče (Dašnica).</p>

Priloga C: Anketni vprašalnik

Annex C: Survey questionnaire

Priložen je priimer anketnega vprašalnika s spremnim pismom, ki je bil poslan prebivalcem Cerknice.

LUZ, d.d.
Verovškova ulica 64
1001 Ljubljana
Slovenija

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za *gradbeništvo*
in *geodezijo*

OBČINA
CERKNICA

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

Spoštovani!

Prejeli ste anketni vprašalnik o odprtem javnem prostoru. K sodelovanju pri proučevanju mnenja prebivalcev o odprtem javnem prostoru v Vašem kraju Vas vljudno vabiva raziskovalka Petra Vertelj Nared in Vaš župan.

Raziskava je pripravljena v okviru doktorske naloge o javnem prostoru v majhnih mestih Slovenije. Namen raziskave je ugotoviti vlogo odprtega javnega prostora. Odprti javni prostor je nezazidan, vsem dostopen prostor mesta, kot na primer: park, otroško igrišče, športno igrišče, šolsko igrišče, obvodni prostor, pokopališče, gozd, trg, ulica ipd.

Raziskava bo zajela deset majhnih mest, v katerih bo skupaj anketiranih 5000 prebivalcev. Sodelovanje prebivalcev je ključno za dobro razumevanje navad, potreb in pričakovanj, ki zahtevajo urejen odprti javni prostor. Zanimajo nas Vaša mnenja in izkušnje glede odprtega javnega prostora. Anketa je anonimna, za sodelovanje ste bili izbrani naključno med vsemi prebivalci Vašega mesta. Podatki iz raziskave bodo vedno prikazani tako, da ne bo mogoče prepoznati anketiranca.

Vaše izkušnje in znanje bodo pomembno prispevale k oceni razmer in pripravi novih rešitev. Rezultati raziskave bodo predstavljeni občinskim upravam vseh desetih mest, ki bodo vključena v raziskavo.

Anketa je pripravljena tako, da večino vprašanj rešite z obkrožanjem ustreznega odgovora. Odgovore nam prosimo vrnite v priloženi kuverti, ki je opremljena s pošto znamko in naslovom.

Uspeh raziskave in kakovost zbranih podatkov bo na koncu odvisna od vsakega posameznika. Vaših stališč in odgovorov ne more nadomestiti nobena druga oseba. V kolikor želite dodatna pojasnila, lahko pokličete na telefon 01/3602-474 ali pišete na naslov javni.prostor@luz.si, kamor lahko tudi javite, če vas posebej zanimajo izsledki raziskave.

Za izpolnjevanje anketnega vprašalnika boste porabili približno 20 minut. Čas, ki ga boste namenili boljšemu poznavanju mnenja o odprtem javnem prostoru in skupnosti res cenimo in se Vam za sodelovanje v raziskavi ob tej priložnosti tudi iskreno zahvaljujemo.

Petra Vertelj Nared

Župan Občine Cerknica

Marko Rupar

1) Med spodaj naštetimi stvarmi izberite tiste tri, ki Vam osebno največ pomenijo in prispevajo h kakovosti bivalnega okolja.

(Obkrožite črke pred izbranimi tremi stvarmi.)

- 1 – Urejena prometna in komunalna infrastruktura
- 2 – Bližina med krajem bivanja in delovnim mestom
- 3 – Možnosti za rekreacijo in druge prostočasne aktivnosti
- 4 – Bližina in urejenost odprtega javnega prostora
- 5 – Zdravo in čisto bivalno okolje
- 6 – Sobivanje z ljudmi, ki spoštujejo in sprejemajo drug drugega
- 7 – Čut pripadnosti svojemu kraju bivanja
- 8 – Dostopne storitve (zdravstvena oskrba, varstvo otrok, šole, uradi, trgovina)
- 9 – Drugo: _____

2) Kaj po Vašem mnenju najbolj prispeva k razvoju Vašega mesta? Ocenite trditve z ocenami od 1 (sploh ne prispeva) do 5 (zelo prispeva).

	<i>Sploh ne prispeva</i>	<i>Ne prispeva</i>	<i>Niti prispeva, niti ne prispeva</i>	<i>Prispeva</i>	<i>Zelo prispeva</i>
a) Skrb za socialna vprašanja	1	2	3	4	5
b) Skrb za kakovost bivalnega okolja	1	2	3	4	5
c) Gospodarski razvoj	1	2	3	4	5

3) Kje pretežno preživljate svoj prosti čas?

Izbirate lahko med številkami od 0 do 10, pri čemer 0 pomeni vedno noter, v zaprtih prostorih (npr. doma, v športnih dvoranah, gledališču, trgovini ipd.), 10 pa vedno zunaj, v odprtem prostoru (npr. v parku, na trgu, otroškem ali športnem igrišču, pokopališču, v naravi ipd.). Izberite ustrezno številko na lestvici.

vedno noter										vedno zunaj	
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

4) Kaj od naštetega po Vašem mnenju ne bi smelo manjkati v nobenem mestu?

(Obkrožite lahko več odgovorov.)

- 1 – Park
- 2 – Otroška igrišča
- 3 – Šolsko igrišče
- 4 – Športna igrišča
- 5 – Pločniki
- 6 – Trg
- 7 – Kolesarske steze
- 8 – Voda in obvodni prostor
- 9 – Vrtički
- 10 – Pokopališče
- 11 – Gozd
- 12 – Odprti prostor pred trgovino, pošto, gasilskim domom ipd.
- 13 – Odprti prostor pred cerkvijo
- 14 – Drugo: _____

5) Za koga je po Vašem mnenju še posebej pomemben odprti javni prostor v katerem koli mestu? *(Obkrožite lahko več odgovorov.)*

- 1 – Turisti
- 2 – Mladostniki
- 3 – Zaposleni
- 4 – Mlade družine
- 5 – Starostniki
- 6 – Invalidi
- 7 – Socialno ogroženi
- 8 – Priseljenci
- 9 – Otroci
- 10 – Domačini
- 11 – Drugo: _____

- 6) **Odprti javni prostor je npr. trg, park, otroško igrišče, šolsko, športno igrišče, ulica ipd. Koliko se strinjate s spodnjimi trditvami glede odprtega javnega prostora na splošno? Ocenite svoje strinjanje z ocenami od 1 (sploh se ne strinjam) do 5 (popolnoma se strinjam). Odprti javni prostor ...**

	<i>Sploh se ne strinjam</i>	<i>Se ne strinjam</i>	<i>Niti se strinjam, niti se ne strinjam</i>	<i>Strinjam se</i>	<i>Popolnoma se strinjam</i>
a) ... je zelo pomemben za mesto in njegove prebivalce	1	2	3	4	5
b) ... močno vpliva na zdravje prebivalcev	1	2	3	4	5
c) ... zelo pripomore h kakovostnemu bivalnemu okolju	1	2	3	4	5

- 7) **Pomislite na odprti javni prostor v Vašem mestu. Kam v prostem času najraje zahajate?**
(Obkrožite samo *en odgovor*.)

1 – V mestni park	8 – V obvodni prostor
2 – Na otroška igrišča	9 – Na kmetijske površine in vrtičke
3 – Na šolsko igrišče	10 – Na pokopališče
4 – Na športna igrišča	11 – V gozd
5 – Na ulice	12 – V odprti prostor pred trgovino (pošto ipd.)
6 – Na osrednji mestni trg	13 – V odprti prostor pred cerkvijo
7 – V odprti prostor pred mojim domom	14 – Drugo: _____

- 8) **Če ima ta prostor kakšno posebno ime, ga prosim napišite:** _____

- 9) **Izrazite svoje zadovoljstvo, ko ste v tem prostoru, ki ste ga navedli v prejšnjem vprašanju. Ocenite s pomočjo lestvice od 0 do 10, pri čemer 0 pomeni zelo nezadovoljen, 10 pa zelo zadovoljen. Izberite ustrezno številko na lestvici.**

Zelo nezadovoljen											Zelo zadovoljen
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	

10) Pomislite na mesto, v katerem živite. Prosimo Vas, da ocenite spodaj naštetih prostore v Vašem mestu? Vsakega od naštetih prostorov ocenite od 1 (sploh mi ni všeč) do 5 (zelo mi je všeč). Če navedenega ni v Vašem mestu, obkrožite 0.

	<i>Sploh mi ni všeč</i>	<i>Ni mi všeč</i>	<i>Neodločen</i>	<i>Všeč mi je</i>	<i>Zelo mi je všeč</i>	<i>Tega ni v mestu</i>
a) Mestni park	1	2	3	4	5	0
b) Otroška igrišča	1	2	3	4	5	0
c) Šolska igrišča	1	2	3	4	5	0
d) Druga športna igrišča v mestu	1	2	3	4	5	0
e) Ulice	1	2	3	4	5	0
f) Osrednji mestni trg	1	2	3	4	5	0
g) Odprta površina pred mojim domom	1	2	3	4	5	0
h) Prostori ob vodi	1	2	3	4	5	0
i) Vrtnički	1	2	3	4	5	0
j) Pokopališča	1	2	3	4	5	0
k) Gozd	1	2	3	4	5	0
l) Kmetijske površine	1	2	3	4	5	0
m) Odprti prostor pred trgovinami (pošto ipd.)	1	2	3	4	5	0
n) Odprti prostor pred cerkvijo	1	2	3	4	5	0
o) Drugo, kaj:	1	2	3	4	5	0

11) Kako pogosto uporabljate omenjene prostore v Vašem mestu? Vsakega od naštetih prostorov ocenite od 1 (nikoli ne uporabljam) do 5 (zelo pogosto uporabljam). Če navedenega ni v Vašem mestu, obkrožite 0.

	<i>Nikoli ne uporabljam</i>	<i>Bolj poredko uporabljam</i>	<i>Občasno uporabljam</i>	<i>Pogosto uporabljam</i>	<i>Zelo pogosto uporabljam</i>	<i>Tega ni v mestu</i>
a) Mestni park	1	2	3	4	5	0
b) Otroška igrišča	1	2	3	4	5	0
c) Šolska igrišča	1	2	3	4	5	0
d) Druga športna igrišča v mestu	1	2	3	4	5	0
e) Ulice	1	2	3	4	5	0
f) Osrednji mestni trg	1	2	3	4	5	0
g) Odprta površina pred mojim domom	1	2	3	4	5	0
h) Prostori ob vodi	1	2	3	4	5	0
i) Vrtnički	1	2	3	4	5	0
j) Pokopališča	1	2	3	4	5	0
k) Gozd	1	2	3	4	5	0
l) Kmetijske površine	1	2	3	4	5	0
m) Odprti prostor pred trgovinami (pošto ipd.)	1	2	3	4	5	0
n) Odprti prostor pred cerkvijo	1	2	3	4	5	0
o) Drugo, kaj:	1	2	3	4	5	0

12) Prosimo, da na sliki narišete osrednji odprti javni prostor, ki je najbolj značilen za vaš kraj. O Na sliki prosimo narišite tudi odprti javni prostor, ki ga najbolj pogosto Vi uporabljate. Ozna

Razdalja, ki jo pešec prehodi v določenem času:

0 min

5 min

10 min

15 min

značite ga s črko A.
čite ga s črko B.

13) Kakšen se Vam zdi osrednji odprti javni prostor Vašega mesta, ki ste ga označili na sliki. Ocenite s pomočjo lestvice od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni eno skrajnost, 5 pa drugo, lahko pa izberete tudi vmesne stopnje.

grd	1	2	3	4	5	lep
umazan	1	2	3	4	5	čist
tlakovan	1	2	3	4	5	zelen
nevaren	1	2	3	4	5	varen
hrupen	1	2	3	4	5	tih
dolgočasen	1	2	3	4	5	zanimiv
nepregleden	1	2	3	4	5	pregleden
nedostopen	1	2	3	4	5	dostopen

14) Kolikšna je peš oddaljenost vašega stanovanja/hiše od osrednjega odprtega javnega prostora, ki ste ga označili na sliki? (Obkrožite en odgovor.)

- 1 – do 5 minut hoje
- 2 – do 15 minut hoje
- 3 – do 30 minut hoje
- 4 – več kot 30 minut hoje

30 min

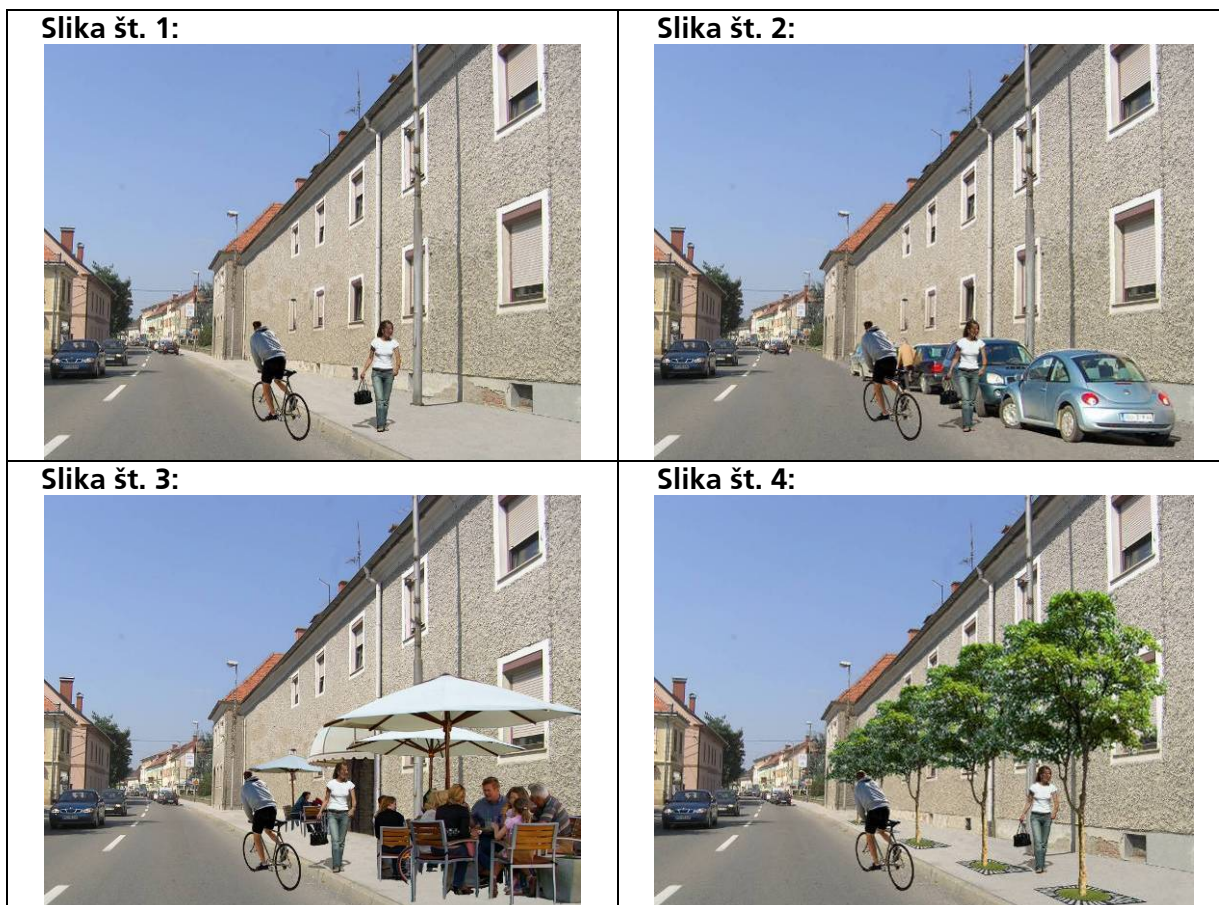
15.1 Spodnje slike se med seboj nekoliko razlikujejo. Vemo, da so ulice, ki jih Vi navadno uporabljate drugačne, kot jih vidite na slikah. Pa vendarle nas zanima, katera od prikazanih slik je najbližje tisti, po kateri se navadno gibljete? Obkrožite številko ustrezne slike:

Slika št: | 1 | 2 | 3 | 4 |

15.2 Katera od spodnjih ureditev Vam je najbolj všeč? Obkrožite številko ustrezne slike:

Slika št: | 1 | 2 | 3 | 4 |

15.3 Prosimo, pojasnite zakaj Vam je prav ta ureditev najbolj všeč:

16) Kaj od naštetega sodi v prostor na spodnji sliki? V vsaki vrstici obkrožite 1, če sodi, 2, če ne sodi, in 3, če se ne morete odločiti.

	Sodi	Ne sodi	Ne vem
	1	2	3
Klop	1	2	3
Drevesa	1	2	3
Trava	1	2	3
Tlakovane površine	1	2	3
Spomenik, kip	1	2	3
Lokal s pijačo	1	2	3
Kolesarska steza	1	2	3
Otroška igrala	1	2	3
Športno igrišče	1	2	3
Ljudje	1	2	3
Parkirišče	1	2	3
Drugo, kaj:			

- 17) Spet pomislite na mesto, v katerem živite. Našteli Vam bomo nekatere trditve, ki se nanašajo na odprti javni prostor v mestu, kjer živite. Odprti javni prostor je npr. trg, park, otroško igrišče, šolsko, športno igrišče, ulica ipd. Povejte, koliko se z navedenim strinjate. Ocenite svoje strinjanje z ocenami od 1 (sploh se ne strinjam) do 5 (popolnoma se strinjam).

	<i>Sploh se ne strinjam</i>	<i>Se ne strinjam</i>	<i>Niti se strinjam, niti se ne strinjam</i>	<i>Strinjam se</i>	<i>Popolnoma se strinjam</i>
a) V mestu je dovolj odprtega javnega prostora	1	2	3	4	5
b) Odprti javni prostor je lep	1	2	3	4	5
c) V njem je dovolj klopi in smetnjakov	1	2	3	4	5
d) Odprti javni prostor je čist in dobro vzdrževan	1	2	3	4	5
e) V mestu je dovolj vrst odprtega javnega prostora za različne aktivnosti in potrebe ljudi	1	2	3	4	5
f) V odprtem javnem prostoru lahko opravljam aktivnosti, ki so pomembne zame	1	2	3	4	5
g) Odprti javni prostor je dobro dostopen	1	2	3	4	5
h) Občina dobro skrbi za odprti javni prostor mesta	1	2	3	4	5
i) V odprtem javnem prostoru se počutim varno	1	2	3	4	5
j) V mestu je dovolj površin za igro otrok	1	2	3	4	5
k) V odprtem javnem prostoru je poskrbljeno za varno gibanje pešcev	1	2	3	4	5
l) V mestu je dovolj zelenja	1	2	3	4	5
m) V odprtem javnem prostoru je dovolj prireditev	1	2	3	4	5
n) Odprti javni prostor omogoča družabne aktivnosti, stike med ljudmi	1	2	3	4	5

- 18) Koliko je za Vas še sprejemljiva peš oddaljenost spodnjih prostorov od vašega doma, tudi če naštetih stvari ni v Vašem mestu? Pri vsakem od naštetih prostorov obkrožite eno številko od 1 do 4, pri čemer 1 pomeni do 5 minut, 4 pa več kot 15 minut.

	do 5 min	do 10 min	do 15 min	več kot 15 min
a) Otroško igrišče	1	2	3	4
b) Park	1	2	3	4
c) Tržnica	1	2	3	4
d) Javni prevoz	1	2	3	4
e) Trgovina z živili	1	2	3	4
f) Osrednji mestni trg	1	2	3	4
g) Osnovna šola	1	2	3	4
h) Pokopališče	1	2	3	4
i) Športno igrišče	1	2	3	4

19) Kako se običajno gibljete po Vašem mestu?

(Obkrožite en odgovor)

- 1 – Z avtom ali drugim motornim vozilom
- 2 – S kolesom, rolerji ipd.
- 3 – Peš

20) Kaj od naštetega počnete v odprtem javnem prostoru v Vašem mestu? V vsaki vrstici obkrožite 1, če to počnete običajno ali 2, če tega običajno ne počnete.

	Počnem običajno, pogosto	Tega običajno ne počnem
a) Hodim po vsakdanjih opravkih	1	2
b) Se sprehajam (sprehajam psa, peljem na sprehod otroke)	1	2
c) Se družim (srečujem ljudi, se pogovarjam)	1	2
d) Berem	1	2
e) Se rekreiram ali športno udeležujem	1	2
f) Obdelujem vrtiček	1	2
g) Se igram z otroki	1	2
h) Opazujem okolico in ljudi	1	2
i) Počivam	1	2
j) Drugo: _____	1	2

21) Izmed naštetih projektov izberite tista dva, ki bi jima po Vašem mnenju morali dati prednost v Vašem mestu.

(Obkrožite dva odgovora.)

- 1 – Izboljšanje prometnih povezav
- 2 – Izgradnja komunalnega omrežja
- 3 – Ureditev pločnikov
- 4 – Ureditev kolesarske steze
- 5 – Ureditev večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa
- 6 – Zasaditev drevoredov in dreves
- 7 – Postavitev klopi, smetnjakov, luči po mestu
- 8 – Ureditev športnega igrišča
- 9 – Ureditev otroškega igrišča
- 10 – Izboljšanje delovanja javnega prevoza
- 11 – Drugo: _____

22) Ali bi bili pripravljeni sodelovati pri urejanju (npr. prenovi, oživiljanju, vzdrževanju) odprtega javnega prostora v Vašem mestu.

(Obkrožite en odgovor.)

- 1 – Da, bi.
- 2 – Morda bi.
- 3 – Ne, ne bi.

Prosimo Vas, da nam zaupate še nekaj osebnih podatkov.

23) Spol?

- 1 – Ženski
- 2 – Moški

24) Leto rojstva: 19.....

25) Kje stanujete?

- 1 – V hiši
- 2 – V bloku

26) Živite:

- 1 – Sami
- 2 – Z družino / S partnerjem

27) Ali imate vrt?

- 1 – Da
- 2 – Ne

28) Če imate vrt, čemu je vrt namenjen?

- 1 – Pretežno pridelavi povrtnin
- 2 – Pretežno bivanju na prostem, druženju, oddihu
- 3 – Enako enemu in drugemu

29) Ali imate otroka?

- 1 – Da
- 2 – Ne

30) Ali imate psa?

- 1 – Da
- 2 – Ne

31) Navedite prosimo zadnjo šolo, ki ste jo uspešno končali, redno ali izredno:

- 1 – Osnovna šola ali manj
- 2 – Poklicna ali strokovna šola
- 3 – Srednja šola ali gimnazija
- 4 – Višja ali visoka šola, fakulteta
- 5 – Podiplomski študij

32) Kje ste zaposleni (ali kam hodite v šolo)?

- 1 – V mestu, kjer živim.
- 2 – V drugem mestu. Katerem: _____
- 3 – Ne hodim v službo.

33) Koliko časa že živite v tem mestu?

- 1 – Priselil/a sem se pred kratkim (manj kot 5 let)
- 2 – Priselil/a sem se manj kot 20 let nazaj
- 3 – Priselil/a sem se že več kot 20 let nazaj
- 4 – Že celo svoje življenje

34) Ali imate v zvezi z anketo ali vprašanjem odprtega javnega prostora še kakšen komentar?

Najlepša hvala za sodelovanje in izpolnjevanje anketnega vprašalnika!

Priloga D: Sumarnik anketne raziskave

Annex D: Survey summary results

Vzorčna realizacija po krajih:

Kraj	N=	%
Cerknica	146	11,5
Dravograd	84	6,6
Ljutomer	131	10,3
Metlika	111	8,7
Piran	107	8,4
Slovenske Konjice	170	13,4
Tolmin	151	11,9
Trebnje	109	8,6
Žalec	141	11,1
Železniki	122	9,6
Skupaj	1272	100

1) Med spodaj naštetimi stvarmi izberite tiste tri, ki Vam osebno največ pomenijo in prispevajo h kakovosti bivalnega okolja.

(Obkrožite črke pred izbranimi trema stvarmi.)

Seštevek % (več možnih odgovorov)

1 – Urejena prometna in komunalna infrastruktura	57,7
2 – Bližina med krajem bivanja in delovnim mestom	13,6
3 – Možnosti za rekreacijo in druge prostočasne aktivnosti	27,6
4 – Bližina in urejenost odprtega javnega prostora	11,1
5 – Zdravo in čisto bivalno okolje	68,6
6 – Sobivanje z ljudmi, ki spoštujejo in sprejemajo drug drugega	34,8
7 – Čut pripadnosti svojemu kraju bivanja	13,5
8 – Dostopne storitve (zdravstvena oskrba, varstvo otrok, šole, uradi, trgovina)	68,1
9 – Drugo	1,1

2) Kaj po Vašem mnenju najbolj prispeva k razvoju Vašega mesta?

Ocenite trditve z ocenami od 1 (sploh ne prispeva) do 5 (zelo prispeva).

	<i>Sploh ne prispeva</i>	<i>Ne prispeva</i>	<i>Niti prispeva, niti ne prispeva</i>	<i>Prispeva</i>	<i>Zelo prispeva</i>	<i>povprečje</i>
a) Skrb za socialna vprašanja	3,7%	9,6%	29,7%	42,7%	14,3%	3,54
b) Skrb za kakovost bivalnega okolja	2,2%	4,3%	14,7%	47,6%	31,3%	4,02
c) Gospodarski razvoj	5,0%	8,1%	14,1%	30,6%	42,2%	3,97

3) Kje pretežno preživljate svoj prosti čas?

Izbirate lahko med številkami od 0 do 10, pri čemer 0 pomeni vedno noter, v zaprtih prostorih (npr. doma, v športnih dvoranah, gledališču, trgovini ipd.), 10 pa vedno zunaj, v odprtem prostoru (npr. v parku, na trgu, otroškem ali športnem igrišču, pokopališču, v naravi ipd.). Izberite ustrezno številko na lestvici.

vedno noter											vedno zunaj
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>povpreč je</i>
1,5%	,7%	1,2%	3,6%	5,1%	18,2%	11,1%	16,8%	17,7%	10,1%	14,1%	6,83

4) Kaj od naštetega po Vašem mnenju ne bi smelo manjkati v nobenem mestu?

(Obkrožite lahko več odgovorov.)

	<i>Izbral</i>
1 – Park	71,1%
2 – Otroška igrišča	72,8%
3 – Šolsko igrišče	41,8%
4 – Športna igrišča	61,6%
5 – Pločniki	77,7%
6 – Trg	44,0%
7 – Kolesarske steze	59,9%
8 – Voda in obvodni prostor	48,7%
9 – Vrtički	23,5%
10 – Pokopališče	39,2%
11 – Gozd	25,7%
12 – Odprti prostor pred trgovino, pošto, gasilskim domom ipd.	34,6%
13 – Odprti prostor pred cerkvijo	12,4%
14 – Drugo	5,6%

5) Za koga je po Vašem mnenju še posebej pomemben odprti javni prostor v katerem koli mestu? (Obkrožite lahko več odgovorov.)

	<i>Izbral</i>
1 – Turisti	61,9%
2 – Mladostniki	61,0%
3 – Zaposleni	20,7%
4 – Mlade družine	70,9%
5 – Starostniki	68,9%
6 – Invalidi	48,3%
7 – Socialno ogroženi	17,1%
8 – Priseljenci	9,2%
9 – Otroci	69,0%
10 – Domačini	59,5%
11 – Drugo	0,7%

- 6) **Odperti javni prostor je npr. trg, park, otroško igrišče, šolsko, športno igrišče, ulica ipd. Koliko se strinjate s spodnjimi trditvami glede odprtega javnega prostora na splošno? Ocenite svoje strinjanje z ocenami od 1 (sploh se ne strinjam) do 5 (popolnoma se strinjam). Odperti javni prostor ...**

	<i>Sploh se ne strinjam</i>	<i>Se ne strinjam</i>	<i>Niti se strinjam, niti se ne strinjam</i>	<i>Strinjam se</i>	<i>Popolnoma se strinjam</i>	<i>povprečje</i>
a) ... je zelo pomemben za mesto in njegove prebivalce	0,2%	0,5%	2,8%	36,9%	59,6%	4,55
b) ... močno vpliva na zdravje prebivalcev	0,8%	4,3%	19,1%	38,0%	37,7%	4,07
c) ... zelo pripomore h kakovostnemu bivalnemu okolju	0,3%	0,8%	4,8%	35,1%	58,9%	4,51

- 7) **Pomislite na odprti javni prostor v Vašem mestu. Kam v prostem času najraje zahajate? (Obkrožite samo *en odgovor*.)**

1 – V mestni park	12,3%
2 – Na otroška igrišča	7,4%
3 – Na šolsko igrišče	2,3%
4 – Na športna igrišča	14,9%
5 – Na ulice	11,2%
6 – Na osrednji mestni trg	15,4%
7 – V odprti prostor pred mojim domom	27,4%
8 – V obvodni prostor	15,9%
9 – Na kmetijske površine in vrtičke	13,8%
10 – Na pokopališče	6,4%
11 – V gozd	29,0%
12 – V odprti prostor pred trgovino (pošto ipd.)	4,5%
13 – V odprti prostor pred cerkvijo	1,6%
14 – Drugo	3,7%

- 8) **Če ima ta prostor kakšno posebno ime, ga prosim napišite:**
_____ *podatki so v posebni datoteki* _____

- 9) **Izrazite svoje zadovoljstvo, ko ste v tem prostoru, ki ste ga navedli v prejšnjem vprašanju. Ocenite s pomočjo lestvice od 0 do 10, pri čemer 0 pomeni zelo nezadovoljen, 10 pa zelo zadovoljen. Izberite ustrezno številko na lestvici.**

Zelo nezadovoljen											Zelo zadovoljen
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	<i>povprečje</i>
1,4%	0,7%	1,3%	3,4%	2,9%	9,0%	7,6%	13,0%	20,3%	13,4%	27,0%	7,6

10) Pomislite na mesto, v katerem živite. Prosimo Vas, da ocenite spodaj naštetih prostore v Vašem mestu? Vsakega od naštetih prostorov ocenite od 1 (sploh mi ni všeč) do 5 (zelo mi je všeč). Če navedenega ni v Vašem mestu, obkrožite 0.

Navedeni so deleži valid % iz tega je preračunano tudi povprečje

	<i>Sploh mi ni všeč</i>	<i>Ni mi všeč</i>	<i>Neodločeno</i>	<i>Všeč mi je</i>	<i>Zelo mi je všeč</i>	<i>Povprečje</i>	<i>Tega ni v mestu+b.o.</i>
a) Mestni park	6,3%	14,5%	21,8%	40,6%	16,8%	3,47	31,1%
b) Otroška igrišča	1,9%	9,8%	33,9%	43,4%	11,1%	3,52	15,6%
c) Šolska igrišča	1,7%	8,1%	32,6%	44,3%	13,3%	3,59	11,2%
d) Druga športna igrišča v mestu	2,2%	7,8%	31,5%	42,0%	16,4%	3,63	17,8%
e) Ulice	3,3%	15,8%	34,1%	40,5%	6,3%	3,31	8,6%
f) Osrednji mestni trg	5,7%	16,1%	22,0%	39,5%	16,7%	3,45	9,5%
g) Odrta površina pred mojim domom	4,9%	9,9%	17,5%	36,2%	31,5%	3,79	9,0%
h) Prostori ob vodi	4,5%	15,5%	25,4%	32,0%	22,6%	3,53	16,6%
i) Vrtnički	4,0%	9,1%	39,7%	34,5%	12,7%	3,43	19,1%
j) Pokopališča	1,2%	3,2%	23,5%	53,1%	19,0%	3,86	6,9%
k) Gozd	0,3%	3,2%	13,3%	37,0%	46,2%	4,26	22,0%
l) Kmetijske površine	1,5%	5,6%	36,5%	39,5%	16,9%	3,65	19,1%
m) Odprti prostor pred trgovinami (pošta ipd.)	4,3%	14,9%	35,1%	38,4%	7,2%	3,29	7,5%
n) Odprti prostor pred cerkvijo	4,6%	9,6%	35,8%	37,8%	12,2%	3,43	7,9%
o) Drugo	9,2%	9,8%	50,3%	19,6%	11,0%	3,13	87,2%

11) Kako pogosto uporabljate omenjene prostore v Vašem mestu? Vsakega od naštetih prostorov ocenite od 1 (nikoli ne uporabljam) do 5 (zelo pogosto uporabljam). Če navedenega ni v Vašem mestu, obkrožite 0.

	<i>Nikoli ne uporabljam</i>	<i>Bolj pogosto uporabljam</i>	<i>Občasno uporabljam</i>	<i>Pogosto uporabljam</i>	<i>Zelo pogosto uporabljam</i>	<i>Povprečje</i>	<i>Tega ni v mestu+b.o.</i>
a) Mestni park	17,3%	34,8%	29,6%	12,7%	5,6%	2,55	30,1%
b) Otroška igrišča	46,4%	23,6%	15,8%	9,3%	4,8%	2,03	15,5%
c) Šolska igrišča	49,5%	24,6%	17,4%	5,7%	2,7%	1,88	11,1%
d) Druga športna igrišča v mestu	33,5%	25,6%	25,5%	11,0%	4,3%	2,27	13,8%
e) Ulice	2,4%	6,9%	19,8%	43,4%	27,5%	3,87	6,8%
f) Osrednji mestni trg	4,5%	15,9%	37,1%	27,3%	15,2%	3,33	10,7%
g) Odprta površina pred mojim domom	2,3%	6,6%	13,8%	23,6%	53,7%	4,2	9,0%
h) Prostori ob vodi	10,1%	16,7%	30,9%	23,1%	19,2%	3,24	15,5%
i) Vrtnički	34,3%	15,4%	13,8%	16,0%	20,5%	2,73	16,8%
j) Pokopališča	10,0%	29,7%	31,7%	18,3%	10,4%	2,89	7,5%
k) Gozd	4,7%	11,6%	24,6%	28,8%	30,3%	3,68	20,4%
l) Kmetijske površine	32,7%	24,6%	20,1%	13,8%	8,8%	2,41	18,9%
m) Odprti prostor pred trgovinami (pošta ipd.)	6,5%	18,2%	35,0%	28,8%	11,5%	3,21	6,7%
n) Odprti prostor pred cerkvijo	29,0%	32,2%	22,6%	10,4%	5,8%	2,32	7,2%
o) Drugo	18,2%	19,7%	40,9%	11,7%	9,5%	2,74	89,2%

12) Prosimo, da na sliki narišete osrednji odprti javni prostor, ki je najbolj značilen za vaš kraj. Označite ga s črko A. Na sliki prosimo narišete tudi odprti javni prostor, ki ga najbolj pogosto Vi uporabljate. Označite ga s črko B. (ločeno slikovno obdelani podatki)

13) Kakšen se Vam zdi osrednji odprti javni prostor Vašega mesta, ki ste ga označili na sliki. Ocenite s pomočjo lestvice od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni eno skrajnost, 5 pa drugo, lahko pa izberete tudi vmesne stopnje.

	1	2	3	4	5		<i>povprečje</i>
grd	3,9%	6,2%	25,0%	34,6%	30,3%	lep	3,81
umazan	3,3%	4,6%	22,8%	41,1%	28,3%	čist	3,87
tlakovan	22,1%	14,5%	24,8%	17,9%	20,7%	zelen	3,01
nevaren	6,0%	8,6%	23,5%	31,2%	30,7%	varen	3,72
hrupen	10,4%	14,8%	35,3%	24,7%	14,8%	tih	3,19
dolgočasen	10,7%	17,1%	29,6%	25,8%	16,8%	zanimiv	3,21
nepregleden	3,4%	6,9%	24,2%	35,6%	30,0%	pregleden	3,82
nedostopen	3,2%	4,6%	15,6%	29,3%	47,3%	dostopen	4,13

14) Kolikšna je peš oddaljenost vašega stanovanja/hiše od osrednjega odprtega javnega prostora, ki ste ga označili na sliki? (Obkrožite en odgovor.)

1 – do 5 minut hoje	45,6%
2 – do 15 minut hoje	41,4%
3 – do 30 minut hoje	10,5%
4 – več kot 30 minut hoje	2,5%

15.1 Spodnje slike se med seboj nekoliko razlikujejo. Vemo, da so ulice, ki jih Vi navadno uporabljate drugačne, kot jih vidite na slikah. Pa vendarle nas zanima, katera od prikazanih slik je najbližje tisti, po kateri se navadno gibljete? Obkrožite številko ustrezne slike:

Slika št:	1	2	3	4
	22,3%	20,6%	23,6%	33,5%

15.2 Katera od spodnjih ureditev Vam je najbolj všeč? Obkrožite številko ustrezne slike:

Slika št:	1	2	3	4
	1,1%	0,6%	10,9%	87,4%

Slika št. 1:

Slika št. 2:

Slika št. 3:

Slika št. 4:

15.3 Prosimo, pojasnite zakaj Vam je prav ta ureditev najbolj všeč:

	več možnih odgovorov - seštevek %
- zelenje, drevesa, drevored, najbolj zeleno, naravno, okolju prijazno ...	52,9
- ni odgovora, b.o	30,6
- najbolj varna, ni avtomobilov, mirna, ni ovir za pešce, pešcu prijazna ...	26,8
- urejenost, izgled, lepa, urejen pločnik ..	10,1
- dogajanja, aktivnosti, najbolj živa, srečevanje ..	6,5
- drugo, nisem zadovoljen,..slika mi ni všeč, ker je prometna ...	1,7
- se težko odločim, nobena, bi jih obkrožil več	0,5
- najbolj drugačna od domače, najbolj drugačna od tiste, kjer se največkrat giblje ..	0,4
- bi obkrožil drugo, ampak ta druga vsebinsko ni v redu ..	0,3
- izboljša izgled mesta, povezanost ljudi z urbanizacijo	0,3
- podobna domači ulici	0,1

16) Kaj od naštetega sodi v prostor na spodnji sliki? V vsaki vrstici obkrožite 1, če sodi, 2, če ne sodi, in 3, če se ne morete odločiti.

	<i>Sodi</i>	<i>Ne sodi</i>	<i>Ne vem</i>	
	Klop	92,1%	1,6%	6,3%
	Drevesa	86,3%	6,0%	7,7%
	Trava	46,1%	29,2%	24,7%
	Tlakovane površine	71,8%	8,7%	19,5%
	Spomenik, kip	76,3%	5,8%	17,8%
	Lokal s pijačo	68,5%	13,3%	18,2%
	Kolesarska steza	23,6%	54,2%	22,2%
	Otroška igrala	31,1%	45,0%	23,9%
	Športno igrišče	3,5%	76,7%	19,9%
	Ljudje	90,3%	2,3%	7,4%
	Parkirišče	11,9%	66,7%	21,3%
	Drugo, kaj:	8,3%	0,3%	91,4%

17) Spet pomislite na mesto, v katerem živite. Našteli Vam bomo nekatere trditve, ki se nanašajo na odprti javni prostor v mestu, kjer živite. Odprti javni prostor je npr. trg, park, otroško igrišče, šolsko, športno igrišče, ulica ipd. Povejte, koliko se z navedenim strinjate. Ocenite svoje strinjanje z ocenami od 1 (sploh se ne strinjam) do 5 (popolnoma se strinjam).

	<i>Sploh se ne strinjam</i>	<i>Se ne strinjam</i>	<i>Niti se strinjam, niti se ne strinjam</i>	<i>Strinjam se</i>	<i>Popolnoma se strinjam</i>	<i>Povprečje</i>
a) V mestu je dovolj odprtega javnega prostora	7,4%	21,2%	18,9%	40,1%	12,3%	3,29
b) Odprti javni prostor je lep	4,5%	13,9%	32,8%	41,7%	7,1%	3,33
c) V njem je dovolj klopi in smetnjakov	8,5%	31,9%	24,1%	29,8%	5,8%	2,92
d) Odprti javni prostor je čist in dobro vzdrževan	4,2%	12,6%	30,0%	46,5%	6,7%	3,39
e) V mestu je dovolj vrst odprtega javnega prostora za različne aktivnosti in potrebe ljudi	11,5%	26,0%	28,2%	28,6%	5,8%	2,91
f) V odprtem javnem prostoru lahko opravljam aktivnosti, ki so pomembne zame	7,8%	19,7%	25,1%	38,7%	8,7%	3,21
g) Odprti javni prostor je dobro dostopen	3,0%	7,5%	18,5%	55,2%	15,7%	3,73
h) Občina dobro skrbi za odprti javni prostor mesta	5,5%	13,5%	32,5%	40,2%	8,3%	3,32
i) V odprtem javnem prostoru se počutim varno	2,7%	7,5%	18,4%	52,8%	18,7%	3,77
j) V mestu je dovolj površin za igro otrok	10,2%	25,1%	27,3%	29,6%	7,8%	3,00
k) V odprtem javnem prostoru je poskrbljeno za varno gibanje pešcev	6,7%	17,1%	26,1%	42,3%	7,7%	3,27
l) V mestu je dovolj zelenja	11,4%	18,7%	22,8%	37,6%	9,5%	3,15
m) V odprtem javnem prostoru je dovolj prireditev	11,4%	25,6%	30,0%	26,5%	6,5%	2,91
n) Odprti javni prostor omogoča družabne aktivnosti, stike med ljudmi	3,6%	10,8%	26,2%	46,6%	12,8%	3,54

- 18) Koliko je za Vas še sprejemljiva peš oddaljenost spodnjih prostorov od vašega doma, tudi če naštetih stvari ni v Vašem mestu? Pri vsakem od naštetih prostorov obkrožite eno številko od 1 do 4, pri čemer 1 pomeni do 5 minut, 4 pa več kot 15 minut.

	do 5 min	do 10 min	do 15 min	več kot 15 min
a) Otroško igrišče	31,8%	36,8%	22,8%	8,5%
b) Park	21,1%	34,5%	30,2%	14,2%
c) Tržnica	21,7%	38,7%	28,3%	11,2%
d) Javni prevoz	37,1%	38,5%	18,8%	5,6%
e) Trgovina z živili	41,0%	35,5%	17,9%	5,7%
f) Osrednji mestni trg	18,5%	34,0%	35,6%	11,9%
g) Osnovna šola	14,1%	31,2%	38,8%	15,8%
h) Pokopališče	5,0%	14,0%	31,5%	49,5%
i) Športno igrišče	13,3%	26,2%	35,5%	25,1%

- 19) Kako se običajno gibljete po Vašem mestu?

(Obkrožite en odgovor)

1 – Z avtom ali drugim motornim vozilom	26,8%
2 – S kolesom, rolerji ipd.	8,7%
3 – Peš	64,5%

- 20) Kaj od naštetega počnete v odprtem javnem prostoru v Vašem mestu? V vsaki vrstici obkrožite 1, če to počnete običajno ali 2, če tega običajno ne počnete.

	Počnem običajno, pogosto	Tega običajno ne počnem
a) Hodim po vsakdanjih opravkih	89,6%	10,4%
b) Se sprehajam (sprehajam psa, peljem na sprehod otroke)	59,8%	40,2%
c) Se družim (srečujem ljudi, se pogovarjam)	74,6%	25,4%
d) Berem	15,6%	84,4%
e) Se rekreiram ali športno udeležujem	48,7%	51,3%
f) Obdelujem vrtiček	39,0%	61,0%
g) Se igram z otroki	40,1%	59,9%
h) Opazujem okolico in ljudi	57,2%	42,8%
i) Počivam	39,4%	60,6%
j) Drugo: _____	50,4%	49,6%

21) Izmed naštetih projektov izberite tista dva, ki bi jima po Vašem mnenju morali dati prednost v Vašem mestu. (Obkrožite dva odgovora.)

	2 možna odgovora - seštevek %
Ureditev kolesarske steze	33,2
Ureditev večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa	31,6
Ureditev pločnikov	24,0
Zasaditev drevoredov in dreves	22,5
Izboljšanje prometnih povezav	20,1
Postavitev klopi, smetnjakov, luči po mestu	15,2
Ureditev otroškega igrišča	13,3
Izgradnja komunalnega omrežja	13,1
Izboljšanje delovanja javnega prevoza	11,2
Ureditev športnega igrišča	7,0
Drugo	7,5

22) Ali bi bili pripravljeni sodelovati pri urejanju (npr. prenovi, oživljanju, vzdrževanju) odprtega javnega prostora v Vašem mestu. (Obkrožite en odgovor.)

1 – Da, bi.	32,7%
2 – Morda bi.	53,0%
3 – Ne, ne bi.	14,3%

Prosimo Vas, da nam zaupate še nekaj osebnih podatkov.

23) Spol?

1 – Ženski	56,6%
2 – Moški	43,4%

24) Starost (v razredih)

->30	30 - 45	46 - 60	61 ->
17,8%	21,8%	29,2%	31,1%

25) Kje stanujete?

1 – V hiši	68,7%
2 – V bloku	31,3%

26) Živite:

1 – Sami	11,3%
2 – Z družino / S partnerjem	88,7%

27) Ali imate vrt?

1 – Da	71,9%
2 – Ne	28,1%

28) Če imate vrt, čemu je vrt namenjen?

1 – Pretežno pridelavi povrtnin	37,1%
2 – Pretežno bivanju na prostem, druženju,..	9,4%
3 – Enako enemu in drugemu	53,5%

29) Ali imate otroka?

1 – Da 71,2%
2 – Ne 28,8%

30) Ali imate psa?

1 – Da 21,6%
2 – Ne 78,4%

31) Navedite prosimo zadnjo šolo, ki ste jo uspešno končali, redno ali izredno:

1 – Osnovna šola ali manj	8,5%
2 – Poklicna ali strokovna šola	19,8%
3 – Srednja šola ali gimnazija	35,2%
4 – Višja ali visoka šola, fakulteta	32,7%
5 – Podiplomski študij	3,8%

32) Kje ste zaposleni (ali kam hodite v šolo)?

1 – V mestu, kjer živim.	25,1%
2 – V drugem mestu. ...	29,3%
3 – Ne hodim v službo.	45,5%

33) Koliko časa že živite v tem mestu?

1 – Priselil/a sem se pred kratkim (manj kot 5 let)	5,7%
2 – Priselil/a sem se manj kot 20 let nazaj	11,1%
3 – Priselil/a sem se že več kot 20 let nazaj	38,5%
4 – Že celo svoje življenje	44,7%

34) Ali imate v zvezi z anketo ali vprašanjem odprtega javnega prostora še kakšen komentar?

<i>šifrirani odgovori</i>	več možnih odgovorov - seštevek %
brez komentarja	70,3
komentar županu, občini (npr. predlogi za nove ureditve..)	18,0
negativen komentar glede OJP ali konkretnih ureditev v njihovem mestu	5,9
pohvala ankete, v zvezi z vsebino, metodo, pozdrav	5,1
drugo, osebni komentar, osebne dileme..	3,6
pozitiven komentar glede OJP ali konkretnih ureditev v njihovem mestu	1,5
pasji iztrebki..	1,3
graja ankete, v zvezi z vsebino, metodo, tehniko (npr. slabo zasnovana anketa...)	1,2

Najlepša hvala za sodelovanje in izpolnjevanje anketnega vprašalnika!

Priloga E: **Odgovori anketirancev glede uporabe odprtega javnega prostora v posameznem mestu**

Annex E: **Survey answers regarding public open space use by city**

Majhno mesto	Vprašanja 7), 8), 9): Kam v prostem času najraje zahajate? Kako se ta prostor imenuje? Izrazite svoje zadovoljstvo, ko se v tem prostoru.	Vprašanje 11): Kako pogosto uporabljate omenjene prostore v vašem mestu?
Cerknica	Cerkničani najraje zahajajo v gozd (34 % vprašanih), v odprti prostor pred svojim domom (27 % vprašanih) in na kmetijske površine (19 % vprašanih). Največkrat so navedli, da sta to Slivnica in Cerkniško jezero. To sta najbolj prepoznavni entiteti zaledja mesta, za prebivalce mesta pa za prostočasno rabo očitno tudi izjemno pomembni.	Najpogosteje uporabljajo prostor pred njihovim domom (4,32) in »tradicionalne« rabe prostora – gozd (3,99) in kmetijske površine (3,99).
Dravograd	Dravograjčani najraje zahajajo v prostor pred domom (45 %), v gozd (31 %) in na športno igrišče (23 %). Največkrat so navedli, da je to okolica Dravograda, narava, nabrežje Drave, športni park in Ribiški dom. Izmed vseh raziskovanih mest so svoje zadovoljstvo v navedenih območij ocenili najslabše (z oceno 6,88 na deset-stopenjski lestvici).	Najbolj pogosto uporabljajo odprto površino pred svojim domom (4,31), gozd (3,67), prostor ob vodi (3,58), ulice (3,42) in osrednji mestni trg (3,35). Po pogostosti rabe različnih vrst OJP je Dravograd najbolj podoben Tolminu, pri čemer prebivalci obeh mest najpogosteje uporabljajo športna igrišča, najmanj pa šolska igrišča. Poudarjena je rekreacijska vloga OJP.
Ljutomer	Ljutomerčani najraje zahajajo v mestni park (32 %), v odprti prostor pred domom (30 %), pa tudi na trg (19 %) in v gozd (18 %). Največkrat so navedli, da je to Park I. slovenskega tabora, Park Rudolfa Maistra, Glavni trg, Babji log in Sršenov log. Z navedenimi prostori so zadovoljni (povprečno ocenjujejo s 7,63 na deset-stopenjski lestvici).	Najbolj pogosto uporabljajo odprto prostor pred domom (4,16), ulice (3,84) in osrednji mestni trg (3,52), izrazito bolj pogosto kot prebivalci drugih mest (3,28). Ljutomer je v pogostosti rabe najbolj podoben Slovenskim Konjicam, kjer prebivalci bolj pogosto uporabljajo skupne, urbani, mestni OJP (mestni park in mestni trg).
Metlika	Metličani najraje zahajajo v odprti prostor pred domom (35 %), na kmetijske površine (23 %), v gozd (20 %). Pa tudi v prostor ob vodi (15 %) ter trg (12 %) in športno igrišče (12 %). Z navedenimi prostori so v splošnem zadovoljni (7,33 na deset-stopenjski lestvici). Največkrat so navedli trg (plac), Kolpa, med bloki, narava, Obrh, Pungart, okoli Metlike, Urbanova pot, Veselica, Zvirkov vrh.	Prebivalci Metlike izstopajoče najpogosteje uporabljajo odprto površino pred domom (4,43). Pogosto uporabljajo še ulice (3,71) odprti prostor pred trgovinami (3,59), gozd (3,49) ter osrednji mestni trg (3,37). Gre za rabo t. i. tradicionalnih rab, pri čemer so odgovori Metlike najbolj podobni odgovorom Cerknice; oboji pa najmanj pogosto uporabljajo mestni park, otroška igrišča in druga športna igrišča.

Majhno mesto	Vprašanja 7), 8), 9)	Vprašanje 11)
Piran	Pirančani najraje zahajajo v prostor ob vodi (38 %), na osrednji mestni trg (36 %), v prostor pred domom (19 %) in na ulice (17 %). S temi prostori so zadovoljni /ocena 7,22 na deset stopenjski lestvici). Navedli so, da je to Tartinijev trg, plaža, pot ob morju, Punta, Bernardin, Fiesa, Fornace itd.	Prebivalcu Pirana najpogosteje uporabljajo prostor ob vodi (4,37), ulice (4,15) in osrednji mestni trg (3,96). Vse ostale našteje vrste OJP uporabljajo manj pogosto (bolj poredko ali občasno). Glede na pogostost rabe različnih vrst OJP je Piran najbolj podoben mestu Žalec, kjer uporabljajo skupne mestne prostore (trg), ne uporabljajo pa tradicionalne rabe prostorov (npr. kmetijske površine, gozd).
Slovenske Konjice	Prebivalci Slovenskih Konjic najraje zahajajo v gozd (34 %), na osrednji mestni trg (31 %), v mestni park (28 %) in prostor pred domom (24 %). To so Stari trg, Mestni trg, park, Konjiška Gora, Stari Grad, Škalce, z navedenimi pa so v povprečju zadovoljni (7,54).	Konjičani najpogosteje uporabljajo odprti prostor pred domom (4,29), pa tudi ulice (3,9), osrednji mestni trg (3,8) in gozd (3,71).
Tolmin	Tolminci izstopajoče najraje zahajajo v gozd (42 %), pa tudi v prostor ob vodi (28 %), športno igrišče (19 %), prostor pred domom (19 %). Največkrat so navedli, da je to grad (Kozlov rob), sotočje, Brajda in park. Tolminci so z navedenim najbolj od vseh prebivalcev zadovoljni (8,06).	Prebivalci Tolmina najpogosteje uporabljajo prostor pred domom (4,14), gozd (4), ulice (3,99) in prostor ob vodi (3,7). Mestni park, ki ga sicer dobro ocenjujejo, uporabljajo manj pogosto (2,51).
Trebnje	Trebanjci najraje zahajajo v gozd (39 %) in prostor pred domom (32 %). Največkrat so navedli, da je to Jurčkov gozd, Vita center ali Vrhtrebnje, kar je zaledje mesta. Tudi oni so v povprečju z navedenimi prostori zadovoljni (7,54).	Prebivalci Trebnjega najpogosteje uporabljajo odprti prostor pred domom (4,24), ulice (3,78), gozd (3,72) in odprti prostor pred trgovinami (3,14). Vse ostale našteje vrste OJP uporabljajo redko.
Žalec	Žalčani radi zahajajo na več različnih vrst OJP: tako na športno igrišče (26 %), prostor pred domom (24 %), prostor ob vodi (22 %), osrednji mestni trg (19 %), gozd in ulice (17 %). Gre za igrišče za šolo, športni park, ribnik Vrbje, Šlandrov trg, pa tudi okolico mesta. Z navedenimi prostori so zadovoljni (7,89).	Prebivalci Žalca najpogosteje uporabljajo ulice (3,95), prostor pred domom (3,98), osrednji mestni trg (3,61) in prostore ob vodi (3,56). Glede na dane odgovore je Žalec po uporabi najbolj podoben Piranu.
Železniki	Prebivalci Železnikov najraje zahajajo v gozd (44 %), kar za občino, kjer je 90 % gozda, ni presenetljivo. Radi pa zahajajo tudi v prostor pred domom (29 %), športno igrišče (20 %). To so Hujska, Kres (hrib), Na Plac, športni park (Nivca, Selca). Z navedenimi prostori so zadovoljni (7,83).	Najpogosteje uporabljajo odprti prostor pred domom (4,27), gozd (4,12). Čeprav so jim všeč otroška in športna igrišča, teh vrst OJP ne uporabljajo prav pogosto (2). Najpogosteje uporabljajo igrišča, skupnih urbanih prostorov pa ne. V tem so Železniki podobni Trebnjem.

Priloga F: Ocene odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih

Annex F: Public open space assessments in selected small cities

Majhno mesto	Vprašanje 10): Prosimo Vas, da ocenite spodaj naštete prostore v Vašem mestu.	Vprašanje 17): Našteli Vam bomo nekatere trditve, ki se nanašajo na OJP v mestu, kjer živite. Povejte, koliko se z navedenim strinjate.
Cerknica	Cerkničani najboljše ocenjujejo gozd (na petstopenjski lestvici, kjer 5 pomeni največ, so gozd ocenili s 4,46). Vse ostale vrste OJP ocenjujejo nekoliko nad povprečjem, izmed teh še najboljše pokopališča (3,9), odprto površino pred domom in kmetijske površine (oboje s 3,71). Na podlagi ocen posameznih vrst OJP je Cerknica najbolj podobna Metliki (ocene blizu povprečja; vprašanje 10).	Ocene splošnega zadovoljstva z OJP v mestu kažejo, da so Cerkničani nekoliko podpovprečno zadovoljni s stanjem OJP na splošno. Najslabše na primer ocenjujejo trditve, da je v mestu dovolj površin za igro otrok (ocena 2,33), da je v OJP dovolj klopi in smetnjakov (2,44) ter da je v mestu dovolj različnih vrst OJP (2,52). Ostale trditve pri vprašanju 17 anketnega vprašalnika so anketiranci ocenjevali povprečno. Odgovori splošnega zadovoljstva Cerkničanov z OJP so najbolj podobni prebivalcem Dravograda, saj oboji dane trditve ocenjujejo nekoliko nižje od povprečja (vprašanje 17).
Dravograd	Prebivalci Dravograda najboljše ocenjujejo gozd (4,33), druga športna igrišča v mestu (3,78), prostor ob vodi (3,77), pokopališča (3,76). Dravograjčani nekoliko nižje od povprečja ocenjujejo različne vrste OJP v mestu.	Ocene splošnega zadovoljstva z OJP v mestu kažejo, da Dravograjčani nekoliko nižje od povprečja ocenjujejo stanje OJP v mestu. Najslabše ocenjujejo število prireditvev v mestu (2,56).
Ljutomer	Prebivalci Ljutomera izstopajoče najboljše ocenjujejo mestni park (4,37 na petstopenjski lestvici). Dobro ocenjujejo še gozd (3,92), druga športna igrišča v mestu (3,76). Ljutomer je v ocenah posameznih vrst OJP najbolj podoben Tolminu, prebivalci obeh mest najboljše ocenjujejo mestni park.	Ocene splošnega zadovoljstva z OJP v mestu kažejo, da Ljutomerčani nadpovprečno ocenjujejo podane trditve glede OJP, z izjemo trditve, da je dovolj zelenja. To trditev ocenjujejo izrazito podpovprečno (2,16), kar povezujemo z nezadovoljstvom v zvezi z preureditvijo Glavnega trga.

Majhno mesto	Vprašanje 10): Prosimo Vas, da ocenite spodaj našete prostore v Vašem mestu.	Vprašanje 17): Našteli Vam bomo nekatere trditve, ki se nanašajo na OJP v mestu, kjer živite. Povejte, koliko se z navedenim strinjate.
Metlika	Med posameznimi vrstami OJP Metličani jim je najbolj všeč gozd (4,02), pa tudi odprta površina pred domom (3,96), pokopališče (3,93), kmetijske površine (3,72) in osrednji mestni trg (3,68). Na splošno so ocene v zvezi z všečnostjo posameznih vrst OJP najbližje povprečni oceni vseh desetih mest, v čemer sta si podobni s Cerknico.	Ocene splošnega zadovoljstva z OJP v mestu kažejo, da Metličani povprečno ocenjujejo zadovoljstvo z OJP (podobno, kot prebivalci Železnikov). Najbolj se v OJP počutijo varno (3,82), najmanj pa se strinjajo, da je v OJP dovolj klopi in smetnjakov (2,56), da je v mestu dovolj vrst OJP (2,69) ter da je dovolj površin za igro otrok (2,72).
Piran	Pirančanom je najbolj všeč osrednji mestni trg (4,1) in prostor ob vodi (4). Vse ostale našete vrste OJP ocenjujejo slabše (3,5 ali manj). Po ocenah se od vseh ostalih raziskanih mest Piran razlikuje.	Ocene splošnega zadovoljstva z OJP v Piranu kažejo, da so prebivalci večino trditve ocenjevali slabše od povprečja. Niso se strinjali s trditvijo, da je v mestu dovolj zelenja (1,99), pa tudi ne, da je v mestu dovolj površin za igro otrok (2,41) ter da je v mestu dovolj različnih vrst OJP (2,43). Najbolj so se strinjali s tem, da OJP omogoča družabne aktivnosti in stike med ljudmi (3,69). Odgovori Pirančanov v zvezi z zadovoljstvom OJP v mestu se od ostalih raziskanih mest razlikuje.
Slovenske Konjice	Prebivalcem je izstopajoče najbolj všeč gozd (4,35), vse ostale vrste OJP pa ocenjujejo med 3 (neodločen) in 4 (všeč mi je). Bolje od prebivalcev ostalih mest ocenjujejo na primer ulice (3,7), razen od Pirančanov in Metličanov pa še osrednji mestni trg (3,67) in odprti prostor pred cerkvijo, ki je pravzaprav južni rob Starega trga (3,71).	Prebivalci Slovenskih Konjic so poleg Tolmincev in Žalčanov eni tistih, ki kažejo največje zadovoljstvo v zvezi s splošno urejenostjo OJP v mestu. Vse trditve tega vprašanja so ocenjevali z nadpovprečnimi ocenami, izrazito boljše od prebivalcev ostalih mest pa ocenjujejo trditve, da je poskrbljeno za varno gibanje pešcev (3,83).
Tolmin	Tolmincem je najbolj všeč gozd (4,39), prostori ob vodi (4,04) in mestni park (4,01). Všeč jim je tudi pokopališče (3,83), otroška igrišča in druga športna igrišča v mestu (oboje 3,68). Tolminci, tako kot Ljutomerčani, izrazito boljše od prebivalcev ostalih mest ocenjujejo mestni park.	Ocene splošnega zadovoljstva z OJP kažejo, da Tolminci (skupaj z Žalčani in Konjičani) nadpovprečno dobro ocenjujejo navedene trditve glede OJP. Najbolj od vseh se počutijo varno (4,06), najmanj pa se strinjajo, da je v mestu dovolj prireditev (2,81). Z Občine poročajo podobno kot v Slovenskih Konjicah in Žalcu, da opažajo, da se prebivalci prireditev v mestu ne udeležujejo, četudi jih mesto organizira.

Majhno mesto	Vprašanje 10): Prosimo Vas, da ocenite spodaj naštete prostore v Vašem mestu.	Vprašanje 17): Našteli Vam bomo nekatere trditve, ki se nanašajo na OJP v mestu, kjer živite. Povejte, koliko se z navedenim strinjate.
Trebnje	Trebanjcem je najbolj všeč gozd (4,23), prostor pred domom (4,07) in pokopališče (3,99). Najmanj jim je všeč prostor ob vodi (2,51), osrednji mestni trg (2,73) in druga športna igrišča v mestu (2,9). Večino naštetih vrst OJP ocenili slabše od povprečja vse ostalih mest.	Ocene splošnega zadovoljstva v zvezi z OJP kažejo, da se Trebanjci z večino trditvev glede OJP ne strinjajo. Najmanj se strinjajo s trditvijo, da je v mestu dovolj vrst OJP (2,18), da je dovolj prireditev (2,55) in da je dovolj OJP (2,62). Najslabše od vseh mest ocenjujejo tudi delo občine v zvezi z OJP (2,76). Trebanjci najbolj negativno od vseh prebivalcev raziskanih majhnih mest ocenjujejo večino trditvev v zvezi z OJP.
Žalec	Prebivalci Žalca zelo dobro ocenjujejo večino naštetih vrst OJP. Najbolj so jim všeč športna igrišča (4,17), prostori ob vodi (4,16), šolska igrišča (4,11), pokopališče (4,06), pa tudi gozd in otroška igrišča (3,9). Mestni park ocenjujejo najslabše, in sicer s povprečno oceno 2,98.	Ocene splošnega zadovoljstva z OJP kažejo, da Žalčani (tako kot Tolminci in Konjičani) najbolj pozitivno ocenjujejo večino navedenih trditvev glede OJP. Najbolj se strinjajo, da je OJP dobro dostopen (4,01), pa tudi, da je v mestu dovolj zelenja (3,73), da občina dobro skrbi za OJP (3,76), da je čist in dobro vzdrževan (3,68). Najmanj se strinjajo s trditvijo, da je v OJP dovolj prireditev (2,99). Z Občine poročajo (kot v Slovenskih Konjicah in Tolminu), da opažajo, da se prebivalci prireditev v mestu ne udeležujejo, četudi jih mesto organizira.
Železniki	Prebivalcem Železnikov je najbolj všeč gozd (4,58), pa tudi šolska (4,12) in druga športna igrišča v mestu (4,06). Bolj kot prebivalcem ostalih mest jim je tudi všeč otroško igrišče (3,93). V ocenah posameznih vrst OJP so Železniki najbolj podobni Žalcu.	Ocene splošnega zadovoljstva z OJP kažejo, da prebivalci povprečno ocenjujejo stanje OJP v mestu. Najslabše ocenjujejo trditve, da je v OJP dovolj prireditev (2,5). Ugotovljeno je, da manjkajo nekatere vrste OJP (npr. mestni park), vendar ljudje tega ne ocenjujejo negativno.

Priloga G: Statistični podatki

Annex G: Statistical data

Statistični podatki za občine (SURS)	Cerknica	Dravograd	Ljutomer	Metlika	Piran	Sl. Konjice	Tolmin	Trebnje	Žalec	Železniki	Slovenija
Število prebivalcev v občini (SURS, 2012 H2)	11350	9056	11736	8386	17675	14452	11646	12119	21521	6807	2056262
Delež delovno aktivnega prebivalstva ⁵⁸ (SURS, 2012)	42 %	38 %	36 %	39 %	39 %	41 %	38 %	45 %	39 %	43 %	39 %
Indeks delovne migracije ⁵⁹ po občinah za leto 2010 (SURS, 2012)	73,1	80	99,5	92,6	97,2	84,8	94,2	76,9	91,1	83,9	100
Stopnja registrirane brezposelnosti po občinah (SURS, oktober 2012)	9,9	12,5	15,2	16,5	10,3	13	10	10,2	13,7	6,1	12,1
Povprečne neto mesečne plače v EUR po občinah (SURS, oktober, 2012)	833,61	864,71	899,1	812,87	940,56	836,97	905,25	892,01	883,38	832,25	986,25
Povprečni bruto prejemek ⁶⁰ na prebivalca v EUR po občinah za leto 2010 (SURS)	9371	8511	7387	7801	10156	8341	8866	9345	9077	8994	9459
Skupni prirast (naravni prirast in selitveni prirast med občinami) na 1000 prebivalcev po občinah za leto 2011 (SURS)	9,8	3,8	-1,3	0,6	-4,4	2,1	-1,9	-0,3	2,7	2,9	2,6
Starost: povprečna starost prebivalcev po občinah za 2012 H2 (SURS)	41,9	42,5	43,1	42,1	44,1	40,3	44,5	40,1	41,9	39,4	42
Indeks staranja ⁶¹ po občinah za 2012 H2 (SURS)	117,9	125,4	132,7	115,4	157,7	93,7	152,6	91,9	114,7	87,6	118
Izobrazba: Delež prebivalstva, starega 15 in več z višješolsko in visokošolsko izobrazbo, po naselju za leto 2011 (SURS)	19,8 %	15,3 %	19,6 %	14,5 %	19,4 %	18,6 %	21,8 %	24,1 %	18,7 %	16,3 %	17,5 %
Srednja šola	0	0	1	1	1	1	1	0	0	0	
Delež števila prebivalcev glede na tip ⁶² stanovanja po občinah za leto 2011 (SURS)	1.: 83,9 % 2.: 16,1 %	1.: 79,4 % 2.: 20,6 %	1.: 85,6 % 2.: 14,4 %	1.: 86 % 2.: 14 %	1.: 51 % 2.: 49 %	1.: 81,2 % 2.: 18,8 %	1.: 77,6 % 2.: 22,4 %	1.: 88,6 % 2.: 11,4 %	1.: 76,5 % 2.: 23,5 %	1.: 83,1 % 2.: 16,9 %	1.: 69,9 % 2.: 30,1 %
Delež novih stanovanj, grajenih po letu 2005, do 2011, v %, po občinah (SURS)	7,6	2,5	2,6	1,6	3,3	5	1,7	7,4	3	3,5	5

⁵⁸ Delež delovno aktivnega prebivalstva je izračunan kot razmerje med številom delovno aktivnih prebivalcev v občinah (podatek za mesec oktober 2012, SURS) in številom prebivalcev v teh občinah (SURS, 2012).

⁵⁹ Indeks delovne migracije je kazalnik, ki za določeno teritorialno enoto (občino, upravno enoto, statistično regijo) povezuje število delovnih mest s številom zaposlenih prebivalcev (glede na prebivališče). Meri samo delovne migracije med posameznimi teritorialnimi enotami, ne upošteva pa vseh notranjih delovnih migracij v okviru opazovane teritorialne enote. Glede na vrednost tega kazalnika (IDM) se posamezne teritorialne enote delijo v naslednje kategorije: **delovne občine**: izrazito delovne (Indeks delovne migracije 116,0 ali več), zmerno delovne (96,0–115,9); **bivalne občine**: šibko bivalne (76,0–95,9), zmerno bivalne (56,0–75,9), pretežno bivalne (36,0–55,9), izrazito bivalne (35,9 ali manj). (vir: www.stat.si)

⁶⁰ Kot kazalnik ekonomske moči prebivalstva se pogosto uporablja osnova za dohodnino na prebivalca. Gre za tiste bruto dohodke, ki so osnova za plačilo davka. Vključeni so vsi dohodki iz obrazca 'Napoved za odmero dohodnine za leto ...' Dobiček iz kapitala, obresti in dividende se od leta 2006 dalje ne všteto več v letno osnovo za dohodnino in niso zajeti v povprečni bruto prejemek na prebivalca/zavezanca.

⁶¹ Indeks staranja je razmerje med starim (stari 65 let ali več) in mladim prebivalstvom (stari od 0 do 14 let), pomnoženo s 100.

⁶² 1.: stanovanja v eno- in dvostanovanjskih stavbah; 2.: stanovanja v tro- in več stanovanjskih stavbah.

Priloga H: Izbrani podatki rezultatov prostorske analize in anketne raziskave

Annex H: Selected data of spatial analysis and survey results

	Prostorska analiza									Anketna raziskava									
	značilnosti mesta			raznovrstnost	količina		urejenost			kazalniki zadovoljstva in rabe OJP							način gibanja		
	višinska razlika (max razlika v m)	najdaljša razdalja v mestu (km)	gostota poselitve (poselitveni del) preb./ha	število vrst OJP (od skupno 8)	skupna površina mestnih parkov (m ² /preb)	skupna površina vsega OJP v mestu (m ² /preb.	obseg trgov v mestu, namenjenih pešcem	obseg največjega parka (m ²)	število parkov v mestu	zadovoljstvo s parkom (vprš. 10a)	pogostost rabe parkov (vprš. 11a)	zadovoljstvo s trgov (vprš. 10f)	pogostost rabe trgov (vprš. 11f)	različnost rabe (STDEV vprš. 11)	povprežje rabe (vprš. 11)	povprežje zadovoljstva (vprš 10)	splošno zadovoljstvo z OJP (povprežje vprš. 17)	giblje se z motornim vozilom (vprš. 19a)	giblje se peš (vprš. 19c)
Cerknica	40	2,6	27	7	0	31,09	610	0	0	3,5	2	3,53	3	0,83	2,90	3,55	3,01	40%	54%
Dravograd	75	2,8	19	6	0	45,52	2760	0	0	2,88	1,6	3,45	3,35	0,85	2,76	3,49	3,10	52%	44%
Ljutomer	15	3,9	14	8	10,79	123,08	5100	22270	1	4,37	3,28	3,04	3,52	0,70	2,88	3,56	3,42	21%	62%
Metlika	35	2,9	23	8	3,99	44,88	0	1450	4	3,39	2,27	3,68	3,37	0,73	2,94	3,56	3,26	52%	47%
Piran	80	1,9	59	6	0,74	30,17	21450	2230	1	2,76	2,31	4,1	3,96	0,86	2,82	3,30	2,94	6%	89%
Slovenske Konjice	35	2,5	28	8	10,13	34,63	7940	8980	1	3,38	2,94	3,67	3,8	0,76	2,89	3,66	3,55	19%	70%
Tolmin	40	1,3	38	8	1,28	42,66	1205	4410	1	4,01	2,51	3,36	2,94	0,77	2,94	3,66	3,48	15%	80%
Trebnje	40	3	25	8	0,75	36,92	0	2510	1	3,04	2,37	2,73	2,73	0,69	2,75	3,33	2,87	38%	59%
Žalec	7	2	39	7	2,09	28,91	3100	5990	1	2,98	2,13	3,51	3,61	0,68	2,89	3,71	3,55	11%	75%
Železniki	30	4	36	7	0	18,87	2000	0	0	3,05	2,08	3,24	2,53	0,70	2,87	3,66	3,21	30%	53%

Priloga I: Izhodišča za urejanje odprtega javnega prostora v izbranih majhnih mestih

Annex I: Basis for public open space planning in selected small cities

Legenda:

obstoječi odprti javni prostor

preureditev, oživitev ali nova ureditev odprtega javnega prostora

obstoječa povezava, pot, cesta

preureditev, oživitev ali nova ureditev povezave, poti

gozd

kmetijska zemljišča

voda

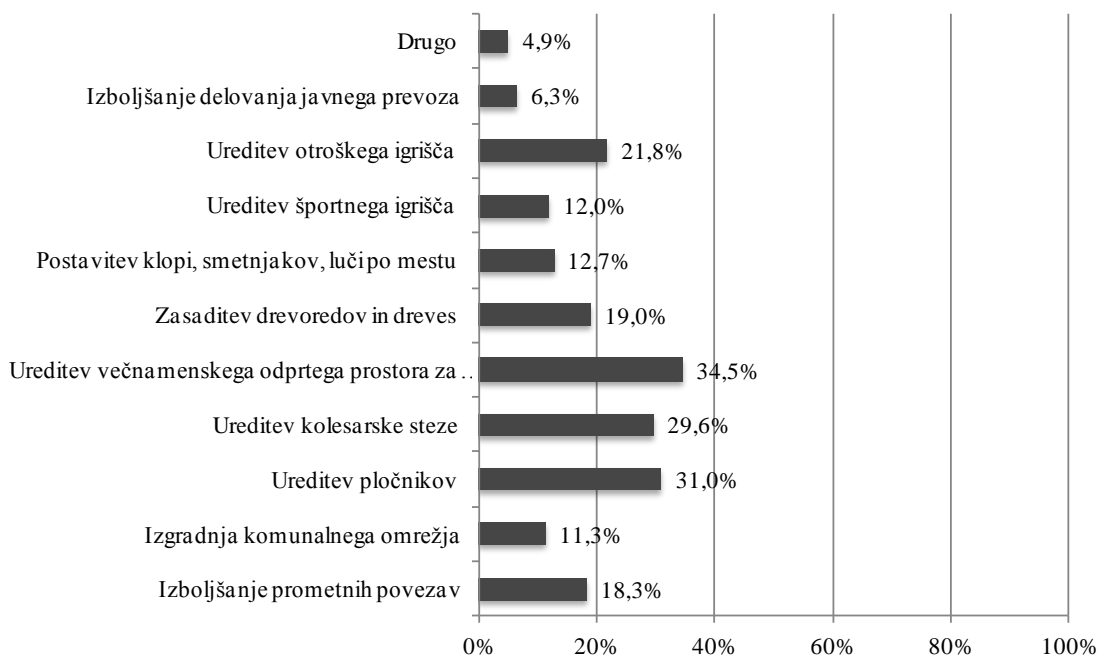

1. Cerknica

Slika I.1: Cerknica / Figure I.1: Cerknica

Odlok o OPN Cerknica (5. člen Ur. l. RS, št. 48/2012) prepoznava medobčinsko središče, mesto Cerknica, kot eno od razvojnih izhodišč občine s siceršnjimi razvojnimi problemi. Prednostna projekta glede urejanja OJP v mestu sta v Odloku o OPN Cerknica: a) ureditev zelene poteze ob Cerkniščici, na katero se bodo navezovale pomembnejše športno rekreacijske ureditve in ostale ureditve, namenjene prostočasnim dejavnostim prebivalcev, in b) ureditev mestnega parka. V načrtu je obvoznica, s tem bi glavna mestna ulica (Cesta 4. maja) dobila značaj promenade. Na vzhodnem delu mestnega središča, ob obstoječi stojnici, bo urejen tržni prostor.

Prebivalci bi glede na rezultate ankete prednost dali ureditvi večnamenskega OJP za druženje in preživljanje prostega časa, pa tudi ureditvi pločnikov in kolesarskih stez (grafikon I.1, sliki I.2 in I.3).

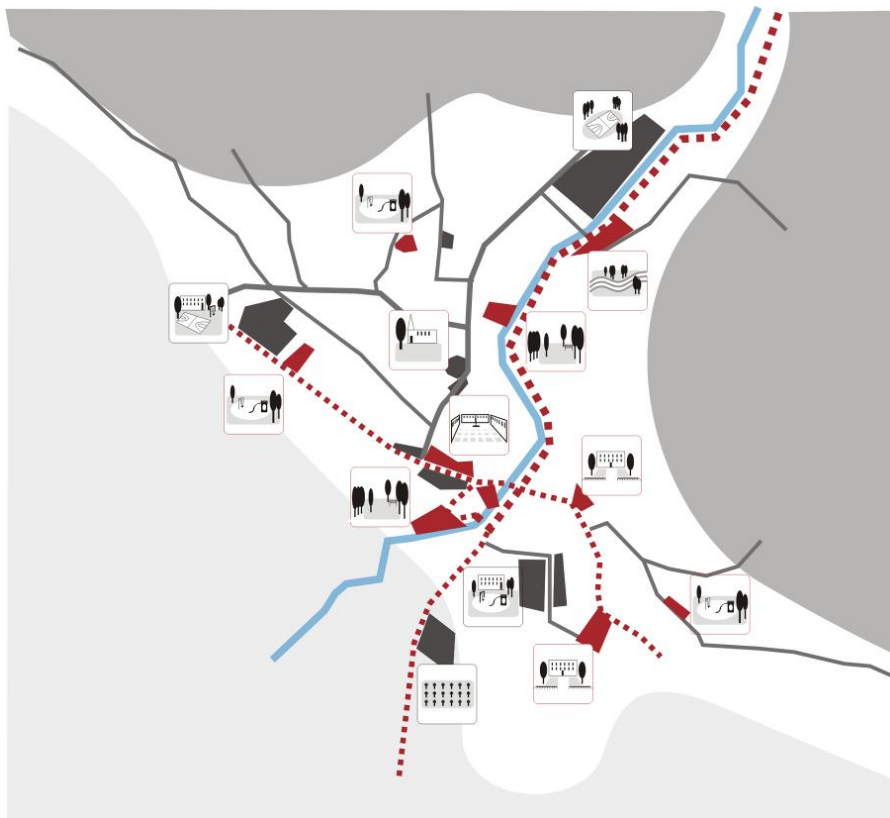
Grafikon I.1: Odgovori na vprašanje 21 – Cerknica / Graph I.1: Question 21 results – Cerknica

CEZVNICA JE MESTO; TODA JE GA IHENASI NE
ZASLUŽI, KER POD MESTO SI PREDSTAVLJAM ČISTO
NEKAJ DZUGEGA, KOLESARSKÉ POTI, OTROŠKA IGRISČA, PARK

Slika I.2: Primer komentarja Cerknčanke (58 let) / Figure I.2: Comment from female resident (58 years)

ZA VARNOST OBCANOV OBVEZNO UREDITI PEŠ POT - PLOČNIKE
TEMELITO IN DOBLEANO

Slika I.3: Primer komentarja Cerknčana (69 let) / Figure I.3: Comment from a male resident (69 years)

Predlog izhodišč razvoja OJP v Cerknici (slika I.4): ureditev pločnikov in kolesarskih stez, ureditev parka in zelene poteze ob Cerkničici, ureditev tržnega prostora, ureditev osrednjega OJP v središču ob glavni cesti, namenjenega pešcem, preureditev otroškega igrišča ob osnovni šoli za otroke različnih starosti, ureditev OJP med domom za starejše občane in Cerkničico, ureditve otroških igrišč v stanovanjskih območjih, ureditve hodnikov za pešce v območjih širitve poselitve.

Slika I.4: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Cerknici
Figure I.4: Public open space planning guidelines for Cerknica

2. Dravograd

Slika I.5: Dravograd / Figure I.5: Dravograd

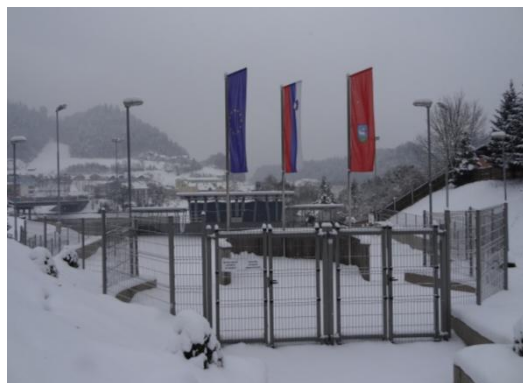
Glavni razvojni interesi države in regije na območju občine Dravograd so med drugim »izgradnja načrtovane hitre ceste tretje razvojne osi z obvoznicama Dravograda, izboljšave prometnega omrežja, izvedba obdravske kolesarske poti in kolesarske poti proti Slovenj Gradcu«, medtem ko so lokalni razvojni interesi med drugim tudi »zagotoviti ustrezen obseg in razmestitev športno-rekreacijskih površin, parkovnih, zelenih in odprtih javnih površin ter na reki Dravi omogočiti pogoje za šport, rekreacijo in turizem« (5. člen predloga Odloka o OPN Dravograd).

V preteklih letih je bil prenovljen trg v Dravogradu, ki je hkrati državna cesta I. reda (slika I.6). Ob upoštevanju zakonskih določil za zagotavljanje varnosti pešcev in cestnega prometa na državni cesti je ureditev v mestnem središču sprožila nezadovoljstvo prebivalcev. Na občini nezadovoljstvo ljudi glede ureditve in uporabe osrednjega mestnega prostora razumejo, vendar druge rešitve, preden ne bo zgrajena obvoznica državne ceste izven starega mestnega jedra, občina ne vidi.

V času poteka anketne raziskave je bil urejen večnamenski prireditveni prostor, imenovan »Lukna«, ki pa je zaradi varnosti pred vandalizmom, razen ob prireditvah, zaklenjen (slika I.7).

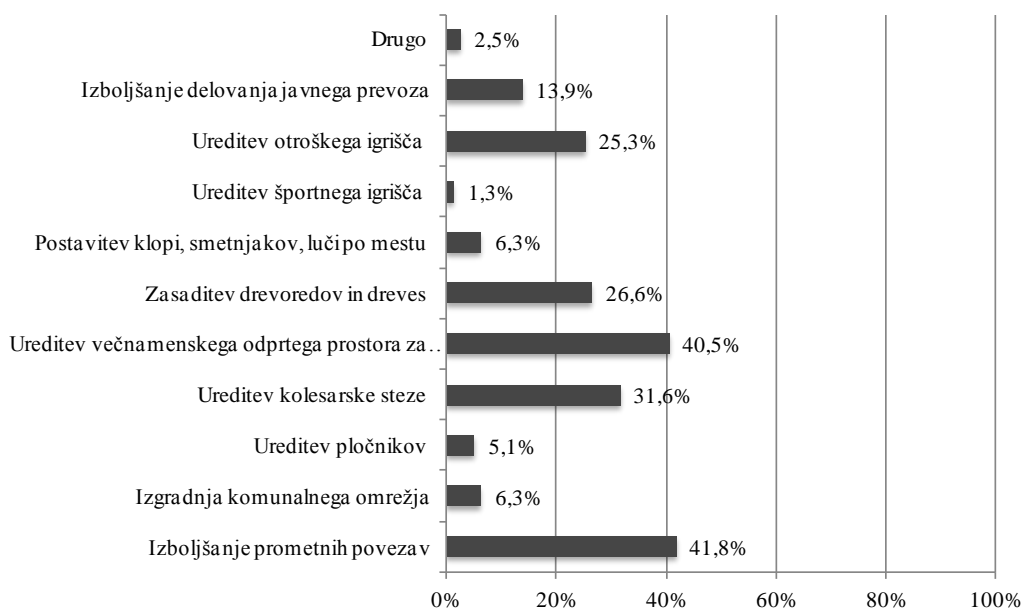

*Slika I.6: Državna cesta skozi Trg 4. Julija
Figure I.6: National road through Trg 4. Julija*

*Slika I.7: Prireditveni prostor »Lukna«
Figure I.7: Public open space »Lukna«*

Prebivalci Dravograda bi prednost dali izboljšanju prometnih povezav (41,8 %) ter ureditvi večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa (40,5 %, slika I.8 in grafikon I.2).

Grafikon I.2: Odgovori na vprašanje 21 – Dravograd / Graph I.2: Question 21 results – Dravograd

DA JE ODPRT JAVNI PROSTOR ŽIV-DA GA LJUDI
UPORABLJAJO

Slika I.8: Primer komentarja Dravograjčana (60 let) / Figure I.8: Comment from a male resident (60 years)

Predlog izhodišč razvoja OJP v Dravogradu (slika I.9): ureditev pločnikov in kolesarskih stez, ureditev varnih poti za pešce v smeri S-J do središča mesta, ureditev krožne poti s centra do športnega igrišča in naprej ob Dravi do mostu, zasaditev otroškega igrišča ob Prežihovi ulici, ureditev parkirišč ob obeh vstopih v središče mesta, središče mesta pa nameniti pešcem, Lukno odpreti meščanom za vsakodnevno uporabo.

Slika I.9: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Dravogradu

Figure I.9: Public open space planning guidelines for Dravograd

3. Ljutomer

Slika I.10: Glavni trg v Ljutomeru / Figure I.10: Main square in Ljutomer

Odlok o OPN Ljutomer (2013) določa izhodišča za urejanje OJP v mestu, predvsem z usmeritvami glede vzpostavitve, oblikovanja in povezav zelenih površin. Odlok navaja izhodišča glede oblikovanja pešpoti in kolesarskih povezav, izhodišča glede oblikovanja drevoredov in umeščanja urbane opreme, vzpostavljanja novega ali razširitve obstoječega javnega prostora. Ljutomer je v okviru URBACT projekta »Active Travel Network« (Odpravljanje prometne problematike ..., 2012) pripravil Lokalni akcijski načrt za spodbujanje »mehkih« ukrepov aktivne mobilnosti v občini Ljutomer. Predlagani »mehki« ukrepi so, kot ugotavljajo v poročilu (ibid.: 26), »za občino Ljutomer osrednjega pomena, saj gre za manjšo občino z manjšimi investicijskimi zmožnostmi ter z omejenim pogajalskim položajem v primerjavi z večjimi občinami in državo«. Osnovna naloga »mehkih« ukrepov je povečanje do okolja prijaznih načinov potovanja skozi promocijske, ozaveščevalne in komunikacijske kampanje, medtem ko »trdi« ukrepi za spodbujanje aktivne mobilnosti že posegajo v cenovno politiko, infrastrukturo in samo okolje in jih predlagajo v primeru, če se z izvajanjem »mehkih« ukrepov ni dosegel zelen učinek (ibid.). Na Občini se zavedajo učinkov t. i. »mehkih« ukrepov prostorskega planiranja in velik pomen dajejo aktivnemu sodelovanju, delavnicam in okroglim mizam s prebivalci mesta, s čimer lahko zagotovijo notranjo, kakovostno prenovo OJP. Anketne raziskave, kot je bila izvedena v okviru te naloge, vidijo kot podlago za konkretne ukrepe izboljšanja stanja prostora v mestu. Občini se zdi vredno s tovrstnimi raziskavami nadaljevati.

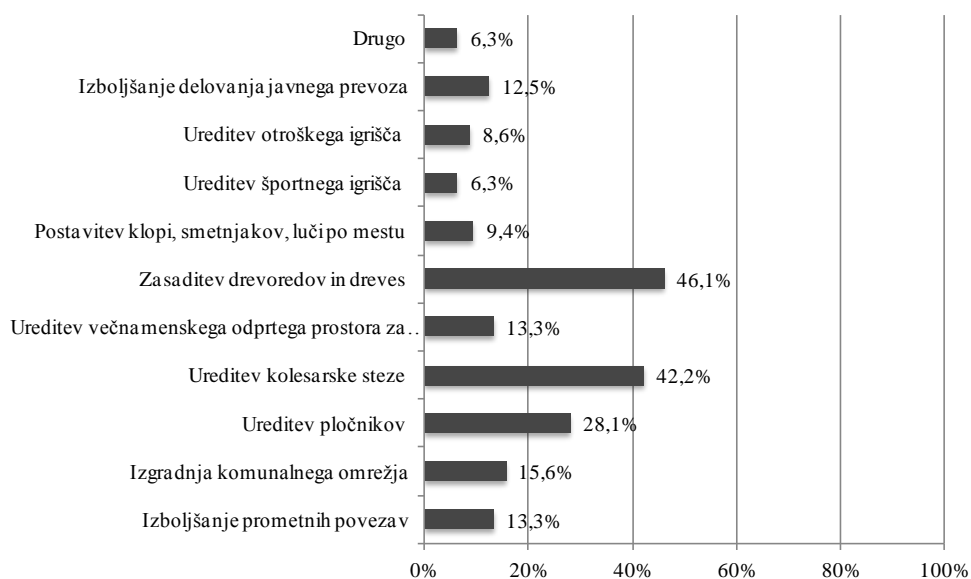
Leta 2008 je bil prenovljen Glavni trg v Ljutomeru (Celovita prenova ..., 2012). Kot kažejo rezultati anketnega vprašalnika, prebivalci z novo ureditvijo niso zadovoljni; pogrešajo namreč zelenje in drevesa na trgu. Prebivalci Ljutomera bi prednost dali zasaditvi drevoredov in dreves (46,1 %), ureditvam kolesarskih stez (42,2 %) in ureditvi pločnikov (28,1 %). Rezultat potrjuje ugotovitev, kako izkušnja, ki jo imajo prebivalci kot uporabniki prostora, vpliva na njihove želje in vrednote (sliki I.11 in I.12, grafikon I.3).

Na glavnem trgu pogrešam zelenje!

Slika I.11: Primer komentarja Ljutomerčanke (40 let) / Figure I.11: Comment from a female resident (40 years)

Glavni trg je KATASTROFALN - SNI BETON !!!
Poleti vnočne pazimi nevost padcev ...
NEBI HE BIL LEP!

Slika I.12: Primer komentarja Ljutomerčanke (37 let) / Figure I.12: Comment from a female resident (37 years)

Grafikon I.3: Odgovori na vprašanje 21 – Ljutomer / Graph I.3: Question 21 results – Ljutomer

Predlog izhodišč razvoja OJP v Ljutomeru (slika I.13): ureditev peš in kolesarske povezave osrednjega dela Ljutomeru s severnim gospodarskim in južnim stanovanjskim delom, ureditev varnih poti za pešce v smeri Z–V, ureditev poti ob Ščavnici, v skladu s kulturno dediščinski pogoji zasaditev Glavnega trga, ureditev skupnega OJP (npr. otroška igrišča in druge zelene površine) v območjih stanovanj v južnem delu.

Slika I.13: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Ljutomeru

Figure I.13: Public open space planning guidelines for Ljutomer

4. Metlika

Slika I.14: Metlika / Figure I.14: Metlika

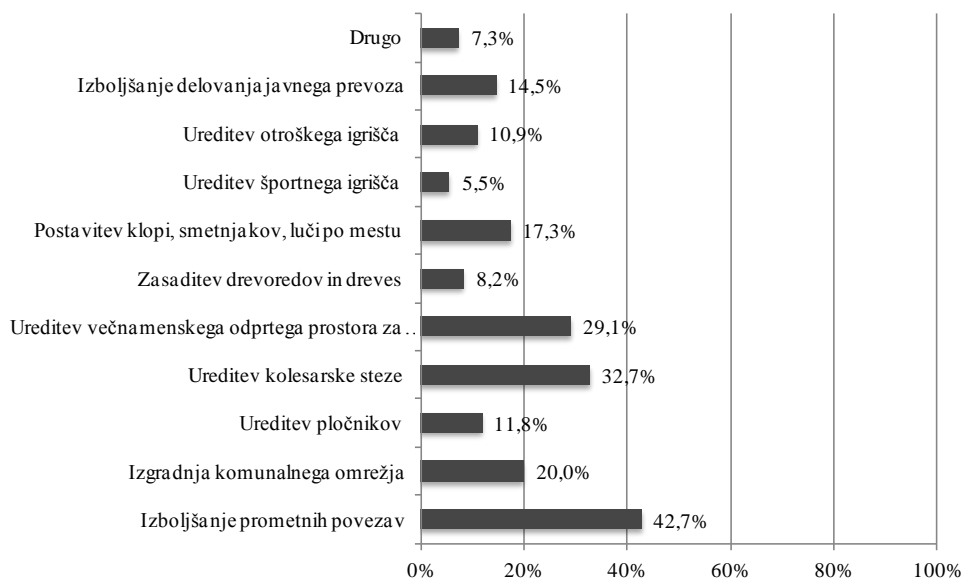
Odlok o OPN Metlika (2013) določa, da je med drugim treba zagotoviti urejanje odprtih površin kot integralnega dela urbane strukture in kakovostnega bivalnega okolja, da se zgradijo omrežja kolesarskih stez in poti, da se ustrezno število parkirnih mest v zagotavlja tudi s parkirnimi hišami, da se zagotavlja ureditev javnih prostorov, ki jih sestavljajo tako naravne sestavine in grajeno javno dobro, da se zagotovi dostopnost zelenih in drugih javnih odprtih površin za vse prebivalce in raznolikost teh površin. V izvedbenem delu dokumenta so določeni posebni prostorsko izvedbeni pogoji za na primer mestno jedro Metlike, Osnovno šolo in Športni park Metlika idr. (119. člen Odloka o OPN Metlika). Na občini poročajo, da zaradi nizkih proračunskih sredstev zaenkrat nimajo v načrtu izvedbenih projektov za ureditve OJP, priložnosti za oživljanje pa vidijo tudi s sodelovanjem občanov in aktivnih društev. Občina in različna interesna društva, ki delujejo v Metliki, redno in pogosto organizirajo različne prireditve v mestu in v zaledju mesta, od sprehodov (npr. sprehod okoli Metlike), rekreativnih dogodkov (npr. Urbanov tek), kulturnih prireditev (npr. Pridi zvečer na Grad, Teden kulture na Placu) in ostalih družabnih dogodkov (npr. Vinska vigred). Nekatere od teh prireditev so že tradicionalne, Metličani pa so pri vprašanju 17. anketnega vprašalnika, izvedenega v sklopu te naloge, pri vrhu ocen glede zadovoljstva s številom prireditev v mestu.

Prebivalci Metlike bi prednost dali izboljšanju prometnih povezav (42,7 %), ureditvi kolesarskih stez (32,7 %) in ureditvi večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa (29,1 %, grafikon I.4). Medtem ko se izboljšanje prometnih povezav nanaša na izboljšanje teh med mesti, predvsem z Novim mestom (izgradnja 3. razvojne osi)⁶³, pa bi ureditve kolesarskih stez meščanom pomenila spodbudo za kolesarjenje po mestu. Le 1 % ljudi se je v anketi namreč opredelilo, da se po mestu navadno giblje s kolesom, več kot polovica pa z motornim vozilom. Glede na prostorske danosti mesta Metlika bi bilo smiselno kot večnamenski odprti prostor za druženje in preživljanje prostega časa urediti katerega od že obstoječih prostorov (slika I.15).

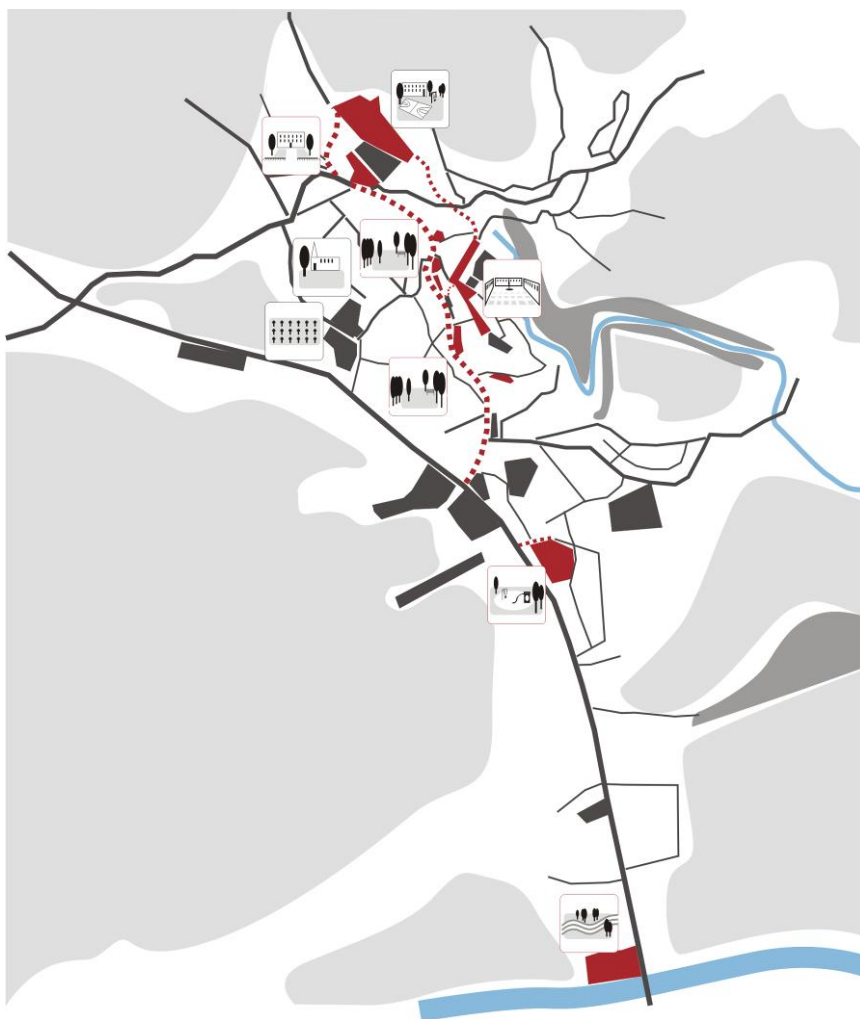
STARO MESTNO JEDRO ZELO LEPO, NOVO
POTREBNO UREDITVE, PARKIRANJE ODSTRA-
NITI / PROSTOR NAMENITI KRAJANOM

Slika I.15: Primer komentarja Metličana (32 let) / Figure I.15: Comment from a male resident (32 years)

⁶³ Trenutno stanje prometnih povezav in geografska lega verjetno pripomoreta, da je pri 1. vprašanju je kar 20 % Metličanov menilo, da jim bližina med krajem bivanja in delovnim mestom največ pomeni in prispeva h kakovosti bivalnega okolja, kar je več od ostalih raziskanih mest.

Grafikon I.4: Odgovori na vprašanje 21 – Metlika / Graph I.4: Question 21 results – Metlika

Izhodišča razvoja OJP v Metliki (slika I.16): ureditev peš in kolesarske povezave v smeri od Pungarta do Gale, ureditev prometnega režima in pešcevih površin treh trgov v središču, ureditev varnih poti do osnovne šole, ureditev in oživitve parkov, ureditev dostopa in območja Borštka, ureditev peš in kolesarskega dostopa do kopališča ob Kolpi. S smotrnejšo razmestitvijo dejavnosti zmanjšati obseg uporabe motornih vozil in po mestu (vsaj v središču) spodbujati peš hojo.

Slika I.16: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Metliki
Figure I.16: Public open space planning guidelines for Metlika

5. Piran

Slika I.17: Piran / Figure I.17: Piran

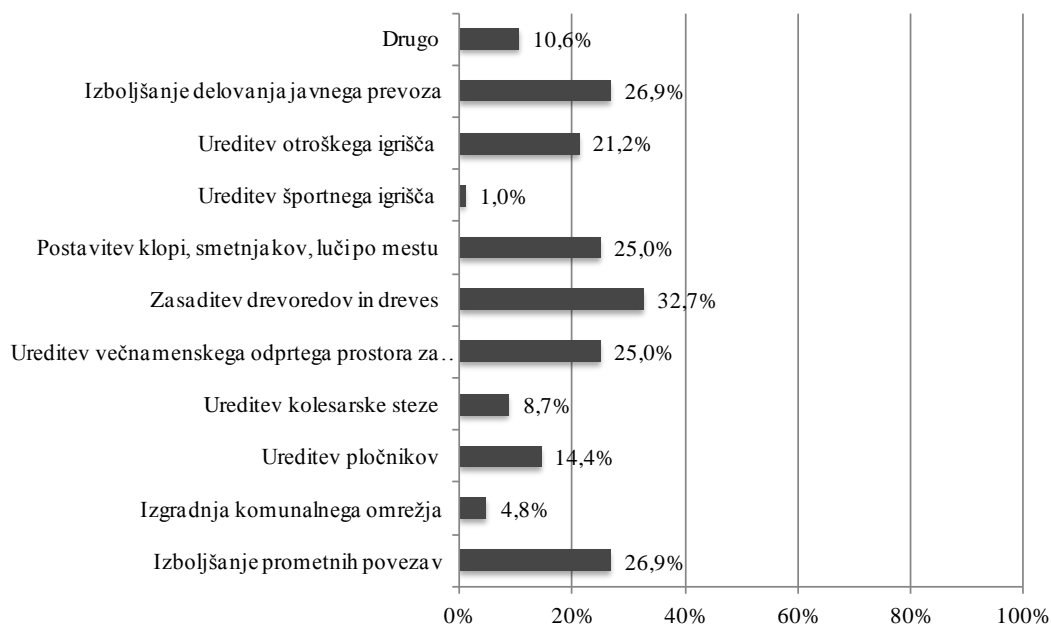
Predlog Odloka o OPN Piran izpostavlja pomen ohranjanja zelenih površin in drugih javnih odprtih površin za notranji razvoj naselja in kakovost bivanja. Izboljšanje kakovosti bivalnega okolja povezuje med drugim tudi s projekti urejanja in opremljanja javnih prostorov, zagotavljanjem uravnoveženega razmerja med grajenimi in zelenimi površinami, drugimi javnimi odprtimi prostori v naselju ter povezavami v odprto krajino. Razvoj v mestnem jedru Pirana kot območju kulturne dediščine prednostno usmerja v ohranjanje značaja strukture poselitve in značilnosti arhitekture, prenovo posameznih zgradb, urejanje javnega prostora v naseljih, vzdrževanje krajine in krepitev lokalne skupnosti, še posebno pa izpostavlja strnjenost naselja s poudarjenima trgoma, ohranjenim obzidjem in cerkvenim središčem na slemenu griča.

Piran med izbranimi mesti izstopa ne samo po legi ob morju in urbanistični zasnovi, pač pa predvsem zaradi turizma kot poglobitve funkcije mesta. Ne glede na dejstvo, da je mesto, kot tudi celotna Občina Piran, izrazito turistično usmerjeno, nas je bolj kot to dejstvo v raziskavi zanimalo stanje OJP in zadovoljstvo vsakdanjih uporabnikov, to je prebivalcev mesta v zvezi z njim. Ob izrazitih posebnostih mesta, ki so osrednji mestni trg (Tartinijev trg), ulice v središču mesta kot siceršnja posebnost obalnih, srednjeveških mest ter pot ob morju, je ugotovljeno, da je Piran, vsaj kar se tiče opremljenosti z različnimi vrstami OJP, primerljivo z ostalimi majhnimi mesti. V mestu ni vseh različnih analiziranih vrst OJP ali pa njihova lega razlog za nedostopnost za vsakdanjo rabo. V anketni raziskavi je ugotovljeno, da nadpovprečno glede na ostala mesta uporabljajo trg, prostor ob vodi in ulice, pa vendar so prebivalci mesta do razmer glede OJP kritični. Odgovori kažejo na to, da OJP v Piranu ne omogoča opravljanje različnih aktivnosti, skratka, da je v Piranu premalo različnih vrst OJP.

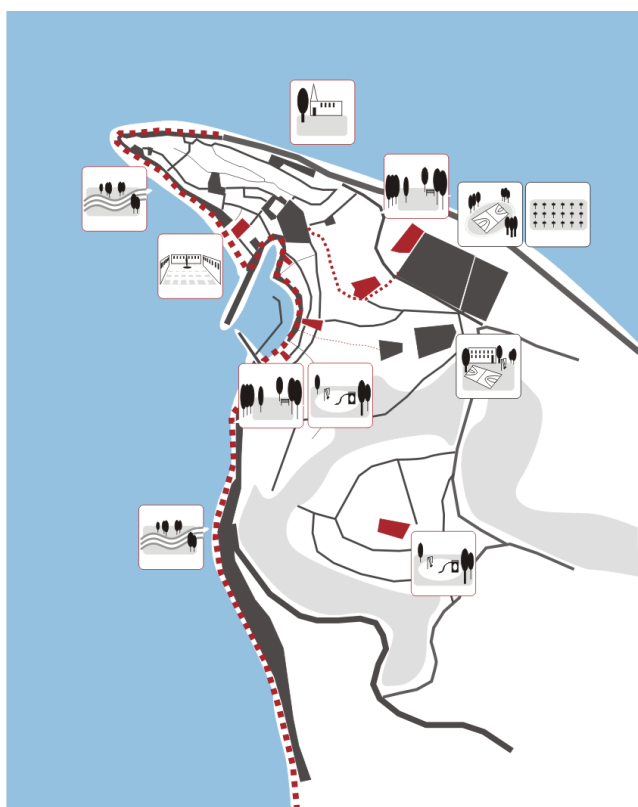
*Mesto Piran je pravi izziv za izboljšanje odprtega javnega prostora
zaradi njegove lege oziroma nezmožnosti širjenja.*

Slika I.18: Primer komentarja Pirančanke (29 let) / Figure I.18: Comment from a female resident (29 years)

Prebivalci Pirana bi glede na rezultate anketne raziskave prednost dali zasaditvi drevoredov in dreves (32,7 %), izboljšanju prometnih povezav in delovanja javnega prevoza (26,9 %), postavitvi klopi in druge urbane opreme ter ureditvi večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa (25 %) in ureditvi otroškega igrišča (21,2 %, grafikon I.5).

Grafikon I.5: Odgovori na vprašanje 21 – Piran / Graph I.5: Question 21 results – Piran

Izhodišča razvoja OJP v Piranu (slika I.19): dograjevanje kolesarskih stez in hodnikov za pešce, nadgradnja obstoječih območij OJP v središču, urejanje t. i. žepnih trgov in parkov z dodatnimi ureditvami za prosti čas in druženje, postavitve klopi in urbane opreme, vključno s postavitvijo pasjih stranišč, zasaditev dreves, urejanje različnih vrst OJP ob športnem centru, na primer ureditev otroškega igrišča in parka. Ureditev prometnega režima na obalni cesti (Prešernovo nabrežje). Ureditev dostopnih poti s centra do športnega centra in pokopališča ter osnovne šole.

Slika I.19: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Piranu

Figure I.19: Public open space planning guidelines for Piran

6. Slovenske Konjice

Slika I.20: Slovenske Konjice / Figure I.20: Slovenske Konjice

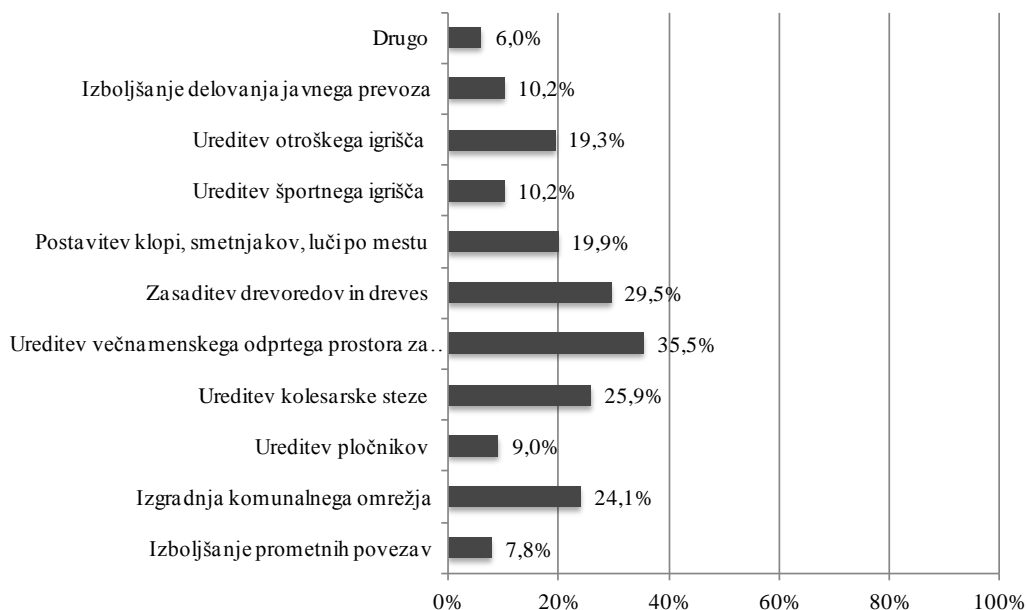
V osnutku Odloka o OPN Slovenske Konjice je prepoznan pomen OJP za notranji razvoj naselja. Osnutek Odloka med drugim določa, da se mora povečevati obseg grajenega javnega dobra (prometne površine, trgi, igrišča, parki, zelenice, prostori za druženje in počitek ipd.) ter da se prebivalcem naselij omogoča čim večja dostopnost do raznolikih zelenih in drugih javnih odprtih površin. Izhodišča za urbanistično načrtovanje v središča naselij prednostno umeščajo javne dejavnosti (oskrbne, družbene, storitvene) v povezavi s stanovanjskimi, zelenimi ter drugimi odprtimi javnimi površinami. Osnutek določa tudi urejanje ustreznih površin za varno odvijanje kolesarskega in peš prometa ter umeščanje dejavnosti tako, da se »dosega prepletanje funkcij bivanja in dela, kar zmanjšuje število in razdalje voženj.« (prvi odstavek 40. člena). Koncept razvoj mesta Slovenske Konjice gradi na »historični in naravni prostorski zgradbi, tako da se ohranja staro trško jedro, ki se mu ostala poselitev podreja. Ohranja se kakovostne mestne nepozidane prostore (območje Trebnika, vinogradniško območje Škalce, parki, obvodni prostor ob Dravinji)« (šesti odstavek 46. člena).

V povezavi z dosedanjim razvojem mesta, ki sloni na peš (500 m) dostopnosti do različnih dejavnosti in opremljenosti mesta z različnimi vrstami OJP, je zanimiv odziv prebivalcev v anketni raziskavi, kjer se pri 1. vprašanju Konjičanom najbolj od vseh sodelujočih v raziskavi zdi za kakovost bivalnega okolja pomembna bližina in urejenost odprtega javnega prostora. Na podlagi predstavitve rezultatov anketne rezultate na Občini ugotavljajo, da koncept razvoja ureditev OJP v mestu sovpada s potrebami in interesom ljudi: urejajo središče mesta, ki ga ljudje najbolj uporabljajo: Stari trg, Mestni trg, park, Trebnik in Škalce. Koncept je urejati glavno os in na njo navezan OJP v mestu. Vendar anketa v zvezi z urejanjem novih območij OJP vendarle odkriva tudi nezadovoljstvo ljudi. Opozarjali so na ureditev garažne hiše, v sklopu katere je bila predvidena ureditev otroškega igrišča, vendar zaradi pomanjkanja denarja to ni bilo izvedeno. Po drugi strani pa nekatera obnovljena območja OJP v mestu niso zaživela po pričakovanjih (npr. tržnica na Starem trgu, slika I.21). V prihodnje naj bi Občina več naporov usmerjala v »mehke« ukrepe, aktivnosti in komuniciranja z javnostjo, tudi preko tovrstnih anket. Na Občini ugotavljajo še, da se prebivalci slabše odzivajo na organizirane dogodke in prireditve v mestu, kar zaposleni na Občini povezujejo z različnimi razlogi, med drugim praznjenje trga s prebivalci, pa tudi z delovnimi migracijami prebivalcev Konjic, kar vpliva na njihov bolj omejeni prosti čas.

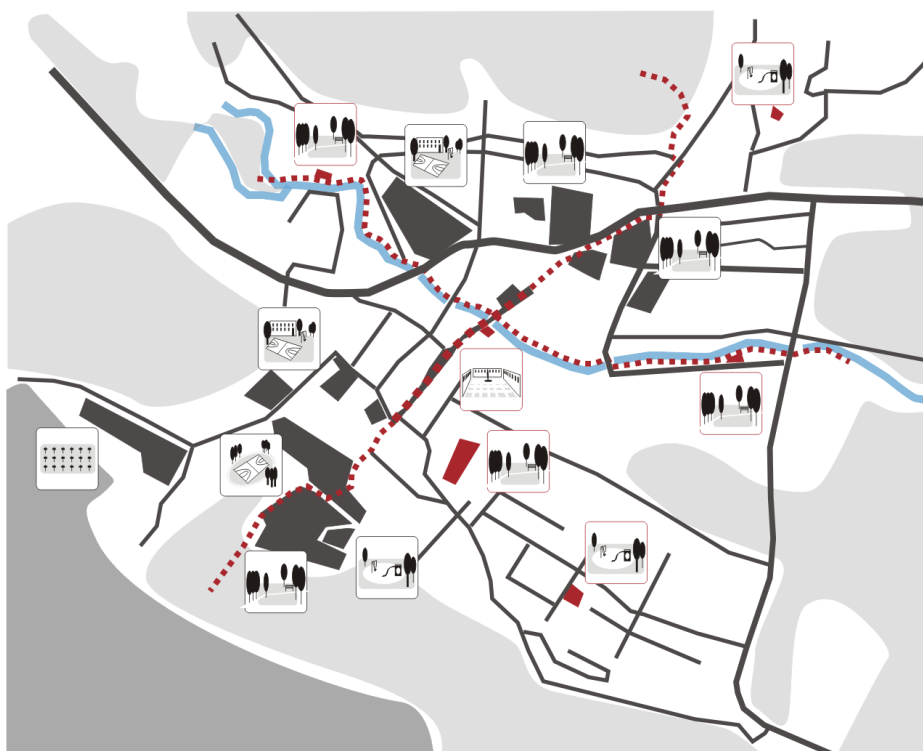
Novo tržnico mi doseglo momente, urejanje obkroge
mestnega jedra tržnice predolgo, zato mesto izgubi svoj čar.

Slika I.21: Odziv Konjičanke na prenovo trga (42 let) / Figure I.21: Comment from a female resident (42 years)

Konjičani bi prednost dali ureditvi večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa (35,5 %), zasaditvi drevoredov in dreves (29,5 %), ureditvi kolesarske steze (25,9 %) in izgradnji komunalnega omrežja (24,1 %, grafikon I.6).

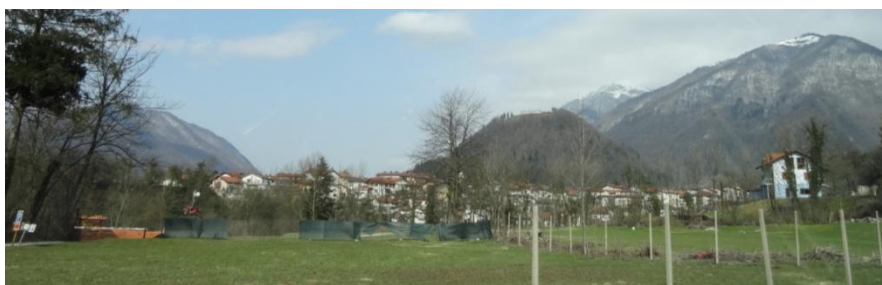

Grafikon I.6: Odgovori na vprašanje 21 – Slov. Konjice / Graph I.6: Question 21 results – Slov. Konjice

Izhodišča razvoja OJP v Slovenskih Konjicah (slika I.22): oživitev prenovljenega trga, ureditev tržnice, ureditev poti in obvodnega prostora ob Dravinji, ureditev hodnikov za pešce in kolesarskih stez po mestu, ureditev poti v zaledje (Trebnik, Škalce), ureditev otroških igrišč v stanovanjskih območjih.

Slika I.22: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Slovenskih Konjicah
Figure I.22: Public open space planning guidelines for Slovenske Konjice

7. Tolmin

Slika I.23: Tolmin / Figure I.23: Tolmin

Odlok o OPN Tolmin (2012) prepoznava urejen javni prostor za kakovost bivanja. Mesto Tolmin se bo na podlagi usmeritev Odloka razvijalo kot urbano naselje, znotraj katerega je treba zagotavljati ustrezno količino zelenih in drugih javnih površin. Prioriteta razvoja mesta je tudi umestitev in izgradnja tolminske obvoznice, na Občini pa ugotavljajo, da bi bilo treba čim prej izdelati urbanistični načrt, ki bi podrobneje, v skladu s potrebami in realnimi možnostmi, načrtoval razvoj mesta. Predstavniki Občine in Krajevne skupnosti izpostavljajo, da je poleg urejanja OJP za kakovostno življenje treba smotrnno razporejati dejavnosti po mestu. Izkušnje nedavne izgradnje glasbene šole izven siceršnjega šolskega centra namreč kažejo, da lahko razprševanje dejavnosti negativno vpliva na prometne in peš tokove v mestu.

V mestu so za namen prostorskih ureditev že večkrat javnost vključili v postopke načrtovanja z anketnimi vprašalniki. Leta 2010 je Občina pristopila k izdelavi izhodišč za načrtovanje urejanja in prenove širšega mestnega jedra, v začetku leta 2013 pa je Društvo za ohranjanje in razvoj Tolmina – DOR, ki je dalo pobudo za urejanje in oživitev starega dela mesta, ponovno med meščani opravilo anketo o starem mestnem jedru (<http://www.tolmin.net/>). Odziv ocenjujejo kot dober, meščani so, kot kaže, angažirani in pripravljeni prispevati k skupni skrbi za urejanje OJP (sliki I.24 in I.25).

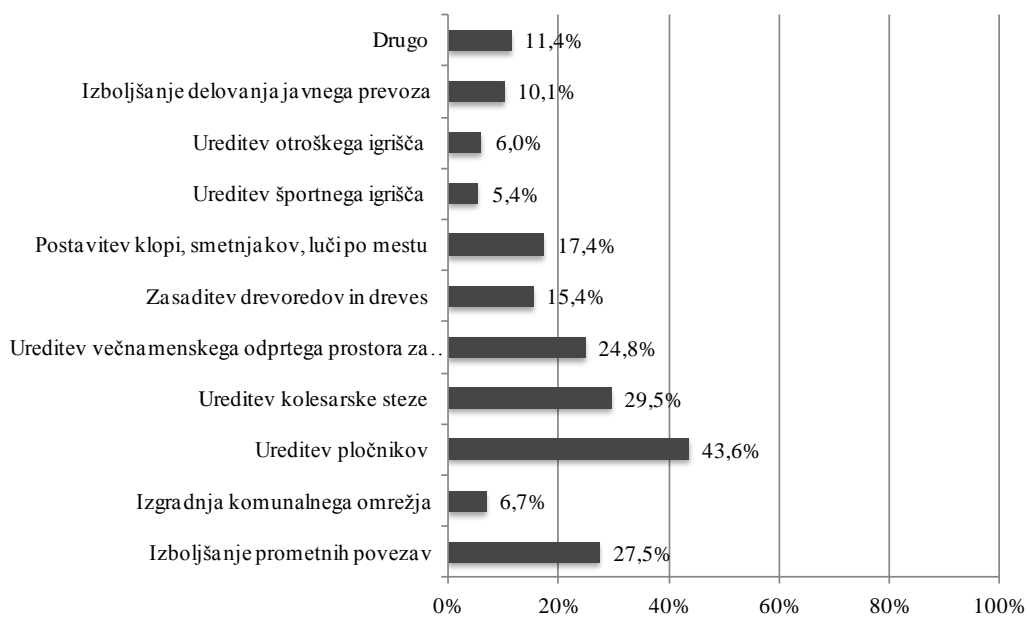
MISLIM, DA SE POČASI UREJA NAŠO OKOLICO NA BOLJE.
ČE DO ŠLO TAKO NAPREJ BO SE BOLJE, SEVEDA PA MORAMO
NEKAT PRISPEVATI TUDI KRASJANI.

Slika I.24: Primer komentarja Tolminca (41 let) / Figure I.24: Comment from a male resident (41 years)

TOLMINU ŠE VEŠNO UPAHO, DA BO „OŽIVEL“ NAŠ „PLAC“, OB VOSNIAKU,
ČE PRAV JE MESTEM ZRADEL NOV - MESTNI TRG.

Slika I.25: Primer komentarja Tolminke (67 let) / Figure I.25: Comment from a female resident (67 years)

Največ prebivalcev Tolmina bi prednost dali ureditvi pločnikov (43,6 %), pa tudi ureditvi kolesarske steze (29,5 %), izboljšanju prometnih povezav (27,5 %) in ureditvi večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa (24,8 %, grafikon I.7).

Grafikon I.7: Odgovori na vprašanje 21 – Tolmin / Graph I.7: Question 21 results – Tolmin

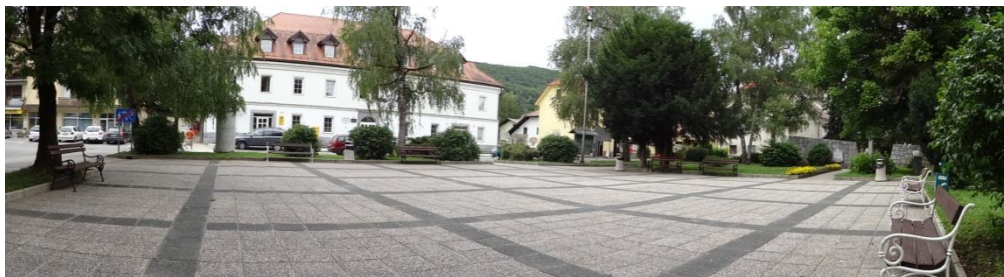

Izhodišča razvoja OJP v Tolminu (slika I.26): urejati pešceve površine in kjer je možno kolesarske poti v mestu, opremljanje OJP z urbano opremo, ureditev prometnega režima v starem delu mesta z lociranjem parkirišč na vzhodnem in zahodnem vstopu v mesto, Trg 1. maja nameniti pešcevim površinam, urediti varno pot v šolo, urejati obvodni prostor ob Soči za namene rekreacije in oddiha, urediti dostop in vstopne točke na Kozlov rob, znotraj stanovanjskega tkiva urejati zelene površine za namene oddiha, rekreacije in igre.

Slika I.26: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Tolminu

Figure I.26: Public open space planning guidelines for Tolmin

8. Trebnje

Slika I.27: Trebnje / Figure I.27: Trebnje

Odlok o OPN Trebnje (2013) navaja cilje prostorskega razvoja občine, ki se nanašajo na urejanje in razvoj OJP. Med drugim so to: zagotavljanje površin in drugih pogojev za turistični razvoj, športa in rekreacije ter z njimi povezanih spremljajočih dejavnosti, spodbujanje stanovanjske gradnje z istočasnim zagotavljanjem ustreznih javnih površin in javne infrastrukture za zadovoljevanje lokalnih stanovanjskih potreb, razvijanje kolesarskih, peš in drugih vzdolžnih rekreacijskih povezav med posameznimi območji aktivnosti (kulturnih, športno-rekreacijskih, izobraževalnih, upravnih, stanovanjskih itd.), izboljšanje urejenosti javnih površin naselij in njihove opreme, zagotavljanje ustreznih javnih površin za različno javno rabo. Trško jedro Trebnje je v Odloku prepoznano kot posebna lokacija, ki je pomembna z vidika urbanističnih in arhitekturnih značilnosti naselbinske dediščine.

Kot kažejo rezultati anketnega vprašalnika, so Trebanjci manj zadovoljni s splošno ureditvijo OJP v mestu, najslabše od vseh prebivalcev pa ocenjujejo tudi osrednji OJP v mestu (vprašanje 13). Ocenjujejo ga kot bolj hrupnega, bolj dolgočasnega in najmanj lepega kot prebivalci ostalih raziskanih mest. Izkaže se, da urejen OJP, s katerim so ljudje zadovoljni, pomembno pripomore k identiteti mesta in k splošnemu zadovoljstvu ljudi z OJP v mestu.

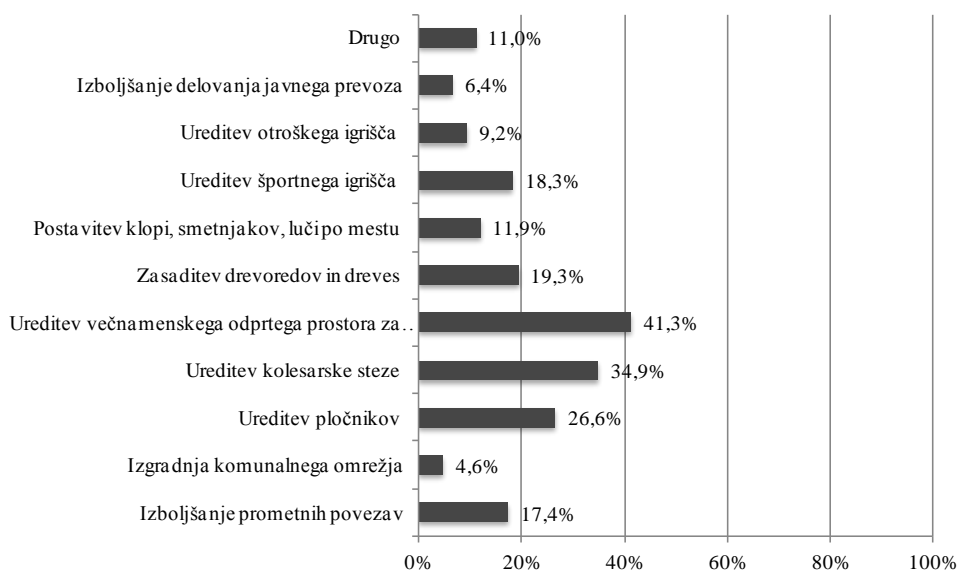
NUJNO POTREBNO JE ZASADITI VEČ DREVES PRI DSO (dom starejših etc)
SEDAJ JE TO GROZLJIVO ZA TAKAJŠNJE STANOVALCE. V DSO
NEKATERI VEČ NE VEDO, KAKO JE PRIJETNO & HODITI V SENCI DREVES.

Slika I.28: Primer komentarja Trebanjke (72 let) / Figure I.28: Comment from a female resident (72 years)

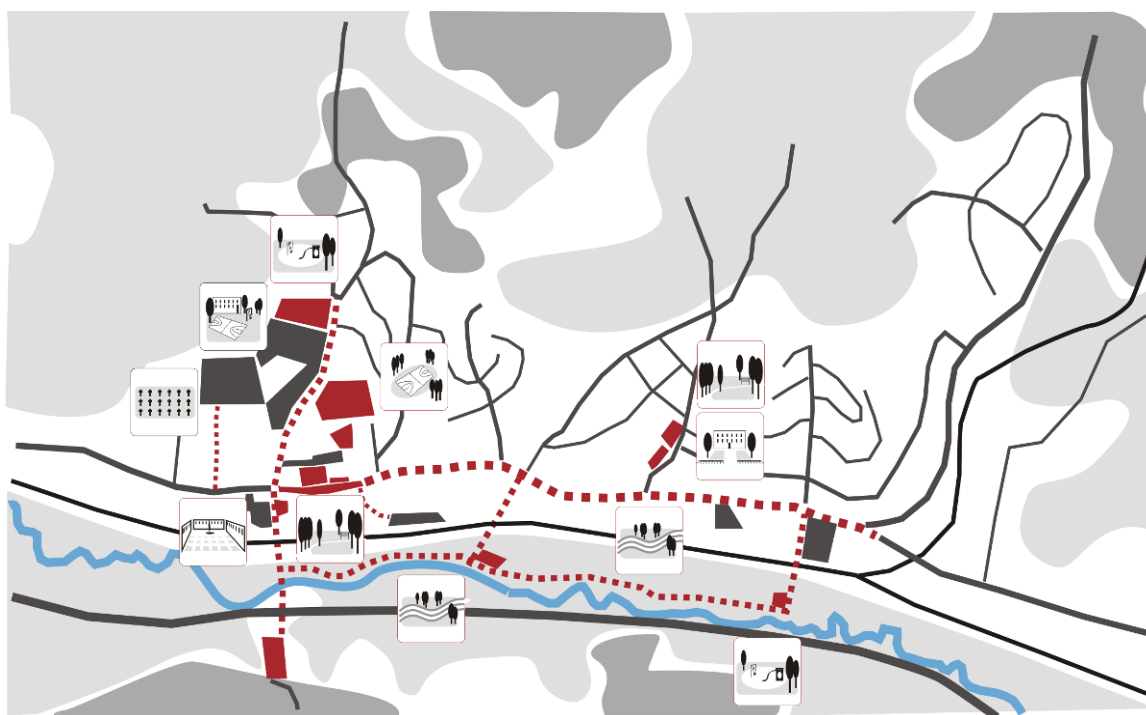
V HESTU NI VEČNAMENSKEGA PROSTORA ZA KULTURNE
PRIREDITVE; ŠPORTNE PRIREDITVE - DVORANA; KOLESARSKE
STEZE; PEŠPOTI PO DOLINI REKE / TEHENICE &
CELPSTVO. UREDITVIJO.

Slika I.29: Primer komentarja Trebanjke (59 let) / Figure I.29: Comment from a female resident (59 years)

Prebivalci Trebnjega bi prednost dali ureditvi večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa (41,3 %), ureditvi kolesarske steze (34,9 %) in ureditvi pločnikov (26,6 %, grafikon I.8).

Grafikon I.8: Odgovori na vprašanje 21 – Trebnje / Graph I.8: Question 21 results – Trebnje

Slika I.30: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Trebnjem

Figure I.30: Public open space planning guidelines for Trebnje

Izhodišča razvoja OJP v Trebnjem (slika H.30): ureditev Golijevega trga, ureditev prometnega režima na trgu in ureditev pešcevih površin, ureditev Baragovega trga, ureditev tržnice, ureditev pešpoti do Trebanjskega gradu in osnovne šole, ureditev večnamenskega otroškega igrišča ob osnovni šoli, ureditev športnega igrišča, ureditev hodnikov za pešce s kolesarskimi stezami na Gubčevi cesti in Starem trgu, ureditev večnamenskega odprtega prostora ob domu za starejše občane, ureditev pešpoti ob Temenici z ureditvami za sedenje in igro.

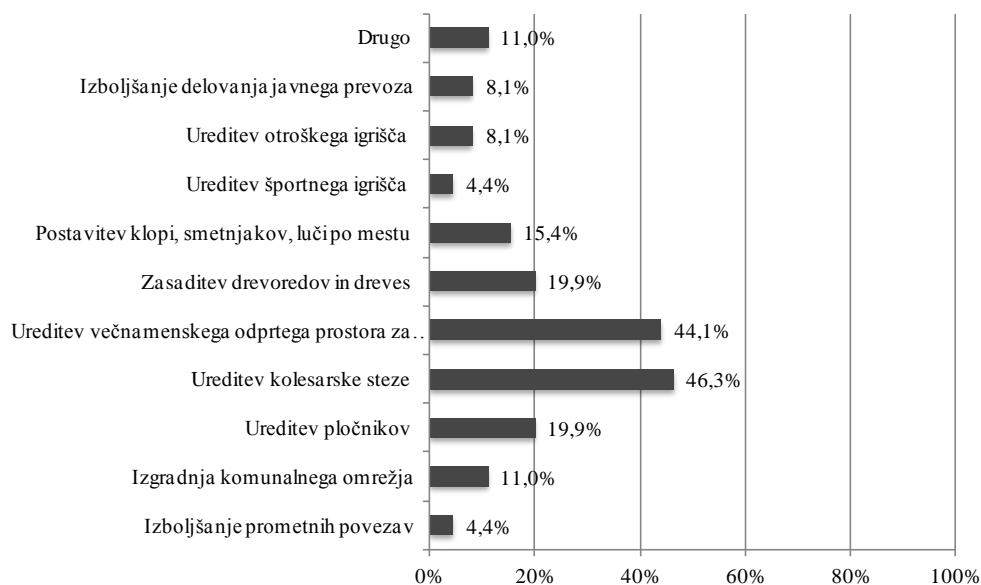

9. Žalec

Slika I.31: Žalec / Figure I.31: Žalec

Odlok o OPN Žalec (2013) predvideva prenovo historičnega mestnega jedra mesta Žalec: ohranja se osrednji trg – mestno jedro na Šlandrovem trgu, mestni park in park ob cerkvi sv. Miklavža. Poseben poudarek Odlok namenja vzdrževanju oziroma vzpostavljanju kvalitete javnih površin kot prostora, kjer naj bi se odvijalo družbeno dogajanje (območje novejšega mestnega središča s peš površinami ob objektih (kulturni dom, glasbena šola ...). Odlok predvideva ohranjanje in razvoj območja za športne in rekreacijske dejavnosti v osrednjem delu naselja. Ostale usmeritve razvoja OJP iz Odloka: ohranja se obstoječe zelene površine v mestu, vključno s posameznimi zelenicami; predvidi se nov oblikovan trg oziroma park v območju stanovanjske soseske Žalec zahod; prometne površine se dodatno zasadijo z drevoredi ob ureditvi kolesarskih stez, predvsem velja to za pomembnejše prometnice, ki potekajo v smeri sever–jug; ob predvideni trasi obvoznice se ob južnem in vzhodnem robu območja širitve naselja ohranja nepozidan pas zemljišč, kjer se vzpostavi zeleni pas kot varovalna funkcija in kot vizualni prehod iz kmetijske rabe v proizvodno dejavnost. Odlok ugotavlja, da so glavne prometne smeri opremljene s hodniki za pešce, predvidi pa še dodatno ureditev za kolesarske steze in zasaditev drevoredov, zlasti ob javnih ulicah in regionalni cesti. Predvidi tudi vmesne zasaditve drevoredov na površinah za mirujoči promet.

Žalčani bi izmed navedenih projektov izrazito prednost dali izvedbi dveh: ureditvi kolesarske steze (46,3 %) in ureditvi večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa (44,1 %, grafikon I.9). Želje in potrebe ljudi so v skladu s planskimi usmeritvami Občine.

Grafikon I.9: Odgovori na vprašanje 21 – Žalec / Graph I.9: Question 21 results – Žalec

V ŽALCU BI GLAVNO ULICO (OD A.P. - MIMO POKOPALIŠČA - DO ZAČETNEGA DOMOVA) PREOBLIKOVAL V "SHADED-SPACE" KONCEPT

Slika I.32: Primer komentarja Žalčana (37 let) / Figure I.32: Comment from a male resident (37 years)

PARK PRI LEVSTIKOVI ULICI BI MORAL BITI DRUŽINAM IN STAREJŠIM PRIJAZEN IN POVEZAN S TRŽNICO! - NE TA ZA ODVISNIKE !!!

Slika I.33: Primer komentarja Žalčana (30 let) / Figure I.33: Comment from a male resident (30 years)

Slika I.34: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Žalcu

Figure I.34: Public open space planning guidelines for Žalec

Izhodišča razvoja OJP v Žalcu (slika I.34): poleg napisanega v Odloku o OPN Žalec še ohranjanje razmerja med grajenim in odprtim prostorom, ohranjanje zelenih površin v soseskah, ureditev Šlandrovega trga, ureditev prometnega režima na Šladrovem trgu, ureditev parka in obnova urbane opreme, ureditev peš povezav od trga do občine in železniške postaje, do športnega centra in do pokopališča.

10. Železniki

Slika I.35: Železniki / Figure I.35: Železniki

Strateška določila Odlok o OPN Železniki (2013) poudarjajo pomen OJP za razvoj poselitve, na primer tako, da je pri umeščanju nove poselitve v prostor treba del zemljišč nameniti skupnim javnim odprtim površinam. Določeno je tudi, da se v občinskem središču Železniki »formira jedro mestnega značaja z mestnim trgom v osrednjem delu območja centralnih dejavnosti ob obstoječem objektu za šport in rekreacijo. Jedro občine se dopolnjuje z atraktivnimi centralnimi in družbenimi dejavnostmi, ki so enakomerno razporejene in dostopne« (12. člen) Odloka. Odlok predvideva celovito prenovo naselij med drugim tudi z »vsebinsko, programsko in oblikovno prenovo javnih odprtih in zelenih površin« (24. člen). Poseben člen določa tudi pogoje glede prenove mestnega jedra (63. člen), pri čemer je treba ohraniti obstoječo urbano strukturo in značaj naselja. Zaradi specifičnosti naravnogeografskih razmer lege Železnikov Odlok ne določa normativov glede deležev odprtega prostora (npr. zelenih površin) na enoto urejanja prostora. V preteklih letih je občina uredila trg Na Plavžu in odprti prostor pred cerkvijo. Pred časom je bila opravljena tudi analiza in predlog ulične zasnove. Kratkoročno občina ne načrtuje novih ureditev OJP.

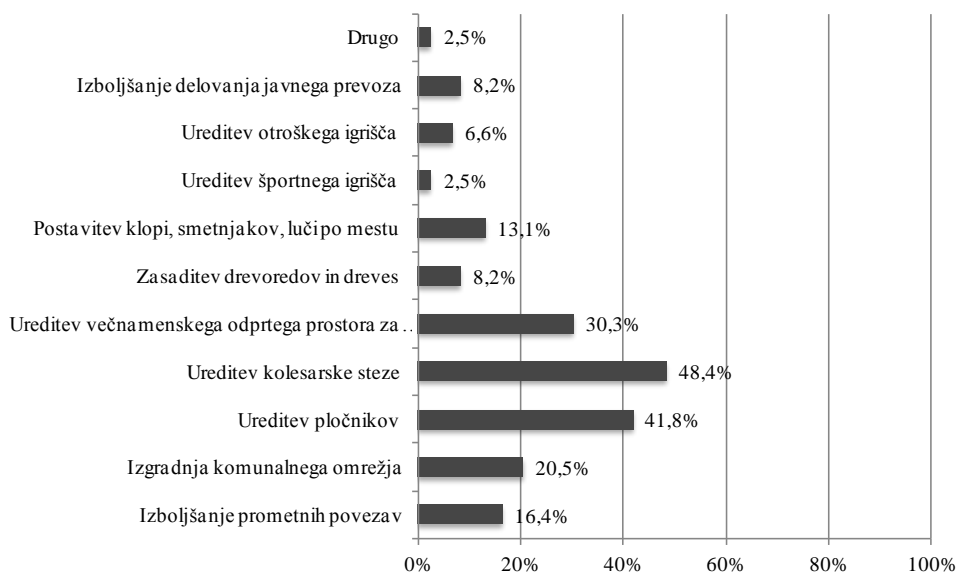
Na Občini Železniki opozarjajo na probleme proračunskega primanjkljaja za nove investicije, čeprav se jim zdijo ugotovitve anketnega vprašalnika dobra osnova za načrtovanje. Veliko projektov ostane na papirju predvsem zaradi prerezporejanja proračunskih finančnih sredstev v najbolj nujne projekte in investicije (npr. urejanje naselij s komunalno in prometno infrastrukturo) in za enakomeren teritorialen razvoj. Po besedah zaposlenih na občini je bila v mestu že večkrat praksa, da je bilo določeno območje oddano v vzdrževanje fizičnim osebam, ki so skrbeli za skupne javne prostore (npr. otroška igrišča ali cvetlične gredice). Trenutno ni aktivnih skupin ali posameznikov, ki bi izkazali interes po skrbi in vzdrževanju katerega od območij OJP v mestu.

Več prebivalcev v anketni raziskavi izpostavlja potrebo po prometni ureditvi Železnikov, še posebno Plavža (slika I.36).

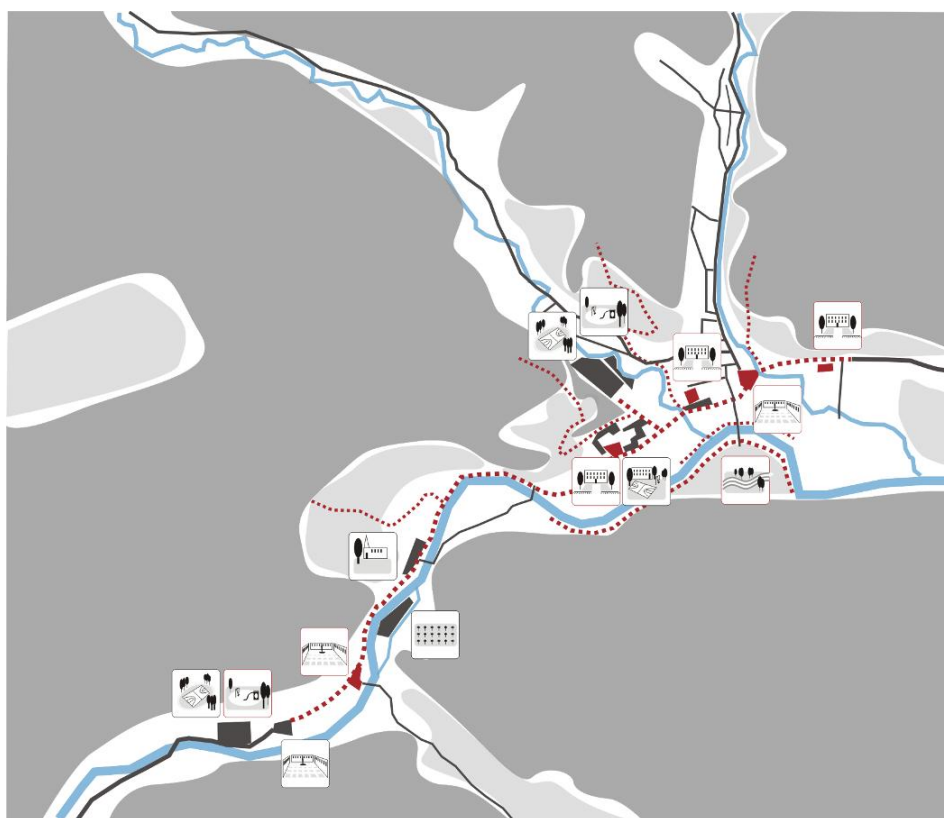
*Obvoznica skozi naselje na plavžu
kolesarske steze skozi veliko dolino
Infrastruktura kolesarstva, voda /
toplovod
optični kabel!*

Slika I.36: Primer komentarja prebivalca Železnikov (78 let) / Figure I.36: Comment from a male resident (78 years)

Prebivalci bi prednost dali ureditvi kolesarskih stez (48,4 %) in ureditvi pločnikov (41,8 %). Na tretjem mestu je ureditev večnamenskega odprtega prostora za druženje in preživljanje prostega časa (grafikon I.10).

Grafikon I.10: Odgovori na vprašanje 21 – Železniki / Graph I.10: Question 21 results – Železniki

Izhodišča razvoja OJP v Železnikih (slika I.37): Ureditev središča mesta z osrednjim OJP, ureditev peš in kolesarskih povezav med vsemi tremi jedri naselja, ureditev pešpoti v zaledje in ureditev prostora ob Sori.

Slika I.37: Izhodišča za načrtovanje odprtega javnega prostora v Železnikih
Figure I.37: Public open space planning guidelines for Železniki